

**DIT
IS
LNV**

DIT IS LNV

Voor u ligt het introductiedossier van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Doel van het dossier is u een zo goed mogelijk beeld te geven van datgene waar LNV voor staat, namelijk werken aan duurzaam en innovatief ondernemerschap in de landbouw en visserij, aan voedselveiligheid en -kwaliteit, aan vitale natuur en een vertrouwd platteland.

Het dossier is als volgt opgebouwd. In het eerste deel worden de beleidsdossiers beschreven. De dossiers zijn ingedeeld in zeven hoofdstukken, te weten LNV-brede dossiers, groen ondernemen, veilig voedsel, vertrouwd platteland, vitale natuur, nationaal R&D-beleid en tenslotte een apart hoofdstuk voor lopende wet- en regelgevingstrajecten.

Voor alle dossiers wordt beschreven de beleidsdoelstelling, de stand van zaken, wat speelt op korte en lange termijn en de politiek maarschappelijke context.

Het tweede deel bevat een beschrijving van de LNV-organisatie. Hierin vindt u ook een kort overzicht van de belangrijkste belangenorganisaties in het LNV-netwerk.

Het derde deel beschrijft de Europese context waarin LNV opereert en gaat in op de EU-coördinatie en werking van het Europees Parlement.

Het vierde deel beschrijft de VBTB- en de begrotingssystematiek.

Den Haag, februari 2007

Inhoudsopgave introductiedossier

A. Beleidsdossiers

Algemeen (LNV-breed)

1. Internationale ontwikkelingen	1
1.1 Toekomst Europees landbouwbeleid	1
1.2 Toekomst Europees plattelandsbeleid	2
1.3 Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP uitvoering)	3
1.4 Financiële perspectieven	5
1.5 Non-vaccinatiebeleid	6
1.6 Risicobeheer / verzekeringen	6
1.7 Millenium Development Goals	7
1.8 Internationale organisaties en conventies voor voedsel en natuur	9
1.9 WSSD-partnerschappen	9
1.10 WTO-onderhandelingen	10
1.11 Internationale Walvis Conventie	11
1.12 Positie landbouwvertegenwoordiging in het buitenland	12
2. Fonds Economische Structuurversterking	12
3. Eenduidig toezicht	13
4. Crisismanagement dierziekten	14
4.1 Strategieontwikkeling incident en crisismanagement externe partners	14
4.2 Coördinatie beleidsdraaiboeken dierziekten en voedselkwaliteit	15
4.3 Voedselzekerheid	16
5. Beleidsnota Kiezen voor landbouw	16
6. Jeugd, Natuur en Gezondheid	17
7. Toezicht op externe organisatie	18
8. Nationale agenda diergezondheid	19

Groen ondernemen

1. Agrologistiek	21
2. Biobased economy	21
3. Landbouw en energie	23
4. Meerjarenafspraak energie (MJA)	24
5. Greenports	25
6. Jonge boeren regeling	26
7. Mest en mineralen	26
8. Fytosanitair beleid	28
9. Dierenwelzijn	29
10. Taskforce multifunctionele landbouw	30
11. Toekomst veehouderij	31
12. Gewasbeschermingbeleid	32
13. Biologische landbouw	33
14. Borgstellingfonds	33
15. Pacht	34
16. Coëxistentie	35
17. Maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO)	36
18. Bilaterale Economische Samenwerking (BES)	37
19. Structurele Administratieve Lastenreductie door Omkering (SALDO)	37
20. CLIENT	38
21. Destructie en dierlijke bijproducten	39
22. Identificatie en registratie van schapen en geiten	40
23. Antibioticumresistentie	41
24. Verduurzaming zeevisserij	41
25. Noordzeevisserij: sanering	43
26. Schelpdiervisserij / aquacultuur	43
27. Plantkeur / reorganisatie PD	44

28. Elektronische dienstverlening	44
<u>Veilig voedsel</u>	
1. Strategische Dialoog Voedselkwaliteit	46
2. Programma Ketens / transparantie in de voedselketen	47
3. Diergezondheidsfonds	48
4. Diervoeders	49
5. Dierziekten: MKZ en KVP	50
6. Dierziekten: AI	50
7. Dierziekten: Aujeszki	51
8. Zoönosen en BSE	52
9. Biotechnologie in de voedselketen	53
10. Interdepartementaal project Nationale Veiligheid	54
11. CBRN-terrorisme	54
12. Codex Alimentarius	56
13. Capaciteitsopbouw veterinaire terrein	56
14. Voorkomen en oplossen veterinaire handelsbelemmeringen	57
15. Toezichtsystematiek VWA	57
16. Openbaarmaking inspectieresultaten VWA	58
17. Nieuw retributiestelsel VWA	59
<u>Vertrouwd platteland</u>	
1. Duurzame ontwikkeling	61
2. Decentralisatie rijksbeleid: ILG	62
3. Landschapsbeleid	64
4. Vitaal landelijk gebied	66
5. Rijksprogramma Groene Hart	67
6. Groene (en blauwe) diensten	68
7. Groen in en om de stad	69
8. Water	70
8.1 Kaderrichtlijn Water	70
8.2 Waterbeleid 21 ^e eeuw	72
8.3 Verdrogingsbestrijding	72
9. Klimaatadaptatie	73
10. Recreatie	74
11. Wadden en Waddenfonds	76
12. Deltawateren	78
13. Vervolg besluitvormingsproces Zuiderzeelijn	80
14. Publiek-private gebiedsontwikkeling	81
15. Ontwikkelingen agentschap DLG	82
<u>Vitale natuur</u>	
1. Biodiversiteit in NL	84
2. Biodiversiteit internationaal en bossenbeleid	85
2.1 UNFF	87
3. EHS: doelrealisatie en financiering beheer	87
4. EHS: doorwerking en kwaliteit	88
5. Natura 2000	89
6. Natuurwetten en handhaving	91
7. Soortenbeleid	92
7.1 Gedragscodes	92
7.2 Leefgebiedenbenadering	93
7.3 Gegevensautoriteit Natuur	94
7.4 Weidevogels	95
8. CITES	96
9. Mariene natuur	97
10. Houtmarktactiviteiten Staatsbosbeheer	98
11. Beheer Oostvaardersplassen	98

<u>Nationaal R&D-beleid</u>	
1. Innovatie	100
2. Kennis en innovatie / onderzoeksprogrammering	101
3. Groen onderwijs en Groene Kenniscoöperatie	103
<u>Wet- en regelgeving</u>	
1. Natuurwetgeving	106
2. Pachtwetgeving	106
3. Wet inrichting landelijk gebied	107
4. Zelfstandige Bestuursorganen (ZBO's)	107
5. De zes LNV-wetgevingspijlers	108
6. Modulair subsidiestelsel	108
7. Actieve openbaarmaking	109
8. Overdracht dierenwelzijn in medebewind PVE	109
9. Programmatisch handhaven	110
10. Tucht recht diergeneeskunde	110
11. Visie op instrumentatie	111
12. Visitatie juridische functie en wetgeving ministerie LNV	112
13. Wet LNV-gegevens	112
14. Overige wetgevingstrajecten natuur en platteland	113
15. Wetvoorstel gewasbeschermingsmiddelen en biociden	113
16. Wijziging Besluit glastuinbouw	114
17. Trajecten wijziging en vereenvoudiging visserijregelgeving	114
18. Wetsvoorstel educatie en beroepsonderwijs	115
19. Wetsvoorstel dieren en dierenwelzijn, gezondheid en kwaliteit	116
B. LNV-organisatie	
1. De LNV-organisatie	117
2. Integriteit bij het rijk	121
3. LNV-netwerk: belangenorganisaties	123
C. Context van de Europese Unie	
1. EU-coördinatie	126
2. Europees Parlement	129
2.1 bevoegdheden van het Europees Parlement	130
2.2 Wetgevingsprocedures	130
D. VBTB en de begrotingsystematiek	
1. De begrotingscyclus	133
1.1 Begrotingscyclus	133
1.2 VBTB	135
2. De LNV-begroting en budgetflexibiliteit	136
2.1 Inleiding	136
2.2 Samenvatting	137
2.3 Beleidsartikel 21: Duurzaam ondernemen	138
2.4 Beleidsartikel 22: Agrarische Ruimte	140
2.5 Beleidsartikel 23: Natuur	141
2.6 Beleidsartikel 24: Landschap en Recreatie	143
2.7 Beleidsartikel 25: Voedselkwaliteit en Diergezondheid	145
2.8 Beleidsartikel 26: Kennis en Innovatie	146
2.9 Beleidsartikel 27: Bodem, water en reconstructie zandgebieden	149
2.10 Beleidsartikel 29: Algemeen	150

Algemeen (LNV-breed)

Dit hoofdstuk beschrijft de ontwikkeling van beleidsdossiers die uitstijgen boven de thema's groen ondernemen, veilig voedsel, vertrouwd platteland en vitale natuur. Het zijn beleidsdossiers die zich uitstrekken over het brede LNV-terrein.

1. Internationale ontwikkelingen

1.1 Toekomst Europees landbouwbeleid

Beleidsdoelstelling

In 2003 is besloten tot een fundamentele herziening van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB). De Europese Commissie zal uiterlijk begin 2008 een evaluatierapport presenteren van de implementatie van de in 2003 overeengekomen hervormingen van het GLB ('health check'). Het is de verwachting dat de Europese Commissie zich daarbij niet alleen beperkt tot de directe betalingen, maar voorstellen doet voor een bredere 'review' van het GLB.

Om invloed uit te kunnen oefenen op de uitkomst van de onderhandelingen in Brussel zal Nederland in een vroeg stadium (2007) van de voorbereidingen van de review/health check met een gerichte inzet de richting Europese Commissie enerzijds en de belangrijke lidstaten anderzijds moeten komen.

Op langere termijn moet Nederlandse inzet ten aanzien van vorm en omvang van het GLB ná 2013 worden bepaald, evenals voor de wijze van implementatie van het GLB in Nederland.

Wat is de stand van zaken

De EU heeft grotendeels afscheid genomen van het klassieke markt- en prijsbeleid. Het garanderen van voedselzekerheid en het stimuleren van arbeidsproductiviteit zijn naar de achtergrond verdwenen. Ondersteuning wordt geleidelijk losgekoppeld van productie en meer en meer verbonden aan eisen op het gebied van voedselveiligheid, milieu, landschapsbeheer en dierenwelzijn. Een dergelijk beleid sluit aan bij de grootste zorgen van Europese burgers: economische ontwikkeling, consumentenbescherming, behoud van culturele diversiteit, veiligheid, milieu, energie en landbouw. Regionale ontwikkeling moeten dan ook op de Europese agenda (blijven) staan.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Het is voorlopig moeilijk in te schatten wat de review brengen zal. Het meest waarschijnlijke scenario is dat de Europese Commissie een aantal aanpassingen voor diverse marktordeningen zal voorstellen. Denkbaar zijn onder andere aanvullende prijsdalingen, verdere ontkoppeling, vereenvoudiging van regelgeving, discussies over aardappelzetmeel- en zuivelquoteringen, resterende exportrestituties en interventiemechanismen, braakleggingsverplichting, subsidieplafonds per bedrijf, verdere modulatie, etc.).

In de eerste helft van 2007 zal een LNV-visie op het GLB worden uitgewerkt.

Politieke en maatschappelijke context

Op Europees niveau zijn er twee kampen te onderscheiden in het denken over de toekomst van het GLB. Enerzijds is er de ruimtelijke benadering van landbouw, onderschreven door een meerderheid van de EU-15. Ook de meeste nieuwe lidstaten hebben zich in dit kamp geschaard. Deze landen zien landbouw niet alleen als een economische activiteit, maar associëren landbouw ook met traditie, cultuurhistorie, landschapskwaliteit, levensstijl en identiteit. Landbouw is in dit beeld synoniem aan landschap, aan platteland. Dit is het zogenaamde Europese Landbouwmodel. Anderzijds zijn er de lidstaten die de landbouw vooral zien als een economische sector zoals elke andere, zij het met een aantal specifieke kenmerken. In deze economische benadering ligt de nadruk op het versterken van marktorientatie en de concurrentiekracht. Deze benadering geldt voornamelijk voor het Verenigd Koninkrijk, Zweden, Denemarken, Nederland en in mindere mate Duitsland.

Deze verdeling in twee kampen is mede te verklaren door budgettaire verhoudingen. Met uitzondering van Denemarken zijn de 'northern liberals' alle nettobetaler aan het GLB. In combinatie met een negatieve nettopositie verklaart dat grotendeels het belang van een kleiner beslag van landbouwuitgaven op de EU-begroting. In stemverhouding uitgedrukt vormen deze liberale krachten met 88 stemmen nog niet eens een blokkerende minderheid. Een Nederlandse inzet kan daardoor alleen succesvol zijn als ook een brug wordt geslagen naar andersdenkende lidstaten. Traditioneel laveert de Europese Commissie in haar hervormingsbeleid tussen de genoemde twee kampen door vast te houden aan het pad van verdere markt oriëntatie en tegelijkertijd overgangstermijnen en flankerend beleid te creëren om tegemoet te komen aan de lidstaten die het zwaarst getroffen worden.

1.2 Toekomst Europees plattelandsbeleid

Beleidsdoelstelling

Korte termijn: indienen van het Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP) 2007-2013 en het verkrijgen van goedkeuring daarop van de Europese Commissie.

Langere termijn: bepalen van de Nederlandse inzet ten aanzien van de vorm en omvang van de tweede pijler van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB).

Wat is de stand van zaken

In de zomer van 2006 heeft Nederland de Nationale Plattelandsstrategie (NPS) bij de Europese Commissie ingediend. Deze bevat, zoals voorgeschreven in de Plattelandsverordening, een beschrijving van de situatie (SWOT) van het platteland en op basis daarvan een onderbouwing en toelichting op de doelen en maatregelen waarvoor Nederland in het POP kiest. In het POP worden deze keuzen uitgewerkt tot het niveau van concrete maatregelen. NPS en POP worden door het rijk (LNV, VROM, VW) en provincies (IPO en vier landsdelen) samen opgesteld. Voor het rijk is hierbij het bestaand beleid, zoals vastgelegd in met name de *Agenda voor een Vitaal Platteland en Kiezen voor Landbouw*, leidend geweest. Betrokken maatschappelijke partijen zijn en worden op een aantal momenten (mondeling en schriftelijk) geconsulteerd. De Tweede Kamer heeft de NPS besproken en ermee ingestemd. De Europese Commissie hoeft de NPS niet formeel goed te keuren, voor het POP-programma zelf is instemming echter wel vereist.

In de Plattelandsverordening zijn de maatregelen voor het plattelandsbeleid geordend onder drie zwaartepunten ('assen'): 1. versterking van het concurrentievermogen van de landbouw, 2. bevorderen van duurzaam landbeheer voor biodiversiteit en milieu, en 3. diversificatie van de plattelandseconomie en bevorderen van de leefbaarheid. Rijk en provincies zijn overeengekomen aan elk van deze drie assen 30% van het totaalbudget te besteden; voor elke as zal er 50% EU cofinanciering zijn. De overige 10% is bestemd voor het Leader-programma. Dit biedt lokale actiegroepen ruimte om voor hun eigen streek plattelandsontwikkelingsinitiatieven op poten te zetten. In totaal zal Nederland de komende zeven jaar bijna € 490 mln uit het Europees Plattelandsfonds ontvangen. Dit bedrag dient met tenminste eenzelfde bedrag aan nationale publieke middelen te worden aangevuld. In totaal gaat het dus om een programma van bijna € 1 mrd.

De minister van LNV is voor Nederland de beheersautoriteit voor het POP, Dienst Landelijk Gebied (DLG) is het betaalorgaan. Als zogenaamde 'delegated body' zal een belangrijk deel van de uitvoering van het POP (de onderdelen Programma Beheer en de Subsidieregeling LNV) overigens door Dienst Regelingen (DR) worden verzorgd. De uitvoering van het POP is voor een belangrijk deel de verantwoordelijkheid van de provincies: in combinatie met/via het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) en eigen provinciaal budget zal 88% van het POP-budget onder regie van de provincies worden uitgegeven. In de praktische ondersteuning van rijk en provincies bij de vormgeving en uitvoering van het POP en de onderlinge afstemming tussen de betrokken partijen (rijk, provincies, Europese Commissie) heeft sinds de start van het eerste POP (in 2000) het regiebureau POP een centrale rol.

In het kader van de review van de EU-begroting, staat de toekomstige inrichting van het GLB hoog op de agenda. Daarbij zal ook de verhouding tussen de eerste (markt- en prijsbeleid en directe betalingen) en tweede pijler (plattelandsbeleid) een punt van aandacht zijn.

De Plattelandsverordening en het Plattelandsfonds zijn niet de enige instrumenten waarmee de EU 'plattelandsbeleid' voert. Via het Life+ programma draagt de EU (op bescheiden schaal) bij aan de uitvoering van het natuur- (Natura 2000) en milieubeleid, en vanuit het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (structuurbeleid) is steun mogelijk voor bijvoorbeeld grootschalige, niet primair aan de landbouw gebonden investeringen in groen (met name in relatie tot water en infrastructuur) en de agroketen. Nederland maakt van die mogelijkheden ook gebruik in de verschillende landsdelen.

Politieke en maatschappelijke context

Voor de verdere toekomst is relevant dat veel lidstaten groot belang hechten aan het Europees plattelandsbeleid (de tweede pijler van het GLB). De doelen die met het plattelandsbeleid worden nagestreefd – ondersteunen van ondernemerschap en innovatie bij afnemende marktbescherming, bevorderen van milieu-, natuur- en landschappelijke waarden binnen de landbouw, versterking van de plattelandseconomie en de leefbaarheid van het platteland – worden vrij algemeen gezien als maatschappelijke belangen waarvoor de overheid mede verantwoordelijkheid draagt.

Nederland ontvangt verhoudingsgewijs een klein aandeel uit het Europees Plattelandsfonds. Mede met het oog hierop heeft Nederland in het verleden bijvoorbeeld gepleit voor vereenvoudiging van het beleid met meer flexibiliteit en mogelijkheden voor integrale aanpak van plattelandsproblemen, sturing op doelen in plaats van op maatregelen, en dergelijke.

1.3 Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP uitvoering)

Beleidsdoelstelling

Korte termijn: indienen van het Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP) 2007-2013 en het verkrijgen van goedkeuring daarop van de Europese Commissie.

Langere termijn: bepalen van de Nederlandse inzet ten aanzien van de vorm en omvang van de tweede pijler van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB).

Uitvoering van het POP dient te voldoen aan de volgende eisen:

- conform Europese regels, waardoor risico op terugvorderingen wordt geminimaliseerd;
- conform nationaal dan wel provinciaal beleid;
- efficiënt en effectief;
- lage administratieve lasten voor de doelgroep.

Wat is de stand van zaken

Het programmeringsdocument voor het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007 - 2013 (POP-2) is in december 2006 naar de Europese Commissie verzonden.

De minister van LNV is de "beheersautoriteit" wat inhoudt dat hij binnen Nederland eindverantwoordelijk is voor een correcte uitvoering van het POP. Het is daarom van belang dat LNV voor voldoende borging zorgt.

EU-conformiteit betekent voor de nieuwe programmeringsperiode (2007-2013) onder meer dat:

- voor het POP één erkend Europees betaalorgaan moet worden aangewezen,
- gebruik moet worden gemaakt van door de Europese Commissie voorgeschreven methoden voor controle en beheer (het Geïntegreerd Beheers- en Controle Systeem: GBCS), dat voorheen vooral voor de inkomenssteunregelingen werd gebruikt en
- voor de oppervlaktegebonden regelingen de randvoorwaarden GLB gaan gelden (ook 'cross compliance' genoemd: bestaande wetgeving op het gebied van milieu, dierenwelzijn e.d.) die tot en met 2006 alleen voor de inkomenssteunregelingen golden.

Dienst Landelijk Gebied (DLG) is aangewezen als betaalorgaan en heeft afspraken gemaakt met Dienst Regelingen (DR) over de werkverdeling, aangezien zowel DLG als DR een deel van de POP-regelingen uitvoeren. Vanwege haar rol als betaalorgaan voor de inkomenssteunregelingen beheert DR het GBCS en heeft DR een coördinerende rol bij de randvoorwaarden GLB.

De nationaal voor POP beschikbaar gestelde middelen zijn voor een aanzienlijk deel opgenomen in het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG). Dit betreft de gebiedsgerichte regelingen, waarvoor de provincies beschikkinggevende zijn. In het kader van het ILG is onder meer

Programma Beheer aan de provincies overgedragen. Dit is een belangrijke regeling binnen het POP. Op basis daarvan kunnen agrariërs financiële compensatie ontvangen voor het uitvoeren van activiteiten die bijdragen aan biodiversiteit gekoppeld aan landbouwgebieden en aan de instandhouding van landbouw en bosbouwssystemen met een hoge natuurwaarde (agro-milieu 'dienstverlening'). LNV stelt de uitvoering door DLG en DR ter beschikking aan de provincies.

De ondernemersgerichte LNV-regelingen worden ondergebracht in één modulaire regeling: de subsidieregeling LNV. Deze is in het voorjaar van 2007 opengesteld. De keuze voor één regeling en de modulaire opzet ervan maken het eenvoudiger om efficiënt en EU-conform te werken en de administratieve lasten te beperken.

Het provinciale POP-deel loopt via 12 provinciale regelingen, die het mogelijk maken subsidie in het kader van zowel POP als ILG te beschikken, zonodig in één beschikking.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Korte termijn

- Afrondende werkzaamheden ten behoeve van de goedkeuring van het Programmadocument POP-2 door de Europese Commissie;
- Openstelling van de Subsidieregeling LNV voorjaar 2007;
- Provincies en LNV zullen intensief contact moeten houden om EU-conformiteit te borgen en om tijdig de nodige aanpassingen van bijvoorbeeld Programma Beheer door te voeren. In het 'Begeleidingsteam POP' komen de betrokken partijen (inclusief betaalorganen) bijeen om uitvoeringsaanlegenheden te bespreken;
- Zolang het programmeringsdocument niet is goedgekeurd door de Europese Commissie (naar verwachting duurt dit minstens enkele maanden vanaf december 2006), zullen regelingen slechts onder voorbehoud van goedkeuring door de Europese Commissie kunnen worden opengesteld;
- Met provincies is afgesproken dat zij waar mogelijk gebruik maken van rijksregelingen onder het POP (via de subsidieregeling LNV), zodat niet voor dezelfde subsidiemaatregelen twee concurrerende varianten (een provinciale regeling en een rijksregeling) ontstaan.

Lange termijn

Programma Beheer is overgedragen aan de provincies, maar is niet wezenlijk gewijzigd. Dat geldt tot en met 2008. De provincies kunnen besluiten het programma daarna te wijzigen. Hiervoor is een wijziging van het programmadocument, waarvoor de minister als beheersautoriteit eindverantwoordelijk is, nodig.

Politieke en maatschappelijke context

Belangrijke verandering is de overgang per 2007 van gebiedsgerichte regelingen, waaronder Programma Beheer, van LNV naar de provincies. Ook de uitfinanciering van de verplichtingen die vóór 2007 zijn aangegaan zijn overgedragen aan de provincies. Een deel van het EU-budget voor de nieuwe periode (circa € 69 mln) wordt opgeslokt door doorlopende verplichtingen vanuit Programma Beheer.

De minister van LNV heeft als beheersautoriteit de eindverantwoordelijkheid voor het POP richting de Europese Commissie. Daarom is het van belang dat de provincies voldoende ondersteund worden om de regelingen EU-conform uit te voeren. Zo moeten eventuele terugvorderingen worden voorkómen. Activiteiten van betrokken onderdelen van LNV en van het ten behoeve van de uitvoering van POP ingerichte Regiebureau POP – een samenwerkingsverband tussen LNV en de gezamenlijke provincies - zijn hier op gericht.

Naast de provincies zijn overigens ook VROM en VW bij het POP betrokken. Ook met deze departementen vindt afstemming plaats.

Er bestaat een financieel risico als een overlap ontstaat tussen het POP met de Europese Structuurfondsen en fiscale regelingen. Voorkómen moet worden dat projecten uit meerdere fondsen worden gefinancierd. In dit kader is LNV verantwoordelijk voor een deel van de op te stellen nationale verklaring vanaf 2007. De nationale verklaring is een jaarlijkse verklaring van de minister van Financiën namens het kabinet over het op orde zijn van het financiële beheer van de Europese gelden in Nederland.

1.4 Financiële Perspectieven

Beleidsdoelstelling

Het bepalen van de Nederlandse inzet in de EU ten aanzien van de voorgenomen algehele herziening van de EU-begroting.

Wat is de stand van zaken

Na een zwaar en lang onderhandelingsproces, heeft de Europese Raad in december 2005 een akkoord bereikt over de Financiële Perspectieven 2007-2013. Over de uitgaven in het kader van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) waren door de Europese regeringsleiders al eerder afspraken gemaakt. Het zogeheten 'landbouwplafond' dat tot 2013 van kracht is, maakt integraal onderdeel uit van het akkoord. In het voorjaar van 2006 is vervolgens een interinstitutioneel akkoord gesloten met het Europees Parlement en de Europese Commissie, dat nog tot een bescheiden ophoging van het totaalbudget heeft geleid.

In beginsel liggen de inkomsten en uitgaven van de EU nu weer voor zeven jaar vast. Voor Nederland is van belang dat de nettobetalingpositie met circa € 1 mrd per jaar is verbeterd. Voor het Verenigd Koninkrijk betekende het akkoord dat de destijds door premier Thatcher afgedwongen korting op de afdracht aan Europa (de zogenaamde 'rebate') deels wordt afgebouwd. Premier Blair wilde hiermee alleen akkoord gaan als zou worden afgesproken dat de komende jaren fundamenteel over de gehele begroting (inkomsten en uitgaven) gesproken kan worden en met name ook over de uitgaven voor het gemeenschappelijk landbouwbeleid. De uitkomsten van deze zogeheten review zouden in beginsel al in de periode 2007-2013 tot aanpassingen op de begroting kunnen leiden.

De Europese Commissie zal uiterlijk begin 2008 een evaluatierapport presenteren van de implementatie van de overeengekomen hervormingen van het GLB, de zogenaamde health check. Deze GLB-review dient in samenhang te worden gezien met de begrotingsreview.

Wat speelt er op korte en lange termijn

De Europese Commissie zal eind 2008 of begin 2009 een witboek uitbrengen over de begrotingsreview. In de loop van 2007 publiceert de Europese Commissie een 'issues paper' aan de hand waarvan de discussie leidend tot het witboek kan worden gevoerd. Het streven is dat nog voor de zomer op politiek niveau een eerste keer over de Nederlandse positie zal worden gesproken.

Politieke en maatschappelijke context

Nationaal: In het regeerakkoord wordt een koppeling bepleit van inkomensvoetnoten aan maatschappelijke waarden als voedselveiligheid, voedselzekerheid, landschap, milieu en dierenwelzijn; de financiering van deze voetennoten dient te geschieden binnen een communautair kader. Deze Nederlandse inzet zal de komende jaren verder worden ingevuld en uitgewerkt.

Internationaal: de review zal plaatsvinden op initiatief van het Verenigd Koninkrijk. Het Verenigd Koninkrijk wil dat het aandeel van de landbouwuitgaven op de EU-begroting drastisch naar beneden gaat en stelt discussie over afschaffing van de 'rebate' daarvan afhankelijk. Belangrijkste tegenstander van het Verenigd Koninkrijk op dit punt is Frankrijk, dat ook na 2013 een substantieel budget voor het GLB op de EU-begroting wil houden. Frankrijk ontvangt ongeveer 20% van alle GLB-middelen en is daarmee de grootste begunstigde.

In de onderhandelingen over de Financiële Perspectieven behoorde Nederland tot de minderheid van lidstaten die pleitte voor vergaande hervormingen op de EU-begroting. Er zou meer geld beschikbaar moeten komen voor 'nieuw' Europees beleid (bijvoorbeeld kennis en innovatie, extern beleid, veiligheid) ten koste van het 'oude' beleid (landbouw, structuurfondsen). Rijke lidstaten zouden wat Nederland betreft geen gebruik meer moeten mogen maken van Europese fondsen voor achtergebleven regio's.

1.5 Non-vaccinatiebeleid

Beleidsdoelstelling

Handhaven van het diergezondheidsniveau.

Wat is de stand van zaken

De uitbraak van varkenspest in 1997-1998 en met name de uitbraak van mond-en-klauwzeer (MKZ) in 2001 hebben een kentering in het bestrijden van zeer besmettelijke dierziekten veroorzaakt. Er ontstond veel maatschappelijke onrust door het grootschalig ruimen van dieren om de uitbraak te stoppen. Hierdoor hebben de beide voorgaande ministers (Brinkhorst en Veerman) het standpunt ingenomen dat er zo min mogelijk gezonde dieren gedood moeten worden bij het bestrijden van uitbraak. Dit betekent ook dat Nederland voorstander is van het inzetten van vaccinatie, daar waar dat mogelijk is. Een probleem daarbij is dat vaccinatie kan leiden tot handelsverstoringen omdat afnemers (zowel in het buitenland als in Nederland) er van overtuigd moeten zijn dat producten van gevaccineerde dieren veilig zijn. Hoewel de sector primair verantwoordelijk is voor de afzet van producten (en dus ook van producten van gevaccineerde dieren) faciliteert LNV de sector zo goed mogelijk om de consequenties van vaccinatie op de afzet te verkleinen.

In de MKZ-richtlijn van 2003 is er een mogelijkheid opgenomen om bij een uitbraak onder voorwaarde te vaccineren. Dit is in het beleidsdraaiboek vertaald in een vaccinatiestrategie, waarbij het uitgangspunt is dat er bij een uitbraak gevaccineerd gaat worden en de dieren blijven leven (tenzij blijkt dat er sprake is van een zeer geïsoleerde uitbraak). Voor MKZ is er in Nederland een noodvoorraad markervaccin aanwezig. Door het gebruik van markervaccin kunnen gevaccineerde dieren worden onderscheiden van geïnfecteerde dieren.

Voor klassieke varkenspest (KVP) heeft Nederland in 2005 een noodvoorraad markervaccin aangeschaft om tijdens een uitbraak te kunnen vaccineren. De vaccinatiestrategie gaat, net als bij MKZ, uit van vaccinatie in geval van een uitbraak (tenzij het een zeer kleine geïsoleerde uitbraak betreft).

De vaccinatiediscussie rondom vogelgriep (HPAI) is het meest actueel. Sinds het voorjaar van 2006 bestaat de mogelijkheid om preventief tegen vogelgriep te vaccineren. Dit is een echte doorbraak in het Europese non-vaccinatiebeleid. De verwachting is dat de dreiging van HPAI blijft en de mogelijkheid om preventieve vaccinatie als bescherming in te zetten zal blijven bestaan en zelfs uitgebreid zal worden

Wat speelt er op korte en lange termijn

In november 2006 vond de aftrap plaats voor de ontwikkeling van het toekomstige Europese diergezondheidsbeleid. Nederland zal er in het nu lopende traject voor moeten zorgen dat het non-vaccinatiebeleid en de vermaatschappelijking van dierziektebestrijding een stevige plek op de agenda krijgen.

Voor vogelgriep geldt dat er nog veel onduidelijkheid is over de preventieve vaccinatie. Zowel nationaal als internationaal beleid moet verder worden ontwikkeld. De komende jaren levert LNV een bijdrage aan het onderzoek naar de ontwikkeling van veterinaire vogelgriepvaccins. Over de periode van 2007 tot en met 2010 wordt daarvoor in totaal € 15 mln beschikbaar gesteld.

Politieke en maatschappelijke context

Vaccinatie wordt steeds meer en beter geaccepteerd door de sector en door andere landen. Dit betekent echter niet dat er geen handelsconsequenties meer voortvloeien uit het vaccineren. De uitdaging is om samen met de sector deze consequenties tot een minimum te beperken. Hobbydierhouders zijn blij met de mogelijkheid van vaccineren en de vermaatschappelijking van de dierziektebestrijding, maar vinden de regels eromheen nog steeds te ingewikkeld en te veel in voordeel van de commerciële sector. Een goede afweging van belangen en een goede communicatie hieromtrent is noodzakelijk om het draagvlak bij deze dierhouders te behouden en te vergroten.

1.6 Risicobeheer / verzekeringen

Beleidsdoelstelling

Het bevorderen van de eigen verantwoordelijkheid van ondernemers. Stimuleren van de opzet van private instrumenten van risicobeheer. Zorgen dat ondernemers hun eigen keuzes kunnen maken op het gebied van risicobeheer en niet op de overheid terugvallen bij crisissituaties.

Wat is de stand van zaken

Nederland maakt zich in Europees perspectief sterk voor het stimuleren van private oplossingen voor het opvangen van risico's en crisissituaties in de landbouw. De eigen verantwoordelijkheid van de sector staat voor Nederland voorop. Het is van belang dat de overheid private initiatieven niet verstoort door onduidelijkheid over de verantwoordelijkheidsverdeling bij risicobeheer in de landbouw. Alleen bij extreme omstandigheden kan de overheid mogelijk een beperkte rol spelen, in aanvulling op de verantwoordelijkheid van het bedrijfsleven zelf. Verder kan de overheid in de initiële fase instrumenten voor risicobeheer ondersteunen.

Op deze wijze is door LNV de totstandkoming van een regenschadeverzekering gefaciliteerd middels een herverzekering. Volgens dezelfde systematiek zijn de afgelopen jaren twee toezeggingen aan de Tweede Kamer gedaan. Het gaat hier om het stimuleren van een vorstschadeverzekering in de fruitteelt en een verzekering tegen sneeuwdrukschade in de boomkwekerij. Daarnaast is eind 2006 aan de Tweede Kamer gemeld dat een initiatief om te komen tot een brede weersverzekering, op steun kan rekenen.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Momenteel wordt er op verschillende plaatsen op EU-niveau aandacht gevraagd voor risicobeheer in de landbouw. Het gaat om een pleidooi voor een actievere rol van de EU op het gebied van risicobeheer en voorstellen om eenvoudiger over te kunnen gaan tot het verlenen van overheidssteun aan instrumenten voor risicobeheer. De kans is groot dat de discussie over dit onderwerp de komende tijd zal worden heropend. Naar verwachting zal het Portugese voorzitterschap in de tweede helft van 2007 dit onderwerp prominent op de agenda plaatsen. Het is daarom belangrijk dat LNV haar strategie nader bepaalt. Als eerste bouwsteen hiervoor dient het onderzoek van het Landbouw Economisch Instituut naar risicobeheer in de landbouw.

Momenteel maakt LNV zich sterk voor een garantiestelling op vorstschadeverzekeringen in de fruitteelt. Het streven is om voor de winter van 2007/2008 een verzekering in de markt mogelijk te maken. Van de zijde van de boomkwekers worden in de loop van dit jaar initiatieven op het gebied van sneeuwschade verwacht.

De inschatting is dat de verschillende sectororganisaties binnenkort met voorstellen voor een brede weersverzekering zullen komen.

Politieke en maatschappelijke context

Binnen de EU wordt verschillend gedacht over risicobeheer in de landbouw, met name over de publiek-private rolverdeling. De zuidelijke lidstaten, met Spanje, Italië, Griekenland en Frankrijk voorop, zien een belangrijke publieke rol op dit gebied. Zij worden hierin gesteund door de nieuwe lidstaten. Opvallend is dat Duitsland het voorstel van Frankrijk over de hervorming van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid na 2013 tijdens de Landbouw en Visserij Raad van 20 maart 2006 heeft gesteund. Kern van dit voorstel is een grotere publieke rol bij de financiering van instrumenten van risicobeheer. Binnen de EU ziet vooral het Verenigd Koninkrijk een zeer beperkte rol voor de overheid. Denemarken en Zweden lijken meer op de lijn van Nederland te zitten. Onduidelijk is op dit moment wat de visie is van de Europese Commissie.

Wat betreft de verschillende initiatieven om te komen tot beperkte of brede weersverzekeringen speelt een aantal sectororganisaties een initiërende rol. De Nederlandse Fruittelers Organisatie maakt zich sterk voor een vorstschade verzekering. De Nederlandse Bond voor Boomkwekers is bezig met een verzekering tegen sneeuwdrukschade. Deze zelfde organisatie zet zich in voor een brede weersverzekering. Een initiatief dat ook vanuit de Zuidelijk Land- en tuinbouw Organisatie en vanuit de Nederlandse Akkerbouw Vakbond naar voren wordt gebracht.

1.7 Millenium ontwikkelingsdoelen

De bijdragen van het ministerie van LNV aan het bereiken van de Millenium Ontwikkelingsdoelen (MDG's) vallen thematisch onder MDG 1 (uitbanning extreme armoede en honger) en MDG 7 (onder andere bescherming van het milieu). Veel van deze activiteiten worden uitgevoerd in nauwe samenwerking met het ministerie van BZ/OS. De overige MDG's worden in onderstaand overzicht eveneens kort vermeld.

Formeel vallen de inspanningen van de rijke landen om de ontwikkelingslanden te helpen hun milleniumdoelen te halen onder MDG 8 (wereldwijd partnerschap voor ontwikkeling).

Millennium Ontwikkelingsdoel 1

In 2015 zijn extreme armoede en honger uitgebannen:

Het percentage mensen dat moet rondkomen van minder dan een dollar per dag is in 2015 tot de helft teruggebracht ten opzichte van 1990.

Het percentage mensen dat honger lijdt moet in 2015 tot de helft teruggebracht zijn ten opzichte van 1990.

Activiteiten van LNV

Prioriteiten voedselzekerheid/armoede

1. WSSD (World Summit on Sustainable Development) Partnerschappen Markttoegang van landbouw- en tuinbouwproducten uit ontwikkelingslanden: in drie landen in Zuid-Oost Azië (palmolie, garnalen, groenten en fruit), en in vier landen Oost-Afrika (bloemen, groenten en fruit); WSSD Partnerschap Vis in oprichting in West-Afrika
2. Partnerschap Water in oprichting in Ethiopië, Vietnam en Zuid-Afrika
Partnerschap koffie en cacao in oprichting in Vietnam
3. Actieve participatie in de WTO-onderhandelingen voor verdere liberalisatie van wereldhandel in agrarische producten, onder andere het bevorderen van grotere markttoegang voor ontwikkelingslanden.

Reguliere activiteiten

- Actieve participatie aan het werk van de FAO (Voedsel – en Landbouworganisatie van de VN) op het gebied van voedselzekerheid:
  - opstellen actieplan voor de Wereldvoedseltop,
  - organisatie van gezamenlijke FAO – Nederland conferenties, zoals over Landbouw en Milieu, het Multifunctionele Karakter van Landbouw, en Water voor Voedsel en Ecosystemen,
  - bijdragen aan opstellen verdragsteksten, zoals Internationaal Gewasbeschermingsverdrag, Internationaal verdrag voor Plantengenetische Bronnen, en gedragscodes,
  - FAO – Nederland Partnerschap Programma voor samenwerking via projecten in landen
- Bijdragen aan de bestrijding van de Vogelgriep in Oost-Europa en Zuid-Oost Azië.

Millennium Ontwikkelingsdoel 7

Schoon drinkwater, minder mensen in krottenwijken, bescherming van het milieu

Het aantal mensen dat geen toegang heeft tot veilig drinkwater is in 2015 gehalveerd ten opzichte van 1990. Verder zijn de levensomstandigheden van tenminste honderd miljoen bewoners van krottenwijken in 2020 verbeterd. Regeringen zetten zich blijvend in voor de bescherming van het milieu. In 2015 leven meer mensen in een duurzaam leefmilieu.

Activiteiten van LNV

LNV participeert hierbij met name in projecten ter bescherming van het milieu.

Prioriteiten

- VN Bossenforum: onder Nederlands voorzitterschap wordt gestreefd naar afronding van de onderhandelingen over een niet-juridisch bindend internationaal instrument voor bossen in april 2007
- Organisatie van de 14^e Conferentie van Partijen bij het Verdrag over Internationale Handel in Bedreigde Planten- en Diersoorten (CITES) in Den Haag, juni 2007

Reguliere activiteiten

- Beleidsplan Biodiversiteit Internationaal 2 voor de periode 2007-2010, met vele activiteiten en speciale aandacht voor thema's gericht op duurzaam gebruik van biodiversiteit (duurzame handelsketens van hout, soja, palmolie; mariene biodiversiteit; en genetische bronnen)
- Actieve participatie aan de onderhandelingen in het kader van het Biodiversiteitsverdrag over een internationaal regime voor de toegang tot genetisch uitgangsmateriaal en een eerlijke verdeling van de opbrengsten daarbij.

Overzicht overige Millennium Ontwikkelingsdoelen

Millennium Ontwikkelingsdoel 2: Alle kinderen naar de basisschool

In 2015 gaan alle kinderen, zowel meisjes als jongens, in de hele wereld naar de basisschool.

Millennium Ontwikkelingsdoel 3: In 2015 hebben mannen en vrouwen dezelfde rechten

De verschillen tussen jongens en meisjes in het basis- en in het voortgezet onderwijs moeten zijn verdwenen, bij voorkeur in 2005, en op alle onderwijsniveaus in 2015.

Millennium Ontwikkelingsdoel 4: Minder kindersterfte

In 2015 is het aantal kinderen dat in ontwikkelingslanden overlijdt voor de vijfde verjaardag met tweederde teruggebracht ten opzichte van 1990.

Millennium Ontwikkelingsdoel 5: Minder moedersterfte

Het aantal vrouwen dat in het kraambed overlijdt, is vóór 2015 met driekwart verminderd ten opzichte van 1990.

Millennium Ontwikkelingsdoel 6: Bestrijding van HIV/Aids, malaria en andere ziektes

Vóór 2015 is de verspreiding van HIV/Aids, malaria en andere grote ziektes stopgezet en teruggedrongen.

Millennium Ontwikkelingsdoel 8: Wereldwijd partnerschap voor ontwikkeling

Alle regeringen in de wereld zetten zich in voor armoedebestrijding en maken heldere en eerlijke afspraken over goed bestuur en rechtvaardige handel. Er komt een oplossing voor het schuldenvraagstuk en rijke landen zorgen voor meer en betere hulp.

1.8 Internationale organisaties en conventies voor voedsel en natuur

De posities van naoorlogse internationale organisaties en instellingen veranderen met de veranderende mondiale machtsverhoudingen en nieuwe paradigma's op basis van recente ontwikkelingen in het kader van de Millennium Top, de Monterrey Conferentie, WSSD, de groeiende consensus over de internationale ontwikkelingsagenda en het groeiende besef van de rol van landbouw in ontwikkeling. De VN blijven het enige kader waar alle landen van de wereld gezamenlijk mondiale problemen aanpakken, onder andere met betrekking tot voedsel en natuur, met consequenties voor nationaal beleid.

De **FAO** is een belangrijke organisatie in het VN systeem. De organisatie heeft een belangrijk mandaat en rol in het terugbrengen van armoede en honger in de wereld.

De **OESO** is een van de weinige internationale fora die pretendeert geen onderhandelingsforum te zijn, maar een denktankfunctie heeft via beleidsanalyses en –aanbevelingen. De vrees voor afnemende relevantie heeft een discussie op gang gebracht over uitbreiding, c.q. versterking van de samenwerking met opkomende economieën als Rusland, China, India en Brazilië. Nieuwe prioriteiten zullen naar verwachting ten koste gaan van meer traditionele sectorgerichte activiteiten zoals op het gebied van landbouw. LNV hecht zeer aan het landbouwwerk van de OESO en heeft met succes gepleit voor opnemng van het onderwerp 'veranderingen in de voedsleconomie'.

LNV organiseert in samenwerking met UNEP de **CITES Conferentie** in Den Haag in juni 2007, met voor de eerste keer een Ministerieel segment.

Nederland speelt een gezichtsbepalende rol als een van de actieve actoren/donoren binnen de **Conventie voor Biodiversiteit (CBD)** om het wereldwijde verlies aan biodiversiteit een halt toe te roepen. De actuele discussies richten zich op de ontwikkeling van een internationaal regime voor de toegang tot genetisch uitgangsmateriaal en de eerlijke verdeling van opbrengsten daarbij. Tevens zijn kaderstellende afspraken voor mariene biodiversiteit nu actueel.

1.9 WSSD-partnerschappen

Voortkomend uit de World Summit on Sustainable Development, Johannesburg 2002

Beleidsdoelstelling

Nederland wil zich sterk maken voor de positie van arme landen binnen internationale organisaties als de WTO en hen ondersteunen kansen te benutten die handelsliberalisering hen biedt. Daartoe zet Nederland actief in op vergroting van markttoegang voor landbouwproducten uit ontwikkelingslanden op de Europese markt en bevordering van economische, ecologische en sociale duurzaamheid. De partnerschappen zijn een belangrijk instrument om partnerlanden te ondersteunen in het produceren en verhandelen van producten die voldoen aan kwaliteitseisen zoals die gelden voor de Nederlandse / Europese markt.

Wat is de stand van zaken

Nederland heeft WSSD-partnerschappen met acht landen in Zuidoost Azië en Oost-Afrika. Deze partnerschappen zijn productspecifiek (garnalen/ vis, palmolie, groenten en fruit, bloemen) en zijn aangegaan voor de periode 2005-2007.

Het verbeteren van marktwerking en markttoegang voor landbouwproducten uit ontwikkelingslanden naar Westerse markten is pas mogelijk als landen in staat zijn om aan hoge kwaliteitseisen te voldoen die aan landbouwproducten worden gesteld. Nederland helpt ontwikkelingslanden daarbij, door middel van een aantal publiek-private partnerschappen, waarbij de landen worden gestimuleerd en gefaciliteerd (bijvoorbeeld door capaciteitsopbouw en kennisoverdracht) om veel sterker te participeren in het wereldhandelsstelsel.

De betekenis van de partnerschappen gaat verder dan alleen markttoegang. Ze vormen een innovatieve werkwijze om met publieke en private partijen concreet inhoud te geven aan de samenhang tussen economische ontwikkeling, bestrijding van armoede, energievoorziening, de noodzaak van een schoner milieu, veiligheid, kennisontwikkeling en –verspreiding. Zo vormen partnerschappen ook een belangrijk instrument om de samenwerking binnen LNV en van LNV met andere ministeries te versterken en te komen tot samenhang van beleid voor duurzame ontwikkeling. Daarmee vormen de partnerschappen een concreet instrument dat tevens bijdraagt aan het bereiken van de Millennium Ontwikkelings Doelstellingen.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Het streven is deze partnerschappen uit te breiden naar zowel producten en thema's als naar landen en regio's. In 2007 worden de bestaande partnerschappen geëvalueerd, met als doel verbetering van het instrument om partnerschappen ook na 2007 als krachtig instrument in te blijven zetten. Hierover wordt overlegd met BUZA/OS (als belangrijk financier van activiteiten binnen de partnerschappen).

Politieke en maatschappelijke context

De uitdaging is vergroting van de afzet van landbouwproducten uit ontwikkelingslanden op de Europese markt op een duurzame wijze en samen met het bedrijfsleven en NGO's in respectievelijk Nederland en de betrokken ontwikkelingslanden. Private partijen moeten bij het proces betrokken blijven zodat de partnerschappen niet vervallen tot traditionele relaties tussen overheden (donorlanden en recipiëntlanden).

1.10 WTO – Doha-ronde

Beleidsdoelstelling

Een ambitieus, evenwichtig akkoord dat rekening houdt met zowel de offensieve als defensieve belangen van agrarisch Nederland. Het eindresultaat van de Doha-ronde dient tevens een substantiële bijdrage te leveren aan de ontwikkelingsdimensie, waarbij ontwikkelingslanden gestimuleerd en gefaciliteerd worden om veel sterker te gaan participeren in het wereldhandelsstelsel.

Wat is de stand van zaken

De landbouwonderhandelingen maken deel uit van de brede WTO-ronde die in november 2001 in Doha van start is gegaan. Volgens de ministeriële verklaring van Doha had de ronde voor 1 januari

2005 afgerond moeten zijn. Deze deadline werd echter niet gehaald. Op 23 juli 2006 zijn de onderhandelingen voor onbepaalde tijd geschorst. Het is op dit moment onbekend wanneer de onderhandelingen zullen worden hervat.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Het is op dit moment onbekend wanneer de onderhandelingen zullen worden hervat. Wanneer de onderhandelingen worden hervat, zal de druk – zowel nationaal (en interdepartementaal) als internationaal - groot zijn om ten behoeve van een akkoord verdergaande concessies op het gebied van landbouw te doen.

Politieke en maatschappelijk context

In Nederland staan met name voor de vlessector – varkens- en pluimveevlees in het bijzonder – grote belangen en derhalve werkgelegenheid (respectievelijk 50.000 en 15.000 banen) op het spel. Voor de toekomst van de zuivelsector is het van belang dat de uitfasering van de exportrestituties voor landbouwproducten plaatsvindt alleen op basis van budgettaire beperkingen en niet op basis van volumebeperkingen. De tuinbouwsector en de verwerkende industrie daarentegen zien nieuwe kansen op derde markten.

Binnen de EU is de druk groot om ten behoeve van een akkoord verdere concessies te doen op het gebied van landbouw.

Op mondiaal niveau bleken de tegenstellingen tussen de belangrijkste onderhandelingspartners op de driehoek NAMA (G20), markttoegang bij landbouw (EU) en interne landbouwsteun (Verenigde Staten) bij de vorige onderhandelingen te groot. Met name het gebrek aan compromisbereidheid van de zijde van de Verenigde Staten op markttoegang voor landbouw en interne landbouwsteun heeft op 23 juli jl. de DG-WTO doen besluiten de onderhandelingen voor onbepaalde tijd op te schorten.

1.11 Internationale Walvis Conventie (IWC)

Beleidsdoelstelling

Internationaal komen tot een gezamenlijke oplossing voor de patstelling binnen de IWC (bescherming versus gebruik van de walvis).

Wat is de stand van zaken

Er rust een (tijdelijk) moratorium op de walvisvaart. In de praktijk worden de afspraken echter niet nageleefd. Japan en IJsland gaan onder de noemer van wetenschap, door met de walvisjacht. Noorwegen negeert het moratorium en voert commerciële walvisvaart. Er is geen controle op de vangsten die onverminderd door gaan en opgevoerd worden; er zijn in IWC-verband geen quota bepaald.

Patstelling:

- Japan wil pas stoppen met zogenoemde wetenschappelijke vangsten als eerst een beheersregime (Revised Management Scheme - RMS) wordt vastgesteld.
- De beschermingsgezinde landen willen dat de wetenschappelijke vangsten per direct stoppen en pas daarna onderhandelen over een eventueel beheersregime.

Tijdens de laatste IWC-conferentie (2006) wisten de pro-walvisvarende landen voor het eerst in jaren een stemming te winnen. Het betrof een verklaring met twee kernpunten, namelijk de constatering dat de IWC heeft gefaald in haar doelstelling om tot een besluit over het beheer van de walvissen te komen, en een oproep om binnen de IWC meer nadruk te leggen op het *gebruik* van de walvissen.

Nederland wil graag dat een IWC-conferentie ook een ministerieel segment gaat bevatten zodat de discussie op politiek niveau kan worden gestart. Om de patstelling te doorbreken zouden dan gelijktijdig afspraken moeten worden gemaakt over het moratorium, de wetenschappelijke walvisvaart, het beheersregime en de naleving van afspraken. Nederland heeft binnen de IWC steeds een brugfunctie vervuld in een poging om samen met de walvisjagende landen tot concrete en constructieve afspraken te komen.

Wat speelt er op korte en lange termijn

De volgende IWC-conferentie vindt plaats in mei 2007 in Anchorage, Alaska. In aanloop daar naar toe speelt de discussie over normalisatie van de IWC. De beschermingsgezinde landen hebben besloten geen acte de presence te geven op een door Japan georganiseerde conferentie over de normalisatie.

Politieke en maatschappelijke context

Er zijn feitelijk twee kampen: voorstanders en tegenstanders van de jacht. De IWC is een van de weinige internationale fora waarbij wordt gestemd. Wezenlijke veranderingen (van het verdrag zelf, maar ook van het beheersregime) vergen een $\frac{3}{4}$ -meerderheid. Overige stemmen (zoals resoluties en procedurele kwesties) worden afgedaan met een eenvoudige meerderheid. De walvisjagende landen winnen sinds 2006 de stemmen met enkelvoudige meerderheid.

1.12 LNV-Vertegenwoordiging Buitenland

Beleidsdoelstelling

De LNV-Vertegenwoordiging Buitenland (LNV-VB) bestaat uit ongeveer 120 LNV-medewerkers op de Nederlandse ambassades. De LNV-afdelingen op de ambassades hebben als hoofdtaken:

1. handelsbevordering
2. beleidsrapportage
3. bevorderen van duurzame ontwikkeling door middel van bilaterale samenwerkingsprojecten, deze zijn voor belangrijk deel gericht op het realiseren van de Millennium Ontwikkelingsdoelen (pijler 1 regeerakkoord)

De LNV-VB wordt gefinancierd vanuit de HGIS. De kosten bedragen jaarlijks € 18 mln. Medebetrokken zijn onder andere agribusiness, natuur en milieuorganisaties, BUZA en EZ.

Wat is de stand van zaken

1. Handelsbevordering: Nederland is na de Verenigde Staten en voor Frankrijk de tweede exporteur van agrarische producten ter wereld. In 2005 was de exportwaarde van agrarische producten € 51 mrd, met een bijdrage aan het handelsoverschot van € 22,6 mrd (totaal Nederlandse export en handelsoverschot € 281 mrd en € 31 mrd). Evenals Nederland hebben de Verenigde Staten en Frankrijk een uitgebreid netwerk van gespecialiseerde landbouwattachés. Door de specifieke kennis van en relaties met de Nederlandse agribusiness kunnen de landbouwattachés een cruciale ondersteuning bieden aan het Nederlands bedrijfsleven. Inbedding binnen LNV staat daarvoor garant.
2. Beleidsrapportage: De LNV-bureaus rapporteren LNV-breed over ontwikkelingen op bilateraal en multilateraal terrein. Daarbij ligt het accent op: EU-beleid, WTO, natuur (bossen, hout, biodiversiteit, water), veterinair, fytosanitair, visserij, enz.
3. Duurzame ontwikkeling: Via de LNV-bureaus werkt LNV met een groot aantal landen samen op het gebied van duurzame ontwikkeling. Deze activiteiten zijn veelal ingebed in het multilateraal kader: EU (twinning, onderzoek), FAO, OIE (capacitybuilding, veterinair, fytosanitair, uitvoeringsorganisaties, AI bestrijding) en VN-kader (markttoegang van ontwikkelingslanden, biodiversiteit, bossen, duurzaam hout). Deze activiteiten zijn voor een belangrijk deel gericht op het realiseren van de Millennium Ontwikkelingsdoelen.

De toegevoegde waarde van de LNV-bureaus is met name gelegen in de specialistisch kennis en een specialistisch netwerk. Deze is essentieel vanwege het afwijkend wereldhandelssysteem voor agrarische producten en de vele bijzondere sectorale regels en verdragen, bijvoorbeeld veterinair, fytosanitair, milieu, biodiversiteit en natuur. De LNV-bureaus zijn een geïntegreerd onderdeel van de ambassade en werken nauw samen met andere afdelingen zoals, economie, ontwikkelingssamenwerking, milieu en politiek. Voor de LNV-medewerkers op de ambassade gelden tijdens de plaatsing dezelfde regels en voorzieningen als voor BUZA- ambtenaren.

2. Fonds Economische Structuurversterking (FES)

Het Fonds Economische Structuurversterking (FES) is een bij wet ingesteld fonds dat met name gevuld wordt vanuit de aardgasbaten en het afstoten van staatsdeelnemingen. Beheerders van het

FES zijn de minister van Financiën en de staatssecretaris van Economische Zaken. Jaarlijks wordt de FES-begroting aan de Tweede Kamer aangeboden; het fonds bevat enige miljarden euro's. Naast de reguliere begrotingsgelden is dit een belangrijke financiële bron waaruit rijksprojecten gefinancierd kunnen worden, mits deze voldoen aan de wettelijke criteria en een economische structuurversterking beogen. De wettelijke criteria richten zich vooral op de relatie met infrastructuur en kennis en innovatie. Vast onderdeel van de beoordelingsprocedure is een advies van het Centraal Planbureau en bij kennisprojecten ook van een Commissie van Wijzen. Steeds vaker wordt een (Maatschappelijke) Kosten Baten Analyse ((M)KBA) vereist. De besluitvorming verloopt via de ICRE (Interdepartementale Commissie Ruimtelijke Economie), CWTI (Commissie voor Wetenschap, Technologie en Innovatie), de RRODM/REA en het kabinet.

Beleidsdoelstelling

Voor LNV is het van belang om voor de financiering van projecten op de LNV-beleidsterreinen middelen ter beschikking te krijgen uit het FES. Daarmee kunnen de doelstellingen van LNV sneller en beter worden bereikt dan anders mogelijk zou zijn. Verder kan LNV invloed uitoefenen op de prioritering en bestemming van FES-middelen richting andere departementen.

Wat is de stand van zaken

De FES-middelen worden telkens voor een periode van vier jaar bestemd voor bepaalde doeleinden, waarbij een doorkijk wordt gegund naar volgende perioden. De ronde voor 2011-2014 is nu aan de orde. Afgesproken is dat de middelen uit het fysieke domein worden besteed aan de tekorten van de Nota Ruimte en van de Nota Mobiliteit. Daarmee is het totale beschikbare bedrag aan reguliere middelen voor het fysieke domein bestemd. Voor het kennisdomein zijn prioritaire thema's aangewezen; voor LNV zijn 'food en flowers' en dierziektenbestrijding van belang. Verder zijn er in 2005 en in 2006 'meevallers' geweest in het FES door de langdurig hoge olieprijs, waar de aardgasprijs aan gekoppeld is. In 2005 zijn de extra middelen vooral besteed aan het terugdringen van de luchtverontreinigingsproblematiek (waardoor uitbreiding van infrastructuur en woningbouwprojecten moesten worden stilgelegd), duurzame energievoorziening en in mindere mate aan de bescherming van vitale infrastructuur (anti-terrorisemaatregelen). Hierbij ging het om politieke prioriteiten, waarvoor FES-middelen werden vrijgemaakt. Daarnaast is op basis van het Paasakkoord prioriteit gegeven aan kennis- en innovatieprojecten.

Voorbeelden van projecten die LNV heeft gefinancierd uit het FES zijn:

- Het natuurpakket Westerschelde (€ 110 mln)
- Bijdrage in het Waddenfonds (€ 500 mln)
- Kennisproject Plantgezondheid
- Kennisproject Phytophthora (aaltjesvrije aardappel)

Wat speelt er op korte en lange termijn

Op korte termijn speelt een mogelijk initiatiefwetsvoorstel van de Tweede Kamer om de FES-wet aan te passen. Dit voorstel komt voort uit de discussie over het eindrapport van de Tijdelijke Commissie Infrastructuur (TCI, ook wel Commissie-Duivesteijn genoemd), waarin de besluitvorming over grote infrastructuurprojecten zoals de HSL is doorgelicht en werd geconcludeerd dat de Tweede Kamer te weinig invloed heeft op de besteding van de FES-gelden. Daarnaast ligt er een rapport van de Algemene Rekenkamer, waarin ook de procedure rond de besteding van FES-gelden ter discussie wordt gesteld.

3. Eenduidig toezicht

Beleidsdoelstelling

Vermindering toezichtlast voor burgers en bedrijven.

Wat is de stand van zaken

De Motie Aptroot c.s. (Kamerstukken II 2005/06, 29 362, nr. 77) vraagt om vermindering toezichtlast voor bedrijven door samenvoeging van rijksinspecties. In reactie heeft het kabinet het projectplan 'eenduidig toezicht' aan de Tweede Kamer gezonden (Kamerstukken II 2005/06, 29 362, nr. 107). Daarin is opgenomen dat de toezichtlast zal worden verminderd door samenwerking tussen rijksinspecties via front-offices en clustering in domeinen, in plaats van door bestaande diensten samen te voegen tot één inspectie.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Op 1 januari 2007 zijn drie front offices in werking getreden: land- en tuinbouw (AID), horeca(VWA) en ziekenhuizen. In de loop van 2007 volgen ten minste zeven andere, waaronder de vleesketen (VWA).

Politieke en maatschappelijke context

In contacten met rijksinspecties krijgen bedrijven te maken met één frontoffice (inspectieloket). Daarin worden de inspectietaken geclusterd in twintig domeinen, waarbij inspecties gaan samenwerken, taken van elkaar gaan overnemen, informatie gaan uitwisselen en hun werkwijzen onderling zullen aanpassen. De AID is met ingang van 1 januari 2007 het inspectieloket voor de primaire productie, 'Inspectieloket Land- en Tuinbouw' geheten; de VWA voor de horeca en later in 2007 ook voor de vleesketen.

Het kabinet heeft een Taskforce ingesteld die kritisch zal kijken naar de voortgang die de inspecties boeken. In de Taskforce zijn alle op dit onderwerp betrokkenen (departementen, inspecties, VNG, IPO, MKB Nederland, VNO-NCW) vertegenwoordigd.

4. Crisismanagement dierziekten

4.1 Strategie-ontwikkeling incident- en crisismanagement externe partners

Beleidsdoelstelling

Het verbeteren van de samenwerking met externe partners op het gebied van crisisbeheersing om adequaat voorbereid te zijn op toekomstige crises op het gebied van diergezondheid en voedselkwaliteit.

Wat is de stand van zaken

In de afgelopen jaren hebben ervaringen met diverse dierziektecrises en incidenten met diervoeders en hormonen het belang aangetoond van heldere afspraken en procedures voor een effectieve crisisbestrijding. Dit geldt niet alleen voor dienstonderdelen binnen LNV, maar ook met relevante omgevingspartijen. Mede naar aanleiding daarvan zijn de laatste jaren de procedures tussen beleids- en uitvoerende diensten (VWA, AID, DR) en de onderzoeksinstituten RIKILT en CIDC beter op elkaar afgestemd. Met genoemde partijen wordt gezamenlijk gewerkt aan het implementeren van leerpunten die voortkomen uit evaluaties van crisisoefeningen en incidenten en crises(dreigingen). Het bedrijfsleven heeft de laatste jaren steeds meer maatregelen getroffen gericht op preventie en bestrijding van diervoeder-/voedselincidenten (en dierziekten).

Wat speelt er op korte en lange termijn

LNV zal in overleg met VWA en de onderzoeksinstituten RIKILT en CIDC protocollen ontwikkelen en vaststellen ter verbetering van de LNV-crisisorganisatie en de incidentensystematiek. Voorts worden in samenwerking met de VWA en het bedrijfsleven de mogelijkheden onderzocht voor het verbeteren van de gegevens- en informatie-uitwisseling (onder andere unieke bedrijfsnummers (UBN's) en analyseresultaten) tussen LNV en het bedrijfsleven bij voedsel- en diervoederincidenten. Tevens zal een strategie worden ontwikkeld over de toedeling en doorberekening van (onderzoeks- en controle)kosten bij diervoeder-/voedselincidenten in relatie tot de wijzigende verantwoordelijkheidsverdeling tussen overheid en bedrijfsleven. Daarnaast zal in overleg met naburige landen worden bezien op welke wijze de internationale samenwerking op het gebied van crisisbeheersing kan worden versterkt.

Politieke en maatschappelijke context

Het afgelopen jaar is veel inzet gepleegd op de bestrijding van incidenten, de voorbereiding op dierziektedreigingen (Klassieke Varkenspest, Aviaire Influenza) en de bestrijding van de uitbraak van Bluetongue. Dit heeft bij LNV, VWA, Gezondheidsdienst voor Dieren en de genoemde onderzoeksinstituten het draagvlak versterkt om te komen tot heldere procedures en afspraken ter verdere verbetering van de effectiviteit en doelmatigheid van de aanpak van incidenten en crises. Ook het bedrijfsleven hecht veel waarde aan een heldere en daadkrachtige aanpak, waarbij de gevolgen voor het bedrijfsleven zo beperkt mogelijk blijven. Om die reden zal het doorberekenen van (onderzoeks- en controle)kosten door de overheid op weinig bijval van het bedrijfsleven kunnen rekenen. Voorts verdient de samenwerking met onze buurlanden permanent

aandacht, gelet op de grensoverschrijdende handel en het feit dat incidenten en crisis zich niets aantrekken van landsgrenzen.

4.2 Coördinatie beleidsdraaiboeken dierziekten en voedselkwaliteit

Beleidsdoelstelling

Het realiseren van een effectief stelsel van crisisbeheersing om adequaat voorbereid te zijn op toekomstige crises op het gebied van diergezondheid en voedselkwaliteit.

Wat is de stand van zaken

Voor diverse bestrijdingsplichtige dierziekten en voor diervoeder- en voedselveiligheid is de afgelopen jaren gewerkt aan de opstelling en/of herziening van de beleidsdraaiboeken. De komende twee jaar wordt gewerkt aan in totaal 16 beleidsdraaiboeken. Deze draaiboeken vormen de basis voor het handelen van de LNV-organisatie in crisissituaties. De uitvoering van crisisoefeningen door beleids- en uitvoerende dienstonderdelen kan aanleiding vormen voor aanpassing van de draaiboeken of handboeken binnen LNV. Om de paraatheid van crisisorganisatie op peil te houden is de afgelopen jaren op verschillende fronten geoefend en zijn op basis van evaluaties verbeterpunten geformuleerd. In 2006 is een grootschalige departementale crisisoefening voor MKZ uitgevoerd. Er is ook een handboek 'communicatie bij crisis'.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Voor een aantal dierziekten (zoals bluetongue, Afrikaanse paardenpest) moeten de beleidsdraaiboeken in 2007 en 2008 nog worden ontwikkeld. Volgens planning zijn eind 2008 alle noodzakelijke beleidsdraaiboeken op het gebied van diergezondheid en voedselkwaliteit gereed. Binnen het kader van een nog op te stellen LNV-meerjarenplan voor opleidingen en oefeningen zal op het beleidsveld van diergezondheid en voedselkwaliteit een aantal crisisoefeningen worden voorbereid. Dit kan variëren van een paraatheidsoefening tot het uitvoeren van een simulatie of training van onderdelen van de crisisorganisatie. Hierbij wordt erop toegezien, dat aan de Europese verplichting ten aanzien van het houden van crisisoefeningen voor bepaalde dierziekten wordt voldaan. Mede op basis van uitgevoerde evaluaties wordt bepaald op welke aspecten (besluitvorming, procesmanagement, informatievoorziening e.d.) het accent zal worden gelegd. Het voornemen is om in 2007 op het gebied van voedselveiligheid een oefening te houden waarbij ook de samenwerking met VWS aan bod komt.

Politieke en maatschappelijke context

Bij het opstellen c.q. actualiseren van beleidsdraaiboeken en bij crisisoefeningen zijn diverse partijen binnen LNV betrokken. Bij dit proces wordt rekening gehouden met ontwikkelingen in beleid en wordt gelet op een goede inbedding in en afstemming met de LNV-crisisorganisatie. Het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties zijn betrokken bij de opstelling van deze draaiboeken. Deze werkwijze draagt bij aan een versterking van het draagvlak voor de crisisaanpak. Overigens wordt tegelijkertijd onderkend dat de aanpak van een crisis ook een maatwerkbenadering vereist.

4.3 Voedselzekerheid

Beleidsdoelstelling

LNV is verantwoordelijk voor een aantal beleidsterreinen dat potentieel gevoelig is voor het ontstaan van crisis. Dit is met name het geval op de brede terreinen van de dier- en plantgezondheid en de voedselveiligheid maar kan ook betrekking hebben op de voedselvoorziening. LNV dient in dit laatste geval adequaat in te spelen op crisissituaties waarbij de beschikbaarheid van voedingsmiddelen bij de burger in het geding is. Bij een crisis die voedselschaarste tot gevolg kan hebben, dient LNV zorg te dragen voor een doelmatige productie, en indien nodig - in nauwe samenwerking met andere departementen voor een doelmatige rantsoenering en distributie van voedingsmiddelen. Een crisis in de voedselvoorziening staat meestal niet op zichzelf en blijkt in vele gevallen nauw gerelateerd te zijn aan crisissituaties op andere beleidsterreinen. Een integrale benadering van de crisisbeheersing door de (rijks)overheid is nog niet volledig ontwikkeld maar heeft inmiddels wel geresulteerd in het Nationaal Handboek Crisisbesluitvorming. Op het gebied van voedselvoorziening heeft LNV een Beleidsdraaiboek Crisisbeheersing Voedselvoorziening.

Het LNV Beleidsdraaiboek Crisisbeheersing Voedselvoorziening:

- geeft de overwegingen om te beoordelen dat er sprake is van een incident dat implicaties kan hebben voor de regionale en/of nationale voedselvoorziening (voedselschaarste);
- beschrijft de gecoördineerde en procedurele opzet van een crisisbeheersingsorganisatie tijdens de diverse stadia van een crisis;
- beschrijft wanneer incidenten en de gevolgen daarvan leiden tot de overgang van de normale fase, naar de aandachtsfase, de crisisfase en de afbouwfase;
- beschrijft de aanpak op beleidsniveau in de diverse fases gebaseerd op de structuren uit het LNV Handboek Crisisbesluitvorming.

Wat is de stand van zaken

Na oefening (november 2005) is gebleken dat het draaiboek op een aantal punten aanpassing en nadere aandacht verdiende. Specifiek aandacht diende uit te gaan naar de organisatie ten tijde van crisis. Tweede aandachtspunt waren heldere criteria en procedure om van een normale situatie te komen in een aandachtsfase (of hogere fase) waarin optreden vereist is.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Het draaiboek is in het najaar 2006 aangepast en geactualiseerd. Doelstelling is onder andere om door middel van oefeningen de betrokken organisaties bewust te houden van de organisatie en handelingen bij een crisis.

Politieke en maatschappelijke context

Crisisbeheersing is een onderdeel van het veiligheidsbeleid. Dit beleid strekt uit over de internationale en de nationale rechtsorde, de openbare veiligheid en de economische veiligheid. Crisisbeheersing omvat enkele schakels van de veiligheidsketen: preparatie, respons en een deel van de nafase.

5. Kiezen voor Landbouw

Beleidsdoelstelling

- Schetsen van de ontwikkelingen die op ondernemers afkomen en ondernemers daarvan bewust maken.
- Ondernemers faciliteren bij de strategische keuzes die zij voor hun bedrijfsvoering maken; met name ruimte bieden om te ondernemen.

Wat is de stand van zaken

- Na de presentatie van de nota in september 2005 is er een extern traject gevolgd, waarbij de minister tijdens vele bijeenkomsten – georganiseerd door LNV, dan wel door andere partijen- de visie zoals verwoord in Kiezen voor landbouw heeft uitgedragen en met ondernemers daarover in discussie is gegaan.
- Daarnaast is er in september 2005 een intern traject gestart gericht op de doorwerking van de visie in activiteiten van LNV en mede-overheden. Bij mede-overheden en betrokken partijen is

de inzet vooral gericht op het geven of creëren van ruimte aan ontwikkelingen in de landbouw (Ruimte voor ondernemen). Binnen LNV zijn diverse kernthema's geselecteerd waarop nadrukkelijk door de verschillende directies wordt ingezet:

- Innovatie
- Doorwerking Kiezen voor landbouw in de regio
- Scenario afschaffing melkquotering
- Andere en minder regels
- Beleefde lasten
- Bijdrage landbouw aan landschap
- Toegang tot kennis
- Waarden van de landbouw

Naast deze thema's is er door LNV na de behandeling van de nota door de Tweede Kamer actief ingezet op de totstandkoming van een Taskforce multifunctionele landbouw.

Wat speelt er op korte en lange termijn

- De verschillende genoemde kernthema's vereisen ook in de komende tijd nog de nodige inzet door LNV.
- Binnen LNV en bij andere overheden is regelmatig aandacht nodig voor de (belastende en belemmerende) consequenties van regelgeving voor ondernemers

Politieke en maatschappelijke context

- Ondernemers zijn zich in toenemende mate bewust dat zij zelf verantwoordelijk zijn voor hun bedrijfsvoering en niet altijd kunnen terugvallen op de overheid.
- Zowel binnen LNV als bij andere overheden (departementen, provincies en gemeenten) wordt meer aandacht besteed aan 'opruimen' van belemmerende regelgeving en het bieden van meer ruimte voor ondernemers.

6. Programma Jeugd, Natuur, Voedsel en Gezondheid

Beleidsdoelstelling

De jeugd wordt zich bewuster van de groene leefomgeving en de herkomst van hun voedsel, en heeft daar zorg en respect voor; Op dit moment wordt gewerkt om dit meetbaar te formuleren.

De subdoelstellingen zijn:

- De jeugd krijgt meer interesse voor herkomst en waarden van voedsel.
- De jeugd besteedt meer tijd in de groene leefomgeving (buiten spelen, recreëren, ontspannen, leren);
- De jeugd ontwikkelt zich hierdoor fysiek en mentaal gezonder;
- De jeugd als belangrijke doelgroep bij de herijking van de groene kennisinfrastructuur en de daarbij behorende intermediairen.

Wat is de stand van zaken

Aanleiding voor het programma is het beeld dat de jeugd letterlijk en figuurlijk steeds verder van de natuur en de herkomst van ons voedsel af komt te staan. Daardoor weten kinderen en jongeren weinig over natuur en voedsel, zo weinig dat zij die kennis niet kunnen meenemen in hun keuzes voor voedsel of het benutten van natuur. Zij zijn zich steeds minder bewust van de mogelijke gevolgen van hun levensstijl en voedselkeuze voor hun gezondheid en voor de voedselproductiemethoden.

Het programma is een overkoepelende activiteit, waarbij gezocht wordt naar verbinding en samenhang met bestaande activiteiten binnen LNV en daarbuiten. Ook zal een aantal nieuwe activiteiten worden gestart. Daarnaast wordt aangesloten bij relevante interdepartementale issues zoals sociale veiligheid, beweging en overgewicht. In een vroeg stadium is een interdepartementale verkenning in gang gezet met OCW, VROM en VWS. Op specifieke onderdelen zoals Natuur- en Milieueducatie wordt al concreet interdepartementaal samengewerkt aan beleid en uitvoering.

Wat speelt er op korte en lange termijn

In het voorjaar van 2007 wordt het programma in overleg met maatschappelijke partners, andere departementen en jongeren uitgewerkt tot activiteiten en projecten. Daarna zal het programma worden uitgevoerd.

Politieke en maatschappelijke context

Met het programma haakt LNV aan bij het maatschappelijk en politiek actuele thema Jeugd. Vooralsnog is LNV niet betrokken bij Operatie Jong, wel wordt onderzocht of dit wenselijk is. De rol van LNV binnen het programma is het agenderen van de LNV-thema's voedsel en natuur en het stimuleren en faciliteren van intermediaire organisaties bij de uitvoering van activiteiten in dit kader; de meest kansrijke acties zijn vaak regionaal en kleinschalig en er gebeurt al veel om jongeren bij hun (directe) groene leefomgeving te betrekken. Desondanks blijkt dit niet genoeg en is extra inzet vereist. Het programma is vooral bedoeld om een extra impuls te geven, zowel binnen als buiten LNV, aan mensen, activiteiten en organisaties die met hun activiteiten jongeren daadwerkelijk weten te bereiken, en om de aandacht voor het thema in bestuurlijke en politieke gremia te agenderen.

7. Toezicht op externe organisaties

De minister van LNV houdt toezicht op de uitvoering van publieke taken door externe organisaties. Externe organisaties hebben verschillende vormen: bestuursorgaan, publieke- of private stichtingen, verenigingen of andere rechtspersonen.

Beleidsdoelstelling

- LNV heeft de uitvoering van een aantal publieke taken neergelegd bij externe organisaties. Over de uitvoering van deze publieke taken worden afspraken gemaakt tussen het ministerie en de externe organisaties. LNV houdt toezicht op deze afspraken en het functioneren van de organisaties. Het belangrijkste uitgangspunt van uitvoeringstoezicht is het waarborgen van de ministeriële verantwoordelijkheid. Ondanks dat de taken door een externe organisatie worden uitgevoerd, draagt de minister de eindverantwoordelijkheid voor de uitvoering.
- Het toezicht dat LNV uitoefent op de uitvoering van publieke taken door externe organisaties wordt uitvoeringstoezicht genoemd. Deze vorm van toezicht maakt deel uit van de cyclus van beleid, uitvoering, verantwoording en toezicht. Toezicht geeft antwoord op de vraag of, naast het ontwikkelen en uitvoeren van beleid, de gestelde doelen en afspraken worden nagekomen.

Ambities

- Op afstand zetten van taken vraagt om aandacht voor de ministeriele verantwoordelijkheid. Deze is anders ingericht én wordt anders beleefd.
- Bij het op afstand zetten van publieke taken bij externe organisaties is het van belang om een goede aansturing en toezicht vanuit het departement te behouden. Zo wordt gewaarborgd dat de uitvoering in lijn ligt met het publieke belang en de beleidsdoelstellingen. Ook dient op deze manier de besteding van publieke middelen te worden gecontroleerd.

Wat is de stand van zaken

- Het toezicht richt zich op ruim dertig externe organisaties. Vanuit financieel oogpunt zijn de externe organisaties voor LNV belangrijk. Per jaar besteden deze organisaties gezamenlijk € 1,7 mrd publiek geld. Er werken bijna 11.000 mensen.
- Een kenmerk van het domein van externe organisaties van LNV is de grote mate van diversiteit van deze externe organisaties. Ze verschillen in organisatiegrootte, historie, juridische status en mate van zelfstandigheid; van de Grondkamers tot Staatsbosbeheer, van de Agrarische Onderwijsinstellingen tot de Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming en het groene onderwijs.
- 'Rijkstoezicht' is belast met het uitvoeringstoezicht. Rijkstoezicht beoordeelt de aansturingrelatie, bedrijfsvoering en de kwaliteit van de uitvoering van de publieke taak. Rijkstoezicht verzamelt informatie, beoordeelt de informatie en signaleert, adviseert of intervenueert waar nodig. Rijkstoezicht geeft jaarlijks een samenvattend oordeel waarmee de minister zekerheid verkrijgt over het functioneren van de externe organisaties.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Voorjaar 2007

- De rijksbrede kaderstellende visie op toezicht is vertaald naar het LNV-domein en wordt begin 2007 vastgesteld. Dit betekent dat het uitvoeringstoezicht volgens de principes: onafhankelijkheid, professionaliteit, transparantie, slagvaardig, samenwerkend en selectief zal worden vormgegeven.
- De Algemene Rekenkamer is eind 2006 met haar vijfde rapport over rechtspersonen met een wettelijke taak (RWT 5) gekomen. De aanbevelingen van de rekenkamer moeten in 2007 worden opgepakt.
- Er worden twee externe onderzoeken uitgevoerd, namelijk naar de bijzondere fondsconstructies bij externe organisaties en een onderzoek naar de bestuurlijke structuur van Wageningen Universiteit en Research centrum.

2007/2008/2009

- De Kaderwet ZBO's wordt februari 2007 van kracht. Deze nieuwe wet stelt zwaardere eisen aan organisatievormen en wijze van toezicht. Het geeft een duidelijk kader voor de beoordeling van externe organisaties.
- Rijksbreed is afgesproken om de bestaande ZBO's door te lichten en te kijken of bestaan nog steeds nuttig is. Hiermee is een aanvang gemaakt voor LNV dit zal doorwerken in 2007.
- Governance discussie: een andere inrichting van overheid betekent ook dat de vormgeving van (het toezicht op) externe organisaties kan én moet veranderen: meer Raden van Toezicht, verminderen van bestuurlijke drukte, zelfcontrole (handvestgroep) zijn belangrijke ontwikkelingen.

8. Nationale Agenda Diergezondheid

Beleidsdoelstelling

De Nationale Agenda Diergezondheid moet leiden tot de vaststelling van het Diergezondheidsbeleid dat zal gelden voor de periode 2007 – 2013. Als uitgangspunt geldt dat dit beleid maatschappelijk goed wordt afgestemd en breed gedragen. Daarnaast dient het in wisselwerking voor input voor het in ontwikkeling zijnde Europese diergezondheidsbeleid waartoe de Europese Commissie eerder heeft besloten (Community Animal Health Policy). Daarmee wordt verzekerd dat het beleid ook in Europees opzicht is afgestemd.

Wat is de stand van zaken

De EU heeft ter bepaling van het nieuw te ontwikkelen beleid het bestaande beleid door de EU-landen en van de Europese Commissie geëvalueerd. Nederland heeft daarin actief geparticipeerd. In november 2006 heeft LNV middels een 'position paper' een beleidsvisie op hoofdlijnen opgesteld. Deze position is gebruikt voor het leveren van de eerste input in het traject van de Europese Commissie voor een nieuw Europees diergezondheidsbeleid (Strategy CAHP 2007-2013). Op dit moment loopt een omvangrijk traject waarin LNV in open dialoog met de samenleving het nationale diergezondheidsbeleid gaat herijken en opnieuw formuleren. Door de interactie in dit traject wordt met alle maatschappelijke partijen die op een of ander wijze bij dieren zijn betrokken partnerschap en betrokkenheid gecreëerd.

Wat speelt er op korte en lange termijn

In de eerste helft 2007 werkt LNV het nieuwe diergezondheidsbeleid uit. Dit gebeurt in open dialoog met alle (vertegenwoordigers) die met dieren omgaan zoals bijvoorbeeld: commerciële veehouderij, hobbydierhouders, producenten van dierlijke producten, retail, handelaren, onderzoekers en wetenschappers, de recreatiesector, natuurorganisaties, consumenten en burgers. Bij de ontwikkeling van de nationale strategie zal veel aandacht worden gegeven aan afstemming met de Europese strategie. In juni 2007 zal de Nationale Agenda Diergezondheid 2007-2013 gepresenteerd worden op een conferentie en verstuurd worden naar de Tweede Kamer. De nationale agenda zal in het derde kwartaal van 2007 worden vastgesteld.

Politieke en maatschappelijke context

Het initiatief om te komen tot een nieuw diergezondheidsbeleid is een impuls voor een bredere steun en betrokkenheid vanuit de samenleving en het biedt de mogelijkheid voor nieuwe

gezichtspunten en het opruimen van tegenstellingen en geschillen, zowel in nationaal als in Europees verband.

Kansen biedt het voor de differentiatie van het diergezondheidsbeleid (onderscheid naar doel van het houden van dieren), de differentiatie en classificatie van dierziekten in verband met de betrokkenheid van de overheid, wellicht nieuwe mogelijkheden voor de aanpak van afzetproblemen van producten van gevaccineerde dieren, het in EU verband harmoniseren van het vergoedingstelsel en voor nieuwe initiatieven voor preventie, waarbij ook de samenhang met dierenwelzijn aan de orde is.

Groen Ondernemen

LNV wil de internationale concurrentiekracht van het agro-bedrijfsleven versterken. Maatschappelijk verantwoord ondernemen is daarbij uitgangspunt. Meer aandacht voor milieu, dierenwelzijn én productiekwaliteit biedt nieuwe marktkansen.

In dit hoofdstuk worden beleidsdossiers op het thema groen ondernemen beschreven, zoals dierenwelzijn en biobased economy.

1. Agrologistiek

Beleidsdoelstelling

Doel van de Visie Agrologistiek (2001) is een bijdrage te leveren aan het verder ontwikkelen van duurzame, innoverende en efficiënte duurzame logistieke systemen voor de agrofoodsector waardoor er minder vrachtverkeer op de weg komt. Voor de ondernemer is daarbij het voordeel dat hij lagere kosten heeft (zeker met de huidige hoge olieprijs) en dat zijn verse producten op tijd op hun bestemming zijn. Voor de samenleving is het voordeel dat er minder CO₂-uitstoot, fijn stof, versnippering en gesleep met dieren is.

Wat is de stand van zaken

Het goederenvervoer gaat verdubbelen in de komende 20 jaar. Eenderde van de vrachtwagens vervoert voedsel en bloemen. De groeiende transportbehoefte leidt tot toenemende congestie. Met extra asfalt valt die groei niet meer op te vangen. De enige uitweg om te voorkomen dat straks alles stil staat, is het zoeken naar intelligente logistieke oplossingen waarbij de vervoersbehoefte vermindert.

Om aan de Visie Agrologistiek gestalte te geven faciliteert het Platform Agrologistiek (dat bestaat uit diverse deelnemers van bedrijfsleven, overheid, kennisinfrastructuur en intermediaire organisaties op agrologistiek terrein) momenteel 13 pilotprojecten. Deze projecten moeten als aanjager fungeren om het gedachtegoed uit de Visie Agrologistiek vorm te geven. Over het algemeen is de voortgang van de projecten bevredigend.

Wat betreft de unieke werkwijze van het Platform: deze is de afgelopen vier jaar te kenschetsen als 'marktgericht'. In plaats van bijvoorbeeld het geven van subsidies, ligt het initiatief bij de ondernemers om een duurzaam en innoverend projectvoorstel in te dienen bij het Platform. Met alle betrokken partijen zal nog intensiever gekeken worden naar mogelijkheden tot samenwerking en vergroten van synergie.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Het werken met pilotprojecten heeft laten zien dat de uitgangspunten van de Visie Agrologistiek daadwerkelijk werken in de praktijk, maar een bredere toepassing is gewenst. Het Platform is hier in 2006 mee gestart, onder andere in nauwe samenwerking met VW. Speerpunten in dit kader zijn: het meer betrekken van gemeenten en provincies, het creëren van meer mogelijkheden om innovaties financieel verder te brengen, het vergroten van netwerken (ook op internationaal gebied), het samenwerken met de greenports op het gebied van bereikbaarheid en logistieke concepten en agrologistiek stevig verankeren in onderwijs en onderzoek.

Politieke en maatschappelijke context

Direct betrokkenen naast het ministerie van LNV zijn: VW, EZ, VROM, agribusiness, onderzoek, onderwijs, koepelorganisaties en in aantal gevallen provincies en gemeenten.

2. Biobased Economy

Beleidsdoelstelling

Versterken en verduurzamen van het Nederlandse agrocluster door het bevorderen van hoogwaardige, kennisintensieve toepassingen van groene grondstoffen voor de productie van chemicaliën, materialen en producten en energie. De inzet is met name gericht op het versneld

ontwikkelen van nieuwe technologie voor de omzetting van groene grondstoffen. Ten aanzien van biobrandstoffen is de Europese doelstelling bijmenging van biobrandstoffen in de brandstofmix 2% (2007) tot 5,75% (2010).

Wat is de stand van zaken

Het concept biobased economy staat zowel politiek als interdepartementaal stevig op de agenda. Belangrijke motor is de interdepartementale samenwerking rond de energietransitie. LNV is in dit kader één van de zes partners in de interdepartementale programmadirectie energietransitie. Aandachtsgebied voor LNV is met name het transitiepad groene grondstoffen.

Wat speelt er op korte en lange termijn

- In het voorjaar van 2007 wordt een overheidsvisie op de biobased economy gepresenteerd.
- LNV voert een pilot uit (Small Business Innovation Research (SBIR), € 1,1 mln) waarbij het MKB wordt gestimuleerd met nieuwe of verbeterde hoogwaardige technologieën groene grondstoffen te gebruiken voor productie van industriële non-food producten en materialen.
- LNV stimuleert kennisontwikkeling, onder andere via de kennisbasis van de Wageningen UR. Daarvoor is een kennisagenda opgesteld. De bedoeling daarbij is ook daadwerkelijk barrières die optreden bij het naar de markt brengen van innovaties te slechten.
- Verplichte bijmenging van biobrandstof (2% vanaf 2007) leidt tot grote verschuivingen in grondstofstromen en biedt kansen om de verbinding tussen de agrosector en de chemie daadwerkelijk tot stand te brengen. LNV speelt een belangrijke rol bij het totstandkomen van duurzaamheidscriteria die zullen worden gehanteerd bij import van grondstoffen ten behoeve van energietoepassingen.
- LNV is betrokken bij de regeling bedoeld om ontwikkeling van biobrandstoffen met een betere milieuprestatie te stimuleren (tweede generatie). Het budget hiervan bedraagt € 60 mln voor de periode tot en met 2010.

Biobrandstoffen

- De teelt van energiegewassen neemt licht toe in Nederland. Per 1 januari 2007 is er een Europees verplichte bijmenging van biobrandstoffen (olie of ethanol) in de brandstofmix van 2% (2007) tot 5,75% (2010) hetgeen de vraag naar biobrandstoffen doet toenemen.
- Daarnaast wordt in het kader van de energietransitie gestudeerd op de bijdrage die Groene Grondstoffen nationaal en internationaal kunnen leveren om te komen tot minder afhankelijkheid van fossiele energie.
- De energiebalans van de biobrandstoffen die nu op de markt zijn is positief maar wordt bediscussieerd. Alom is de verwachting dat de energiebalans sterk verbeterd kan en moet worden.
- Economisch zijn biobrandstoffen nog niet concurrerend met fossiele brandstoffen, met uitzondering van Braziliaanse bio-ethanol. Toepassing is sterk afhankelijk van subsidie/accijnsvrijstellingen of wettelijke verplichting.
- De vervanging van huidig gebruik aan fossiele energiedragers door biobrandstoffen heeft consequenties voor de beschikbaarheid van landbouwgrond.
- De Commissie Cramer stelt op verzoek van de regering in een rapport over duurzame import van biomassa zeven duurzaamheidscriteria voor. De Commissie probeert om ten aanzien van deze criteria op vrijwillige basis afspraken te maken met marktpartijen.
- In september komt een advies over de transitie duurzame energie. Hierbij is ook aandacht voor biobrandstoffen. Het gaat om diverse projecten en initiatieven, zoals Energy Valley Investerings in diverse grootschalige ethanol-fabrieken.
- De teelt van energiegewassen in Nederland (2005) bedraagt 320 ha met energiepremie en non-food/non-feed: 2450 ha, in 2006 groei naar 9000 ha.

Politieke en maatschappelijke context

De ontwikkeling van biobased economy speelt binnen de brede maatschappelijk discussie over klimaat en energiebesparing. Bioraffinage (het optimaal benutten van hernieuwbare grondstoffen) kan hierin een belangrijke rol spelen.

3. Landbouw en energie

Beleidsdoelstelling

LNV streeft naar een duurzame glastuinbouw. Voor een duurzame op de toekomst gerichte glastuinbouw is zowel de economische duurzaamheid als de milieukundige en arbeidskundige duurzaamheid belangrijk (evenwicht tussen people, profit, planet).

Energie is een belangrijk aspect binnen een duurzame glastuinbouw

- De glastuinbouw is momenteel, ondanks de grote reeds bereikte energiebesparing, een grootverbruiker van energie (ca 10% van het Nederlandse gasverbruik, circa 3,5 miljard m³/jaar, CO₂-emissie circa 6,5 Mton, is 4% Nederlandse CO₂-uitstoot).
- Aan het energiegebruik zit naast de milieukundige (energiegebruik en CO₂-uitstoot) ook een economische component (kostprijs: de energiekosten zijn 15-25% van de totale kosten van een glastuinbouwbedrijf).
- Momenteel veroorzaken de hoge energieprijzen grote problemen. De energiekosten zijn in korte tijd bijna verdubbeld ten opzichte van de periode 2002-2004, waardoor de ondernemersinkomens onder druk staan. Rekening wordt gehouden met een structureel hogere olie- en gasprijs.

Doelstellingen in het kader van energie-, klimaat- en energietransitiebeleid

- Convenant Glastuinbouw en Milieu, onderdeel energie: in 2010 is de energie-efficiëntie van de glastuinbouw met 65% verbeterd ten opzichte van 1990 en het aandeel duurzame energie 4%.
- CO₂-streefwaarde glastuinbouw: 6,6 Mton in 2010 bij gelijkblijvend areaal (10.500 ha), oplopend tot 7,2 Mton bij maximaal 11.500 ha.
- Energietransitie: bedrijfsleven hanteert als ambitie voor de energietransitie dat vanaf 2020 in nieuw te bouwen kassen vrijwel energieneutraal geteeld kan worden, met als randvoorwaarde dat dit bedrijfseconomisch rendabel moet zijn. LNV ondersteunt deze ambitie actief.

Wat is de stand van zaken

Verlenging gereduceerd energiebelastingtarief

De EU heeft een gereduceerd energiebelastingtarief voor de glastuinbouw goedgekeurd voor de periode tot en met 2007. Het huidige bedrag is circa € 130 mln per jaar. Door middel van het verlaagde tarief hebben de glastuinbouwbedrijven een vergelijkbare belastingdruk als de grote even energie-intensieve bedrijven in Nederland en is de heffing en terugsluis van het vergroeningsonderdeel van de energiebelasting in evenwicht. De EU-goedkeuring is onder andere verleend vanwege de tegenprestatie van de glastuinbouw via de AMvB- glastuinbouw met daarin maximale energienormen per teelt. Een interdepartementale werkgroep werkt aan een verlenging van het verlaagde tarief.

Herijking convenant Glastuinbouw en Milieu en tuinbouw CO₂-handelssysteem.

Bedrijfsleven- en overheidspartijen werken aan een herijking van het convenant. Voor het onderdeel energie betekent dit dat gewerkt wordt aan een tuinbouw CO₂-handelssysteem. De bedoeling is dat dit systeem de energienormen uit de AMvB-glastuinbouw gaat vervangen.

Voordelen van dit beoogde systeem zijn:

- dat de glastuinbouwbedrijven - net als de even energie-intensieve grote industrie met het verplichte EU-emissiehandelssysteem - flexibiliteit krijgen om te voldoen aan de CO₂-eisen. Naast energiebesparing en gebruik van duurzame energie kan een tuinbouwbedrijf ook besluiten CO₂-ruimte aan te kopen;
- de overheid krijgt zekerheid over de CO₂-emissie van de glastuinbouw in 2010, omdat de streefwaarde vervangen wordt door een harde CO₂-afspraken (plafond). Dit is belangrijk voor het voldoen aan de Nederlandse Kyoto-taakstelling. Wanneer de glastuinbouw als geheel in 2010 over de streefwaarde gaat, levert de sector CO₂-emissierechten in bij de overheid. Blijft de glastuinbouw eronder, dan vergoedt de overheid een marktconforme prijs voor de extra CO₂-reductie.

De CO₂-ruimte voor stroomlevering aan het net blijft aandachtspunt. Deze is niet begrepen in de streefwaarde. De tuinbouw wil zich profileren als energieleverancier.

Energietransitie

LNV is samen met het tuinbouwbedrijfsleven initiatiefnemer, trekker en financier van het energietransitieprogramma "Kas als energiebron". De tuinbouw heeft daarin de ambitie geformuleerd om van energiegrootverbruiker de omslag te maken naar een energieneutrale teelt: "vanaf 2020 wordt in nieuw te bouwen kassen vrijwel energieneutraal geteeld". Binnen het programma wordt gewerkt aan vijf paden: zonne-energie, aardwarmte, biomassa, energie-arme rassen en licht. De transitie-aanpak richt zich op acties (onderzoek, partijen bij elkaar brengen, vergunningen- en subsidiekader, demonstratieprojecten, ondernemersplatform) om de lange termijn ambitie binnen bereik te krijgen. Enkele voorbeelden zijn het praktijkexperiment energieproducerende kas, demonstratieprojecten Themato en van Schie, internationale ontwerpwedstrijd, fundamenteel onderzoek elektriciteitsproducerende kas, website www.kasalsenergiebron.nl en www.energiek2020.nu, ondernemersplatform Synergie.

Energieprijzenproblematiek – energiegelden glastuinbouw

Voor de periode 2007 – 2009 is € 145 mln beschikbaar voor een krachtige investeringsimpuls gericht op innovatieve energiebesparingsmaatregelen (€ 105 mln uit Miljoenennota 2007, € 4 mln uit restant CO₂-gelden, € 36 mln door omzetting fiscaal naar subsidie). Hiermee kan de glastuinbouw versneld minder afhankelijk worden van fossiele brandstoffen, hetgeen de structurele oplossing is voor de hoge energieprijzenproblematiek. Bovendien wordt de energietransitie ermee versneld.

De impuls, uitgewerkt in het Programma versnelling energietransitie, bestaat uit drie regelingen. Voor de early adopterregeling (de regeling marktintroductie energie-innovaties -MEI) is totaal maximaal € 75 mln beschikbaar, waarvan maximaal € 55 mln voor het onderdeel semi-gesloten kassen. Voor de energienetwerken is € 27 mln beschikbaar en € 43 mln voor de IRE-regeling (investeringsregeling energiebesparing).

De ontwikkeling van de drie regelingen is eind 2006 gestart. De IRE-regeling is in oktober 2006 al voor het eerst opengesteld. De regelingen zijn opgenomen in het Modulair subsidiestelsel.

Wat speelt er op korte en lange termijn

- Gereduceerde energiebelasting glastuinbouw na 2007, nationaal+EU traject.
- Vormgeving en uitwerking van het tuinbouwCO₂-handelssysteem
- Voortgaande inzet energietransitieprogramma, onder andere boren eerste aardwarmteput in Nederland op een tuinbouwbedrijf.
- Openstelling subsidieregelingen energiegelden (de IRE en de MEI) en vormgeving, aanpak en openstelling energienetwerkenregeling.

4. Meerjarenafspraken Energie (MJA)

Beleidsdoelstelling

Verbeteren van de energie-efficiency van bedrijven gebaseerd op reële en wettelijke voorgeschreven besparingsmogelijkheden.

Wat is de stand van zaken

De MJA vormen een belangrijke pijler in het energiebeleid van de overheid. Begin jaren negentig werden met industriële branches afspraken gemaakt over verbetering van de energie-efficiency. Vanwege het succes hebben industrie en overheid een nieuw convenant (2001-2012) ondertekend (MJA-2). Aan de MJA nemen LNV, EZ, VROM en brancheorganisaties deel. LNV is convenantpartner voor de agrosector en de voedings- en genotsmiddelenindustrie. Momenteel nemen meer dan 200 bedrijven uit de voedings- en genotsmiddelenindustrie in de zuivel, vleesverwerking, margarine, oliën en vetten, koffiebranderijen, groente- en fruitverwerking, cacao, aardappelverwerking en meelfabricatie deel aan de MJA. Deze bedrijven verplichten zich tot energie-efficiëncymaatregelen en het invoeren van energiezorg. SenterNovem ondersteunt deelnemende bedrijven en brancheorganisaties bij het opstellen van besparingsplannen en het realiseren van energiebesparingen.

In 2004 is de MJA geëvalueerd. Er bleek een duidelijk positief effect op de energiebesparing van deelnemende bedrijven. Echter in 2005 was totale energie-efficiencyverbetering ten opzichte van 2001 slechts 3,3%, waardoor er achter op schema wordt gelopen.

Het Programma Duurzame Ketens- en Energiebesparing (DKE) is de invulling die LNV geeft aan het onderdeel verbredingthema's van de MJA. Dit programma richt zich op de realisatie van energiebesparing door ketensamenwerking. In de eerste fase (2002-2005) zijn pilotprojecten uitgevoerd. De tweede fase (2006-2012) staat in het teken van verbreding en verdere verdieping door het beschikbaar en toepasbaar maken van het instrumentarium en het faciliteren van nieuwe ketenprojecten.

Wat speelt er op korte en lange termijn

De uitvoering loopt. Een tussentijdse evaluatie zal plaatsvinden in 2008/2009. In 2009 zullen de branches nieuwe meerjarenplannen opstellen, die door de minister van LNV moeten worden goedgekeurd.

Politieke en maatschappelijke context

Door betrokkenheid en eigen verantwoordelijkheid van bedrijven en branches ontstaat het meest realistische en maximaal haalbare resultaat. Echter door externe invloeden (onder andere wijziging van grondstof- en eindproductspecificaties, lagere bezettingsgraad, verscherpte wetgeving) staat de voedings- en genotsmiddelenindustrie onder druk waardoor het moeilijk is voor bedrijven om energie-efficiencyverbeteringen te realiseren. Er wordt achter op schema gelopen om de streefwaarde van 15% energie-efficiencyverbetering in 2012 ten opzichte van 2001 te realiseren. Dit verdient extra aandacht in 2007.

5. Greenports

Beleidsdoelstelling

De Nederlandse tuinbouwsector is uitgegroeid tot een speler van wereldformaat door de ontwikkeling van een hoogwaardige, voortdurend innoverende productie en versterkt door de ontwikkeling van de mainports Rotterdam en Schiphol. Ze levert een belangrijke bijdrage aan de Nederlandse economie met een productiewaarde van € 7 mrd per jaar, een constante groei van 2 tot 4 procent per jaar. Vanuit het internationaal economisch perspectief is een beperkt aantal locaties van belang waar de gehele keten, met dienstverlenende bedrijven en kennisinstellingen zich ruimtelijk hebben gebundeld en intensieve interacties hebben: de greenports. Samen met de 'productielocaties op afstand' die nauw met de greenports zijn gelieerd, vormen zij 'Greenport Nederland'.

Vanuit de Lissabon-strategie is dit cluster als één van de perspectiefrijke sectoren voor internationaal toonaangevende posities van Nederland benoemd als sleutelgebied van het innovatiebeleid. In de Nota Ruimte wordt het belang van de greenports voor de internationale (economische) positie van Nederland onderkend en wordt juist prioriteit gegeven aan behoud en versterking van de greenports.

De ontwikkeling van greenports wordt bemoeilijkt door

- druk op de ruimte in dichtbevolkte gebieden, waar ook de tuinbouw gevestigd is;
- de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen;
- congestie op wegen: maatschappelijk ongewenst en een bedreiging voor de logistiek van de sector;
- landschappelijke kwaliteit en verspreiding van glas (waaronder lichthinder);
- emissie van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen op het water;
- onvoldoende waterbergingscapaciteit in de tuinbouwgebieden in West-Nederland.

Om een vitaal en concurrerend tuinbouwcluster van wereldformaat te behouden is een sterke impuls nodig om de ruimtelijke economische structuur te versterken binnen een context van toenemende vraag voor andere ruimtelijke functies (wonen, recreatie, waterberging, landschap, natuur).

Beleidsdoelen

Om ook in 2020 een vitaal en concurrerend tuinbouwcluster van wereldformaat in Nederland te hebben, dient de problematiek integraal te worden opgepakt, waarbij de overheid met name een taak heeft bij investeringen in infrastructuur (voor transport, water en energie) en kennis- en innovatie.

De beleidsdoelstellingen zijn:

- versterken van de ruimtelijke- en economische structuur;
- verbeteren van de milieukwaliteit (CO₂/energie, fijn stof en water);

- versnellen van praktijkgebruik van innovatieve energietechnieken en concepten;
- verbeteren van de bereikbaarheid/ontsluiting/agrologistiek (conform de Visie Agrologistiek);
- verbeteren van de omgevingskwaliteit;
- verbeteren van het waterbeheer, zowel kwaliteit als kwantiteit.
- voorzien in werkgelegenheid nabij grote steden.

Daarmee wordt bijgedragen aan de realisatie van beleidsdoelen uit verschillende rijksnota's (Nota Ruimte, Nota Kiezen voor Landbouw, het vierde Nationaal Milieubeleidplan, Nota Mobiliteit en de vierde Nota Waterhuishouding).

Wat is de stand van zaken

- op 29 juni 2006 hebben vele stakeholders zoals bedrijfsleven, gemeenten, provincies en rijk een gemeenschappelijke visie gepresenteerd, getiteld 'Greenport(s) Nederland; manifest in uitvoering'. In dit document is de richting van toekomstige ontwikkelingen vastgelegd. Het hiermee verkregen commitment krijgt in 2007 verder vorm in bestuurlijke uitvoeringsafspraken tussen alle betrokken partijen.
- De ministerraad heeft op 2 februari 2007 ingestemd met het reserveren van middelen voor onder andere de projecten 'Klavertje 4 Venlo' en 'Greenports'. Voor de greenports, inclusief de greenport in Venlo, is hiermee een bedrag gemoeid van ongeveer € 45 mln. Dit bedrag is beschikbaar uit het Fonds Economische Structuurversterking. Met het besluit om geld te reserveren heeft het kabinet groen licht gegeven aan de regio om de projecten verder uit te werken. Een volgend kabinet beslist over de definitieve rijksbijdrage per project zodra de onderhandelingen over de verdeling van de kosten zijn afgerond.
- Voor de nieuwe glastuinbouwgebieden Zuidplaspolder, Terneuzen en een locatie in West-Brabant is € 25,4 mln beschikbaar gesteld via het Investeringsbudget Landelijk Gebied. Overige resterende middelen (€ 12,6 mln) worden in het voorjaar van 2007 bestemd.

6. Jonge boeren regeling

Beleidsdoelstelling

De doelstelling van de maatregel is dat jonge boeren, die pas een bedrijf hebben overgenomen en daardoor weinig financiële ruimte hebben om te investeren, hun bedrijf kunnen ontwikkelen in de richting van een grotere duurzaamheid. Zij krijgen daarvoor een steuntje in de rug bij investeringen die gericht zijn op verlaging van de productiekosten, verbetering en omschakeling van de productie, verhoging van de productiekwaliteit, verbetering van het milieu, hygiënische omstandigheden of dierwelzijn of diversificatie van de landbouwactiviteiten. De jonge boeren bepalen zelf welke investeringen de hoogste prioriteit hebben. De regeling wordt jaarlijks open gesteld.

Wat is de stand van zaken

Voor 2005 en 2006 was in totaal door het rijk € 20 mln voor deze maatregel vrijgemaakt (€ 10 mln nationaal geld en € 10 mln EU-geld in het kader van het Plattelandsontwikkelingsplan (POP1)). Daarnaast droegen in 2005 zes provincies bij aan deze maatregel (€ 1,35 mln) en in 2006 tien provincies (€ 2,14 mln.).

Voor de openstelling in 2007 is in totaal maximaal € 8 mln beschikbaar. Provincies zullen bijdragen in de financiering.

7. Mest en mineralen

Beleidsdoelstelling

Stabiël en adequaat mestbeleid dat Brusselproof is en milieukwaliteitsdoelstellingen voor stikstof en fosfaat en derogatie voor grasland realiseert

De uitvoering van het mestbeleid is gericht op een 'normaal' nalevingsniveau en normale administratieve lasten en uitvoeringskosten.

Wat is de stand van zaken

Vanaf 1 januari 2006 is er een nieuw mestbeleid van kracht. Dit omvat het zogenaamde gebruiksnormenstelsel en het dierrechtenstelsel voor varkens en pluimvee. Aanleiding voor dit

nieuwe beleid is de veroordeling van het Nederlandse mestbeleid door het Europese Hof van Justitie inzake de implementatie van de nitraatrichtlijn. Hierdoor zag Nederland zich gedwongen een hernieuwd mestbeleid te ontwerpen en implementeren. De milieudoelstellingen van de Nitraatrichtlijn zijn nog niet bereikt. Dat geldt ook voor de nationale waterkwaliteitsdoelstellingen die richtinggevend worden voor de invulling van de Kaderrichtlijn Water. Het stikstof- en met name het fosfaatoverschot uit de landbouw dat op de Nederlandse bodem wordt gebracht moet verder worden gereduceerd.

De Nederlandse landbouw (zowel veehouderij als plantaardige sectoren) is ten opzichte van de meeste andere lidstaten zeer intensief met een grote productie en gebruik van mineralen per hectare. Om dan te kunnen voldoen aan de milieudoelstellingen zijn grote inspanningen nodig zoals maximale mineralenbenutting, op grote schaal mestdistributie en mestverwerking. Er gelden veel en vaak gedetailleerde regels die goed moeten worden nageleefd.

Op dit moment is sprake van een mestbeleid dat in overeenstemming is met de nitraatrichtlijn en waar de sector mee aan de gang is gegaan. Dit jaar zal in belangrijke mate in het teken staan van het wegnemen van enkele praktijkproblemen in het systeem, waarbij voortdurend gezocht moet worden naar een evenwicht tussen maatwerk en het voorkomen van extra lasten.

Dienst Regelingen en de Algemene Inspectie Dienst nemen een centrale rol in bij de uitvoering en handhaving van het mestbeleid. De jaarlijkse kosten hiervan bedragen circa € 40 miljoen. De eerste ervaringen laten zien dat de naleving op het essentiële onderdeel mestdistributie goed is. De afgelopen jaren is gebleken dat met name de mestdistributie een zwakke schakel vormde. De mestafzetkosten drukken zwaar op de bedrijfsresultaten waardoor regels niet altijd werden nageleefd. Het feit dat de mestafzetkosten in 2006 tot grote hoogte zijn gestegen laat zien dat het stelsel in de basis werkt. Tezamen met de strengere normen zijn er nauwelijks ontsnappingsroutes. Verwacht mag worden dat het grootste deel van de mest terecht komt waar het bedoeld is. Spil van het systeem van mestdistributie vormt het verplicht wegen, bemonsteren en analyseren van mest.

Handreikingen aan de sector om zelf alternatieve borgingssystemen te ontwikkelen hebben tot op heden nog geen praktijkrijpe oplossingen opgeleverd. Wel zal in 2007 sprake zijn van een beperkte voortgezette pilot van LTO Nederland waarbij maximaal 50 ondernemers zullen worden ontheven van de geldende verplichtingen bij het vervoer van mest. In dit kader is het van belang dat met de intermediaire sector in 2005 overeen is gekomen dat bij alle eventueel nog te ontwikkelen alternatieve systemen wegen, analyseren en bemonsteren onderdeel uit zal maken voor een periode van tenminste vier jaar. Door het verkrijgen van deze zekerheid is er voor het eerst door vrijwel de hele intermediaire sector geïnvesteerd in door de overheid voorgeschreven apparatuur.

Mestverwerking op grote schaal is tot op heden nauwelijks van de grond gekomen. Als de mestafzetprijzen zich permanent op een hoger niveau zullen bevinden ontstaan er nieuwe kansen om mest op structurele basis te verwerken en zo het milieu te ontlasten. Voor pluimveemest is reeds ingezet op grootschalige verbranding. Voor varkensmest zijn slechts mondjesmaat technieken beschikbaar, ondanks de tot nog toe genomen stimuleringsmaatregelen, bijvoorbeeld een gedeeltelijke ontheffing van dierrechten. Veel aandacht is uitgegaan naar het stimuleren van covergisting van dierlijke mest op het boerenbedrijf. Het wegvallen van de MEP-subsidie (Milieukwaliteit Energieproductie) medio 2006 heeft voor een forse stagnatie van de opmars van dit soort installaties gezorgd.

Wat speelt er op korte en lange termijn

2007 is het jaar van de monitoring en (tussentijdse) evaluatie van de meststoffenwet. Voortvloeiend uit de evaluatie zullen scenario's moeten worden ontwikkeld om vanaf 2008 te kunnen voldoen aan de doelstelling van de nitraatrichtlijn. Daarnaast zullen in 2007 de eerste resultaten bekend worden van de naleving van de gebruiksnormen door boeren.

Op de langere termijn bestaat de belangrijkste opgave uit het verlengen van de derogatie -de afwijking van de gebruiksnorm dierlijke mest op grasland- vanaf 2009. Het behoud van de derogatie is cruciaal om zonder forse ingrepen de mestmarkt beheersbaar te houden.

Politieke en maatschappelijke context

De kaders van het mestbeleid worden in Europa bepaald. De Europese Commissie bewaakt de implementatie van de nitraatrichtlijn. Een flinke groep lidstaten vraagt een derogatie aan. Er is steun voor de Nederlandse aanpak, maar tegelijkertijd wordt Nederland kritisch gevolgd.

8. Fytosanitair beleid

Beleidsdoelstelling

Fytosanitair beleid gaat over internationale regulering van schadelijke organismen bij planten en plantaardige producten.

De beleidsdoelstellingen zijn als volgt:

- Ter bescherming van handel, teelt, natuur en milieu heeft Nederland een hoogwaardig en betrouwbaar fyto-sanitair systeem;
- Adequate voeding van fyto-sanitaire stelsel van beleid en uitvoering door herstel van het noodlijdende fyto-sanitaire kennisstelsel;
- Internationale regelgeving sluit aan bij Nederlandse praktijk en economische belangen (productie, handel, logistiek);
- Kentering in internationale dichtregelarij;
- Handelspolitieke belemmeringen voor belangrijke markten weggenomen;
- Bedrijfsleven is betrokken bij beleidsvorming en neemt maximaal eigen verantwoordelijkheid bij uitvoering;
- Opschonen van bestaande lappendeken van beleid en uitvoering: consistente rollen voor PD, keuringsdiensten, schappen en beleid.

Wat is de stand van zaken

Ziekten en plagen vormen een bedreiging voor de plantaardige productie en de handel in planten en plantaardige producten. Met de toenemende plantaardige handelsstromen komen gevaarlijke ziekten en plagen mee uit opkomende productielanden in de derde wereld, die onze teelten kunnen ontwrichten. Als chemische bestrijding al mogelijk is leidt dat tot toenemende milieubelasting. Ook het openbaar groen kan klappen krijgen (gevaarlijke boomziekten) en natuurlijke ecosystemen kunnen ontwricht worden. Schadelijke organismen worden internationaal gereguleerd (quarantainestatus). Naast insecten en micro-organismen kunnen ook exotische planten op quarantainelijsten staan.

De EU heeft een geharmoniseerde quarantainelijst voor schadelijke organismen bij planten, landen buiten de EU (zogenaamde derde landen) hebben hun eigen lijsten. Per continent komen andere schadeverwekkers voor. Organismen die bij ons inheems zijn kunnen elders in de wereld de quarantainestatus hebben. Bij export van Nederlandse planten en plantaardige producten speelt de fyto-sanitaire status een belangrijke rol. Bij import geldt dat ook: het leeuwendeel van de planten en plantaardige producten komt via ons land de EU binnen.

De unieke positie van Nederland als grootste export- en doorvoerland van plantaardige producten staat steeds meer onder druk vanwege vermeende fyto-sanitaire risico's van handelsstromen uit of via Nederland. Vertrouwen is cruciaal. Internationale handelspartners (EU en derde landen) verwachten van Nederland up-to-date kennis bij keuringen in het veld en diagnoses in het laboratorium; om insleep te voorkomen, om betrouwbare garanties te krijgen bij export en om zekerheid te hebben over snelle afhandeling van zendingen bij in-, door- en uitvoer. Er is een investering in de kennisinfrastructuur nodig om onze sterke export- en doorvoerpositie vast te houden. De kennis over plantenziekten bij onderzoekinstellingen loopt in ons land gestaag terug. Opleidingen verdwijnen bij gebrek aan studenten, een negatieve spiraal.

De fyto-sanitaire inspecties vormen de achilleshiel van Schiphol en de Rotterdamse haven. De toenemende internationale regeldruk voor ziekten en plagen bij planten en de schaalgrootte van de agrologistiek dwingen Nederland er toe om de inspectiesystemen effectiever en efficiënter in te richten. Met het bedrijfsleven is in 2006 een convenant getekend over de overdracht in 2007 van inspecties van de Plantenziektenkundige Dienst (PD) naar de plantaardige keuringsdiensten (project PlantKeur). Als fyto-sanitaire autoriteit houdt de PD dan toezicht op de uitvoering, is

referentielaboratorium voor diagnostiek en beheert de fyto-sanitaire kennis die elders wordt ontwikkeld.

Internationaal wordt toenemend misbruik gemaakt van fyto-sanitaire regelgeving en standaarden van de International Plant Protection Convention (IPPC). Non-tarifaire handelsbelemmeringen vormen een toenemend probleem bij markttoegang naar derde landen en de mondiale neiging tot dichtregelen maakt dit erger. Onder het mom van sluitende regelgeving en internationale harmonisatie worden regels gemaakt die de sterke Nederlandse positie zullen schaden.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Korte termijn

- Overdracht van inspectietaken van de PD naar de keuringsdiensten (PlantKeur) medio 2007. Een omvangrijke operatie met strakke doorlooptijden.
- Handelspolitieke problemen met plantaardige export naar Rusland. Bij herhaling dreiging dat de Russische markt op slot gaat. Om de Russische klachten te ondervangen en druk te verminderen zijn eisen aan bedrijfsleven voor exportcertificering verzwaard.
- Fyto-sanitaire actie om het gevaarlijke viroïde PSTVd in kuitplanten uit te roeien (verplichting EU) roept weerstand sierteelt op maar is voor aardappelpootgoedsector vitaal.

Lange termijn

- Er is een kentering nodig in internationale beleidsvorming (einde dichtregelarij; acceptatie moderne vormgeving van fyto-sanitair stelsel door middel van toezicht op controle in plaats van 100% overheidsverantwoordelijkheid).
- Een nieuw fyto-sanitair kennisarrangement .

9. Dierenwelzijn

Beleidsdoelstelling

Doelstelling van het dierenwelzijnsbeleid is dat gehouden dieren hun natuurlijk gedrag zoveel mogelijk kunnen uitoefenen. Huisvestingssystemen moeten steeds meer worden aangepast aan de dieren, in plaats van andersom. Dit geldt met name voor landbouwhuisdieren. Voor gezelschapsdieren ligt de problematiek anders. Het merendeel van die dieren wordt immers niet gehouden vanuit economische perspectieven. Specifiek voor gezelschapsdieren is een traject ingezet waarbij het dierenwelzijn wordt verbeterd langs de lijn van de gedeelde verantwoordelijkheid (vergroten kennis en bewustwording burger, een meer transparante handel via onder andere certificatie, verbetering fokbeleid, in regelgeving vast te leggen lijst met te houden dieren en versterking handhaving).

Wat is de stand van zaken

Door de kabinetten Balkenende is, uit oogpunt van gelijke concurrentiekracht, gekozen voor beleid op basis van het principe van de zogenaamde 'level playing field'. Nederland loopt wat regelgeving betreft in principe niet voor op Europa maar zet zich in op verbetering van dierenwelzijn op Europees niveau. Zo is onder Nederlands voorzitterschap een nieuwe Transportverordening tot stand gekomen, wordt ingezet op minimumregels voor vleeskuikens en staat het afschaffen van de castratie van biggen op de Europese agenda. Daarnaast is er de afgelopen jaren op Europees niveau veel bereikt op het gebied van vaccinatie (in het kader van dierziektebestrijding). Hierdoor wordt voorkomen dat dieren tijdens een uitbraak onnodig gedood moeten worden.

De handhavingscapaciteit wordt met ingang van 2007 uitgebreid met 15 fte om de naleving van de welzijnsvoorschriften te verhogen.

Daarnaast is invulling gegeven aan (nationaal) beleid gericht op gezelschapsdieren. Hiertoe heeft minister Veerman het Forum Welzijn Gezelschapsdieren ingesteld waarin de belangrijkste partijen zijn vertegenwoordigd. Dit heeft geresulteerd in een gezamenlijk actieplan en een brief van de minister aan de Tweede Kamer (mei 2006) waarin de kabinetsinzet is aangegeven. Het kabinet heeft hiervoor ook structureel geld vrijgemaakt. Het gaat er nu om dat alle partijen invulling geven aan de uitwerking van het actieplan.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Op Europees niveau speelt een aantal onderwerpen.

- Vleeskuikenrichtlijn: over de Vleeskuikenrichtlijn wordt al geruime tijd op werkgroepniveau gesproken, maar vooralsnog konden lidstaten niet tot overeenstemming komen.
- Voorstel maatregelen honden- en kattenbont: op 20 november 2006 is de Europese Commissie met een voorstel gekomen inzake maatregelen tegen honden- en kattenbont uit Azië. Dit voorstel komt tegemoet aan de wensen die er nationaal (bij de Tweede Kamer) leven.
- De Europese Commissie heeft begin 2006 een Animal Welfare Actionplan gepresenteerd. Dit zal moeten worden geconcretiseerd en leiden tot prioritering in onderwerpen.

Op nationaal niveau geldt dat minister Veerman voor een aantal ingrepen bij dieren waarvoor een overgangstermijn gold, onderzoek heeft toegezegd dan wel de sector de tijd heeft geboden om te komen met een plan waarna definitieve besluitvorming door de minister plaatsvindt. Hierover zal begin 2007 een besluit genomen moeten worden. LNV heeft inmiddels een onderzoek laten uitvoeren naar de mogelijkheid om met goed management het couperen van schapenstaarten overbodig te maken. Uitkomsten van dit onderzoek hebben ertoe geleid dat het couperen van schapenstaarten per 1 januari 2008 een verboden ingreep zal zijn. De regelgeving zal hiertoe worden aangepast.

Tot slot speelt er een aantal zaken op het gebied van gezelschapsdieren, met name ten aanzien van een op te stellen en in regelgeving vast te leggen lijst van te houden dieren en een (verplichte) identificatie en registratie voor honden.

De lange termijn agenda wordt in de nota dierenwelzijn uitgewerkt.

Politieke en maatschappelijke context

Dierenwelzijn is een actueel onderwerp dat maatschappelijk sterk leeft. Dit vindt ook politieke vertaling. In deze context is onder andere aan de Kamer toegezegd dat de nota dierenwelzijn zal worden geactualiseerd en aangevuld. Dit voornemen is ook opgenomen in het regeerakkoord.

10. Taskforce multifunctionele landbouw

Beleidsdoelstelling

Eén van de strategieën voor bedrijfsontwikkeling in de landbouw is verbreding. Op veel land- en tuinbouwbedrijven is sprake van verbredingsactiviteiten zoals een het beheren van een camping, het aanbieden van wandelroutes, bedrijfsexcursies, kinderopvang, zorg of de huisverkoop van streekproducten. Deze 'multifunctionele landbouw' speelt een steeds belangrijker maatschappelijke rol maar heeft een 'schaalsprong' en 'kwaliteitsimpuls' nodig om de maatschappelijk gewenste rol in de samenleving ten volle te gaan spelen. Bundeling van krachten in een Taskforce gericht op een professionalisering van de sector en de ontwikkeling naar een brancheorganisatie moet de multifunctionele landbouw daadwerkelijk op de kaart zetten. Bovendien is een krachtige multifunctionele landbouw van belang voor een economisch vitaal platteland.

Wat is de stand van zaken

Er is door de betrokken partijen een manifest multifunctionele landbouw opgesteld. Daarnaast wordt er door de betrokken partijen gewerkt aan een plan van aanpak om te komen tot een Taskforce multifunctionele landbouw.

Wat speelt er op korte en lange termijn

- Op korte termijn is het van belang dat er een (private) organisatie van de grond komt die zich als 'markt bureau' zal richten op de marktcreatie.
- Daarnaast is de ontwikkeling van een Taskforce van belang, waarin nadrukkelijk de verschillende overheden een rol zullen hebben om de verdere ontwikkeling te ondersteunen en de knelpunten aan te pakken die het 'markt bureau' en de multifunctionele bedrijven tegenkomen bij de verdere professionalisering en opschaling van de multifunctionele landbouw.

Politieke en maatschappelijke context

Bestaande belangengroeperingen / intermediairen (aan de aanbodzijde) moeten hun krachten bundelen en gezamenlijk optrekken, zodra de oprichting van een Taskforce een feit is. Dit vraagt

de nodige inspanning van de betrokken partijen. Bij enkele partijen aan de vraagzijde, zoals zorgverzekeraars en afnemers van streekproducten is bereidheid om gezamenlijk met de partijen aan de aanbodzijde te investeren om te komen tot een markt voor multifunctionele landbouw.

11. Toekomst veehouderij

Beleidsdoelstelling

Economisch gezonde veehouderijsectoren die duurzaam produceren binnen de maatschappelijke randvoorwaarden. Het stimuleren en ondersteunen van de veehouderijsectoren om nieuwe, eigentijdse verbindingen te leggen met markt, met de samenleving en de fysieke omgeving.

Wat is de stand van zaken

Melkveehouderij

De melkveehouderijsector heeft een groot draagvlak in de samenleving. Deze sector heeft goede kansen op een geliberaliseerde wereldmarkt. Het aantal melkveebedrijven zal naar verwachting sterk dalen (van 22.000 nu naar circa 14.000 in 2015). De melkveehouderij zal de komende jaren voor zware opgaven komen te staan in verband met de WTO-onderhandelingen, herziening van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) (inclusief de beëindiging van de melkquotering) en de Europese milieueisen.

Intensieve veehouderij

Naar aanleiding van een aantal grote ziekte-uitbraken en de discussie over de maatschappelijke legitimatie is LNV in 2002 een breed debat gestart over de positie van de varkens- en pluimveehouderij in Nederland. Het kabinet heeft op basis van de resultaten van dit debat geconcludeerd dat er plaats en toekomst is voor deze sectoren in Nederland. Hiervoor zijn echter wel grote inspanningen nodig. Het primaire bedrijfsleven en de ketenpartijen zijn doordrongen van de ernst van de situatie en hebben initiatieven genomen om het noodzakelijke veranderingsproces daadwerkelijk te gaan realiseren. Het aantal gespecialiseerde intensieve veehouderijbedrijven zal naar verwachting dalen van 5500 in 2006 tot ruim 3000 in 2015.

De aanpak is gericht op:

- Vergroten van de vraag- en marktsturing. De marktbescherming zal de komende jaren vanwege de liberalisering van de wereldmarkt verder afnemen, terwijl de concurrentie toeneemt. Het perspectief voor de Nederlandse veehouderij ligt in het betrouwbaar en tijdig leveren van hoogwaardige en (verse) kwaliteitsproducten.
- Oog hebben voor de wensen van de samenleving. Het gaat daarbij om zichtbaar maatschappelijk verantwoord produceren en open communicatie met burgers. Het omgaan met dieren in de stallen (dierwelzijn), bij transport en bij ingrepen staan hierbij centraal.
- Duurzaam produceren (milieu). Forse inspanningen zullen de komende jaren nodig zijn om de scherpe Europese doelstellingen (Nitraatrichtlijn, Kaderrichtlijn water) te kunnen halen. Voor de varkenshouderij is het realiseren van mestverwerking de komende jaren essentieel.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Korte termijn

- Afronding van de discussie over het afschaffen van de melkquotering in de melkveehouderijsector;
- Standpuntbepaling voor de inzet in de EU-discussie over de toekomst van het GLB en de financiële perspectieven;
- Ontwikkeling van het toetsingskader voor de vergunningverlening in het kader van de Natuurbeschermingswet voor ammoniak, afstemming ammoniakbeleid;
- Ontwikkelen en toepassen van mestverwerking om te kunnen voldoen aan de steeds strenger wordende bemestingsnormen;
- In samenwerking met sector en maatschappelijke organisaties nieuwe ontwikkelingen op het gebied van dierwelzijn op de Europese agenda zetten.

Lange termijn:

- Afronding discussie in Brussel over de toekomst van het GLB en de financiële perspectieven (2008/2009);
- Implementatie van de Kaderrichtlijn Water;

- Inrichting van Landbouwontwikkelingsgebieden in het kader van de reconstructie;
- Ontwikkelen en implementeren van nieuwe integrale houderijsystemen die voldoen aan de maatschappelijke eisen van de toekomst op het terrein van dierenwelzijn, milieu, energie, arbeid, diergezondheid en voedselveiligheid;
- Ontwikkeling van nieuwe product-marktcombinaties die gericht zijn op het verhogen van de toegevoegde waarde in de veehouderijketen.

12. Gewasbeschermingsbeleid

Beleidsdoelstelling

Het bereiken van duurzame gewasbescherming door realisatie van de in de nota Duurzame gewasbescherming genoemde doelen inzake milieukwaliteit, drinkwaterkwaliteit, voedselveiligheid, arbeidsbescherming en behoud van economisch perspectief.

Wat is de stand van zaken

In 2003 is het kabinetsbeleid vastgelegd in de nota 'Duurzame gewasbescherming'. Deze nota is in de plaats gekomen van de nota 'Zicht op gezonde teelt' (2001). In deze nota zijn operationele doelstellingen geformuleerd voor de periode tot 2010 op het gebied van milieu en drinkwater, voedselveiligheid (residunormen), arbeidsbescherming (RI&E's) met behoud van economisch perspectief voor de bedrijfstak (met andere woorden behoud van een effectief middelenpakket). In het begin van de vorige kabinetsperiode was sprake van een impasse in het gewasbeschermingsbeleid (onder andere juridische procedures rondom het toelatingsbeleid). Deze impasse is doorbroken doordat het kabinet in samenwerking met de sectororganisaties (LTO, Nefyto, Agrodis, Plantum) en de milieu- en waterorganisaties (Stichting Natuur en Milieu (SNM), VEWIN en Unie van Waterschappen) afspraken heeft gemaakt die in een convenant zijn vastgelegd. De heer Hans Alders is aangesteld als (bestuurlijk) procesregisseur en onafhankelijk voorzitter van het bestuurlijk overleg. SNM is nadien weer uit het convenant gestapt. Ondanks dit uitstappen is het gewasbeschermingsbeleid de afgelopen periode in rustiger vaarwater gekomen. In het voorjaar van 2006 heeft het kabinet een voorstel voor een nieuwe wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden aan de Tweede Kamer aangeboden. Het wetsvoorstel dient ter vervanging van de huidige bestrijdingsmiddelenwet van 1962. Het doel van de nieuwe wet is een transparant en EU-conform speelveld te realiseren, met vermindering van administratieve lasten. De wet en onderliggende regelgeving zal naar verwachting in de zomer van 2007 inwerking treden.

Het proces van Europese harmonisatie van toegelaten stoffen is gaande.

Begin 2007 is de eindrapportage van de tussenevaluatie van de nota Duurzame gewasbescherming aan de minister en de Tweede Kamer aangeboden. De tussendoelen voor 2005 zijn gedeeltelijk gerealiseerd, wat betekent dat voor het halen van de einddoelen in 2010 nog de nodige inspanning verricht zal moeten worden. De aanbevelingen in de rapportage zullen in convenantsverband verder worden uitgewerkt en kunnen aanleiding zijn de doelen bij te stellen. De kabinetsreactie op de tussenevaluatie zal in het voorjaar van 2007 naar de Tweede Kamer worden gezonden.

Wat speelt er op korte en lange termijn

In de zomer van 2006 heeft de Europese Commissie twee wetgevingsvoorstellen gepresenteerd: een verordening die de gewasbeschermingsrichtlijn 91/414 moet vervangen en een richtlijn Duurzaam gebruik Pesticiden die gebaseerd is op de Thematische Strategie Duurzaam gebruik van Pesticiden. Dit betekent dat de nieuwe wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden op termijn aangepast zal moeten worden.

Op grond van de Kaderrichtlijn Water zullen in stroomgebiedbeheersplannen doelstellingen voor oppervlaktewateren worden vastgesteld. Het CTB (College Toelating Bestrijdingsmiddelen) zal bij de beoordeling van middelen in het kader van de toelatingsprocedure rekening moeten houden met deze resultaatsverplichtingen.

13. Biologische landbouw

Beleidsdoelstelling

De beleidsnota beslaat de periode van 2005-2007, het is de tweede beleidsnota (vorige liep van 2001-2004). De doelstellingen zijn:

- 10% biologisch landbouwareaal in 2010;
- 5% van de consumentenbestedingen aan biologisch voedsel in 2007;
- innovatieve kracht versterken (met name gericht op duurzaamheid en kennis).

Wat is de stand van zaken

- 2,5% per januari 2005 (nauwelijks groei ten opzichte van 2004)
- 1,9% per juni 2006 (6% groei ten opzichte van de eerste helft van 2005; totale consumentenbestedingen 3% groei)
- ongeveer 10% van het door LNV aangestuurde DLO-onderzoek wordt besteed aan onderzoek in de biologische sector.
- Het rijk streeft 100% duurzaam inkopen na, wat voor het inkooppakket catering minimaal 40% biologische producten in alle bedrijfsrestaurants in 2010 betekent. Het rijk geeft hiermee het goede voorbeeld en draagt zo bij aan vergroting van de afzetmarkt.

Wat speelt er op korte en lange termijn

- Uitkomsten prijsexperiment: er is prijselasticiteit, maar er komen ook omzetplafonds in zicht. Ingrijpen in het prijsmechanisme is niet gewenst, er zijn meerdere zaken die een rol spelen, waaronder assortiment en presentatie producten;
- Effectief benutten van de ingezette instrumenten voor marktstimulering (binnen de TFMBL);
- Professionaliseren van het kennisnetwerk Bioconnect (= vraagsturing van het onderzoek);
- Voor de langere termijn is uitzetten van de beleidslijnen voor de periode ná 2007 belangrijk. Dit proces is al van start gegaan, in samenspraak met betrokken partijen in de maatschappij.

Politieke en maatschappelijke context

De samenwerking in de keten loopt goed, men weet elkaar steeds meer te vinden. De Taskforce Marktontwikkeling Biologische Landbouw (TFMBL, bestaande uit de acht convenantpartners) speelt daar een positieve rol in. Faciliterende en stimulerende rol voor LNV is belangrijk.

Door meer samenwerking tussen de 'gangbare' en 'biologische' keten is de biologische sector zich meer bewust geworden van de positie van biologisch in de gehele samenleving. De sector beseft dat ideologie alleen niet de manier is om te groeien (wel bevolgenheid) en dat er meer samengewerkt moet worden met (onderdelen van) de gangbare sector. Ook thema's als ondernemerschap, professionalisering en deskundigheidsbevordering spelen daarbij een rol.

14. Borgstellingsfonds

Beleidsdoelstelling

Bijdragen aan de ontwikkeling van de land en tuinbouw middels het verlenen van garantie op financieringen voor stichting, overname, verbetering of instandhouding van landbouwbedrijven. Sinds 1 januari 2004 bestaat er binnen het Borgstellingsfonds (BF) een plus faciliteit (BF+). Deze faciliteit heeft tot doel ondernemers te steunen die met hun investeringen vooruitlopen op de herstructurering en vernieuwing in de landbouw. Op dit moment is het BF+ alleen beschikbaar voor de glastuinbouw.

Wat is de stand van zaken

Via het BF staat bijna € 600 mln aan garanties uit op financieringen in de land- en tuinbouw. Onderzoek van het Landbouw Economisch Instituut wijst uit dat ongeveer 10% van alle investeringen in de land- en tuinbouw voor een deel wordt mogelijk gemaakt met deze garanties. Tegenover het uitstaand garantiebedrag staat een eigen vermogen van circa € 94 mln (waarvan € 50 mln staatsgarantie). Uit de rendementen van dit vermogen en de provisie-inkomsten worden de verliesdeclaraties en de uitvoeringskosten betaald. Hiermee is het fonds in principe zelffinancierend.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Op dit moment speelt een aantal zaken

- Voor de toekomst wordt verwacht dat de vraag naar borgstellingen de beschikbare ruimte voor garanties zal overstijgen. De komende tijd zal daarom gekeken worden naar een structurele oplossing waarbij enerzijds voldoende ruimte wordt geboden om nieuwe borgstellingsaanvragen aan te vragen, terwijl anderzijds de financiële draagkracht (solvabiliteit) van het fonds gewaarborgd blijft.
- Het streven is om zo snel mogelijk in 2007 een BF+ faciliteit voor de veehouderij in te voeren.

15. Pacht

Beleidsdoelstelling

Pacht is een belangrijk financieringsinstrument voor de (structuur)ontwikkeling van landbouwbedrijven, als een aantrekkelijk alternatief voor het verwerven van grond. Het pachtbeleid beoogt de volgende doelstellingen te realiseren:

- Het stimuleren van uitbreiding van het pachtareaal;
- Het bevorderen van flexibiliteit en maatwerk bij pachtovereenkomsten.

Daarbij dient rekening te worden gehouden met de belangen van de pachter en verpachter. De betekenis van pacht zal naar verwachting gaan toenemen, onder andere als gevolg van verdergaande extensivering van de (grondgebonden) landbouw, de toenemende grondmobiliteit en de gerealiseerde flexibilisering van de pachtwetgeving.

Wat is de stand van zaken

Wetgeving

De pachtwetgeving is herzien. Hiertoe hebben de ministeries van Justitie en LNV een wetsvoorstel voorbereid dat op 12 september 2006 door de Tweede Kamer is aanvaard. Het wetsvoorstel omvat de wijzigingen:

- Het schrappen van het wettelijk maximum van 12 jaar voor de duur van geliberaliseerde pacht voor los land;
- Handhaving van een preventieve prijstoets aan het Pachtnormenbesluit voor langlopende geliberaliseerde pachtovereenkomsten voor los land (langer dan 6 jaar);
- Het mogen passeren van het voorkeursrecht bij overdracht aan een veilige verpachter.

Tegelijkertijd is de pachtwetgeving overgeheveld van de Pachtwet naar Boek 7 van het Burgerlijk Wetboek (Hoofdstuk 7, titel 7.5).

Prijsbeheersing

Het Pachtnormenbesluit bevat de individuele hoogst toelaatbare pacht prijs voor de verpachting van bedrijfsgebouwen, woningen en los land. Door de Commissie Pachtnormen (Commissie Van Hall) is begin 2006 een nieuwe rekenmethodiek ontwikkeld, waarbij een nieuwe relatie tussen pacht prijs en het opbrengend vermogen van de grond wordt geïntroduceerd. Het kabinetsstandpunt terzake is op 7 september 2006 met de Tweede Kamer besproken, hiermee is vrijwel geheel ingestemd. De rekenmethodiek wordt in het Pachtnormenbesluit opgenomen en tweejaarlijks zullen de uitkomsten daarvan (de pacht prijswijzigingen) worden gepubliceerd in de Staatscourant.

Wat speelt er op korte en lange termijn

De behandeling van de pachtwetgeving in de Eerste Kamer is voorzien voor voorjaar 2007. Spoedig daarna is inwerkingtreding mogelijk. Het Pachtnormenbesluit zal zo snel mogelijk worden voorbereid met het oog op inwerkingtreding in het voorjaar van 2007.

Politieke en maatschappelijke context

De praktijk (pachters en verpachters) kan met de nieuwe pachtwetgeving en de nieuwe rekenmethodiek voor pacht prijzen geruime tijd vooruit. De rekenmethodiek van pacht prijzen voor agrarische woningen is gekoppeld aan ontwikkelingen in het huurbeleid van VROM voor zelfstandige woningen. De voorstellen voor aanpassing van het huurbeleid van het vorig kabinet zijn eind 2006 door de Eerste Kamer aangehouden. Dat betekent dat het agrarisch puntenstelsel voorsnog gedeeltelijk zal worden herzien en geactualiseerd en verdere aanpassingen afhankelijk zijn van de visie van het nieuwe kabinet op het huurbeleid.

16. Coëxistentie

Beleidsdoelstelling

De Nederlandse overheid streeft naar een sterke agrarisch sector en duurzame landbouw. LNV is zeker dat binnen een duurzame landbouw niet alleen ruimte is voor gangbare en biologische teelten, maar ook voor genetisch gemodificeerde teelten. Daarbij hecht LNV eraan dat de sectorpartijen hun verantwoordelijkheid nemen en daar blijk van geven door het maken van goede afspraken over het naast elkaar bestaan van biologische teelt, gangbare teelt en teelt met genetisch gemodificeerde organismen (coëxistentie). Dit draagt ertoe bij dat de kansen die biotechnologie biedt voor duurzame landbouw, een beter milieu en voedselkwaliteit optimaal benut kunnen worden. Belangrijk aandachtspunt daarbij is dat biotechnologische toepassingen toegelaten zijn binnen de EU en dus veilig zijn voor mens en milieu en dat de keuzevrijheid van consument én producent niet belemmerd worden. Evenzeer belangrijk is het uitgangspunt dat coëxistentie een economisch vraagstuk is en zich beperkt tot de primaire sector.

Wat is de stand van zaken

- De aanbeveling 2003/556/EG van de Europese Commissie van 23 juli 2003 - betreffende het volgen van de door de Commissie aangegeven richtsnoeren bij de ontwikkeling van nationale strategieën en beste werkwijzen voor coëxistentie – is door Nederland zeer onderschreven. Met deze aanbeveling als startpunt heeft minister Veerman vervolgens de Commissie coëxistentie primaire sector aan het werk gezet.
- De eerste bijeenkomst met LTO Nederland, Biologica en Plantum NL is gehouden in maart 2004. Na dit overleg is het Platform Aarde Boer Consument toegetreden tot het overleg. De partijen kregen tot 1 juli 2004 om invulling te geven aan de doelstellingen van het overleg. Deze periode bleek te kort. De deelnemende partijen verzochten om een verlenging tot 1 november 2004. Hierin is toegestemd.
- De resultaten van het werk van de Commissie zijn verwoord in het rapport Coëxistentie primaire sector. Het rapport bevat aanbevelingen aan diverse partijen.
- De aanbevelingen richten zich sterk op de beginselen zoals weergegeven in de aanbeveling van de Europese Commissie 2003/556/EG. Zij moeten efficiënt, kosteneffectief en proportioneel zijn. Zij moeten evenwichtig zijn ten opzichte van de verschillende productietypen (gangbaar, biologisch en genetisch gemodificeerd).

Het rapport bevat een realistische en evenwichtige benadering en omvat de best haalbare coëxistentieafspraken voor alle partijen. Daarnaast heeft de Nederlandse aanpak duidelijk de aandacht getrokken bij de Europese Commissie en individuele lidstaten.

Met de keuzevrijheid van de producent als uitgangspunt maken - eenmaal geïmplementeerd - de coëxistentieafspraken praktische coëxistentie in de primaire sector mogelijk. Genetisch gemodificeerde (GG) en GG-vrije teelten kunnen naast elkaar bestaan. Dit is van belang voor de biologische sector, maar óók in het licht van de toekomstige teelten van bijvoorbeeld een phytophthora-resistente GG-aardappel, of GG-maïs welke resistent is tegen de maïswortelkever, zijn de afspraken waardevol.

Op voorwaarde dat alle partijen hun verantwoordelijkheid nemen, dragen LNV en VROM bij aan de concretisering van de afspraken over coëxistentie.

Stuurgroep Coëxistentie Afspraken

Sinds midden 2005 zijn de vier convenantpartijen LTO, Biologica, Plantum NL en Platform AardeBoerConsument in de Stuurgroep Coëxistentie Afspraken (SCA) bezig met de nadere uitwerking en praktische implementatie van de in november 2004 in het convenant gemaakte coëxistentieafspraken. Platform AardeBoerConsument is in december 2006 uit de stuurgroep getreden. De opengevallen plaats wordt ingenomen door het Nederlands Akkerbouw Vakbond.

Belangrijkste onderwerpen zijn hier:

- het vaststellen van teeltmaatregelen in een Productschapsverordening;
- het uitvoeren van een risicoanalyse t.b.v. het inrichten van een restschadefonds;
- het uitvoeren van een praktijktoets ter controle van de overeengekomen isolatieafstanden voor maïs in de jaren 2006 – 2007;
- het opzetten van een monitoringsprogramma.

- De teeltmaatregelen zijn inmiddels vastgesteld.
- De risicoanalyse is uitgevoerd, coëxistentiepartijen buigen zich momenteel over de inrichting van een restschadefonds.
- De praktijktoets 2006 is uitgevoerd. De resultaten worden eind februari verwacht.
- Wageningen UR werkt aan een startdocument ten behoeve van een monitoringsprogramma.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Nederland: lopende praktijktoets, risicoanalyse en restschadefonds, opzet monitoringprogramma.
 EU: De Europese Commissie zal verslag uitbrengen aan de Raad en het Europees Parlement over de in de EU-lidstaten opgedane ervaringen met coëxistentie maatregelen, met inbegrip van een evaluatie en beoordeling van alle maatregelen die kunnen of moeten worden genomen.
 Op basis van de uitkomsten van dit verslag zal de Europese Commissie bezien hoe met dit onderwerp verder zal worden omgegaan.

17. Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO)

Beleidsdoelstelling

Stimuleren en faciliteren van MVO bij bedrijven. Herziene verantwoordelijkheidsverdeling tussen bedrijven, maatschappelijke organisaties en overheid door het bieden van ruimte voor zelfregulering. Dit alles tegen de achtergrond van de beweging “van zorgen voor naar zorgen dat”

Wat is de stand van zaken

In 2000 bracht de SER een advies uit over maatschappelijk ondernemerschap en de rol van de overheid, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties. Dit advies heeft een impuls gegeven aan het nationale MVO-beleid dat door het Ministerie van Economische Zaken wordt gecoördineerd. LNV sluit hierbij aan in de vorm van MVO-beleid voor de agrosector.

Het kabinet was van mening dat het initiatief voor MVO bij de individuele onderneming ligt en daarom algemene regelgeving niet geschikt is. Om deze reden heeft de overheid gekozen voor een aanpak die maatwerk mogelijk maakt: partijen bij elkaar brengen, kennis ontwikkelen en verspreiden en transparantie bevorderen.

Om MVO onder de aandacht te brengen, de kennis erover te verspreiden en ondernemers te stimuleren om over te gaan op MVO, heeft LNV de afgelopen jaren diverse activiteiten georganiseerd voor het agro-bedrijfsleven. Er zijn onder meer conferenties georganiseerd, publicaties uitgegeven en voorlopers in het zonnetje te zetten is drie keer de MVO-stimuleringsprijs uitgereikt. Dit stimuleringsprogramma is eind 2005 afgerond. Vanaf 2005 neemt LNV deel aan de tweejaarlijkse interdepartementale prijzen voor innovatie en duurzaamheid “Het Ei van Columbus” (VROM is coördinator).

In 2006 is de nadruk verschoven van het theoretische begrip MVO in de richting van aanbieden van concrete instrumenten. De reeds bestaande duurzaamheidsscan van het LEI is in opdracht van LNV verbeterd en uitgebreid met instrumenten. Ook zijn mede in opdracht van LNV MVO-toolkits voor opkomende markten ontwikkeld om bedrijven te helpen met het implementeren van MVO in de bedrijfsvoering.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Eind 2006/begin 2007 is de “tussenstand” van het rijksbrede MVO-beleid opgemaakt. Het onderzoek, in opdracht van de staatssecretaris van EZ, geeft de stand van zaken weer van MVO in Nederland. Naar alle waarschijnlijkheid stuurt de staatssecretaris EZ het rapport half februari 2007 naar de Tweede Kamer. Van de nieuwe –voor MVO relevante bewindspersonen (EZ, OS, SZW, VROM en LNV)- wordt een inhoudelijke reactie en een blik op de toekomst van het MVO-beleid verwacht.

Politieke en maatschappelijke context

Het is zaak dat de aandacht voor MVO bij het bedrijfsleven niet verslapt. Het is belangrijk de ontwikkelde kennis en instrumenten goed te verspreiden.

18. Programma Bilaterale Economische Samenwerking (BES)

Beleidsdoelstelling

In de 'LNV groeibrief 2004' is aangegeven dat de economische uitgangspositie van ondernemers dient te worden ondersteund door versterking van de internationale concurrentiekracht, ondernemerschap en innovatie. Het BES programma speelt in op het versterken van de concurrentiekracht en de versterking van het imago van het Nederlandse agrarische product. Een en ander in nauwe samenwerking met de LNV bureaus en de Nederlandse agribusiness (met name MKB). Het BES programma kent instrumenten / activiteiten waarbij de minister een belangrijke positie kan innemen.

Wat is de stand van zaken

Jaarlijks worden door de LNV-bureaus, in samenwerking met het (georganiseerd) bedrijfsleven voorstellen ingediend op basis waarvan het ter beschikking staand instrumentarium wordt ingezet. Onderscheid wordt gemaakt door het classificeren van landen / regio's in prioriteitsgebieden en aandachtsgebieden.

Politieke en maatschappelijke context

Nederland heeft groot belang bij het behoud en versterking van haar positie als (high tec) producent, handelaar en exporteur.

De belangrijkste concurrent aanbieders binnen de EU, de Verenigde Staten en Aziatische landen dringen op in de traditionele afzetgebieden van de Nederlandse agribusiness, voornamelijk de oude EU. Tegelijkertijd doen zich kansen voor in zich ontwikkelende markten in Centraal- en Oost-Europa, Zuidoost-Azië (met name China), Latijns-Amerika en delen van het Midden-Oosten. Door schaalvergroting binnen de agribusiness vallen Product Promotie Organisaties (PPO's) weg. Het MKB ontbeert daardoor in toenemende mate collectieve steun. Het BES-programma is er vooral op gericht om het MKB te ondersteunen bij het betreden van (potentiële) markten, het creëren van een level playing field ten opzichte van de belangrijkste concurrent aanbieders en om de informele transactiekosten te verlagen.

19. SALDO (Structurele Administratieve Lastenvermindering Door Omkering)

Beleidsdoelstelling

Saldo is een principe dat in verschillende programma's/projecten van LNV wordt toegepast en staat voor Structurele Administratieve Lastenvermindering Door Omkering (omkering betekent dat de ondernemer centraal staat in plaats van de overheid. Het leidt tot administratieve lastenvermindering voor het bedrijfsleven en efficiëntere informatiewinning door de overheid. SALDO beoogt een efficiëntere uitwisseling van informatie tussen overheid en bedrijfsleven door meer aan te sluiten bij bestaande of nog te vormen datastromen en definities van het bedrijfsleven.

Wat is de stand van zaken

SALDO slaat aan binnen en buiten LNV. Het plan van aanpak is goedgekeurd. 'State of the art' is afgerond en (pilot)projecten worden opgestart. Er is sterk ingezet op de ontwikkeling van 'best practices' die naar voren kwamen uit de 'State of the art'. Concrete pilotprojecten lopen waarvan Edi Circle (veevoeder- en zuivelsector) op dit moment het meest belovende is. Andere projecten zijn: Frugicom (GFT) en digitalisering DBS (pluimvee). Deze pilots moeten een maximaal leereffect sorteren en als voorbeeld doorwerken naar andere sectoren. LNV organiseert hiertoe de interdepartementale betrokkenheid.

Daarnaast ontwikkelt het bewustwordingsproces van ketenomkering (SALDO) zich positief. Binnen LNV is SALDO als vierde principe in de I-strategie opgenomen. Het derde plateau van de elektronische dienstverlening (EDV) van LNV implementeert het SALDO-principe. De uitvoerende diensten (onder andere VWA) nemen SALDO mee in lopende projecten, bijvoorbeeld in de ontwikkeling van uitvoeringsbeginselen ten behoeve van de Hygiënerichtlijn. SALDO is als thema opgenomen in programma Ketens. Productschappen en bedrijfsleven, zoals de Edi Agro Vereniging en (Z)LTO, proberen tot concrete resultaten te komen.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Voor 2007 is een verdere uitrol van SALDO voorzien. De focus blijft liggen op het stimuleren van het bewustwordingsproces van ketenomkering en administratieve lastenverlichting. Enthousiasmering door communicatie bijvoorbeeld van 'best practices'. De nadruk ligt op verdere uitvoering van pilots waarbij de omkering van informatiestromen in een aantal ketens concreet onder de loep wordt genomen. De pilots zijn opgestart in onder andere vlees-, pluimvee- en veevoedersector. Deze pilots moeten een maximaal leereffect sorteren en als voorbeeld doorwerken naar andere sectoren. Verder wordt SALDO geagendeerd in andere LNV- projecten zoals programma Ketens, EDV en LNV-loket. Daarnaast is SALDO betrokken bij interdepartementale trajecten als Taskforce ketenherinrichting en Andere Overheid.

Politieke en maatschappelijke context

Voor een succesvolle dialoog met het bedrijfsleven is een actieve houding en betrokkenheid van zowel de verschillende overheidsonderdelen als ondernemers gewenst. Onderwerpen zijn daarnaast het winnen van vertrouwen bij inzage van gegevens en het standaardiseren van gegevens (in een 'data dictionary').

SALDO blijkt kansrijk als aangehaakt wordt bij bestaande trajecten om de informatievoorziening in de keten en met de overheid te optimaliseren. Dit is niet beperkt tot trajecten in het kader van administratieve lasten, maar kunnen ook in het kader van voedselveiligheid en 'tracking en tracing' uitgevoerd worden.

20. CLIENT: Controle op Landbouwgoederen bij Import en Export naar een Nieuwe Toekomst

Beleidsdoelstelling

Verbetering van administratieve en logistieke processen bij overheid en bedrijfsleven rond import en export van landbouwgoederen.

Wat is de stand van zaken

Goede, gerichte en tijdige afstemming van verplichte informatiestromen en controle- of inspectieprocessen voorkomt bij alle partijen, overheid en bedrijfsleven, onnodige lasten en vertragingen.

Import van landbouwgoederen

Op verzoek van het bedrijfsleven (de Rotterdamse haven als eerste) richtte CLIENT zich in de jaren 2002–2004 allereerst op het verbeteren van importprocessen en de daarvoor noodzakelijke ondersteunende systemen. Hierdoor is het principe 'eenmalig aanmelden, meervoudig gebruik' bij import van landbouwgoederen uitgewerkt en ingevoerd en zijn conventionele (papieren) documenten vervangen door elektronische berichten.

November 2005 is CLIENT tijdens de Europe Award verkiezing door de Europese Commissie onderscheiden met het Good Practice label voor 'Transforming Public Services'.

Export van landbouwgoederen

Vanaf 2004 is binnen CLIENT de aandacht vervolgens verschoven naar het verbeteren van processen en systemen voor exportcertificering. Door middel van een geautomatiseerd systeem voor exportcertificering moet een volledig elektronische gegevensuitwisseling met betrokken overheden in andere landen mogelijk worden en binnen Nederland tussen overheidsdiensten onderling en met het exporterende bedrijfsleven (en voor deze bedrijven met hun eigen bank en/of logistieke dienstverlener). Nieuw is dat het hiermee mogelijk wordt om in de internationale handel de huidige papieren ('Second Hand') informatie te vervangen door digitale ('First Hand') informatie via beveiligde kanalen. Naast tijdswinst en vermindering van administratieve lasten voor overheid en bedrijven binnen Nederland zelf, kan hiermee de betrouwbaarheid van de exportcertificering door Nederland naar andere landen in belangrijke mate toenemen. CLIENT-Export sluit aan bij vergelijkbare mondiale ontwikkelingen.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Vanaf januari 2007 vindt 'stap-voor-stap' de invoering van de praktijk in het nieuwe geautomatiseerde systeem voor exportcertificering plaats. Zuivel, (Poot)Aardappelen, Levende

Runderen zijn de eerste sectortoepassingen, de ambitie is om in de loop van 2007 minimaal acht nieuwe sectortoepassingen te ontwikkelen.

Politieke en maatschappelijke context

In CLIENT wordt door een groot aantal organisaties van overheid en bedrijfsleven samengewerkt. Belangrijke partijen zijn: de Voedsel- en Waren Autoriteit, de Plantenziektenkundige Dienst, de Belastingdienst/Douane, de Kamers van Koophandel en Stichting ICTU (overheidsinfrastructuur voor elektronisch berichtenverkeer). Van belang is ook dat generieke overheidsinfrastructuur, zoals bijvoorbeeld voorzien met DiGiD en e-formulieren, tijdig en op maat beschikbaar is.

21. Destructiebeleid en dierlijke bijproducten

Beleidsdoelstelling

- Algemeen: veilige verwerking van dierlijke bijproducten (slachtafval en kadavers) in heel Nederland;
- Herziening destructiebestel: stimuleren van marktwerking op het terrein van het ophalen en het verwerken van dierlijke bijproducten;
- Programma alternatieve verwerking van slachtbijproducten: uitvoering van drie proefprojecten waarin alternatieve verwerkingsmethoden voor slachtbijproducten worden gedemonstreerd;
- Financiering: overheidsbijdrage aan ophalen en verwerken van kadavermateriaal ter grootte van circa € 16 mln per jaar vooralsnog in stand houden.

Wat is de stand van zaken

Algemeen: voor de veilige verwerking van dierlijke bijproducten wordt in Nederland uitvoering gegeven aan de Verordening dierlijke bijproducten (1774/2002). In die verordening is beschreven aan welke voorwaarden houders van dierlijke bijproducten moeten voldoen. Op de naleving van de bepalingen uit de verordening wordt toegezien door VWA en AID. Nationaal zijn in de Destructiewet en daaraan hangende regelgeving bepalingen gesteld ten aanzien van het aanbieden van dierlijke bijproducten aan en het aannemen van die producten door de verwerker van dit materiaal. In Nederland is momenteel één ondernemer actief op de markt van verwerking van dierlijke bijproducten van de hoogste risicocategorieën (Rendac Son BV).

Herziening destructiebestel: Het feit dat er in Nederland één ondernemer actief is voor de verwerking van dierlijke bijproducten, behorend tot de hoogste risicocategorieën, heeft de Tweede Kamer er enkele jaren geleden toe gebracht de minister te verzoeken de mogelijkheden te bezien om marktwerking op deze markt te stimuleren. Dit verzoek hing samen met een tweetal veronderstellingen: (1) de prijs die aanbieders voor de verwerking van hun dierlijke bijproducten betalen is te hoog en (2) toetreding van andere marktpartijen wordt belemmerd door de wijze waarop de Destructiewet is ingericht. Onderzoek naar de mogelijkheden voor meer marktwerking heeft uiteindelijk geleid tot de brieven van de minister van LNV aan de Tweede Kamer van 11 november 2004 en 27 april 2006. Deze brieven, in samenhang gelezen, leiden tot de opstelling van de minister dat:

- De Destructiewet belemmeringen kent voor verdere marktwerking (namelijk (1) het toekennen van regio's aan verwerkende bedrijven, waarin zij met uitsluiting van derden actief mogen zijn, de zogenaamde werkgebieden en (2) de verplichting voor nieuwe marktpartijen om bij toewijzing van een werkgebied de ondernemer die ten behoeve hiervan zijn bestaande gebied moet aanpassen/verkleinen hiervoor schadeloos te stellen). Deze belemmeringen kunnen worden verholpen zonder daarmee tekort te doen aan het uitgangspunt van de destructieregelgeving: veilige verwerking van alle dierlijke bijproducten. Een voorwaarde van de minister hierbij was wel dat alvorens een beslissing te nemen over het al dan niet opheffen van de factoren uit de Destructiewet die marktwerking beperken, er duidelijkheid moest komen over de economische perspectieven die potentiële marktpartijen zagen in actieve deelname aan de markt voor verwerking van dierlijke bijproducten;
- Gelet op voorgaande de minister het voorstel doet om de markt voor de verwerking van slachtbijproducten vrij te geven. Marktonderzoek en het Programma alternatieve verwerking van slachtbijproducten wijzen uit dat er voor het ophalen en verwerken van slachtbijproducten voldoende marktpartijen geïnteresseerd zijn. Weghalen van eerdergenoemde belemmeringen

uit de Destructiewet zou hen kunnen helpen bij de beslissing om actief te worden op deze markt.

- Marktonderzoek heeft uitgewezen dat er voor met name *de verwerking* van kadavers geen of nauwelijks reële alternatieve marktpartijen zijn. Voor deze markt blijft de situatie dan ook bestaan dat er vooralsnog één partij zal acteren.

Over de voorstellen van de minister heeft de vaste commissie van LNV van de Tweede Kamer in een algemeen overleg op 5 oktober 2006 gesproken. De uitkomst hiervan was dat de minister de markt voor het ophalen en de verwerking van kadavers niet vrijgeeft.

Programma alternatieve verwerking van slachtbijproducten: Teneinde te onderzoeken of er voor de verwerking van slachtbijproducten alternatieve mogelijkheden en marktkansen bestaan is het Programma alternatieve verwerking van slachtbijproducten (PAV) in het leven geroepen. Na een Europese aanbestedingsprocedure zijn drie projecten (in respectievelijk de runder-, varkens- en pluimveeslachtsector) aanbesteed. Binnen deze proefprojecten zal worden nagegaan of een alternatieve methode van verwerking van slachtbijproducten rendabel is. De uitvoering van het programma verloopt behoorlijk moeizaam. Eén van de proefprojecten heeft gemeld het project vanwege voorziene verliesgevendheid niet verder te willen voortzetten. Met deze partij vinden gesprekken plaats over eventuele overname van pilot door een andere partij. Met de overige twee partijen zijn er vooralsnog geen bijzonderheden. Naar verwachting zullen de projecten in 2007 tot daadwerkelijke uitvoering kunnen komen.

Financiering: Het destructiebeleid kost de overheid ongeveer € 16 mln per jaar. Deze gelden worden geheel besteed aan een bijdrage in de tarieven die Rendac Son BV in rekening brengt bij de aanbieders van kadavermateriaal. Op basis van Europese richtsnoeren is een overheidsbijdrage met dit doel tot een bepaald plafond toegestaan. In het verleden heeft zich herhaaldelijk een politieke discussie afgespeeld over de handhaving van deze overheidsbijdrage. Door respectieve ministers van LNV is uitgedragen dat de aanbieders van kadavers zelf verantwoordelijk zijn voor een veilige verwijdering en verwerking en derhalve ook zelf de volledige kosten dienen te dragen. Evenwel heeft de Tweede Kamer steeds aangedrongen op instandhouding van de overheidsbijdrage. Op basis van deze constellatie heeft LNV in 2006 een claim ingediend om in de komende jaren een overheidsbijdrage te kunnen blijven bekostigen. Er is eenmalig € 32 mln toegewezen, voldoende om in elk geval in de jaren 2007 en 2008 de bijdrage te continueren. Vanaf 2009 zijn er vooralsnog geen fondsen gereserveerd voor de overheidsbijdrage.

Wat speelt er op korte en lange termijn

- Algemeen: Wetsvoorstel inzake aanpassing van de Destructiewet aan de Europese regelgeving is aanhangig bij de Tweede Kamer.
- Herziening destructiebestel: (1) op korte termijn speelt de politieke besluitvorming over de voorstellen van de minister; (2) op lange termijn speelt de implementatie van de voorstellen in wet- en regelgeving en mogelijke claims van Rendac vanwege gedeeltelijke 'ontmanteling' van bestaand feitelijk monopolie op de verwerking van slachtbijproducten.
- Programma alternatieve verwerking slachtbijproducten: (1) op korte termijn de feitelijke opstart van de pilotprojecten en de inspanningen om alle partijen betrokken te houden; (2) op lange termijn loopt – als het goed is – het project over in de vrijgave van de markt voor de verwerking van slachtbijproducten.
- Financiering: (1) middelen voor overheidsbijdrage zijn geregeld tot en met 2008; (2) voor de lange termijn: verdergaande besluitvorming over al dan niet in stand houden overheidsbijdrage.

22. Identificatie en registratie van schapen en geiten

Beleidsdoelstelling

Introductie individuele registratie op basis van elektronische identificatie bij schapen en geiten.

Wat is de stand van zaken

Basis is een EU-verordening uit 2004 met verplichte invoering per 1 januari 2008. In 2007 wordt een brede pilot uitgevoerd om het systeem te testen. Vanaf 1 januari 2007 is elektronische identificatie op facultatieve basis ingevoerd. De huidige lijn van Nederland is verplichte elektronische identificatie en registratie zo snel mogelijk in te voeren.

Wat speelt er op korte en lange termijn

In de loop van 2007 is er een beslissing nodig over de vorm van invoering van elektronische identificatie van schapen geiten in een centrale database. Daarbij speelt ook de verdeling van kosten tussen bedrijfsleven en overheid een rol.

Daarnaast wordt in 2007 een onderzoeksproef met elektronische injectaten uitgevoerd om te bezien of chips een bruikbaar identificatiemiddel zijn voor schapen en geiten. Als de resultaten hiervan goed zijn, kan dit worden aangekaart in Brussel.

Politieke en maatschappelijke context

Schapen en geiten vormen op dit moment de zwakke schakel bij de tracering van landbouwhuisdieren. Transparante tracering kan belemmeringen bij de handel wegnemen en een betere prijsvorming opleveren. De primaire sector is bang voor te grote transparantie en voor toenemende administratieve lasten en kosten.

De EU geeft twee keuzemogelijkheden voor een centrale database:

- Alle dieren en hun bewegingen geregistreerd in een centrale database, waarbij er bijna papierloos gewerkt kan worden (Centrale Individuele Registratie, CIR).
- In een centrale database alleen de verplaatsingen van aantallen dieren, aangevuld met vervoersdocumenten en bedrijfsregister, beiden met individuele diergegevens (Centrale Aantallen Registratie, CAR).

23. Antibioticaresistentie

Beleidsdoelstelling

Het gebruik van antibiotica in de intensieve dierhouderij kan directe gevolgen hebben voor de volksgezondheid. Beleidsdoel ten aanzien van dit onderwerp is dan ook: streven naar een beperkt en deskundig gebruik van antibiotica in de dierhouderij.

Wat is de stand van zaken

Platform antibioticaresistentie

In 2003 is het zogenaamde "Platform Antibioticaresistentie" opgericht waarin VWS en LNV deelnemen. In het Platform Antibioticaresistentie worden onder andere de ontwikkelingen op gebied van veterinair en humaan antibioticum-gebruik en antibioticaresistentie bediscussieerd. Aan het Platform zijn de veterinaire en humane onderzoeksgroepen verbonden, respectievelijk "Vantures" en "Swab". Ze doen met name onderzoek naar de ontwikkelingen van het jaarlijkse veterinaire en humane antibioticumgebruik en antibioticumresistentie. De jaarlijkse monitoring van veterinair antibioticumgebruik en -resistentie is tegenwoordig een EU-verplichting.

Antibioticaresistentie en de EU

Naast een totaal-verbod op gebruik van antimicrobacteriële groeibevorderaars in diervoeder, dat per 1 januari 2006 is ingegaan, is op EU-niveau besloten per 1 januari 2007 geen gebruik van antibiotica meer toe te staan voor de bestrijding van Salmonella in bepaalde vermeerderingskoppels pluimvee. De achtergrond hiervan is eveneens de bestrijding van antibioticaresistentie.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Afgelopen zomer (2006) is onder leiding van LNV (CIDC) een gezamenlijk onderzoeksprogramma voor MRSA opgesteld, met zowel humane- als veterinaire onderzoeksaspecten.

Politieke en maatschappelijke context

Zowel vanuit de veterinaire kant als vanuit de humane kant zijn alle partijen betrokken. De samenwerking is goed.

24. Verduurzaming zeevisserij

Beleidsdoelstelling

Faciliteren en begeleiden transitieproces (Noord)zeevisserij

Wat is de stand van zaken

Eind 2005 is de Taskforce Duurzame Noordzeevervisserij ingesteld als reactie op de snel verslechterende economische situatie in de Noordzeevervisserij. De Taskforce kreeg de opdracht een economisch en ecologisch duurzaam perspectief voor de Noordzeekottervloot te ontwikkelen. De Taskforce heeft een breed gedragen advies opgeleverd, dat wijst naar een economische en duurzame Noordzeevervisserij. De reacties na publicatie van het advies van de Taskforce waren merendeels instemmend en hebben het maatschappelijke debat over de toekomst van de Noordzeevervisserij op gang gebracht. Er komt veel op de sector af. Dit zal de nodige aandacht vragen.

Wat speelt er op korte en lange termijn

De verantwoordelijkheid van de overheid ligt in het faciliteren en begeleiden van het transitieproces. Dit uit zich in beleid en regelgeving, het ruimte geven aan innovatie en het beschikbaar stellen van financiële middelen in een overigens complexe maatschappelijke omgeving die meer aspecten betreft dan die onder verantwoordelijkheid van de minister van LNV vallen. Andere zaken die de komende tijd zullen gaan spelen zijn:

- De komende jaren dienen de vangst van commercieel niet interessante vis (discards) en de negatieve gevolgen van visserij op het bodemecosysteem aanzienlijk te verminderen. Daartoe zal het gebruik van de traditionele boomkor aanzienlijk dienen af te nemen. LNV heeft de afgelopen jaren geïnvesteerd in de ontwikkeling van de pulsvisserij, die leidt tot minder bodemberoering, grotere vangstselectiviteit en grotere energie-efficiency. Parallel aan de technische ontwikkeling heeft Nederland zich in EU-verband ingespannen voor noodzakelijke aanpassing van de regelgeving om beroepsmatig vissen met de pulskor mogelijk te maken. Dit heeft ertoe geleid dat vooralsnog 5% van de Nederlandse kottervloot met een pulskor mag worden uitgerust.
- Op de Brusselse agenda zal een discussie over het MSY principe (Maximum Sustainable Yield) worden gevoerd. Dit vloeit voort uit de verklaring van Johannesburg.
- Nationaal en internationaal neemt de aandacht voor biodiversiteit op zee - in het bijzonder voor de invloed van de visserij daarop - sterk toe. LNV werkt aan het vormgeven van een departementbreed programma biodiversiteit op zee, waaronder een strategie inzake biodiversiteit en visserij op volle zee.
- Mondiaal heeft Nederland ingezet op en verschuift de aandacht in het visserijbeleid naar vraagstukken als coherentie, samenhang met natuur en lokale belangen.

Politieke en maatschappelijke context

De Noordzeevervisserij staat op een splitsing van wegen. Forse quotumkortingen en hoge brandstofprijzen zetten het rendement en de toekomstkansen onder druk. Daarnaast eisen zowel de maatschappelijke als de economische omgeving een verduurzamingslag. Gebeurt dit niet, dan wordt het economische perspectief voor vele vissers negatief. Dit zal leiden tot de teloorgang van de Nederlandse Noordzeevervisserij en daarmee ook tot de teloorgang van een stukje nationaal cultureel erfgoed.

Versterking van het ondernemerschap is belangrijkste voorwaarde voor perspectief.

Ondernemers moeten hun blik verbreden in het belang van hun eigen toekomst. Ze dienen met initiatief, durf en visie in te spelen op de ontwikkelingen in de markt en de samenleving. De sector kan met andere woorden niet zonder een 'license to produce' en dient eigen verantwoordelijkheid te nemen voor en te werken aan oplossingen voor de hoge visserij-inspanning, aantasting van het ecosysteem en het hoge brandstofverbruik. Maar vooral door in samenspraak met de maatschappelijke organisaties thema's als deze neer te leggen in een maatschappelijk convenant. Als de sector er niet in slaagt om maatschappelijke organisaties te winnen voor zijn lange termijn perspectieven en doelen, dan zullen ze gaan remmen. Deze organisaties vertegenwoordigen maatschappelijke belangen waarvan de visserijsector afhankelijk is. Het gaat daarbij om een schone zee, behoud en verbetering van de natuurwaarden, gezond voedsel dat zonder probleem kan worden gegeten en inzicht in de manier waarop vis wordt gevangen. Consumenten willen bewuste keuzes kunnen maken over de vis die ze al dan niet willen kopen. In de markt zoeken de grote internationaal opererende winkelketens naar manieren om duurzaamheidscriteria in te bouwen.

Ook in de internationale politieke arena wordt de visserij overigens steeds meer onderwerp van discussie en onderdeel van strategieën, die zijn gericht op de bescherming van ecosystemen.

25. Noordzeevervisserij: sanering

Beleidsdoelstelling

Evenwicht tussen de natuurlijke visbestanden in de Noordzee en de vangstcapaciteit van de Noordzeekottervloot.

Wat is de stand van zaken

Om de genoemde beleidsdoelstelling te realiseren zijn in het verleden op verschillende momenten saneringsregelingen opengesteld. De Europese Raad van Landbouw- en Visserijministers heeft eind 2006 opnieuw vergaande besluiten genomen die tot meerjarige daling van de quota zullen leiden. Dit is om *ecologische redenen* nodig. De harde afspraak is gemaakt dat de Nederlandse platvisquota de komende vier jaar (2007-2010) met circa 40 à 50 % zullen dalen. Voor 2007 gaat het om een daling van 15%. Deze daling is door een groot deel van de ca. 150 boomkorschepen die exclusief op platvis vissen niet op te vangen. Dat betekent dat de Noordzeevervisserij economisch en sociaal nog verder onder druk komt te staan. Een sanering van minimaal 30% van deze platvisvloot is onafwendbaar.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Er dient rekening te worden gehouden met het feit dat minimaal 45 schepen door het recente besluit gedwongen zullen worden de bedrijfsvoering te stoppen.

Politieke en maatschappelijke context

Het terugbrengen van de omvang van de vloot met minimaal 30% betekent dat er ruimte ontstaat voor de overblijvende vissers die, op basis van het advies van de Task Force Duurzame Noordzeevervisserij, reeds een aanpassing tot een meer duurzame en energiebesparende visserij zijn gestart. Sanering van 30% van de Nederlandse platvisvloot, gekoppeld aan de innovatie-inspanning die de sector en de overheid hebben afgesproken, brengt het door de Tweede Kamer als zo noodzakelijk omschreven duurzaam perspectief voor de Noordzeekottervloot, de komende vier jaar binnen bereik.

26. Schelpdiervisserij/aquacultuur

Beleidsdoelstelling

De schelpdiersector heeft op grond van het beleidsbesluit 'ruimte voor een zilte oogst' tot 2020 de tijd zich om te vormen tot een rendabele bedrijfstak, die ecologisch verantwoord werkt en brede maatschappelijke acceptatie heeft.

Wat is de stand van zaken

De sector heeft de handschoen opgepakt en heeft onder meer via het innovatieplatform aquacultuur (IPA) initiatieven ontwikkeld om naar die situatie toe te groeien. De mosselsector is bezig met een eigen innovatieagenda en er lopen tal van experimenten met alternatieve visserijmethoden. De eerste resultaten daarvan zullen in de loop van 2007 zichtbaar worden en een rol spelen bij de verdere implementatie van het schelpdierbeleid.

Wat speelt er op korte en lange termijn

LNV heeft het IPA de afgelopen twee jaar gesteund met mankracht en financiële middelen. Nu is het aan het bedrijfsleven om een (deel) van deze lasten over te nemen. Men heeft aangegeven wel belang te hechten aan het platform, vooral gericht op een versterking van de samenwerking tussen bedrijfsleven, overheden en onderzoeksinstituten, maar is vooralsnog niet bereid de voortzetting van het IPA te financieren. Tenslotte zal het Innovatie Netwerk blijvend aandacht besteden aan grensverleggende, duurzame innovaties in de aquacultuur. Voor wat betreft coördinatie en samenwerking tussen het bedrijfsleven, overheden en kennisinstellingen, wordt zoveel mogelijk aansluiting gezocht bij bestaande overlegstructuren.

Politieke en maatschappelijke context

De schelpdiersector zit als het ware klem tussen natuurwetgeving en genoemd beleidsbesluit. Natuurbeschermingsorganisaties spannen vele juridische procedures aan tegen verleende vergunningen in het kader van de natuurbeschermingswet. Dit knelt temeer daar sector en natuurbeschermingsorganisaties het beleid onderschrijven en zich bereid hebben verklaard om

afspraken te maken over het transitieproces. Het gevolg is dat het transitieproces wordt afgeremd. Er wordt gezocht naar mogelijkheden om deze impasse te doorbreken. Aquacultuur, zowel in de schelpdiersector als in de kweek van vis, is een bedrijfstak met groeikansen, ook in Nederland. LNV zal zich de komende jaren blijven inzetten voor een duurzame en innovatieve ontwikkeling. De inzet daarbij is in eerste instantie gericht op kennisontwikkeling. Daarnaast biedt het nieuwe Europese Visserij Fonds mogelijkheden om innovatieve aquacultuurprojecten financieel te ondersteunen.

27. Plantkeur / Reorganisatie Plantenziektenkundige Dienst (PD)

Onder invloed van het Programma Andere Overheid is in 2004 de beweging op gang gekomen om meer verantwoordelijkheid op het gebied van plantgezondheid bij het bedrijfsleven te leggen. Onder de noemer Plantkeur zullen medio 2007 inspectietaken en personeel van de PD overgeheveld worden naar vier private keuringsdiensten. De keuringsdiensten voeren reeds de kwaliteitskeuringen uit. Met het onderbrengen van de fyto-sanitaire inspectietaken bij deze keuringsdiensten, ontstaat een efficiënter fyto-sanitaire stelsel. De PD zal zich na deze reorganisatie in geslonken vorm richten op toezicht en kennis(ontwikkeling).

Beleidsdoelstelling

Het traject van Plantkeur is ingezet om meer verantwoordelijkheid op het gebied van plantgezondheid bij het bedrijfsleven neer te leggen. Met het overhevelen van inspectietaken naar de private keuringsdiensten wordt het fyto-sanitair systeem effectiever en efficiënter ingericht. Ook wordt hiermee de bestaande fyto-sanitaire lappendeken opgeschoond.

Wat is de stand van zaken

In mei 2006 is een convenant getekend tussen het ministerie, het bedrijfsleven en de keuringsdiensten over de overdracht van inspectietaken van de PD naar de private keuringsdiensten (NAK, Naktuinbouw, BKD, KCB). Deze overdracht zal medio 2007 plaatsvinden. In voorbereiding op het sluiten van de managementovereenkomsten met de keuringsdiensten zijn er door de PD-pilots gehouden bij de keuringsdiensten en wordt er gewerkt aan protocollen.

Parallel aan deze beweging ontwikkelt de PD zich tot een kennis- en toezichtautoriteit, die toezicht houdt op de uitvoering, als referentielaboratorium voor diagnostiek functioneert en de fyto-sanitaire kennis beheert die (elders) wordt ontwikkeld.

Voor de medewerkers die overgaan naar de keuringsdiensten is door de SG en de vakbonden een sociaal statuut opgesteld over het omgaan met verschillen in arbeidsvoorwaarden tussen Rijk en keuringsdiensten.

Wat speelt er op korte en lange termijn

- Het vaststellen van de managementovereenkomsten;
- De daadwerkelijke overdracht van inspectietaken;
- Ontwikkeling tot een kennis- en toezichtautoriteit, onder andere door het inrichten van het referentielaboratorium.

28. Elektronische Dienstverlening (EDV)

Beleidsdoelstelling

Het uitbreiden en verbeteren van de elektronische dienstverlening door LNV aan haar doelgroepen. Dit moet worden bereikt door zowel infrastructuur (componenten) als dienstverlening (diensten) te ontwikkelen.

Wat is de stand van zaken

Het EDV programma is in 2005 van start gegaan. Voor het bereiken van bovengenoemde doelstelling is een programmastrategie ontworpen die gefaseerd aan (half) producten bouwt die qua innovatiegehalte telkens een stap verder gaan. Deze ontwikkelingsstrategie kent de volgende stappen:

- LNV verbreedt aanbodgericht haar internetkanaal (plateau 1);

- LNV stelt de behoeften van de ondernemers centraal (plateau 2);
- LNV sluit aan op informatieketens uit de sector (plateau 3).

Bij de start van het programma in 2005 lag de nadruk bij de ontwikkeling van componenten en diensten op het 1ste plateau. Een belangrijke rol was ingeruimd voor het opleveren van elektronische diensten ter ondersteuning van de regelingen GLB (Gemeenschappelijk Landbouwbeleid - toeslagrechten) en Mest (meststromen). Op beide gebieden zijn vorderingen gemaakt. Bovendien heeft EDV in april 2006 de succesvolle ingebruikname van twee grote en belangrijke applicaties voor de landbouwtelling en de perceelsregistraties (eGDI en eBRP) kunnen vieren. Vanaf eind 2005 is geleidelijk overgegaan naar het 2de plateau door de wensen van de agrarisch ondernemers centraler te stellen. Eind 2006 is het e-dossier voor ondernemers in zijn eerste opzet aan de sector beschikbaar gesteld. Zij kunnen nu op een aantal terreinen (onder andere toeslagrechten en mesttransporten) hun persoonlijke gegevens inzien. De ontwikkelingen gaan de komende jaren volop door.

De ontwikkelingen op het gebied van plateau 3 (ketenaansluiting) zijn nog low profile. Deze aanpak past binnen de EDV strategie waarin de activiteiten qua innovatiegehalte stapsgewijs worden opgevoerd.

Effecten op de sector: de service wordt verhoogd doordat ondernemers gemakkelijker, sneller en vooral met veel minder kans op fouten hun aanvragen kunnen indienen. Op termijn zullen daardoor de beleefde administratieve lasten sterk dalen.

Veilig Voedsel

Boeren, tuinders en vissers zijn verantwoordelijk voor wat zij op de markt brengen. Daar zijn duidelijke regels voor. De consument wil veilig voedsel, dat op duurzame wijze wordt geproduceerd. LNV vindt dat de herkomst van ingrediënten eenvoudig te achterhalen moet zijn – voor de veiligheid. En dat de manier waarop voedsel wordt voortgebracht herkenbaar is – zo kan de consument een bewuste keuze maken.

In dit hoofdstuk worden beleidsdossiers op het thema veilig voedsel beschreven, zoals de bestrijding van besmettelijke dierziekten en de openbaarmaking van controlegegevens van de VWA.

1. Strategische Dialoog Voedselkwaliteit

Beleidsdoelstelling

Het voedselkwaliteitsbeleid is erop gericht om alle ketenpartijen, inclusief de consument bewust te maken van het brede palet aan maatschappelijke behoeften respectievelijk 'zwakke' publieke waarden (voedselwaarden) die aan het voedselpakket verbonden zijn, teneinde (1) ketenpartijen zoveel mogelijk tegemoet te laten komen aan deze voedselwaarden, (2) de consument te stimuleren in zijn voedselaankoop- en -consumptiegedrag zich rekenschap te geven van deze voedselwaarden.

Wat is de stand van zaken

In 2005 heeft LNV de Strategische Dialoog Voedselkwaliteit uitgevoerd. Deze exercitie was erop gericht het beleid rond voedselkwaliteit op een samenhangende manier te beschrijven. Twee bewegingen werden ten opzicht van de positie van LNV in het voedseldomein geregistreerd: (1) meer aandacht voor de consument dan alleen voor de voorgaande schakels in de voedselketen en (2) gerichtheid op 'voedsel met meerwaarde' in plaats van 'voedsel met basiskwaliteit'. De laatste term geeft aan dat LNV tot nu toe expliciet aandacht gaf aan het beleidsveld 'voedselveiligheid'. Nu de stelling betrokken kan worden dat ons voedsel veiliger is dan ooit, kan de aandacht meer uitgaan naar andere aspecten die te maken hebben met (de productie en consumptie van) voedsel, zoals dierenwelzijn, (dier)gezondheid, milieu en fair trade. Deze ontwikkeling is beschreven in het Strategiedocument Voedselkwaliteit (december 2005). Momenteel wordt aan een geïntegreerde benadering van voedsel(kwaliteit) binnen LNV uitwerking gegeven door een daartoe opgerichte projectgroep, samengesteld uit de meest betrokken LNV-directies. Deze projectgroep monitort de voortgang van de acties, zoals afgesproken in het strategiedocument.

Wat speelt er op korte en lange termijn

De hoeveelheid thema's ten aanzien van voedselkwaliteit is zeer breed. Veel maatschappelijke relevante thema's worden onder voedselkwaliteit gerekend: veiligheid, dierenwelzijn, (dier) gezondheid, milieu en fair trade. Ten aanzien van de thema's waarin het samenbindende karakter van het thema voedselkwaliteit naar voren komt, kunnen genoemd worden:

- een verdere verdieping en verbreding van de smaaklessen: jeugd op de basisschool wordt vertrouwd gemaakt met allerlei aspecten die samenhangen met voedsel(productie en -consumptie);
- vergroting van de transparantie in de voedselketen en daarmee vergroting van de keuzevrijheid van de consument, bijvoorbeeld door middel van openbaarmaking van controlegegevens van de VWA;
- beleidsondersteunende onderzoekstrajecten waarin een instrumentarium ontwikkeld wordt om bij de beleidsontwikkeling de verschillende waarden die samenhangen met voedsel explicieter met/tegen elkaar te kunnen afwegen. Met name waar het gaat om conflicterende waarden is een dergelijk afwegingskader gewenst, bijvoorbeeld voedselveiligheid versus dierenwelzijn (dioxinegehalte in scharreleieren), gezondheid versus veiligheid (gezonde vetten en contaminanten in vis);
- uitvoeren van de communicatiestrategie voedselkwaliteit om LNV explicieter aan dit thema te verbinden;

- opstellen van een (reactie op) onderzoeksrapportage inzake de 'staat van voedselkwaliteit in Nederland'. In deze door WUR op te stellen rapportage wordt nagegaan hoe over (welke) waarden rond voedsel in de samenleving gedacht wordt;
- plaatsen van het onderwerp 'voedselverliezen' in het thema voedselkwaliteit en vaststellen LNV-inzet voor voorlichting van consumenten en aanspreken van ketenpartijen.

Politieke en maatschappelijke context

Het maatschappelijk veld rond voedsel is zeer uitgebreid: andere departementen, maatschappelijke organisaties, bedrijfsleven (gehele keten), consumenten(organisaties).

2. Programma KETENS / transparantie in de voedselketen

Beleidsdoelstelling

Transparantie in ketens en tussen ketens en de overheid is een speerpunt van LNV. Met het LNV-brede programma KETENS wil LNV, in nauwe samenwerking met het bedrijfsleven, alle ketens onder de loep nemen met als beoogd eindresultaat transparantie en efficiëntie in de ketens. Het programma KETENS moet bijdragen aan het op een efficiëntere en slimmere manier realiseren van de doelen van partijen in de agro-productieketen en de overheid. Dit door een verbeterde uitwisseling van de kennis en gegevens en het geven van meer ruimte aan elkaar.

De overheid zal ruimte geven aan initiatieven vanuit het bedrijfsleven die kunnen bijdragen aan het effectief realiseren van overheidsbeleid. Het programma KETENS moet leiden tot meer flexibiliteit voor het bedrijfsleven, kostenbesparing in de keten, efficiënter gebruik van keteninformatiesystemen (ICT), verbeteren van de marktpositie van de Nederlandse ondernemer, vergroten van de transparantie van het productieproces naar de consument en een efficiënter overheidstoezicht.

Hierbij gelden de volgende randvoorwaarden:

- behouden van het huidige veiligheids- en kwaliteitsniveau;
- de Europese regelgeving is leidend.

De inzet is gericht op:

- vermindering van de administratieve lasten;
- aanpassingen van het overheidstoezicht;
- beperken aanvullende nationale regelgeving.

Zowel nationaal als internationaal worden ICT oplossingen gezocht om transparantie in de voedselketen te bereiken. In dit kader passen ook de projecten SALDO en CLIENT.

Wat is de stand van zaken

Het programma KETENS is gestart met vier ketens (varkens, zuivel, pluimvee en kalveren). Per keten zijn ketencoördinatoren genoemd. Per keten zijn, in goed overleg met de ketenpartijen, een aantal projecten geïdentificeerd

Wat speelt er op korte en lange termijn

Fase 1: identificeren van projecten (klaar)

Fase 2: opzetten programmaorganisatie (oktober 2006)

Fase 3: realisatie van de geoptimaliseerde informatiesystemen (vanaf nov. 2006)

Politieke en maatschappelijke context

De kansen liggen op het terrein van: een efficiënte uitvoering en handhaving van overheidstaken inzake voedselveiligheid, diergezondheid en dierenwelzijn; toezicht op controle; vermindering van administratieve lasten. Door middel van meer transparantie kunnen ook marktkansen voor producenten die zich met kwaliteitsproducten willen onderscheiden vergroot worden. Daarnaast kunnen door middel van ICT ook administratieve lasten verminderen. Uiteindelijk kan dit leiden tot het versterken van de internationale marktpositie. De bereidwilligheid en inzet van het bedrijfsleven zijn belangrijk voor het slagen van het programma.

3. Diergezondheidsfonds

Beleidsdoelstelling

Het Diergezondheidsfonds (DGF) is een begrotingswet sinds 1998, die de uitgaven dekt van de bewaking en bestrijding van dierziekten door of in opdracht van LNV. De wet voorziet in de mogelijkheid heffingen op te leggen aan de veehouders ter financiering van de uitgaven. Beleid vormt de basis voor heffingen.

Beleidsmatig worden de kosten van de bewaking en bestrijding van dierziekten beschouwd als een onderdeel van de kosten van de bedrijfsvoering met dieren. Afgezien van de bewaking en bestrijding door de (vee)houders, is de bestrijding van bepaalde dierziekten slechts mogelijk door de overheid, gegeven de verplichtingen die daarbij moeten worden opgelegd, dan wel het karakter en of consequenties van de dierziekte. Ook de kosten van de bestrijding door of in opdracht van de overheid zijn naar de Nederlandse beleidsopvatting bedrijfskosten die de (vee)houders van dieren in principe moeten dragen.

Van de mogelijkheid tot het heffen bij veehouders ter financiering van de uitgaven van het DGF is afgezien, aangezien de drie productschappen in de dierlijke sector als vertegenwoordigers van het betrokken bedrijfsleven, een convenant met LNV hebben gesloten waarmee de drie productschappen zich hebben verplicht op eerste vordering van LNV de uitgaven van het DGF te vergoeden tot een bepaald maximum. De kosten van de bewaking en bestrijding bij particulieren (hobbydierhouders) worden niet aan de productschappen doorbelast maar komen ten laste van de algemene middelen van de overheid.

Wat is de stand van zaken

Voor de uitgaven en inkomsten van het DGF wordt jaarlijks bij het parlement een begroting en verantwoording ingediend. Ter zekerstelling van de inkomsten vanuit het bedrijfsleven is zoals aangegeven een convenant gesloten. Dit convenant dat in 2000 is gesloten, is per 1 januari 2005 aangepast op onderdelen. Naast de verplichting om de uitgaven voor bewaking (50%) en bestrijding (100%) te betalen, betaalt het bedrijfsleven vanaf 1 januari 2005 ook voor 50% de voorzieningen ter voorbereiding op de bestrijding. Daarnaast zijn voor de periode 2005 tot en met 2009 nieuwe maximumbedragen voor de doorberekening aan de productschappen voor de verschillende diercategorieën vastgesteld die op basis van prijsstijgingen (indexcijfer consumentenprijzen) en mutaties in de omvang van de veestapels vanaf 2006 worden aangepast. De uitgangsmaxima en maxima die per 2006 gelden zijn voor runderen € 85,0 mln (86,8 mln), varkens € 125,00 mln (128,4 mln), pluimvee € 20,0 mln (21,9 mln) en schaaap en geit samen € 5,6 mln (6,2 mln).

Wat speelt er op korte en lange termijn

De evaluatie van het EU-diergezondheidsbeleid, waarin de financiering van de bewaking en bestrijding door de lidstaten een apart en specifiek onderwerp is. Het door Nederland gepresenteerde Nederlandse systeem is in de evaluatie opgenomen als een voorbeeld voor toepassing in een bepaalde context. Nederland heeft inmiddels een nationaal project opgestart waarmee het Nederlandse diergezondheidsbeleid wordt herijkt en vastgesteld om daarmee tegelijk een breed gedragen de inbreng te leveren in het EU-project.

Politieke en maatschappelijke context

Nederland is binnen Europa één van de weinige landen die de kosten van de bewaking en bestrijding van dierziekten tot bepaalde maxima volledig doorbelast aan het bedrijfsleven. In het kader van de evaluatie van de EU van het EU-diergezondheidsbeleid, ontstaat de mogelijkheid om deze verschillen enigszins ter verkleinen in het kader van een harmonisatie.

Ondanks deze doorberekening aan het bedrijfsleven zijn de EU-vergoedingen voor de dierziektebestrijding in belangrijke mate in de afgelopen jaren naar het Verenigd Koninkrijk en naar Nederland gegaan ter financiering van de kosten van de uitbraken voor klassieke varkenspest, mond- en klauwzeer en aviaire influenza. Dit zet de acceptatie door andere lidstaten onder druk.

In de evaluatie van het EU-diergezondheidsbeleid en de daaruit voortvloeiende aanbevelingen voor aanpassingen kan ook worden ingegaan op de gevolgschade die ontstaat door de blokkering van bedrijven en door leegstand.

4. Diervoeders

Beleidsdoelstelling

Bevorderen van een kwalitatief hoogwaardig voedselaanbod en consumptiepatroon.

De veiligheid van dierlijke producten en de daarmee vervaardigde levensmiddelen wordt in belangrijke mate bepaald door het gebruikte diervoeder. Diervoeder dient daarom gezond, zuiver en van deugdelijke kwaliteit te zijn. De diervoeders moeten correct gebruikt worden en mogen geen gevaar opleveren voor de gezondheid van mens, dier, of voor het milieu.

Wat is de stand van zaken

Als gevolg van de invoering van de Kaderwet Diervoeders (oktober 2004) en de diervoederhygiëneverordening (januari 2006) is de situatie binnen de diervoederketen helder. Er is sprake van een gesloten keten, alle partijen die diervoeders produceren, verhandelen, transporteren en vervoederen moeten geregistreerd staan als diervoederexploitant. Het is bovendien verboden om diervoeders af te nemen van een niet geregistreerde leverancier. Op de diervoeder(grondstoffen) zijn kwaliteitssystemen van toepassing. Het bedrijfsleven is zelf verantwoordelijk voor de kwaliteit van de diervoeders. De overheid houdt toezicht op de naleving van de wetgeving. De diervoederwetgeving is vrijwel volledig in Europees verband geharmoniseerd.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Toezicht op Controle (ToC)

Met het Productschap Diervoeder (PDV) worden besprekingen gevoerd over de mogelijkheden om ToC toe te passen op het GMP+-kwaliteitsborgingssysteem van het PDV. In de eerste helft van 2007 zal de VWA met het PDV praktijkproeven doen om de mogelijkheden voor praktische uitwerking van ToC te verkennen. In het voorjaar van 2007 zal een besluit worden genomen over de toepassing van ToC.

Het toekennen van meer eigen verantwoordelijkheid voor toezicht en controles aan de diervoederindustrie is, vooral vanwege incidenten in het verleden, onderwerp van discussie. LNV heeft aan de sector en de Tweede Kamer aangegeven erop te vertrouwen dat de sector de wil heeft om aan veiligheid te blijven werken en haar eigen kwaliteitborgingssystemen verder te ontwikkelen.

Feedban

Op Europees niveau wordt de discussie gestart over het:

- Loslaten van de nultolerantie voor dierlijke eiwitten in diervoeder (2007);
- Gebruik van dierlijke eiwitten afkomstig van varkens en pluimvee in voeder voor éénmagigen, met inachtneming van het anti-kannibalisme verbod (2008);

Het gebruik van dierlijke eiwitten in diervoeders ligt gevoelig vanwege de relatie met de ziekte variant Creutzfeldt-Jacob en BSE, de 'gekke-koeien ziekte'.

Politieke en maatschappelijke context

Vanaf eind jaren negentig tot op heden heeft er vrijwel jaarlijks een incident plaatsgevonden met diervoeders. Voorbeelden van deze incidenten zijn: dioxine in vet en aardappelschillen, MPA in melasse en BSE door besmet diermeel. De incidenten hebben geleid tot aangescherpte Europese en nationale wetgeving en hebben bovendien geleid tot herbezinning binnen de diervoedersector. De kans op een incident blijft bestaan, maar de wetgeving en bovenwettelijke ontwikkelingen verkleinen deze kans.

Het PDV heeft een borgingssysteem ontwikkeld, het GMP +-systeem, dat een stevige positie heeft in de diervoedersector. Er zijn ook andere initiatieven (TrusQ, Safe Feed en Fami QS) die op onderdelen verder gaan dan het GMP+-systeem. Daarnaast stellen ook de afnemers (zuivelindustrie, veehouders) strenge eisen aan de diervoederproducenten, onder meer door middel van aanscherping van leveringsvoorwaarden.

De positie van PDV als centrale koepelorganisatie staat onder toenemende druk. De sector wordt steeds meer op onderwerp georganiseerd. Met name in de mengvoedertak zijn er samenwerkingsverbanden die buiten het PDV omgaan, zoals TrusQ. Ook Nevedi probeert een steeds prominenter plaats in te nemen als belangenbehartiger voor de mengvoederindustrie.

5. Dierziekten mond- en klauwzeer (MKZ) en klassieke varkenspest (KVP)

Beleidsdoelstelling

Handhaven van het diergezondheidsniveau.

Wat is de stand van zaken

Nederland is de afgelopen jaren diverse keren getroffen door dierziekten. Zo brak in 1997 klassieke varkenspest (KVP) uit en in 2001 mond-en-klauwzeer (MKZ). Twee jaar later, in 2003, werd ons land getroffen door vogelgriep (AI).

Een snelle bestrijding van dierziekten is voor Nederland extra belangrijk. Ons land is een klein land met veel vee. Er zijn gebieden waarin veel bedrijven zijn geconcentreerd, zoals de varkenshouderijen in Brabant en de pluimveehouderijen in de Gelderse Vallei. Dat maakt ons land kwetsbaar voor epidemieën die zeer besmettelijk zijn. LNV is in geval van een uitbraak van een besmettelijke dierziekte verantwoordelijk voor een zo snel en effectief mogelijke bestrijding van de ziekte. Er is een continue dreiging voor een uitbraak van een van deze ziektes. Daarom is blijvende aandacht en ontwikkeling van beleid voor de preventie en bestrijding van zeer besmettelijke dierziekten van groot belang.

Voor MKZ geldt dat er op meerdere plekken in de wereld uitbraken zijn. Het dichtst bij is een uitbraak in het Europese deel van Turkije welke ook af en toe Griekenland bereikt. Maar de uitbraak in Engeland in 2001 (met uitbreiding naar Nederland en Frankrijk) heeft laten zien dat MKZ-virus ook onverwachts het land binnen kan komen. Eind 2005 is er een beleidsdraaiboek MKZ vastgesteld. De Europese bestrijdingsrichtlijn voor MKZ is vernieuwd in 2003 en vormt samen met het beleidsdraaiboek MKZ de basis voor de nationale maatregelen bij een uitbraak of een dreiging voor een uitbraak.

Het KVP-virus komt nog op vele plekken in Europa voor, voornamelijk in de wilde zwijnenpopulatie. Daarom zijn er nog zeer regelmatig uitbraken in bijvoorbeeld Duitsland. De voormalige Oostbloklanden hebben tot zeer recent gevaccineerd tegen KVP. Het virus circuleert namelijk in deze regio. Nu deze landen onder druk van Europa, die nog steeds als basis een non-vaccinatie principe kent, zijn gestopt met vaccineren komen er regelmatig uitbraken van KVP onder gehouden varkens voor. Nederland heeft in het voorjaar 2006 nog te maken gehad met een uitbraak in Duitsland. Deze was zo dichtbij de grens dat er een grensoverschrijdend toezichtsgebied is ingesteld. In januari 2006 is er een concept beleidsdraaiboek KVP onder betrokkenen verspreid en op internet geplaatst.

Wat speelt er op korte en lange termijn

MKZ: Bij het vaststellen van het beleidsdraaiboek zijn er punten genoemd die nog verder uitgewerkt moeten worden. Dit loopt nog. Daarnaast is er in 2006 een grote MKZ oefening gehouden, ook de verbeterpunten die daaruit voortkomen worden nog verwerkt. Tot nu toe werd bij de Animal Science Group in Lelystad vaccin geproduceerd dat bij een eventuele uitbraak in Nederland gebruikt zou kunnen worden. Er is echter besloten voortaan MKZ-vaccin, net als KVP-vaccin, bij commerciële vaccinfabrikanten te gaan betrekken. Hiervoor moet een tender uitgeschreven worden. Tenslotte wordt in Europees verband gekeken naar het vrijgeven van een gebied na het gebruik van noodvaccinatie.

KVP: Een concept beleidsdraaiboek voor KVP is voor reacties uitgezet bij betrokkenen. Begin 2007 wordt het beleidsdraaiboek KVP vastgesteld. In Europees verband speelt de discussie over welzijnsmaatregelen. Nationaal wordt de vaccinatiestrategie en een gedifferentieerde aanpak voor hobbyvarkens uitgewerkt.

6. Dierziekten vogelgriep (AI)

Beleidsdoelstelling

Handhaven van het diergezondheidsniveau.

Wat is de stand van zaken

In de zomer van 2005 werd duidelijk dat een hoog infectieuze vorm van vogelgriep (HPAI) door trekvogels kan worden verspreid en is duidelijk dat er een continue dreiging is voor een uitbraak van HPAI in Nederland, zeker in perioden dat er veel wilde vogels Nederland aandoen (vogeltrek). Wereldwijd is er veel onrust over de vogelgriep omdat gebleken is dat er mensen overlijden aan de vogelgriep. Op dit moment zijn deze mensen besmet door zieke vogels waarbij sprake was van

intensieve contacten tussen de zieke vogels en deze mensen. Echter, de angst is groot dat het virus muteert en dat dan een besmetting van mens naar mens mogelijk wordt. Hieruit kan een pandemie ontstaan, waarbij meer dan 30% van de wereldbevolking griep zal krijgen. Om dit risico zo klein mogelijk te maken is een goede bestrijding bij de bron (dus in vogels) en een snelle detectie van uitbraken in vogels en mensen noodzakelijk. Een intensieve samenwerking tussen humane en veterinaire gezondheidszorg is daarom van groot belang.

Om het risico op een uitbraak in Nederland zo klein mogelijk te maken is er tijdens de vogeltrek in het voor- en najaar een afschermplicht voor pluimvee ingesteld. Gevaccineerde vogels worden hiervan vrijgesteld. Tevens is er ter voorkoming van verspreiding een uitgebreide monitoring en early warning systeem voor gehouden en wilde vogels opgestart.

Wat speelt er op korte en lange termijn

De afschermplicht die na een uitbraak van AI op een kalkoenhouderij in Suffolk (Verenigd Koninkrijk) is op 3 februari 2007 van kracht was in inmiddels weer afgeschaft.

Politieke en maatschappelijke context

Voor de afschermplicht is, met name onder hobbydierhouders met watervogels, weinig draagvlak. Hoewel de veterinaire experts het eens zijn over het hoge risico bij pluimvee dat onbeschermd buiten loopt om besmet te raken door een wilde vogel, zijn de hobbydierhouders van mening dat de last die zij ondervinden van deze verplichting niet opweegt tegen het verminderen van het risico door de afschermplicht.

7. Bestrijding ziekte van Aujeszky

Beleidsdoelstelling

De ziekte van Aujeszky is een besmettelijke dierziekte die met name bij varkens kan optreden. Het bedrijfsleven heeft de bestrijding van de ziekte van Aujeszky in het verleden zelfstandig opgepakt. Om te voorkomen dat de bestrijding in Nederland wordt ontregeld en teniet wordt gedaan door de invoer van besmette dieren, heeft Nederland van de EU het recht gekregen om eisen aan de import van varkens te stellen. Dit recht berust op artikel 9 van richtlijn 64/432/EEG van de Raad. Daarmee heeft Nederland korthedshalve de artikel 9-erkenning van de EU verkregen voor de diergezondheidsstatus van de ziekte van Aujeszky.

Wat is de stand van zaken

De bestrijding door het bedrijfsleven met behulp van voortdurende periodieke vaccinatie, is inmiddels volledig geslaagd en het ziekmakende virus is uit Nederland verdreven. Daarmee is het mogelijk geworden de verplichte routinematige vaccinatie te beëindigen en op termijn de EU te vragen Nederland de hoogste diergezondheidsstatus voor Aujeszky (artikel 10) conform artikel 10 van richtlijn 6/432/EEG van de Raad toe te kennen. Het bedrijfsleven heeft besloten deze verplichte routinematige vaccinatie met ingang van 1 januari 2007 te beëindigen. De beslissing daartoe is de bevoegdheid van het bestuur van het Productschap Vee en Vlees.

In plaats van de verplichte routinematige vaccinatie, is een monitoring verplicht gesteld als één van de bewakingsinstrumenten en wordt in het geval van een besmetting of een reële dreiging op een besmetting op de betreffende bedrijven onmiddellijk overgegaan tot vaccinatie. Met de beëindiging van de verplichte routinematige vaccinatie blijft de huidige artikel 9-status vooralsnog voortduren. Eerst als de vaccinatiestop tenminste 12 maanden heeft geduurd wordt het mogelijk de hoogste status bij de EU aan te vragen.

De artikel 10-status heeft een aantal voordelen: handelsvoordeel op de internationale markt, geen kosten van de voortdurende periodieke vaccinatie, geen testkosten en kosten van isolatie bij export en een verbetering van het welzijn van de varkens (in de huidige situatie wordt frequent bloed afgenomen voor onderzoek). Daarnaast is de beëindiging in overeenstemming met de inzet van het Nederlandse beleid om vaccinatie toe te passen in een risicosituatie respectievelijk bij een uitbraak zoals ook bij MKZ en KVP wordt gewenst.

Tegenover de voordelen staat een zeer beperkte toename van het risico op een (her)besmetting. LNV heeft aangegeven dat de keuze bij het bedrijfsleven ligt, maar dat aan het aanvragen van de artikel 10-status voorwaarden zijn verbonden.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Op dit moment vindt een laatste afstemming plaats over het bestrijdingsplan, aangezien de beëindiging van de routinematige vaccinatie een wijziging is van het bestrijdingsplan dat destijds bij de EU is ingediend voor de toekenning van de artikel 9-status. Zodra dat proces is afgerond zal de EU formeel in kennis worden gesteld van de nieuwe situatie (informeel is de betreffende dienst van de Europese Commissie geïnformeerd).

Daarnaast zal Aujeszky een aandachtspunt vormen voor de mate van betrokkenheid van de overheid, de uitvoering, de financiering, etc. in het kader van de EU evaluatie van het diergezondheidsbeleid.

Politieke en maatschappelijke context

Het betrokken bedrijfsleven is verdeeld over de wenselijkheid van het verkrijgen van de artikel 10-status voor Aujeszky.

8. Zoönosen en BSE

Beleidsdoelstelling

Veilig voedsel

Wat is de stand van zaken

De belangrijkste dossiers zijn BSE/TSE (Runderen/schape/geiten) en Salmonella en Campylobacter (met name pluimvee). Hierin wordt momenteel een omslag gemaakt van een aanpak op basis van het voorzorgbeginsel (streven naar 0-risico in voedsel) naar een aanpak op basis van een rationele risicoanalyse.

BSE/TSE. Een brede EU-discussie heeft in het voorjaar van 2006 geresulteerd in een voorstel van de Europese Raad voor een koerswijziging in het beleid ten aanzien van TSE ("scrapie", kleine herkauwers) en BSE (runderen), welke de instemming kreeg van het Europees Parlement. Het voorstel is een eerste kleine stap in een geleidelijke afbouw van het BSE-maatregelenpakket. De afbouw geschiedt op basis van risico-analyse en volgt de neerwaartse trend van de epidemie.

Salmonella en Campylobacter. Momenteel wordt veel energie gestoken in de harmonisatie (EU) van de bestrijding van beide kiemen in de pluimvee ketens. Eerste studies naar prevalenties binnen lidstaten heeft tot onrust geleid tussen lidstaten en de roep om snelle en vergaande maatregelen.

Wat speelt er op korte en lange termijn

BSE (gekke koeienziekte) Versoepeling van de EU-voorschriften. Er wordt nog discussie gevoerd over de indeling van landen in BSE-risico-categorieën, en het gebruik van dierlijke eiwitten (vismee) in diervoeders.

Minister Veerman heeft steeds aangegeven dat hij het gebruik van diermeel inclusief vismeel in diervoeders niet zou toestaan, mede vanwege ethische aspecten en het aspect van niet-duurzame visserij.

TSE ('scrapie', schape). Nederland loopt vooruit op de EU op één onderdeel van het Europese BSE/TSE-beleid, namelijk het fokbeleid op erfelijke TSE-ongevoeligheid bij schape. Die voorsprong levert voordeel op in de vorm van kostenbesparing en minder te vernietigen gezonde dieren bij scrapie-uitbraken. Die voorsprong leidt tot maatschappelijke weerstand, met name in de niet-commerciële schapehouderij. Nu de EU-bestrijdingsvoorschriften worden versoepeld is bovendien minder kostenbesparing te verwachten. Een heroverweging van het fokbeleid is nodig.

Salmonella. In vergelijking met andere lidstaten doet NL het goed. De doelstellingen van EU zijn ambitieus, zelfs voor de Nederlandse situatie. Consequenties van het niet halen van EU-doelstellingen zijn onduidelijk.

Campylobacter. Het voornemen om per 1 januari 2007 de verkoop op retailniveau (Warenwet) van met Campylobacter besmet vlees te verbieden is voorlopig opgeschort. De voorwaarden die de Tweede Kamer heeft gesteld aan invoering zijn nog niet allemaal gehaald. Bovendien heeft de pluimvee sector toegezegd om dit jaar een grootschalig pilotproject te faciliteren om te

onderzoeken of door onderzoekers voorgestelde maatregelen en kanalisatie effect hebben. Bij positieve resultaten zal deze aanpak gefaseerd worden ingevoerd.

Politieke en maatschappelijke context

LNV en VWS zijn gezamenlijk beleidsverantwoordelijk. Op beide dossiers is een sterke regierol voor de Europese Commissie waardoor de nationale speelruimte gering is.

De verantwoordelijkheid voor de aanpak van Salmonella in de pluimveeketen is in medebewind opgedragen aan de Productschappen Vee, Vlees en Eieren.

9. Biotechnologie in de voedselketen

Beleidsdoelstelling

De overheid wil de kansen benutten die biotechnologie biedt voor een duurzame landbouw, een beter milieu en voedselkwaliteit. Toepassingen van biotechnologie moeten veilig en ethisch aanvaardbaar zijn, en de keuzevrijheid van consument en producent niet belemmeren.

Wat is de stand van zaken

Genetisch gemodificeerde (grondstoffen voor) levensmiddelen en diervoeders (ggo's) worden op grond van EU-regelgeving tot de EU-markt toegelaten als ze veilig zijn voor mens en milieu. De Europese Voedsel Autoriteit (European Food Safety Authority - EFSA) voert de veiligheidsbeoordeling uit. Ondanks dat alle lidstaten en het Europees Parlement hebben ingestemd met de regelgeving, is er onvoldoende politiek draagvlak voor de uitvoering. De Landbouw- en Milieuraad zijn er tot nu toe niet in geslaagd om met een gekwalificeerde meerderheid te besluiten over toelating van – veilig bevonden – ggo's. Meer dan de helft van het aantal lidstaten stemt veelal tegen of onthoudt zich van stemming. De uitkomst van de wetenschappelijke beoordeling op veiligheid past niet altijd bij de politieke wens van deze landen om een toelating af te wijzen. Nederland, het Verenigd Koninkrijk en Finland hebben tot nu toe altijd voor gestemd.

De regelgeving stelt verder eisen aan de etikettering van levensmiddelen en diervoeders die ggo's bevatten, en waarborgt daarmee in belangrijke mate de keuzevrijheid van de consument.

In Nederland vindt geen commerciële teelt van ggo's plaats. Mede onder druk van milieuorganisaties heeft de Europese levensmiddelenindustrie vrijwel alle ggo-grondstoffen uit haar producten geweerd. De industrie en onderzoeksinstituten verrichten wel onderzoek en veldproeven met ggo-gewassen. Met overheidsfinanciering is in 2006 onderzoek gestart naar de ontwikkeling van een ggo phytophthora resistente aardappel. Teelt van deze aardappel kan leiden tot een sterke vermindering van het gebruik van fungiciden. Bij het telen van ggo-gewassen speelt "coëxistentie" een belangrijke rol.

De beleidsverantwoordelijkheid voor het dossier is verdeeld tussen LNV (biotechnologie in relatie tot duurzame landbouw, veiligheid van ggo-diervoeders), VWS (veiligheid ggo-levensmiddelen), VROM (milieuveiligheid van ggo's) en EZ (biotechnologie en innovatie).

Het dossier biotechnologie is breder dan de problematiek rondom ggo's. De overheid stimuleert genomics-onderzoek, dat zich onder andere richt op de bestudering van de functie van genen en toepassing van genomics-kennis in de veredeling

Wat speelt er op korte en lange termijn

In de Landbouwrap moet worden besloten over beschikkingen voor EU-markttoelatingen van ggo's.

In elke schakel van de keten kan vermenging optreden tussen partijen met en zonder ggo's. Dit betekent dat de nultolerantie voor in de EU niet toegelaten ggo's op de lange termijn niet meer houdbaar is. Het aantal incidenten waarbij niet toegelaten ggo's in de EU worden aangetroffen zal toenemen, vanwege het stijgend aantal ggo-variëteiten in de wereld en verbeterde detectiemethodes. De Verenigde Staten en de Europese Commissie willen dit probleem aankaarten in de Codex Alimentarius. De Europese Commissie wil afspraken maken over de veiligheidsbeoordeling van de onvoorziene aanwezigheid van kleine hoeveelheden niet toegelaten ggo's die in derde landen veilig zijn bevonden. Nederland staat hier positief tegenover. De Europese Commissie zal komend jaar komen met een voorstel over de maximale onvoorziene vermenging van partijen conventioneel zaaizaad met ggo-zaad. Minister Veerman heeft de Tweede Kamer gemeld te streven naar een zo laag mogelijke drempelwaarde.

Politieke en maatschappelijke context

EU-lidstaten zijn verdeeld ten aanzien van markttoelating van ggo's. EU-consumenten en daarmee de levensmiddelenindustrie en retail in Europa zijn zeer terughoudend in het gebruik van ggo's. Milieuorganisaties zijn veelal tegen introductie van ggo's. De teelt van ggo's in derde landen (onder andere de Verenigde Staten, Canada, Argentinië, Brazilië, China, Zuid-Afrika en India) blijft snel stijgen. Deze landen willen dat de EU de markt meer opent voor ggo-grondstoffen. De Verenigde Staten hebben een klacht bij de WTO ingediend over het EU-beleid. De definitieve uitspraak hierover heeft geen gevolgen voor de EU-toelatingsprocedure voor ggo's. De (politieke) discussie over ggo's in Nederland is in een rustig vaarwater gekomen. De grote fracties in de Tweede Kamer benadrukten de afgelopen twee jaar met name de kansen die biotechnologie biedt voor duurzame landbouw.

10. Interdepartementaal project Nationale Veiligheid

Beleidsdoelstelling

BZK-project dat tot doel heeft na te gaan of en hoe de nationale veiligheid beter geborgd zou kunnen worden. Nationale veiligheid is zeer breed gedefinieerd met onder andere staatsveiligheid, economische- en ecologische veiligheid. LNV stelt zich tot doel bij te dragen aan deelprojecten, ontwikkelingen te volgen en de mogelijke impact voor LNV in kaart te brengen.

Wat is de stand van zaken

Een interdepartementale zelfevaluatie op 15 incidentcategorieën is afgerond. Daarbij zijn voor LNV van belang:

- toenemend overstromingsgevaar;
- toenemende droogte/hitte
- plaagorganismen;
- pandemieën/zoönosen.
- Chemisch, Biologisch, Radiologisch en Nucleair (CBRN)-terrorisme.

De rapportages op deze vijf categorieën krijgen een vervolg door gesignaleerde knelpunten te voorzien van 'follow-up-commentaar'. LNV trekt de followup van plaagorganismen en pandemieën/zoönosen.

De projectorganisatie werkt aan een strategie voor nationale veiligheid. Ook wordt overwogen op rijksniveau een beleidstoets nationale veiligheid in te voeren.

Tot slot is uit de interdepartementale zelfevaluatie naar voren gekomen dat een nationale aanpak van monitoring en analyse in het kader van nationale veiligheid toegevoegde waarde kan bieden.

Politieke en maatschappelijke context

Het dossier speelt zich af binnen de context van de brede maatschappelijk discussie over en zorg ten aanzien van veiligheid en terrorismebestrijding.

11. CBRN-terrorisme (Chemisch, Biologisch, Radiologisch en Nucleair)

Beleidsdoelstelling

Verhogen van de voedselveiligheid en diergezondheid en beschermen van de exportbelangen.

Wat is de stand van zaken

In 2005 is het dossier interdepartementaal opgepakt door de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding (NCTb). LNV heeft veel onderzoek gedaan naar de risico's binnen de LNV-beleidscontext. Expertanalyses met betrekking tot dierziekten en terrorisme, plantenplagen en terrorisme en scenario-ontwikkeling dienen ten behoeve van een prioritering van beveiligingsvraagstukken.

Daarnaast is interdepartementaal een project gestart om instituten, laboratoria verder te beveiligen tegen misbruik van biologische en chemische agentia of misbruik van kennis. De VWA heeft in de levensmiddelensector de afgelopen jaren inspecties uitgevoerd die mede tot doel hadden de beveiliging tegen opzettelijke contaminaties te versterken.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Op korte termijn zal vooral dankzij inzet van NCTb een slag gemaakt worden in de betere beveiliging van objecten die met gevaarlijke agentia werken.

Op langere termijn moet LNV op specifieke plekken in de voedselketen weerstand tegen mogelijke opzettelijke (terroristische) contaminaties zien te verhogen. Daarvoor is draagvlak in en medewerking van de sectoren nodig.

12. Codex Alimentarius

Organisatie en leden

De Codex Alimentarius is in 1963 opgericht door twee VN-organisaties, de Food and Agricultural Organization (FAO) en de World Health Organization (WHO). Als overkoepelend en besluitvormend orgaan werd door deze twee organisaties de Codex Alimentarius Commission (CAC) opgericht. Deze ontstond naar aanleiding van het Joint FAO/WHO Food Standards Program. De Codex Alimentarius (hierna genoemd: Codex) valt dus zowel onder de FAO als de WHO. De organisatie telt momenteel 173 regeringen als lid en representeert hiermee 98% van de wereldbevolking. Tevens kent de Codex waarnemers ('observers') van internationale organisaties, onder andere uit het bedrijfsleven en consumentenorganisaties. Ook de EU had tot 2003 de status van observer.

Doel en taak

De Codex heeft als doel de volksgezondheid te beschermen en de eerlijkheid in de handel in voedselproducten te bevorderen. De voedselveiligheid wordt bevorderd door hiervoor op wereldniveau normen te harmoniseren. Het ontwikkelen en actualiseren van regionale en wereldwijde normen, waaronder standaarden, richtlijnen en aanbevelingen, is dan ook de hoofdtaak van de Codex. In dertig comités en tijdelijke taskforces komen hiervoor gewoonlijk jaarlijks de aangesloten landen bijeen om op basis van consensus afspraken te maken. In de zogenaamde 'horizontale' comités worden onderwerpen zoals bijvoorbeeld residuen van diergeneesmiddelen en pesticiden, contaminanten en additieven, hygiëne, verwerking en opslag, etikettering en verpakkingen besproken en in de 'verticale' comités de normen voor bepaalde productgroepen zoals bijvoorbeeld melk en melkproducten, fruit en vruchtsappen, suiker etc. De laatste jaren is de belangstelling ook gegroeid voor zaken als dierenwelzijn, traceerbaarheid, biotechnologie en gezonde voeding.

De Codex speelt een belangrijke rol in het wereldwijd uniformeren van de levensmiddelenwetgeving en de mondiale normen en richtlijnen zijn sinds de oprichting van de WTO (Wereldhandelsorganisatie) in 1995 juridisch bindend bij internationale handelsgeschillen. Hierdoor is er een steeds grotere belangstelling voor de Codex, ook bij ontwikkelingslanden.

Het aantal aan de Codex deelnemende landen groeit nog steeds, evenals het aantal internationale organisaties dat als waarnemer optreedt. De leden en waarnemers tonen zich bovendien steeds actiever in Codex-verband. Ze bezoeken tegenwoordig meer vergaderingen en brengen meer stukken in. Nederland is sinds de oprichting van de Codex sterk betrokken bij deze organisatie en was sinds 1964 ook gastland en voorzitter van twee belangrijke 'horizontale' comités (de comités voor 'Additieven en Contaminanten' en 'Residuen van Bestrijdingsmiddelen').

Beleidsdoelstelling

- Bijdragen aan internationale, mondiale, harmonisatie van basiseisen en randvoorwaarden voor de productie van veilig voedsel.
- De coördinatie van de totale Nederlandse inzet in Codex-verband, hoogwaardige inbreng in de belangrijkste Codex Comité's.
- LNV-speerpunten ten aanzien van voedselkwaliteit plaatsen op internationale agenda

Wat is de stand van zaken

In juli 2006 is Nederland gekozen tot voorzitter en gastheer van één van de Codex Comités, dat gaat over contaminanten in levensmiddelen (chemische en microbiologische vervuilingen). Het Comité vergadert in april 2007 in China, dat voor het eerst ook een Comité organiseert dat voorheen door Nederland werd gedaan. Dit past in samenwerking tussen Nederland en China op gebied voedselveiligheid. Eén van de Nederlandse speerpunten in 2006 was de discussie rond een aantal normen voor contaminanten.

De laatste jaren is een sterke toename zichtbaar in de betrokkenheid bij het Codex-werk van met name “emerging economies” (China, India, Brazilië, Argentinië etc.) en van ontwikkelingslanden. Hierdoor krijgt de Codex steeds meer het karakter van een “Global platform for food safety and fair trade”.

In 2003 is door FAO en WHO een Codex-trustfund opgezet om ontwikkelingslanden in staat te stellen aan Codex-bijeenkomsten deel te nemen. Nederland doneert via het ministerie van Ontwikkelingssamenwerking gedurende vier jaar een bedrag van in totaal \$ 200.000 aan dit trustfund. De minister van OS is bereid dit bedrag ook voor de periode 2007-2010 beschikbaar te stellen.

In 2003 hebben de Codex-lidstaten verzocht om het functioneren van de Codex te evalueren en aanbevelingen te formuleren voor verbetering. Er werd onder meer aanbevolen de snelheid van het ontwikkelen van standaarden te verhogen, de betrokkenheid van ontwikkelingslanden te stimuleren en de structuur en het mandaat van de comités aan te passen aan nieuwe maatschappelijke eisen. In zijn algemeenheid wordt gestreefd naar een grotere efficiëntie en een betere en transparantere prioriteitsstelling voor het werk van de Codex.

13. Capaciteitsopbouw veterinair terrein

Beleidsdoelstelling

Bijdragen aan het opbouwen van voldoende overheids capaciteit en kennis op veterinair en voedselveiligheidssterrein in de toetredende lidstaten van de EU en kandidaat lidstaten en in sommige geselecteerde andere landen (bijvoorbeeld ten aanzien van Aviaire Influenza).

Wat is de stand van zaken

Capacity building

Onder capacity building wordt verstaan het verlenen van technische assistentie aan centrale overheden bij de opbouw van kennis en vaardigheden van instituties en organisaties. Capacity building heeft tot doel overheden dusdanig te versterken dat ze kunnen voldoen aan internationale verplichtingen. Dit kan zijn op het gebied van de dierziektesituatie of op het terrein van de internationale handel.

LNV werkt aan deze doelen door projecten te initiëren en deze beleidsmatig richting te geven en door deel te nemen aan specifieke onderdelen van projecten van bijvoorbeeld BUZA. De uitvoering wordt opgedragen aan andere partijen.

Technische assistentie ondersteunt niet alleen gezonde en duurzame handelsrelaties, maar verbreedt ook de blik op de mogelijkheden van internationale samenwerking. Deze verbreding is noodzakelijk om goed te kunnen opereren in een globaliserende samenleving en de geloofwaardigheid en de goede naam van Nederland te versterken. LNV kan hiermee unieke en internationaal relevante expertise opbouwen. Technische assistentie op het gebied van voedselveiligheid en diergezondheid kan voor landen het voldoen aan het Acquis Communautaire vergemakkelijken en risico's voor insleep van dierziekten verminderen.

Het is van belang heldere procedures te ontwikkelen en de uitvoering uit te besteden onder beleidsmatige aansturing vanuit de directie. Daarnaast is het van belang een goede financieringsmix te vinden, die recht doet aan de betrokkenheid van de belanghebbenden.

In bepaalde gevallen zoekt LNV samenwerking met multilaterale organisaties zoals EU, FAO, OIE. LNV hecht groot belang aan een goede onderlinge samenwerking tussen deze organisaties op relevante werkgebieden. Door middel van het netwerk van gedetacheerden versterkt LNV de afstemming en de samenwerking tussen deze organisaties om zo de kwaliteit van het geleverde werk te verbeteren.

Tot slot zal de capacity building zich richten op het ondersteunen van kandidaatlidstaten. Gezien het onlangs gesloten akkoord over de toetreding Turkije tot de EU, is Turkije een interessant land om pre-accessie-activiteiten te ontwikkelen. Gezien de bekende contacten en overeenkomsten zal worden gewerkt aan het vergroten van de veterinaire veiligheid, mede in het licht van de agrarische handel tussen Nederland en Turkije.

Politieke en maatschappelijke context

De vraag naar activiteiten in het kader van capacity building is groot. LNV maakt daarom keuzes voor gerichte inzet op basis van eigen regiovisies. Op die manier wordt voorkomen dat de inzet versnipperd over landen en onderwerpen.

14. Voorkomen en oplossen veterinaire handelsbelemmeringen

Beleidsdoelstelling

Het voorkomen en oplossen veterinaire van handelsbelemmeringen. Landen buiten de EU hanteren hun eigen, soms strikte, toelatingseisen op dierziekten- en voedselveiligheidssterrein. Bij crises (dierziektenuitbraak, voedselveiligheidsprobleem) zijn zij soms geneigd snel de grenzen te sluiten voor Nederlandse producten. De Nederlandse overheid onderhandelt dan met deze zogenaamde derde landen om de grenzen weer te openen. De Chief Veterinary Officer speelt hierbij een belangrijke rol.

Wat is de stand van zaken

Er is een bestaande structuur om de veterinaire handelsbelemmeringen te identificeren, ze onderling zo veel mogelijk een prioriteit te geven en ze vervolgens via een vastgestelde strategie aan te pakken. LNV werkt in dit kader nauw samen met het betrokken bedrijfsleven.

Politieke en maatschappelijke context

Het krachtenveld is groot. Naast de bilaterale handelsrelaties gaat het om de onderlinge prioriteitstelling van problemen, de druk van het bedrijfsleven om bepaalde problemen snel voor hen op te lossen en de discussie over een grotere rol van de Europese Commissie bij exportproblemen op veterinair en fytosanitair gebied (de Europese Commissie heeft hier formeel geen competentie in, maar sommige derde landen onderhandelen liever met de Europese Commissie dan parallel met meerdere lidstaten).

Nederland is de twee na grootste agrarische exporteur in de wereld. Om die positie te behouden is alertheid ten aanzien van ontwikkeling die handelsbelemmerend kunnen zijn nodig.

Derde landen kennen steeds beter de spelregels van de WTO en de OIE en gebruiken die procedures (enquêtes, inspecties e.d.), waardoor het verkrijgen van markttoegang een taaie weg kan zijn.

Wat speelt er op korte en lange termijn

De dreiging van uitbraken van besmettelijke dierziekten.

15. Toezichtsystematiek VWA

Beleidsdoelstelling

De toezichtsystematiek van de VWA wordt vernieuwd. Er wordt onder andere gewerkt aan meer toezicht op controle, aan minder (administratieve) toezichtslasten en aan een andere wijze van handhaven. Toezicht op controle is enerzijds het door de overheid, op basis van afspraken met het bedrijfsleven, afstemmen van de eigen toezichtsactiviteiten op de activiteiten van een andere – privaatrechtelijke – instantie. Anderzijds sluit het toezicht ook zoveel mogelijk aan op eigen vormen van controle en verantwoording (wel of niet gecertificeerde systemen van de te controleren bedrijven zelf). Belangrijke voorwaarde daarbij is dat doelstellingen van het beleid worden gewaarborgd. Een systeem van toezicht op controle moet hetzelfde beschermingsniveau bieden als nalevingstoezicht door de overheid.

Het doel van de vernieuwing van het handhavingsbeleid van de VWA is het verhogen van de effectiviteit van het toezicht en het verminderen van de toezichtslast voor ondernemers die goed presteren. Aanleiding hiervoor is de politieke en maatschappelijke discussie over toezicht in het algemeen en over de VWA in het bijzonder. Aan deze vernieuwing liggen onderzoeken ten grondslag onder ondernemers en controlerende VWA - medewerkers. De vernieuwingen sluiten aan op de Kaderstellende Visie op Toezicht 2005: "Minder last, meer effect: zes principes van goed toezicht" en op rapporten van aanbevelingen van de ministeries van VWS en LNV.

Wat is de stand van zaken

De VWA is nauw betrokken bij een onderzoek naar een systeem van toezicht op controle voor diervoeders met gebruikmaking van het GMP+ systeem. Onderzoeken en praktijkproeven zullen moeten uitwijzen of een toezichtarrangement met gebruikmaking van GMP+ voldoende betrouwbaar is. Besluitvorming hierover zal niet eerder dan 2007 plaatsvinden. In roodvleesslachterijen worden de post mortem keuringswerkzaamheden nu uitgevoerd door de private Kwaliteitskeuring Dierlijke Sector (KDS) onder toezicht van de VWA. Op de in het kader van de Europese hygiëneverordeningen verplicht gestelde voedselveiligheidsystemen wordt al enige tijd door de VWA toegezien.

Het nieuwe handhavingsbeleid

De conclusies/aanbevelingen uit bovengenoemde onderzoeken kunnen in vier punten worden samengevat: 1) in de handhaving nog meer risicogericht te werk gaan; 2) eigen verantwoordelijkheid van de ondernemer meer centraal stellen; 3) meer hulp bij naleving en meer transparantie bieden; 4) harder optreden waar het echt fout gaat.

Het inrichten van het nieuwe handhavingsbeleid, gestoeld op deze punten, heeft geleid tot één aanbeveling aan VWS en LNV over de regelgeving (vermindere als het niet bijdraagt aan risicobeheersing) en negen punten waarop het handhavingsbeleid van de VWA vernieuwd wordt. Het nieuwe handhavingsbeleid heeft de VWA neergelegd in het rapport "Handhaven met verstand en gevoel" dat in juni 2006 verschenen is. De ministers van LNV en VWS hebben een gezamenlijke reactie op het rapport naar de Tweede Kamer gezonden, waarin staat dat de VWA in het rapport "Handhaven met verstand en gevoel" een perspectiefvolle handhavingsaanpak schetst, waarmee de effectiviteit van de controle en handhaving kan worden versterkt en de toezichtslast voor de ondernemers die goed presteren kan worden verminderd.

In het rapport stelt de VWA ook voor om regels af te schaffen. In de reactie op het rapport schrijven beide ministers dat afschaffing niet bij alle voorgestelde regelgeving kan, maar dat wel een aantal voorstellen in overweging worden genomen.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Op korte termijn is er sprake van het implementeren van een systeem van toezicht op controle en van het nieuwe handhavingsbeleid. Dit komt neer op het implementeren van de zes principes van de "Kaderstellende Visie op Toezicht 2005" en de integrale nalevingsstrategie.

Voor de korte en de langere termijn zal rekening gehouden moeten worden met samenwerking en taakoverdracht zoals deze in het project "Samenwerkende Inspecties" zijn overeengekomen. Deze vernieuwingen zullen gepaard gaan met extra investeringen in menskracht en middelen.

Politieke en maatschappelijke context

Aanbevolen wordt om in EU-verband te streven naar harmonisatie van uitvoering en handhaving van regels. Ook dient de Nederlandse overheid het Europees regelgevingsproces vanaf het begin sturing te geven en de gevolgen voor de (administratieve) lasten te bewaken.

16. Openbaarmaking inspectieresultaten VWA

Beleidsdoelstelling

Keuzevrijheid voor afnemers binnen de (voedsel)productieketen, inclusief de consument. Op langere termijn ook verhogen nalevingsniveau. Dit is geen naming and shaming.

Wat is de stand van zaken

Aan de hand van cases worden mogelijkheden onderzocht om de controlegegevens van de VWA (met naam en toenaam) op de website te vermelden. Hiervoor is gestart met drie cases:

- Residuen van bestrijdingsmiddelen op groenten en fruit
- Al dan niet terecht vermelden door snackbars dat ze in gezonder vloeibaar vet frituren
- HACCP op slachthuizen (HACCP- 'Hazard Analysis Critical Control Points' is een preventief systeem. Door gezondheidsrisico's in bereidings- en behandelingsprocessen op te sporen en vervolgens beheersbaar te maken, wordt de veiligheid van het product verhoogd.)

Gegevens van de eerste twee cases zijn per 1 oktober 2006 beschikbaar op de VWA website.

Momenteel zijn nog geen ervaringen te melden. De tot dit moment openbaar gemaakte gegevens zijn voor veel bedrijven gunstig. Hierna volgt openbaarmaking van gegevens van de HACCP-case per 1 april 2007 (verzameld per 1 januari 2007) omdat de inspectiesystematiek van de VWA moest

worden aangepast. Momenteel vinden gesprekken plaats om in de loop van 2007 een aantal andere cases op te starten.

In de loop van 2007 zullen de pilots worden geëvalueerd. Hierbij zal met name aandacht zijn voor de zorgvuldigheid van de openbaarmaking. De Tweede Kamer wordt hierover in de tweede helft van 2007 geïnformeerd. Op basis daarvan zal besloten worden over de definitieve vormgeving van openbaarmaking.

Openbaarmaking vindt plaats op basis van Wet Openbaarheid van Bestuur en in de Staatscourant gepubliceerde beleidsregels over openbaarmaking. Daarbij geldt een groot aantal randvoorwaarden voor het garanderen van zorgvuldigheid, bijvoorbeeld het geven van gelegenheid tot beroep en bezwaar en gelegenheid tot het geven van een weerwoord op de website van de VWA.

Politieke en maatschappelijke context

Vanuit de Tweede Kamer bestond grote druk om snel met plannen voor openbaarmaking te komen (motie Waalkens).

Koepels bedrijfsleven waren aanvankelijk tegen openbaarmaking van controlegegevens door de VWA. De betrokken maatschappelijke organisaties zijn voorstanders. Consumenten zelf zijn ook voorstanders, zoals uit representatief onderzoek is gebleken.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Korte termijn. Op 1 april start de openbaarmaking van controlegegevens in de derde casus.

Lange termijn. In de loop 2007 worden de cases geëvalueerd, vindt mogelijke uitbreiding naar andere cases plaats en moet worden besloten over de definitieve vormgeving met daarbij aandacht voor het juridische kader.

17. Nieuw retributiestelsel VWA/ Financiële knelpunten VWA

Beleidsdoelstelling

Een kostprijsmodel gebaseerd op de principes transparantie, de veroorzaker betaalt, profijtbeginsel, Rapport maathouden en een eenduidig daaruit af te leiden kostendekkende tarieven/retributies

Wat is de stand van zaken

Aanleiding voor het nieuwe retributiestelsel zijn de behoefte, ook vanuit de Tweede Kamer, aan een vereenvoudigd en transparant retributiestelsel, de fusie tussen RVV (Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vlees) en KvW (Keuringsdienst van Waren) tot VWA en de inwerkingtreding van nieuwe Europese hygiëneverordeningen (882/2004, 852/2004, 853/2004 en 854/2005).

In eerste instantie was de introductie van het nieuwe stelsel gekoppeld aan het moment van de overdracht van de roodvleesbandkeuring per 1 januari 2006. Onder andere vanwege weerstand vanuit het bedrijfsleven, met name de sectoren levende export, kleine roodvleesslachterijen en pluimveeslachterijen, is dat niet gelukt. Als gevolg van minder gedifferentieerde tarieven en het principe 'de veroorzaker betaalt' zouden vooral voor de kleine bedrijven de kosten stijgen. Momenteel werkt een regiegroep van directeuren aan organisatorische en financiële oplossingen voor korte en lange termijn. Vanuit kostenoverweging is het aan te bevelen om het nieuwe retributiestelsel zo snel mogelijk na 1 januari 2007 in werking te laten treden.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Zowel voor de korte als de lange termijn is er sprake van kostenstijging bij de VWA tengevolge van kosten DICTU, overtollig personeel door marktkrimp, etc. Dit wordt opgepakt door de regiegroep kostenreductie en langetermijnvisie VWA. Belangrijke onderwerpen zijn onder andere de verdere ontwikkeling van controleorganen (uitbesteden van taken) en eventuele reorganisatie bij VWA, kostenbeheersing, impactanalyse en het financieringsprincipe van het nieuwe retributiestelsel. Op de korte termijn speelt ook de samenwerking tussen inspectiediensten en de gevolgen daarvan.

Per 1 januari 2007 moeten volgens Verordening (EG) 882/2004 ook de kosten van herinspecties in rekening gebracht worden. Daar zijn AID en VWA nog niet klaar voor, maar dit moet wel zo spoedig mogelijk na 1 januari gebeuren. Een en ander op basis van het Nationaal controleplan dat aan Brussel moet worden aangeboden door VWA. De meeste andere lidstaten zijn overigens ook nog niet zover dat ze per 1 januari 2007 de kosten voor herinspecties in rekening brengen.

Politieke en maatschappelijke context

Bij de vaststelling van de tarievenregeling moet rekening worden gehouden met de belangen van het bedrijfsleven en de ontwikkelingen rondom de VWA (samenwerking inspectiediensten) en welke invloed deze ontwikkelingen hebben op de kostprijs en dus de externe tarieven. EU-verordeningen zijn sterk bepalend voor de werkwijze van VWA. Tevens gelden EU-voorschriften voor minimaal en maximaal door te berekenen tarieven.

Vertrouwd Platteland

LNV streeft naar een platteland waar iedereen zich thuis voelt. LNV wil boeren goede economische perspectieven bieden. Zij beheren een groot deel van de ruimte. Ook moet het platteland aantrekkelijk en toegankelijk zijn voor bewoners en recreanten. LNV investeert daarom in de kwaliteit van landelijke gebieden. Diversiteit, leefbaarheid en culturele identiteit zijn hierbij kernbegrippen. Samen met alle betrokkenen zoekt LNV naar verrassende oplossingen om deze - soms tegenstrijdige - functies te combineren.

In dit hoofdstuk worden beleidsdossiers op het thema vertrouwd platteland beschreven, zoals decentralisatie van het rijksbeleid, water en klimaatadaptatie.

1. Duurzame ontwikkeling

Beleidsdoelstelling

Het verankeren van een transparante afweging van belangen ten aanzien van 'people, planet en profit' in nationaal, Europees en internationaal duurzaamheidsbeleid alsmede de implementatie hiervan in de eigen organisatie en beleidsvorming.

Wat is de stand van zaken

Het principe van duurzame ontwikkeling is verankerd in de drie belangrijkste beleidsvisies van LNV 'Kiezen voor Landbouw', 'Agenda Vitaal Platteland' en 'Natuur voor mensen, mensen voor natuur'. Binnen deze beleidsprogramma's zijn belangrijke stappen gezet richting bijvoorbeeld duurzame landbouw (waaronder biologische en multifunctionele landbouw), het leggen van verbindingen tussen natuur en recreatie, natuur en landbouw (agrarisch natuurbeheer) en is gewerkt aan een multi-stakeholder visie op (kwaliteiten van) het landschap.

Daarnaast heeft LNV een bijdrage geleverd aan het Nederlandse actieprogramma duurzame ontwikkeling ("Duurzame Daadkracht") in reactie op de VN-wereldtop over wereldwijde duurzame ontwikkeling in Johannesburg in 2002. Een belangrijk project binnen het Nederlandse actieprogramma dat getrokken wordt door LNV is het programma Leren voor Duurzame Ontwikkeling. Het actieprogramma Duurzame Daadkracht loopt af in 2007. LNV heeft als één van de eerste ministeries een maatschappelijk jaarverslag uitgebracht.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Op korte termijn moet een beslissing worden genomen over het al dan niet opstellen van een nieuwe nationale strategie voor duurzame ontwikkeling. De evaluatie van de huidige Nederlandse strategie (actieprogramma Duurzame Daadkracht) en de analyse van de gevolgen van de herziene Europese strategie voor duurzame ontwikkeling voor Nederland zal de discussie hierover voeden. De resultaten worden in februari 2007 verwacht. Als onderdeel van de herziene Europese strategie voor duurzame ontwikkeling heeft de EU onlangs de thematische strategie duurzaam gebruik natuurlijke hulpbronnen vastgesteld. Lidstaten moeten nationale strategieën opstellen voor het gebruik van natuurlijke hulpbronnen. In het voorjaar wordt het EU-actieplan voor duurzaam produceren en consumeren verwacht.

Politieke en maatschappelijke context

De thema's 'duurzaamheid' en 'rentmeesterschap' staan mede als gevolg van de aangezwengelde klimaatdiscussie door de heren Gore en Clinton weer hoog op de politieke agenda. Dit biedt kansen voor typische LNV-thema's en -beleidsvelden. Het LNV-domein is bij uitstek een voorbeeld waarbij continu afwegingen tussen de drie pijlers people, planet en profit plaats moeten vinden, zoals in de domeinen landschap, de toekomst van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid en het mest- en ammoniakbeleid. Het is ook van belang daarbij rekening te houden met lange termijn ontwikkelingen (trends) en niet alleen te reageren op korte termijn crises. Het is nog steeds een uitdaging om de brede afweging zowel intern als naar buiten toe transparant te maken. Met de verhoogde politieke aandacht kan dynamiek gecreëerd worden binnen de LNV-organisatie gericht op verbeterde interne samenwerking. Het duurzaamheidsprincipe zou naast de afzonderlijke LNV-beleidsvelden nog een belangrijkere rol kunnen spelen binnen voor LNV relevante brede

maatschappelijke thema's en de gebiedsgerichte aanpak. Dit biedt meer mogelijkheden voor het vinden van synergie, integrale kwaliteit en innovatie.

2. Decentralisatie uitvoering rijksbeleid: Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG)

Beleidsdoelstelling

Vanaf 1 januari 2007 is de eerste zevenjarige periode in het kader van het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) van start gegaan. Het ILG is ontwikkeld door een samenwerking van LNV, VROM, VW, het Interprovinciaal Overleg (IPO), de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en de Unie van Waterschappen. De kern van het ILG is een zevenjarige bestuursafpraak voor de periode 2007-2013 tussen rijk en provincies over de uitvoering van het rijksbeleid door de provincies. Hiermee wordt invulling gegeven aan de behoefte de uitvoering zoveel mogelijk decentraal te laten plaatsvinden. De provincies hebben de regierol gekregen bij de uitvoering van het rijksbeleid. Zij kunnen vanuit die regierol werken aan een integrale gebiedsgerichte benadering, waarbij de rijksdoelen in het gebiedsproces gerealiseerd kunnen worden. De doelen waarover deze uitvoeringsafspraken zijn gemaakt zijn beschreven in de Agenda Vitaal Platteland (AVP) en geprogrammeerd in het Meerjarenprogramma bij het AVP (het MJP). Het zijn doelen van LNV (natuur, recreatie, landbouw, nationaal landschap en reconstructie), VROM (milieu en nationaal landschap), VW (water) en OCW (cultuurhistorie in nationaal landschap). Daarnaast worden er afspraken gemaakt over de capaciteit van de Dienst Landelijk Gebied (DLG) en de Dienst Regelingen (DR) die LNV aan de provincies beschikbaar stelt ten behoeve van de realisatie van de gestelde doelen. De afspraken zijn per provincie in een bestuursovereenkomst vastgelegd, en behelzen afspraken over de hoeveelheid te realiseren doelen per provincie, het daarbijhorende budget van rijk en provincies en de wijze van rapporteren en verantwoorden. De rijksbijdrage wordt als voorschot aan de provincie op een rekening bij het Groenfonds overgedragen. De definitieve rijksbijdrage wordt na de verantwoording in 2014 vastgesteld. In totaal is met de bestuursovereenkomsten over zeven jaar een bedrag van € 3,2 mrd uit de rijksbegroting gemoeid.

Wat is de stand van zaken

Op 18 december 2006 zijn de bestuursovereenkomsten ondertekend, waarna de uitvoering op 1 januari 2007 is gestart. Met het ILG is een bedrag van circa € 3,2 mrd aan rijksmiddelen gemoeid. Dit is inclusief ongeveer € 1 mrd aan lopende verplichtingen die eerder door het rijk zijn aangegaan en die nu door provincies zijn overgenomen. De provincies hebben de provinciale organisatie aangepast aan de nieuwe werkwijze. Daarbij hoort een provinciale regeling, waarmee zij de beschikbare gelden kunnen doorgeven, het organiseren van een rapportage systeem en het maken van afspraken met DLG en DR (inclusief een uitvoeringsprotocol).

De benodigde wettelijke basis wordt gevormd door de Wet Inrichting Landelijk Gebied (WILG).

De WILG regelt:

- het wettelijk kader voor het gebiedsgericht beleid, uitgaande van decentralisatie naar de provincies (medebewind). Dit omvat regels over programmering, financiering, verantwoording en afrekening;
- de regels voor toepassing van landinrichting als instrument van het gebiedsgerichte beleid. Daarbij vindt een grote vereenvoudiging ten opzichte van de huidige Landinrichtingswet plaats.

Landinrichting is een belangrijk instrument om beleidsdoelen in het landelijk gebied tijdig te realiseren. Doelen op het terrein van natuur, recreatie, landschap, landbouw e.d. met de daarbij behorende middelen. Landinrichting biedt ook het wettelijk ruilinstrument (wettelijke herverkaveling én kavelruil), waarmee aangekochte ruilgronden op een vastgestelde plaats worden toebedeeld. Dit is noodzakelijk omdat het alternatief om alle gronden meteen op de vastgestelde plaats aan te kopen duurder is en veel langer duurt. Landinrichting biedt daarnaast de mogelijkheid voor het nemen van inrichtingsmaatregelen op het terrein van onder andere ontsluiting, waterbeheersing, natuur en landschap, milieu en verkaveling. Eigen budgetten voor landinrichting bestaan niet meer.

Naast de WILG speelt ook de invoering van de Reconstructiewet van 1 april 2002 een rol bij de decentralisatie van de uitvoering. Het doel van de reconstructie is het bevorderen van een goede ruimtelijke structuur, in het bijzonder met betrekking tot landbouw, natuur, bos en landschap, recreatie, water, milieu en infrastructuur, alsmede het verbeteren van een goed woon-, werk- en leefklimaat en van de economische structuur in Zuid- en Oost-Nederland.

De Reconstructiewet regelt de planvorming door de provincies, de wettelijke goedkeuring en de wijze waarop de gedecentraliseerde uitvoering gestalte dient te krijgen. Voor de uitvoering van de reconstructie zijn eerder additionele middelen beschikbaar gesteld, waarbij de rijksprioriteiten zijn gelegd bij flankerend beleid in het kader van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS), duurzame landbouw en water.

Wat speelt er op korte en lange termijn

ILG

Per 1 januari 2007 hebben de provincies de uitvoering ter hand genomen. Het contact tussen provincies en rijk loopt in principe via het rijkscoördinatieteam. Jaarlijks rapporteren de provincies over de voortgang, waarna in de regio op bestuurlijk niveau de stand van zaken besproken wordt. Jaarlijks zal ook een bestuurlijk overleg plaatsvinden over de voortgang in het algemeen en de samenhang met realisatie van de beleidsdoelen en de effecten daarvan.

In 2010 vindt een mid term review plaats, waarbij uitgebreider op basis van een uitgebreide rapportage op de stand en gang van zaken zal worden ingegaan.

In 2014 wordt het resultaat van de uitvoering door de provincies verantwoord. Het gaat daarbij in eerste instantie om verantwoording van de doelrealisatie, maar ook om de besteding van de rijksmiddelen. Ontwikkelingen die van invloed zijn op de nu gemaakte afspraken zijn: de evaluatie van de gehanteerde normkosten en de inbreng van eventuele nieuwe onderwerpen als gevolg van bijvoorbeeld het bestuursakkoord water.

WILG

De WILG is het wettelijk kader voor het Investeringsbudget Landelijk Gebied. Met het van kracht worden van de WILG blijft de Reconstructiewet van kracht met uitzondering van het deel herverkaveling. Voor dit onderdeel wordt de WILG gevolgd, opdat op dit onderdeel slechts één wet van toepassing is. Uitvoering door provincies in ILG verband zal binnen dit wettelijk kader plaatsvinden.

Nadere regelgeving / overgangsmaatregelen

Omdat diverse regelingen in het ILG opgaan, is een overgangsregeling ontworpen. Dit is de Regeling Investeringsbudget Landelijk Gebied (RILG). In deze regeling wordt de overgang van verschillende oude regelingen die opgaan in het ILG beschreven, bijvoorbeeld Landinrichting.

Dienst Landelijk gebied

In het kader van de bestuursovereenkomsten ILG kunnen provincies beschikken over capaciteit van DLG. Zij zijn materieel de opdrachtgever voor DLG voor het ILG-deel. Deze dienst heeft voor een aantal in de WILG benoemde landinrichtingszaken een wettelijke taak. Provincies maken met de DLG prestatieovereenkomsten over de werkzaamheden die DLG onder andere voor de bestuursovereenkomsten verricht. Sinds 1 januari 2004 is DLG een agentschap, met LNV als eigenaar. Een Commissie van Wijzen heeft half december 2006 advies uitgebracht over de wijze waarop provincies invloed kunnen krijgen op het beleid (eigenaarsrol) van DLG. Een kabinetsstandpunt hierop moet nog worden bepaald.

Reconstructie

De laatste reconstructieplannen zijn in 2005 goedgekeurd. De plannen komen nu volop in uitvoering. De afspraken over de inzet van rijksmiddelen en de daaraan gekoppelde doelen en prestaties vormen onderdeel van de uitvoeringsovereenkomst 2007-2013 in het kader van de ILG. De verwachting van de vijf reconstructieprovincies, geuit via onder andere de Commissie Verheijen, is dat rond 2009/2010 helder zal worden dat de beschikbare rijksmiddelen onvoldoende zullen zijn om alle ambities ten aanzien van de rijksdoelen uit de goedgekeurde reconstructieplannen te realiseren. In mei 2007 wordt de eerste evaluatie van de reconstructie(wet) opgeleverd.

Politieke en maatschappelijke context

Het ILG betekent een intensivering en verbetering van de samenwerking tussen verschillende ministeries, tussen rijk en provincies en tussen provincies en gebiedsactoren (gemeenten, waterschappen, bedrijfsleven en burgers). Rijk en provincies moeten groeien in hun nieuwe rol. Daarnaast geldt dat er politiek draagvlak is voor de invoering van de WILG. De wet is met algemene stemmen in de Tweede Kamer aangenomen.

3. Landschapsbeleid

Het generieke landschapsbeleid heeft betrekking op de basiskwaliteit van landschap in heel Nederland. De kern hiervan is het stimuleren en faciliteren van ontwikkeling van kwalitatief goed landschap door provincies en gemeenten.

Daarnaast voert LNV ook specifiek landschapsbeleid ten aanzien van de Nationale Landschappen. Kern van dit beleid is

- beoordeling en operationaliseren van provinciale uitvoeringsprogramma's;
- een meetsysteem voor de kernkwaliteiten van de Nationale Landschappen operationeel maken;
- koppelen van ambities aan financiële middelen;
- versterking van Nationale Landschappen als begrip en 'merk'.

Beleidsdoelstelling

In de Nota Ruimte is aangegeven dat het generieke landschapsbeleid in de eerste plaats de verantwoordelijkheid is van de provincies en gemeenten. Het rijk heeft vooral een faciliterende en stimulerende rol. De 20 meest waardevolle gebieden zijn aangewezen als Nationaal Landschap en maken onderdeel uit van de nationale Ruimtelijke Hoofdstructuur. Voor deze gebieden heeft het rijk een extra verantwoordelijkheid.

Generiek landschapsbeleid

Hiervoor zet het rijk diverse instrumenten in, zoals de Rijksadviseur voor het Landschap, Kasteel Groeneveld als nationaal centrum voor landschap en platteland, inzet van ontwerpateliers (DLG), bijdrage aan het project Routeontwerp van snelwegen(V&W, VROM, LNV), onderzoeksprogramma Landschap en financiële steun voor landschapsarchitectuurprojecten.

In aansluiting op de Nota Ruimte is ook het Actieprogramma Ruimte en Cultuur uitgebracht, waarin zeven departementen gezamenlijk een cultuurimpuls geven aan het ruimtelijk beleid. De samenwerkende departementen zijn OCW (trekker), VROM, LNV, VW, EZ, BUZA en Defensie. Hierin wordt de uitvoering van het architectuurbeleid en het Belvederebeleid in één programma verbonden. Het belangrijkste doel is versterking van de kwaliteit van onze gebouwen, steden dorpen en landschappen.

Verder heeft Nederland in 2005 de Europese LandschapsConventie van de Raad van Europa geratificeerd. Hierin worden vooral bottom-up initiatieven van burgers en organisaties gestimuleerd om zich bezig te houden met 'hun' landschap.

Nationale Landschappen

Behoud, beheer en, waar mogelijk, versterking van de landschappelijke, cultuurhistorische en natuurlijke kwaliteiten van de Nationale Landschappen. In samenhang hiermee toename van de toeristisch-recreatieve betekenis.

De 20 Nationale Landschappen zijn gebieden met internationaal zeldzame of unieke en nationaal kenmerkende landschapskwaliteiten. Voor elk landschap zijn de drie belangrijkste kwaliteiten omschreven. Uitgangspunt van beleid is 'behoud door ontwikkeling'. Behoud, beheer en versterking van die kwaliteiten vindt plaats via twee sporen, namelijk via ruimtelijke kaders (ja, mits regime; begrenzing, migratie saldo nul) en via cofinanciering van investerings- en beheermaatregelen (via ILG).

De centrale communicatieboodschap voor de Nationale Landschappen is: 'De 20 Nationale Landschappen zijn zeer waardevolle landschappen van Nederland. We zijn daar trots op en doen ons best die te behouden en te ontwikkelen, zodat we er kunnen ondernemen en genieten, nu en

later. Ze hebben elk een unieke combinatie van cultuurhistorische en natuurlijke elementen en vertellen daarmee het verhaal van het Nederlandse landschap.'

Wat is de stand van zaken

Generiek landschapsbeleid

LNV is bezig om de rijksrol in het generieke landschapsbeleid nader in te vullen. Daarvoor wordt de Kwaliteitsagenda Landschap uitgebracht; het eerste deel, de Handreiking Kwaliteit Landschap, is aangeboden aan de provincies als hulpmiddel bij het uitvoeren van het generieke landschapsbeleid. De handreiking is door LNV en VROM opgesteld. Eind november 2006 is de Tussenstand van de Kwaliteitsagenda aan de Tweede Kamer aangeboden, samen met de Handreiking. De Tussenstand gaat in op maatschappelijke signalen over de kwaliteit van het landschap en trekt daaruit conclusies voor de rol van het rijk in het kader van 'centraal wat moet, decentraal wat kan'. Hierbij past ook een herijking van het instrumentarium voor generiek landschapsbeleid. Op diverse punten worden uitwerkingsacties aangekondigd, die nu in gang worden gezet. Het resultaat daarvan zal in de uiteindelijke Kwaliteitsagenda worden opgenomen en aan de Tweede Kamer worden aangeboden.

Daarnaast is in juli 2006 de Visie Paard en Landschap aangeboden aan de Tweede Kamer. Daarin wordt aandacht gevraagd voor de ontwikkeling van de paardenhouderij in het landelijk gebied en wordt de sector opgeroepen zijn verantwoordelijkheid te nemen voor de landschappelijke inpassing van paardenbedrijven. LNV geeft daarbij suggesties hoe dit zou kunnen en brengt begin 2007 een onderzoeksrapport en een voorbeeldenbrochure voor de gemeenten uit.

Verder is in juli 2006 door LNV het rapport 'Bewegend Land' uitgebracht waarin aandacht wordt gevraagd voor de aardkundige aspecten van het Nederlandse landschap.

Nationale Landschappen

De uitwerking van het beleid vindt grotendeels plaats door provincies en bestaat uit:

- Begrenzing van gebieden en de begrenzing vastleggen in streekplannen;
- De drie kwaliteiten (de kernkwaliteiten) en de ruimtelijke kaders verder uitwerken en vastleggen in streekplannen;
- Opstellen en uitvoeren van uitvoeringsplannen voor investerings- en beheermaatregelen.

Het rijk is verantwoordelijk voor het toetsen van provinciale plannen, zorg dragen voor een financieel kader en financiële middelen voor cofinanciering, monitoring van landschappelijke kwaliteit (effectmeting), communicatie / voorlichting van het beleidsconcept en helpen van provincies in de uitvoering (samenwerking bevorderen, kwalitatieve ondersteuning, kennisinfrastructuur). De rijkscofinanciering bedraagt 50%. De provincies dragen zorg voor de resterende 50% (eigen begroting, EU-middelen, gemeenten/waterschappen, fondsen, private middelen).

Voor 19 van de 20 landschappen (Hoeksche Waard is de uitzondering) zijn de begrenzing, uitwerking van RO-kaders en uitvoeringsplannen in concept of al definitief door de provincies gemaakt. Ook is er in bijna alle landschappen begonnen met concrete uitvoeringsprojecten. De conceptplannen zijn om in kader van ILG prestatie afspraken te kunnen maken voor de zevenjarige ILG-periode.

Toetsing van provinciale plannen door rijk verloopt naar wens. Volgens de planning in de ILG-bestuursovereenkomsten zijn alle uitvoeringsprogramma's eind 2007 definitief beoordeeld en vastgesteld. Ook de uitwerking van het Nationale Landschappenbeleid in streekplannen verloopt voorspoedig. Een meetsysteem voor de monitoring van landschapskwaliteit is, in samenwerking met VROM, Milieu en Natuurplanbureau en WUR, in ontwikkeling. Er is een uitgebreid netwerk van provinciale projectleiders en rijkscontactpersonen opgezet dat regelmatig bijeenkomt. Er is een communicatieplan opgesteld en samen met provincies wordt nu gewerkt aan de uitvoering van activiteiten. Specifiek aandacht is nodig voor het (langdurig) beheer van de Nationale Landschappen.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Nationale Landschappen

In 2007 speelt het volgende

- Definitief opstellen (provincie) en toetsen/beoordelen (rijk) van provinciale uitvoeringsprogramma's;
- Afspraken met VROM over financiële inzet in de periode 2008 en verder;

- Onderzoek naar mogelijkheid van een algemene maatregel van bestuur voor Nationale Landschappen;
- Meetsysteem landschapskwaliteit (voor monitoring) operationeel maken;
- Vergroting van bekendheid Nationale Landschappen door uitvoering van geplande communicatieactiviteiten;
- Contactdagen tussen provinciale - en rijksmedewerkers;
- Kennisinfrastructuur en kwalitatieve ondersteuning voor provincies vormgeven.

Op de lange termijn – 2008 en verder – speelt (aanvullend) het volgende:

- Voortgangsbewaking van ruimtelijke doorwerking en eventueel opstellen van nieuw ruimtelijk instrumentarium als gevolg van de nieuwe wet Ruimtelijke Ordening;
- Afhankelijk van extra beschikbare middelen, aanpassen van ILG-contracten;
- Formuleren van kwantitatieve beleidsopgave ten behoeve van volgende ILG-contractperiode.

Politieke en maatschappelijke context

Maatschappelijk gezien krijgt het onderwerp ‘landschap’ steeds meer aandacht. Daarbij staat de bezorgdheid over de achteruitgang van het landschap centraal. Zo is er door een samenwerkingsverband van ruim 30 particuliere organisaties een Landschapsmanifest opgesteld, waarin zij aangeven hoe zij de kwaliteit van het Nederlandse landschap willen versterken. Hierin participeren naast natuur- en landschapsorganisaties bijvoorbeeld ook de Nederlandse Projectontwikkelaars Maatschappijen (NEPROM). Ook is de Stichting Nederlands Cultuurlandschap opgericht, die samen met de ANWB een boek heeft uitgegeven, getiteld ‘Nederland weer mooi’, en een ‘Deltaplan voor het Nederlandse landschap’ heeft opgesteld.

In januari 2007 stuurde de minister van VROM mede namens zijn collega’s van V&W, OCW, EZ en LNV een brief aan de Tweede Kamer waarin hij aankondigt een structuurvisie conform de nieuwe Wet Ruimtelijke Ordening op te willen stellen teneinde panorama’s vanaf de snelweg veilig te stellen.

Voor LNV is van belang dat de maatschappelijke rol van de landbouw als beheerder van het Nederlandse cultuurlandschap voldoende over het voetlicht komt en wordt gewaardeerd door de burger. Dit is ondermeer van belang bij de komende wijziging van het EU-landbouwbeleid, waarin de maatschappelijke functie van de landbouw als voorwaarde voor het verkrijgen van subsidie steeds meer een rol gaat spelen.

Nationale Landschappen bieden een kans voor een duurzaam landschapsbeleid: selectief, ruimtelijke kaders en financiële middelen. Het kan daarbij als voorbeeld dienen voor het gehele Nederlandse landschap. Er is momenteel breed politiek draagvlak voor de Nationale Landschappen. De status Nationale Landschap biedt agrarische ondernemers meer kansen om hun bedrijfsvoering te verbreden naar natuur- en landschapsbeheer en recreatie. Nationale Landschappen kunnen bijdragen aan een betere leefomgeving en een aantrekkelijk vestigingsklimaat. Het ja, mits regime maakt ontwikkelingen mogelijk met behoud van de landschappelijke kwaliteiten.

4. Vitaal landelijk gebied

Beleidsdoelstelling

Behoud en ontwikkeling van een aantrekkelijk landelijk gebied, dat zowel sociaal als economisch duurzaam is. Een perspectievolle grondgebonden landbouw, als belangrijkste gebruiker/beheerder van het landelijk gebied, is hiervoor een noodzakelijke voorwaarde. Daarnaast is een vitaal landelijk gebied van belang als belangrijke waarde op de balans van stad en land.

Wat is de stand van zaken

Vanuit LNV wordt nadrukkelijk ingezet op een vitale landbouwsector. Bedrijven kiezen hun eigen toekomststrategie. Belangrijke ontwikkelingsrichtingen hierbij zijn schaalvergroting en verbreding. LNV zet hierbij in op het faciliteren van de ontwikkeling van de bedrijven. Dit betreft onder andere de ontwikkeling van kennis- en innovatieactiviteiten, de inzet op structuurversterkende maatregelen (landinrichting, kavelruil), investeringsregelingen (jonge boeren regeling) en bijvoorbeeld het faciliteren van de totstandkoming van een Taskforce

multifunctionele landbouw. Verder is in dit verband de discussie over de toekomst van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid van belang.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Het voortouw voor een belangrijk instrument voor de structuurversterking van de landbouw (landinrichting/kavelruil) is in handen gelegd van de provincies in het kader van het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG). Marktpartijen (en overheden) die zich richten op de multifunctionele landbouw zetten zich gezamenlijk in voor de realisatie van een Taskforce multifunctionele landbouw.

Politieke en maatschappelijke context

Een integrale benadering van het thema landelijk gebied is noodzakelijk. Het eenzijdig benaderen van het landelijk gebied vanuit alleen een economische, sociaal culturele of fysiek ruimtelijke invalshoek doet onvoldoende recht aan de betekenis van het landelijk gebied.

5. Rijksprogramma Groene Hart (inclusief Nieuwe Hollandse Waterlinie en Westelijke Veenweiden)

Beleidsdoelstelling

Het Nationaal Landschap het Groene Hart is één van de vier rijksprogramma's uit de Nota Ruimte. Naast de Noord- en Zuidvleugel is het Groene Hart gezichtsbepalend voor de Randstad. Voor de rijksprogramma's is vanwege de complexe problematiek gekozen voor een geïntegreerde aanpak door een coördinerend minister met als belangrijkste doel de uitvoering te versnellen.

De belangrijkste inhoudelijke doelstellingen voor het rijksprogramma uit de Nota Ruimte, zoals benoemd in het plan van aanpak voor het Rijksprogramma Groene Hart, luiden:

- Duurzaam behoud van de kwaliteiten in de veenweidegebieden. Voor het beheer is behoud van grondgebonden veeteelt een voorwaarde;
- Goede samenhang tussen de ontwikkeling van het Nationaal Landschap 'Het Groene Hart' en van het Nationaal Landschap Nieuwe Hollandse Waterlinie (uitgaande van het zogenoemde 'Linieperspectief Panorama Krayenhoff') en met de ontwikkeling van de Natte As;
- Behoud en versterking van de economische vitaliteit van het gebied. Dit vraagt om ontwikkeling van nieuwe economische dragers;
- Oplossing van de steeds urgenter wordende wateropgave en benutting van de kansen die het water biedt.

Het nationale project en Nationaal Landschap Nieuwe Hollandse Waterlinie heeft tot doel om het voormalige verdedigingsstelsel te behouden, mede door nieuwe functies toe te voegen.

Wat is de stand van zaken

Onder het motto "Een landschappelijk mooi, ecologisch waardevol en economisch vitaal Groene Hart" werken de provincies gezamenlijk aan de in de Nota Ruimte geformuleerde opgave voor dit Nationale Landschap. Hierover vindt regelmatig overleg met de coördinerend minister van LNV plaats. De provincies leggen op dit moment de laatste hand aan het uitvoeringsprogramma. In de plannen voor het Nationaal Landschap Groene Hart staan kwaliteit en openheid van het landschap voorop. Verstedelijking kan slechts zeer selectief plaatsvinden. De provincies onderscheiden vier accenten voor de toekomst van het Groene Hart:

- Het Groene Hart nationaal en internationaal op de kaart;
- Groene Hart-kwaliteit bij wonen en werken;
- Transitie van de veenweidegebieden;
- Een nieuwe toekomst voor de droogmakerijen.

Om in het Groene Hart de aandacht bij de benoemde accenten te kunnen leggen bestaat de noodzaak om uiterst selectief te zijn. Daartoe zijn er tien zogenaamde icoonprojecten onderkend waar de provincies met name op inzetten. De belangrijkste inhoudelijke punten die volgens het rijk nog om extra aandacht van de provincies vragen zijn de volgende.

- De kernkwaliteiten die in de Nota Ruimte voor het Groene Hart zijn geformuleerd moeten nog nader worden geconcretiseerd en uitgewerkt naar de verschillende gebieden.
- De rijksuitgangspunten met betrekking tot stedelijke (rode/grijze) ontwikkelingen moeten verder worden uitgewerkt.
- De voortgang van de projecten in het Groene Hartprogramma kan en moet beter.

- Er moet zorg worden gedragen voor een goede en tijdige verankering van het beleid in streek- en bestemmingsplannen en de handhaving hiervan.
- Bij veel projecten ontbreekt (nog) een overtuigende financiële onderbouwing.

De vier grote steden hebben het 'G4 projectenplan Stad-Land' opgesteld. Dit biedt een goede basis om de komende jaren te werken aan de stand-landproblematiek in het Groene Hart.

De Liniecommissie heeft het uitvoeringsprogramma voor de Nieuwe Hollandse Waterlinie opgesteld, waarin de uitvoering voor het Nationaal Landschap Nieuwe Hollandse Waterlinie herkenbaar wordt voorbereid. Het rijk verleent actief ondersteuning aan de Liniecommissie om deze plannen realiseerbaar te maken ondermeer via het Gemeenschappelijk Ontwikkelingsbedrijf en ondersteuning van het projectbureau.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Op korte termijn is het van belang dat er in het Groene Hart zichtbare resultaten komen van de inspanningen in het kader van het uitvoeringsprogramma. Met het provinciale programmabureau Groene Hart zijn afspraken gemaakt hoe het rijk de provincies actief zal ondersteunen bij het realiseren hiervan. Er is directe steun voor een aantal voor het rijk prioritaire icoonprojecten toegezegd. Daarnaast beziet LNV mogelijkheden van financiering uit de Nota Ruimte-middelen voor diverse projecten uit het Groene Hartprogramma (bijvoorbeeld de oude Rijnzone en Polder Groot Mijdrecht Noord). Voor de Westelijke Veenweiden is op de korte termijn € 35 mln uit algemene middelen van het rijk beschikbaar om de transitie in drie (versnellings) projecten in dit gebied volgens het principe 'functie volgt peil' tot stand te brengen. Verder wordt er veel inzet gepleegd op het vergroten van het draagvlak in de regio voor de noodzakelijke transitie en het opstellen van nieuwe concrete plannen volgens 'functie volgt peil'.

Politieke en maatschappelijke context

Op verzoek van het rijk hebben de drie betrokken provincies (Zuid-Holland, Utrecht en Noord-Holland) - overeenkomstig de sturingsfilosofie van de Nota ruimte - de regie van de uitwerking op zich genomen. Dit interprovinciale programma wordt bestuurlijk getrokken door de Stuurgroep Groene Hart bestaande uit gedeputeerden landelijke gebied of water uit de drie Groene Hart-provincies. De Agenda Westelijke Veenweiden vormt een integraal onderdeel van het interprovinciale Groene Hartprogramma. Het project Nieuwe Hollandse Waterlinie kent een zelfstandige projectorganisatie. Vanzelfsprekend zijn er wel relaties gelegd tussen de twee Nationale Landschappen.

De opgave voor het Nationaal Landschap het Groene Hart is al jarenlang een openbaar discussiethema. De problematiek en de te kiezen oplossingsrichtingen zijn mede daardoor sterk politiek gevoelig. De problematiek in het Groene Hart wordt gekenmerkt door een aantal spanningsvelden. In de eerste plaats bestaat er voortdurend een spanning tussen de stedelijke druk (van buiten en van binnen) en de wens het gebied open en groen te houden. Een tweede spanningspunt betreft de wateropgave. Hiervoor geldt enerzijds een aantal duurzaamheidsdoelen terwijl anderzijds oog moet zijn voor de belangen van de agrarische bedrijvigheid. Tot slot is de uitwerking en borging van nagestreefde ruimtelijke kwaliteit op het uitvoeringsniveau een aandachtspunt. Waar vrij brede consensus bestaat over de kwaliteiten van het Groene Hart op een hoger schaalniveau, is de concretisering daarvan naar het projectniveau vaak een punt van discussie.

6. Groene (en blauwe) diensten

Beleidsdoelstelling

Groene diensten richten zich op versterking van de groene kwaliteiten van het landelijk gebied. Bij groene diensten gaat het om activiteiten op het gebied van natuur, water, landschap (inclusief cultuurhistorie) en toegankelijkheid die de kwaliteit van het landelijk gebied verhogen, die verder gaan dan waartoe de beheerder wettelijk verplicht is en die vrijwillig en meestal tegen een vergoeding worden uitgevoerd.

Wat is de stand van zaken

Het Programma Beheer voorziet in groene diensten binnen de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). De afgelopen jaren is er bij andere overheden, organisaties en particulieren een groeiende behoefte om daarnaast en daarbuiten ook (andere) groene diensten toe te passen. Om daartoe

mogelijkheden te bieden heeft LNV een aantal pilots (Verkenningen groene diensten) gestimuleerd en is samen met de provincies de Catalogus Groenblauwe Diensten ontwikkeld. De Catalogus bevat een overzicht van door de Europese Commissie in het kader van staatssteun goedgekeurde maatregelen. Andere overheden (provincies en gemeenten) kunnen op basis van de Catalogus een passend maatregelenpakket samenstellen. Hiermee wordt regionaal maatwerk gerealiseerd.

De verkenningen verkeren globaal op de overgang van voorbereiding naar uitvoering. De Catalogus is begin september 2006 door LNV aangeboden aan de Europese Commissie voor de staatssteunprocedure. Verwacht wordt dat in februari 2007 de catalogus wordt goedgekeurd.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Op korte termijn moet de financiering van de verkenningen worden geregeld. Samen met de provincies begeleidt LNV het traject van goedkeuring van de Catalogus door de Europese Commissie

Op de langere termijn wordt een integratie van beide systemen (Programma Beheer en de Catalogus Groenblauwe Diensten) verwacht. Gezien de nieuwe taakverdeling in het kader van het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) ligt het initiatief daartoe bij de provincies. Verder is de huidige catalogus nog niet uitputtend en zullen jaarlijkse updates gewenst zijn.

Politieke en maatschappelijke context

Veel partijen en projecten voor groene diensten staan al geruime tijd in de startblokken in afwachting van goedkeuring door de Europese Commissie.

7. Groen in de stad (GIOS)

Beleidsdoelstelling

De ambitie voor Groen in en om de stad (GIOS) houdt in dat de ontwikkeling van groen gelijke tred houdt met de ontwikkeling van rood. Het groen moet een onlosmakelijk onderdeel zijn van de stedelijke ontwikkeling, net als andere stedelijke voorzieningen. Onder meer de Raad voor het Landelijk Gebied constateert dat er een tekort aan groen is door stedelijke verdichting en onvoldoende aanleg bij nieuwbouw.

Het rijk wil 16.000 ha Groen om de Stad (ook wel Recreatie om de stad, RodS genoemd), grootschalig groen gerealiseerd hebben in 2013. Daarbij is het van belang dat deze gebieden intensief zijn te gebruiken, goed bereikbaar zijn vanuit de woonomgeving, met name via voetpaden en fietspaden, volledig opengesteld en gratis toegankelijk zijn. Van deze 16.000 ha moet nog ongeveer 6.400 ha worden verworven en ruim 9.600 ha worden ingericht. Tevens wil het rijk 500 ha Recreatie om de stad (RodS), regionaal groen gekoppeld aan grote woningbouwlocaties, realiseren in 2010. Ook daarbij is van belang dat deze gebieden volledig opengesteld en gratis toegankelijk zijn.

Bufferzones, die voorkomen dat grootstedelijke agglomeraties aan elkaar groeien, zullen worden getransformeerd tot relatief grootschalige, groene gebieden met diverse mogelijkheden voor ontspanning en dagrecreatie. Deze bufferzones zorgen voor ruim 6.600 ha van de genoemde taakstelling van 16.000 ha.

Daarnaast heeft het rijk in prestatieconvenanten afspraken gemaakt met 30 steden (uit de G31) over de realisatie van grootschalige groenprojecten. Dit gebeurt in het kader van het Grotestedenbeleid / Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing (ISV) (2005-2009). Per stad zijn de doelstellingen aangegeven.

Daarnaast vraagt het rijk de steden om bij nieuwe uitleglocaties uit te gaan van een richtgetal van 75 m² per woning en om verbindingen te maken tussen groen in de stad en om de stad. De ambities en de realisatie daarvan zullen per stad verschillen. Uit de Evaluatie Verstedelijking VINEX blijkt overigens dat de bewoners de VINEX-wijken niet groen genoeg vinden.

Het rijk zal in de rapportages aangesproken kunnen worden op de afspraken die zijn gemaakt over de groeninzet binnen ISV (in de stad), ILG (recreatie om de stad) en de projecten in de (voormalige) rijksbufferzones.

Daarnaast ligt de focus steeds meer op de verbreding van groen van geïsoleerd aandachtspunt naar een essentieel en integraal onderdeel van een gezond en prettig woon-, werk- en leefmilieu. Groen wordt verbonden met dossiers als sport/bewegen, luchtkwaliteit, recreatie, gezondheid en vestigingsklimaat. Door het realiseren van meer en kwalitatief beter groen in en om de stad (nieuwe groene wijken, parken) kunnen aansprekende en duurzame woon- en werkomgevingen worden gecreëerd. Daarbij zijn ook verbindingen tussen de stad en het platteland en een toegankelijk buitengebied van belang

Wat is de stand van zaken

Op 1 februari 2006 hebben rijk (LNV, BVK en VROM) en de 31 grote steden een intentieverklaring getekend om samen 'groen' hoger op de bestuurlijke agenda te zetten. Dit heeft geresulteerd in het programma 'Groene partners' waarvan de eindverantwoordelijkheid bij LNV ligt. In het kader hiervan is door LNV een impulsbudget van € 3,7 mln beschikbaar gesteld voor projecten met een 'aanjaagkarakter'. Onlangs zijn negen voorbeeldprojecten geselecteerd. Daarnaast wordt ook ingezet op kennisuitwisseling.

Wat speelt er op korte en lange termijn

- Evaluatie van RodS
- Mid term review van ISV in 2007
- Vervolg bestuurlijke conferentie medio 2007
- Consumentenplatform over GIOS

Politieke en maatschappelijke context

Om voldoende aandacht te besteden aan stad-randgebieden is de samenwerking tussen provincies en gemeenten van groot belang.

8. Water

8.1 Kaderrichtlijn water

Sinds 2000 is de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) van kracht, met de opdracht aan de lidstaten om deze uiterlijk in 2015 te implementeren. De richtlijn is bedoeld om in 2015 de waterkwaliteit (chemisch en ecologisch) van lidstaten te verbeteren en grensoverschrijdende stroomgebiedbeheerplannen op te stellen. De KRW geeft de mogelijkheid tot termijn (uiterlijk 2027) – en doelverlaging als de gewenste waterkwaliteit technisch onhaalbaar is, of als de maatschappelijke consequenties onevenredig groot zijn. In 2009 moeten de plannen met doelen en maatregelen worden ingediend bij de Europese Commissie. Het eerstverantwoordelijk ministerie, VW, heeft gekozen voor een bottom-up proces, waarbij de inhoud van de stroomgebiedbeheerplannen opgesteld wordt door de Waterschappen.

Beleidsdoelstelling

In het waterbeleid streeft LNV naar voldoende schoon water voor een vitaal landelijk gebied en een optimaal duurzame ontwikkeling van de LNV sectoren. LNV zet in op nationaal beleid dat niet verder gaat dan Europees vastgestelde normen, haalbare en betaalbare doelstellingen en maatregelen voor de KRW, de uitwerking van het derde nitraat actieprogramma en de implementatie van Natura 2000.

De KRW is voor LNV van groot belang vanwege de emissie van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen voor de landbouw naar grond- en oppervlaktewater enerzijds en anderzijds omdat de KRW kansen biedt voor natuur, recreatie, visserij, landschap en landbouw. LNV wil dat de LNV-sectoren zich duurzaam en op een levensvatbare manier kunnen ontwikkelen in het landelijk gebied. Daarom wil LNV de stroomgebiedbeheerplannen en waterbeleid afstemmen met relevant LNV-beleid (mestbeleid, natuurbeleid, gewasbeschermingsmiddelenbeleid, visserijbeleid en recreatiebeleid) en onder andere het beleid voor bodem, klimaat e.d. Daarbij streeft LNV naar het handhaven van de Nederlandse concurrentiepositie (vitale landbouw en visserij) binnen de EU en een evenwichtige afweging met andere vervuilende sectoren.

Er is veel aandacht voor de afstemming tussen de KRW, Natura 2000 en het mestbeleid. De spanning die tussen deze beleidsterreinen bestaat wordt in beeld gebracht. Deze spanning zal

ongeacht de gemaakte keuze blijven bestaan. LNV pleit voor een MKBA als beslissingsondersteunend instrument.

Wat is de stand van zaken

De opmaat voor de stroomgebiedsbeheersplannen is neergelegd in de Decemhernota 2005 en de Decemhernota 2006. De nota 2006 bevat de inhoudelijke koers voor het werkproces in 2007 en geeft richting aan de jaren daarna. De nota bevat een indicatief beeld van de opgave van Uitvoering Waterbeleid 21^e eeuw (WB21) en de KRW en van omvang van de kosten. In de stroomgebiedsbeheersplannen worden de definitieve keuzes gemaakt over maatregelen en kosten. Het rijk (VW, VROM en LNV), het IPO, de Unie van Waterschappen en de VNG maken samen afspraken over het proces. Met de nota's wordt de besluitvorming in het waterbeleid tot aan de stroomgebiedbeheersplannen in 2009 getrechterd.

Onderdelen van de koers die in de Decemhernota 2006 is neergelegd zijn:

- de wateropgave van WB21 is in 2015 gerealiseerd (met uitzondering van de stedelijke opgave);
- voor KRW-maatregelen wordt maximale synergie gezocht met WB21-maatregelen. Ook wordt synergie gezocht met investeringen in ruimtelijke kwaliteit, milieu en natuur;
- de mogelijkheden van fasering (t/m 2027) worden benut;
- fasering biedt de mogelijkheid van kostenbesparing en biedt kansen voor het ontwikkelen van innovaties;
- uitvoering van het derde nitraat actieprogramma staat voorop; indien er extra geld beschikbaar komt wordt de komende jaren gewerkt aan innovaties met het oog op kostenbesparende maatregelen. Het gaat daarbij onder andere om fosfaatverzadigde gronden en emissies uit de glastuinbouw.

Er wordt hard gewerkt aan de juridische ankers om de KRW te implementeren in de Nederlandse wetgeving.

VW heeft aan de Tweede Kamer een MKBA toegezegd. In 2006 is een 'strategische MKBA' opgeleverd.

Wat speelt er op korte en lange termijn

De belangrijkste instrumenten voor LNV bij de onderstaande acties zijn: mestbeleid, gewasbeschermingsbeleid, Natura 2000, Ecologische hoofdstructuur en de Toekomstagenda milieu.

- Vaststellen van de milieudoelen per watertype: de chemische en ecologische doelstellingen moeten worden vastgelegd. Als het realiseren van deze doelen disproportioneel is, worden per waterlichaam de normen bepaald. Hierbij spelen ecologie, kosten, lasten, draagkracht en draagvlak een belangrijke rol. Dochterrichtlijnen: De KRW-dochterrichtlijn voor Prioritaire stoffen moet worden vastgesteld. De richtlijnen voor grondwater en zwemwater moet worden geïmplementeerd.
- Accent in de aanpak in 2007 sturen op de inhoud van de (ontwerp) stroomgebiedsbeheersplannen, verkrijgen van politiek commitment in 2007, verwerken van consequenties van politieke besluitvorming over de nota 2006 (koers en middelen) en valideren en zonodig bijstellen van de koers in de nota 2007. In de regio werken waterschappen en provincies momenteel hard aan maatregelenpakketten.
- In 2008 moeten per stroomgebied de waterkwaliteitseisen en de maatregelen om hieraan te voldoen in concept gereed zijn. Hierbij wordt onderscheid gemaakt in de Europese en de nationale verplichtingen, zodat Nederland niet wordt afgerekend op nationaal beleid (WB21). KRW en WB21 worden in de plannen wel gezamenlijk opgepakt omdat er veel synergiemogelijkheden zijn. De conceptstroomgebieden worden een half jaar ter inzage gelegd. In 2009 wordt de stroomgebiedbeheersplannen definitief vastgesteld.

Politieke en maatschappelijke context

Afstemming van Natura 2000 met de KRW en WB21 vraagt aandacht. Zowel op het niveau van de doelen als de beheersplannen. Daarbij is het opheffen van verdroging van natte natuurgebieden een van de opgaven. Discussiepunten tussen rijk en regio zijn er vooral op de terreinen van geld (lastenverdeling), wie beslist waar over en de keuze van generieke of regiospecifieke maatregelen.

Op Europees niveau is er een potentieel spanningsveld tussen lidstaten over de aanpak van grensoverschrijdende watervervuiling (Nederland is het afvoerputje van Rijn, Maas, Schelde en Eems), het afstemmen van ambitieniveau's en de uitwerking van dochterrichtlijnen.

8.2 Waterbeleid 21^e eeuw

Beleidsdoelstelling

VW (eerstverantwoordelijk ministerie), VROM, LNV, IPO, VNG en de Unie van Waterschappen hebben in het Nationaal Bestuursakkoord Water (NBW) afgesproken het Nederlandse waterbeheer in 2015 op orde te hebben.

Dit betekent onder andere voldoen aan de normen voor wateroverlast. Er is een voorkeur aangebracht in de maatregelen om wateroverlast tegen te gaan. De maatregelen zijn in eerste instantie gericht op water vasthouden in haarvaten, als daar geen mogelijkheid toe is wordt er gekeken naar waterberging en als laatst mogelijke maatregel wordt aan afvoeren gedacht. Dit om naast wateroverlast ook verdroging tegen te gaan. Wateroverlast betekent schade voor de landbouw en kan schade veroorzaken aan natuur, sommige natuur heeft juist baat bij frequente inundatie (overlopen van watergangen). Verdroging van specifieke natuurgebieden wordt aangepakt, in 2007 worden de consequenties van de nieuwe klimaatscenario's voor droogte bezien. WB21 kan niet los worden gezien van de KRW en daarnaast is synergie met het landschap, de recreatie en de natuur van belang.

Van belang is tevens dat in de communicatie naar de Europese Commissie de Europese verplichtingen (KRW) worden gescheiden van de nationale (WB21).

Wat is de stand van zaken

Generiek zijn er werknormen voor wateroverlast per landgebruikfunctie vastgesteld, deze moeten regionaal worden vertaald, waarbij er gemotiveerd mag worden afgeweken van de generieke norm. De Decernota 2006 geeft een beeld van de wateropgave en kosten.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Kosten en lastenverdeling bij de uitvoering van het WB21, in relatie tot de KRW. Hierbij speelt mee dat KRW een Europese verplichting is, terwijl WB21 voortkomt uit nationaal beleid. Wateroverlast speelt meer tot de verbeelding dan waterkwaliteit.

8.3 Verdrogingsbestrijding

Beleidsdoelstelling

Het realiseren van toereikende watercondities bij de kwaliteitsdoelen voor de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) en voor de instandhoudingsdoelen voor de Natura 2000-gebieden. In dat kader is het doel van de verdrogingsbestrijding het opheffen van de structurele verdroging (te lage grondwaterstanden, te lage kweldruk, compenserende aanvoer van water van te lage kwaliteit) in natuurgebieden. Voor komende jaren (2007-2013 in het kader van het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) en 2009-2015 voor de Kaderrichtlijn Water (KRW)) moet de verdroging in concrete prioritair natuurgebieden (TOP-gebieden) adequaat worden aangepakt. Deze doelstelling vervangt de oude generieke landelijke doelstelling van 40 % herstel in 2010 ten opzichte van 1994, is als afrekenbare prestatie in de ILG-contracten opgenomen en wordt uitgewerkt in de stroomgebiedsbeheersplannen (maatregelenprogramma's KRW / WB21).

Wat is de stand van zaken

Verdroging is één van de voornaamste belemmeringen voor het behoud van biodiversiteit en het realiseren van de kwaliteit van de EHS. Met oog op toekomstige klimaatontwikkeling is bestrijding van de verdroging en vergroting van de veerkracht van natuur des te meer van belang. Regie van de uitvoering is begin jaren '90 formeel gedecentraliseerd naar provincies. Via subsidie-regelingen (Regiwa, GeBeVe, SGB) zijn herstelprojecten gestimuleerd. De rijkssubsidie hiervoor bedroeg jaarlijks circa € 10 mln. Ook via landinrichting en OBN/EGM zijn bijdragen geleverd. De doelstelling van 25 % herstel in 2000 is echter lang niet gehaald. Dat is frequent in (MNP-) Natuurbalansen en evaluatiestudies gemeld. Ook de doelstelling voor 2010 (40 % herstel landelijk gemiddeld) zal niet worden gehaald.

De problematiek is zowel ecologisch als bestuurlijk zeer complex. Daarbij blijken beschikbare instrumenten in de praktijk vaak moeilijk in zetbaar. Er zijn wel veel projecten uitgevoerd, maar vaak met beperkte uitstraling en veelal lokaal effect, die gemeten op grotere schaal te weinig verbetering gaven. In veel gebieden zullen ook effecten buiten het verdroogde natuurgebied optreden, waardoor een integrale gebiedsgerichte aanpak nodig is. Zo'n aanpak wordt via het ILG nagestreefd. Om de doelen te kunnen halen heeft het kabinet Balkenende-II per 2007 boven de beperkte reguliere middelen extra middelen toegezegd (uit reconstructie en flankerend beleid EHS). Deze zijn in de ILG-contracten gekoppeld aan prestatieafspraken met provincies.

In 2006 heeft een door LNV en VROM ingestelde interbestuurlijke Taskforce Verdroging het volgende geadviseerd:

- versterking van de aansturing en regie door provincies;
- realistische doelen door concentratie op met name genoemde prioritaire gebieden;
- programmatische, doelgerichte en geconcentreerde inzet van instrumenten, middelen, mensen, inclusief schadecompensatie en grondverwerving met als sluitstuk onteigening.

Het advies is positief ontvangen. Het heeft verdrogingsbestrijding weer op de (bestuurlijke) agenda gezet, bij veel provincies is nu nieuw elan merkbaar. De voorgestelde aanpak moet in de ILG-periode worden opgepakt, gekoppeld aan de prioritaire (TOP-)gebieden.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Korte termijn

- Besluitvorming over TOP-lijsten van prioritaire gebieden en waar nodig aanpassen van prestaties-cijfers in ILG-contracten. Dit wordt in brieven van LNV aan de Gedeputeerde Staten vastgelegd en moet dan door colleges van Gedeputeerde Staten worden bevestigd (provincies/rijk);
- Instellen van coördinatie/ondersteuningsstructuur voor uitvoering bij DLG (provincies/rijk);
- Uitwerken van uitvoeringsplannen (door provincies/waterschappen);
- Vertalen van consequenties TOP-lijsten in ILG voor implementatie van Natura 2000;
- Sommige provincies moeten in 2007 de nulmeting voor het ILG nog beter uitwerken.

Lange termijn

- Genereren van voldoende rijksmiddelen en toedeling daarvan aan provincies;
- Middelen laten matchen met additionele middelen (van provincies, waterschappen, regio, EU);
- Doorwerking van ILG-afspraken in KRW-implementatie en stroomgebiedsbeheersplannen;
- Vasthouden en verder versterken van bestuurlijk draagvlak;
- Evalueren van toereikendheid van instrumentarium en waar nodig aanpassen.

Politieke en maatschappelijke context

Verdroging wordt beter geïntegreerd in natuurbeleid (koppeling natuurdoelen, inpassing in beheersplannen Natura 2000), waterbeleid (KRW/WB21, decembernota's) en gebiedsgericht beleid (ILG). Klimaatbeleid geeft hieraan nog een extra impuls (veerkrachtige natuur met goede condities kan zich beter aanpassen; maatregelen voor opvang van klimaatseffecten koppelen mee). De verantwoordelijkheid van provincies (regie) en waterschappen (uitvoering) is verhelderd en wordt in toenemende mate ook opgepakt; nieuwe bestuurlijke aandacht en elan bij provincies.

Voor een succesvolle bestrijding van de verdroging is het evenwel belangrijk dat op alle bestuurlijke niveaus voldoende regie en druk blijft bestaan op de met verdroging samenhangende dossiers en dat deze met kracht worden aangepakt.

9. Klimaatadaptatie

Inmiddels is duidelijk dat klimaatverandering niet meer is tegen te houden. De komende decennia zal het klimaat in Nederland en wereldwijd veranderen en het kabinet heeft aangegeven dat Nederland op tijd voorbereid moet zijn op wat er komen gaat. Daartoe is het Nationaal Programma Adaptatie Ruimte en Klimaat (ARK) in het leven geroepen. VROM trekt dit programma, LNV is één van de deelnemers, naast VW, EZ, IPO, VNG en Unie van Waterschappen. Het doel van het programma is om een strategiedocument op te stellen, waarin op hoofdlijnen wordt aangegeven hoe Nederland zich ruimtelijk kan voorbereiden op de verwachte klimaatverandering. De strategie wordt verder uitgewerkt in een agenda, waarin gefaseerd wordt

aangegeven welke maatregelen er zouden moeten worden genomen. Dit gaat zowel om gebiedsgerichte projecten als om analyses van bestaande regelgeving op mogelijkheden om klimaatverandering op te vangen.

Beleidsdoelstelling

Voor LNV geldt dat alle beleidsterreinen effecten zullen ondervinden van klimaatverandering (landbouw, natuur, visserij, recreatie, landschap). LNV heeft er dan ook belang bij dat de ARK-strategie en –agenda recht doet aan deze beleidsvelden en een stimulans vormt voor de verschillende sectoren om mee te denken en innovatief naar oplossingen te zoeken. Daarom zet LNV in op een stevige inbreng in het ARK-programma om ervoor te zorgen dat het LNV-beleid als geheel ‘klimaatproof’ is.

Wat is de stand van zaken

Het ARK-programma heeft inmiddels een concept-strategiedocument opgesteld. Dat moet binnenkort worden gefinaliseerd.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Op korte termijn moet een besluit worden genomen over de te volgen strategie en over het vervolgtraject. Op langere termijn moet duidelijk zijn dat Nederland een land blijft waarin veilig geleefd, gewoond en geïnvesteerd kan worden. Nederland kan als kennisland ook internationaal toonaangevend zijn met betrekking tot het klimaatproof maken van laaggelegen deltagebieden. LNV kan daaraan bijdragen in integrale gebiedsprojecten en door het stimuleren van innovatie in de landbouw en de recreatie.

Politieke en maatschappelijke context

Het algemene beeld is dat het waterbeleid sturender wordt voor de ruimtelijke inrichting van Nederland. Dit heeft gevolgen voor de verhoudingen op rijks-, provinciaal en gemeentelijk niveau. Risico is dat de urgentie om op korte termijn beslissingen te nemen over de hoofdlijnen van de strategie wordt ondermijnd door het gevoel dat ‘het allemaal voorlopig nog niet zo’n vaart zal lopen’. Het gaat immers veel kosten en de baat gaat niet voor de kost uit, maar komt pas later in beeld. Toch mag ervan uitgegaan worden dat er kosten uitgespaard worden als er op tijd de juiste maatregelen worden genomen. Het door Sir Nicholas Stern geschreven rapport *The economics of climate change* heeft daaraan internationaal een belangrijke push gegeven, mede door de politieke steun van Blair en Balkenende. Ook de film van Al Gore *An inconvenient truth* draagt bij aan politiek draagvlak voor het nemen van maatregelen om wereldwijd de uitstoot van broeikasgassen te beperken en anderzijds klimaatverandering als onontkoombaar te erkennen. De klimaatscenario’s van het KNMI geven weliswaar nog een bepaalde bandbreedte aan, maar de richting is duidelijk: zeespiegelrijzing gaat door, hogere rivierafvoeren in de winter en lage waterstanden in de zomer, zachtere winters en warmere zomers in combinatie met grotere extremen in regenval. De zomer van 2006 geeft al een aardig beeld hiervan. Een risico van andere aard is dat het adaptatiebeleid de noodzaak om tevens mitigatiebeleid te voeren gaat ondermijnen. Het aanpassen van het energiebeleid, gericht op duurzame energievoorziening, blijft echter noodzakelijk, evenals beperking van de uitstoot van broeikasgassen. Sommige adaptatiemaatregelen kunnen ook een mitigerend effect hebben, bijvoorbeeld een aanpassing van de waterhuishouding van de veenweidegebieden kan de opnamecapaciteit van het veen voor koolstofdioxide vergroten.

10. Recreatie

Beleidsdoelstelling

Recreatie en toerisme is van grote economische betekenis voor ons land. Jaarlijks geven huishoudens € 35 mrd uit aan de besteding van hun vrije tijd, een kwart van hun budget. Er zijn 54.000 bedrijven in de sector met 350.000 werknemers. Dat is 5% van de totale werkgelegenheid in ons land. Bovendien is er een groot spin off-effect naar andere sectoren. In totaal is de sector goed voor 3,1% van het bruto binnenlands product. Hiermee is het belang van deze sector groter dan dat van de primaire landbouw (2,3%) of de delfstoffenwinning (2,4%). LNV coördineert het recreatiebeleid, EZ het toerismebeleid.

Alle Nederlanders willen zich in hun vrije tijd ontspannen. Het aanbod van gebieden en plaatsen voor dagrecreatie is echter kleiner dan de vraag ernaar. De toegankelijkheid van het landelijk gebied voor recreatief gebruik is nog onvoldoende en staat bovendien onder grote druk. Daarom wil het rijk het landelijk gebied aantrekkelijk en toegankelijk maken voor dagrecreatie. Bestaande tekorten aan dagrecreatiemogelijkheden, met name in en om de grote steden, moeten worden opgeheven en nieuwe tekorten moeten worden voorkomen.

De recreatiesector is voor haar ontwikkeling afhankelijk van, maar heeft ook invloed op de omgevingskwaliteit in het landelijke gebied. Recreatief ondernemerschap en innovatie zijn hard nodig om te kunnen inspelen op de veranderende en toenemende behoefte aan vrijetijdsbesteding en beleving, met instandhouding van een aangename leefomgeving.

Het realiseren van groengebieden en recreatievoorzieningen levert bovendien een bijdrage aan het aanpakken van andere, belangrijke maatschappelijke vraagstukken. Zo kan het een bijdrage leveren aan de vermindering van de recreatiemobiliteit en aan de aanpak van de fijnstofproblematiek. Het verbetert de leefbaarheid en daarmee de volksgezondheid. Het biedt ruimte voor sportieve recreatieactiviteiten en levert daarmee een bijdrage aan het bestrijden van obesitas. Ook is het van groot belang voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat en is het direct van betekenis voor de biodiversiteit.

Wat is de stand van zaken

De hoofdlijnen van beleid zijn:

- Opheffen van de nog bestaande tekorten aan dagrecreatiemogelijkheden in de stedelijke gebieden en het voorkómen van nieuwe tekorten (Groen in en om de Stad (GIOS));
- Ontwikkelen en versterken van de toegankelijkheid van de groene ruimte voor recreatief gebruik;
- Wegnemen van belemmeringen voor recreatief en toeristisch ondernemerschap;
- Faciliteren van innovatie in de recreatiesector.

Ontwikkelen en verbeteren van de recreatieve toegankelijkheid van het landelijk gebied

De toegankelijkheid van het landelijk gebied voor recreatief gebruik wordt versterkt door het realiseren en instandhouden van landelijke, aaneengesloten routenetwerken voor wandelen (4750 km), fietsen (4500 km) en varen (4400 km) in 2013 en hier bekendheid aan te geven. Concreet gaat het om het kwalitatief verbeteren van de reeds bestaande landelijke routenetwerken voor wandelen, fietsen en varen door knelpunten in de routes op te lossen. Deze rijksdoelen en bijbehorende rijksbijdragen maken onderdeel uit van de afspraken tussen rijk en provincie in het kader van de Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG). Ook is op verzoek van de Tweede Kamer eind 2005 besloten tot de realisatie van 1000 km extra wandelpaden over boerenland. Tevens financiert het rijk de aanleg en instandhouding van recreatieve paden en voorzieningen in de gebieden van Staatsbosbeheer, in de Ecologische Hoofdstructuur (EHS), in natuurgebieden buiten de EHS en in Nationale Landschappen.

De watersportsector zal de mogelijkheden verkennen van de invoering van een watersportbijdrage in Nederland. Met de watersportbijdrage wordt beoogd brug-, sluis- en toegangsgelden voor het gebruik van vaargebieden af te kopen, de uitvoering van het landelijke vaarroutenetwerk kwalitatief te verbeteren en milieu- en veiligheidsmaatregelen met betrekking tot de pleziervaart te nemen. Ten behoeve van het in samenhang met andere dossiers en beleidsvelden verbeteren van alle genoemde aspecten van recreatieve toegankelijkheid is het project Toegankelijkheid in het leven geroepen.

Wegnemen van belemmeringen voor recreatief en toeristisch ondernemerschap

Hierbij richt het rijk zich met name op het vereenvoudigen van wet- en regelgeving, het ontwikkelen en verspreiden van kennis en het stimuleren van andere overheden om in streek- en bestemmingsplannen ruimte te bieden voor recreatief en toeristisch ondernemerschap.

Faciliteren van innovatie in de recreatiesector

LNV en InnovatieNetwerk ondersteunen een aantal voorlopers uit de recreatiesector en LNV bij het formuleren van een innovatieagenda met concrete acties die moeten gaan aanzetten tot meer innovatie in de recreatiesector, met name gericht op de relatie met de omgevingskwaliteit.

Wat speelt er op korte en lange termijn

- Begin 2007 vindt bestuurlijk overleg plaats van de bewindslieden van LNV, VROM en EZ met het IPO over de nota "Maatwerk in de EHS"(saldobenadering, herbegrenzing, compensatie) en de uitgevoerde IPO-gebiedspilots over de toekomst van (verblijfs)recreatiebedrijven in beschermde natuurgebieden;
- Begin 2007 is een nieuwe bestuurdersconferentie met onder andere de G31 te verwachten over de voortgang van 'Steden en Rijk: groene partners';
- Waarschijnlijk óók in 2007 aandacht in de Tweede Kamer voor het wandelbeleid;
- Standpuntbepaling over haalbaarheid invoering watersportbijdrage;
- Tweede bijeenkomst van de zogenaamde 'Innovatietafel Recreatie' tussen Rijk en recreatiesector in het voorjaar van 2007;
- Bestuurlijk overleg van bewindslieden van LNV en EZ met de recreatieve en toeristische sectororganisaties over aandachtspunten op het gebied van recreatie en toerisme;
- Voor de lange termijn: op basis van omgevingsanalyse en lange termijn verkenning eventueel strategiewijziging van het recreatiebeleid.

Politieke en maatschappelijke context

Binnen de rijksoverheid is LNV eerstverantwoordelijk voor het recreatiebeleid in Nederland. Daarbij zijn er veel relaties met andere departementen, zoals VROM (ruimtelijke ordening, milieu), VW (waterbeleid, infrastructuur), EZ (toerisme), VWS (volksgezondheid, sport), OCW (cultuur, vakantiespreiding) en BZK (grote steden beleid).

De rolverdeling tussen de verschillende overheden verandert sterk. Het rijk stuurt alleen nog maar op hoofdlijnen (faciliteren, randvoorwaarden stellen) en decentrale overheden (provincies, gemeenten) krijgen meer armslag bij de uitvoering van het beleid. Uitgangspunt is: "decentraal wat kan, centraal wat moet". De vraag uit het gebied staat daarbij voorop.

Op 1 januari 2007 zullen het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) en de wettelijke basis daarvoor – de WILG – in werking treden en krijgen de provincies de regie over de uitvoering van rijksdoelen in het landelijk gebied voor perioden van telkens zeven jaar. Dit geldt ook voor de rijksdoelen op het gebied van GIOS en Toegankelijkheid. De provincies zullen deze doelen in nauwe samenwerking met gemeenten, waterschappen en overige actoren uitvoeren. De eerste meerjarige uitvoeringsprogramma's, waarover met alle provincies bestuursovereenkomsten worden gesloten, bestrijken de periode 2007 – 2013.

In het kader van het recreatiebeleid bestaan er naast genoemde ministeries en andere overheden periodieke contacten met de belangrijkste organisaties van de toeristisch-recreatieve sector. Met name de ondernemersorganisaties dringen bij kabinetsformaties vaak aan op het samenbrengen van de beleidsterreinen recreatie en toerisme. In het kader van het programma "Andere overheid" zijn de samenwerkings- en afstemmingsrelaties tussen LNV/recreatie, EZ/toerisme en de genoemde organisaties versterkt.

11. Wadden en Waddenfonds

Beleidsdoelstelling

De minister van LNV is portefeuillehouder voor de trilaterale samenwerking met Duitsland en Denemarken. In het vervolg op de trilaterale regeringsconferentie op Schiermonnikoog in november 2005 is het doel voor de komende vier jaar om te komen tot een aanmelding van de Waddenzee op de UNESCO Werelderfgoedlijst samen met Duitsland. Denemarken kan later aansluiten. Verder is afgesproken om tot een op elkaar afgestemde implementatie van Europese Richtlijnen in de Waddenzee te komen. Verbreding van de samenwerking – met name op het terrein van duurzame sociaal-economische ontwikkeling - gebeurt door ondersteuning van het Waddenseaforum dat bestaat uit overheden, maatschappelijke organisaties en bedrijfsleven.

De minister van VROM is programmaminister voor de Wadden. De nationale hoofddoelstelling voor de Waddenzee staat verwoord in de pkb Derde Nota Waddenzee als een duurzame bescherming en ontwikkeling van de Waddenzee als natuurgebied en behoud van het unieke open landschap. Op grond van het advies van de Adviesgroep Waddenzeebeleid heeft het kabinet Balkenende-III besloten tot een offensieve aanpak om de doelen te bereiken. Hiervoor is € 800 mln uitgetrokken, verspreid over een investeringsperiode van 20 jaar.

Het Waddenfonds heeft als doel:

- het vergroten en versterken van natuur en landschapswaarden van het Waddengebied;

- het verminderen of wegnemen van externe bedreigingen;
- een duurzame economische ontwikkeling in het Waddengebied en een substantiële transitie naar een duurzame energiehuishouding;
- het ontwikkelen van een duurzame kennishuishouding ten aanzien van het Waddengebied.

In samenwerking met Duitsland is ten aanzien van het betwiste gebied Eems-Dollard het doel te komen tot een op elkaar afgestemd beheer.

Het Beleidsbesluit Schelpdiervisserij bevindt zich in de uitvoeringsfase. De mosselvisserij in de Waddenzee heeft de taak zich binnen 15 jaar te verduurzamen.

Wat is de stand van zaken

Samen met Duitsland is een nominatiedossier Werelderfgoed in voorbereiding. Om te komen tot meer draagvlak in de regio voor de nominatie is samen met de regio onder leiding van de burgemeester van Terschelling een werkgroep ingesteld. Daarnaast is onder leiding van oud-gedeputeerde Van Dijk een klankbordgroep bestaande uit belangenorganisaties ingesteld. Een uitgebreid communicatietraject waarborgt de transparantie en de betrokkenheid van de regio. Het streven is om de nominatie te verzilveren op de volgende trilaterale regeringsconferentie in Duitsland in 2010.

De pkb Derde Nota Waddenzee kan begin 2007 in de Staatscourant worden gepubliceerd. De Wet op het Waddenfonds met bijbehorende ministeriele regeling, investeringsplan en uitvoeringsplan verkeert in een eindstadium. De Wet op het Waddenfonds is gepubliceerd. De ministeriele regeling is ter toetsing aan de Europese Commissie voorgelegd. De Europese Commissie heeft aanvullende vragen gesteld met betrekking tot staatssteunaspecten.

Het Waddenfonds is opgenomen op de VROM-begroting. DLG is de uitvoeringsorganisatie. Voor de gaswinning onder de Waddenzee zijn vijf natuurbeschermingswetvergunningen verleend. Er zijn in augustus 2006 zeven beroepen ingesteld bij de Raad van State.

In 2007 zullen de Wadden-provincies een convenant opstellen om verstoring door vaarrecreatie op de Waddenzee te voorkomen.

De minister van 'Umwelt' Van Nieder Saksen heeft zich akkoord verklaard met een onderling afgestemde aanmelding van het Eems Dollard-gebied in het kader van de Habitatrichtlijn. Dit is in voorbereiding en de aanmelding bij de Europese Commissie zal begin 2007 plaatsvinden. De voorbereiding voor het opstellen van een gezamenlijk managementplan is gestart. Het wachten is nog op een politiek akkoord van Duitsland.

In de relatie people, planet, profit spelen verschillende dilemma's. Dit geldt bijvoorbeeld ten aanzien van de gaswinning, maar ook de schelpdiervisserij, defensie en bij activiteiten aan de rand van de Waddenzee, als glastuinbouw. De minister van LNV is bevoegd voor vergunningverlening op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 voor al deze projecten. Gaswinning is vergund en lijkt ook door de Eurocommissaris aanvaard. De schelpdiervisserij staat onder druk. Bij de uitwerking van het Beleidsbesluit wordt er op ingezet dat er een toekomst is voor de visserij op het wad. Met de regelmaat van de klok lopen er bezwarenprocedures vanuit NGO's tegen de mosselvisserij omdat ze deze willen inperken. LNV heeft het initiatief genomen de mosselsector en de natuurbeschermingsorganisaties weer aan de overlegtafel te krijgen.

Het bestaand gebruik in de Waddenzee en de voorwaarden die daaraan worden gesteld zullen opgenomen worden in het beheerplan. Ook bij diverse militaire activiteiten in het Waddenzeegebied is sprake van 'bestaand gebruik'. Activiteiten die in sommige gevallen ecologische effecten sorteren. Met name vanuit de diverse natuurorganisaties wordt de eventuele regulering van militair bestaand gebruik van het Waddenzeegebied middels een beheerplan, met grote aandacht gevolgd.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Ter ondersteuning van het draagvlak voor het Werelderfgoed heeft de minister van LNV aan de regio aangeboden om een convenant te ondertekenen waarin wordt gewaarborgd dat een nominatie als Werelderfgoed geen extra beperkende maatregelen met zich mee brengt. Samen met de regio wordt nog een geschikt moment uitgekozen. Vanaf februari 2007 zal een uitgebreide consultatie met de regio plaatsvinden op basis van het concept-nomatiedossier. Over enkele

jaren zal een nieuw trilateraal Waddenzeeplan worden vastgesteld en heeft het Waddenseaforum concrete acties uitgevoerd die bijdragen aan geïntegreerd beheer van kustzonegebieden.

Nationaal speelt de implementatie van de nieuwe bestuurlijke organisatie met een upgradering van het bestaande Regionaal College Waddengebied (RCW). Dit houdt in een slagvaardiger en transparanter bestuur zonder wijziging in bestaande verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de afzonderlijke overheden. Regisseurs spelen hier een belangrijke rol. LNV is regisseur voor de thema's internationale zaken, natuurbeheer, recreatie en kennis. De pkb Derde Nota Waddenzee en de Wet op het waddenfonds zijn de Eerste Kamer gepasseerd. Op dit moment wordt gewerkt aan het integrale beheer- en ontwikkelingsplan voor de Waddenzee door de RCW in opdracht van het Coördinatie College Waddengebied (CCW). Nadat de ministeriele regeling de staatssteuntoets van de Europese Commissie heeft doorstaan zal in het tweede kwartaal van dit jaar de eerste tender van het Waddenfonds worden opengesteld en kan DLG de uitvoering ter hand nemen. Over enkele jaren wordt het fonds geëvalueerd. Het overleg over het convenant vaarrecreatie ter voorkoming van verstoring is opnieuw gestart.

In de eerste helft van 2007 zal de Eems Dollard samen met of in afstemming met Duitsland worden aangemeld als habitatrichtlijngebied.

In het kader van het Beleidsbesluit Schelpdiervisserij lopen er diverse activiteiten waaronder de experimenten mosselzaadvisserij. In 2007 worden de experimenten voor mosselzaadinvanginstallaties geëvalueerd en wordt bezien in hoeverre commerciële opschaling van de experimenten tot de mogelijkheden behoort. Op aanvraag van LNV komt de Raad voor de Wadden met een advies over duurzame visserij in de Waddenzee.

In 2007 zal de Waddenzee als een van de eerste gebieden in de tweede tranche worden aangewezen als Natura 2000-gebied en kan men starten met het opstellen van het beheerplan. Het beheerplan Natura 2000 wordt zoveel mogelijk geïntegreerd met het Beheer en Ontwikkelingsplan dat het Regionaal College Waddengebied opstelt in opdracht van de Coördinatiecollege Waddengebied.

Politieke en maatschappelijke context

De Raad voor de Wadden heeft geadviseerd om de minister van LNV een leidende rol te geven in het Waddenzeebeleid vanuit de gedachte dat niet de ruimtelijke ordening maar de Natuurbeschermingswet leidend is ten aanzien van de afwegingen in de Waddenzee. Nu ligt de verantwoordelijkheid en coördinerende rol van het Waddenzeebeleid nog bij de minister van VROM. Voor een nieuw kabinet kan het advies van de Raad aanleiding zijn om de verantwoordelijkheidsverdeling te veranderen.

Van het Waddenfonds wordt een forse impuls verwacht voor het bereiken van het ontwikkelingsperspectief. Politiek is afgesproken dat een ongeveer gelijke verdeling zal plaatsvinden over natuur- en economische projecten.

De kans is groot dat nu eindelijk na jaren het hele estuarium Eems Dollard samen met Duitsland onder hetzelfde beschermingsregiem wordt gebracht. Twistpunten naar aanleiding van verschillen in regelgeving (bijv. mosselzaadvisserij) zullen dan tot het verleden behoren. Het kabinet van Niedersachsen aarzelt nog steeds om in te stemmen met een gezamenlijk managementplan voor het Eems Dollard-estuarium.

12. Deltawateren

Beleidsdoelstelling

Als gevolg van de aanleg van de Deltawerken is de verbinding tussen de rivieren Rijn en Maas en de Noordzee verbroken, zijn de overgangen van zoet naar zout water hard en is van een samenhangend delta-ecosysteem met zeearmen en estuaria geen sprake meer. De keerzijde van de veiligheid door de Deltawerken wordt donker gekleurd door de negatieve gevolgen voor water, milieu en ecologie van de Delta. Groeiende urgentie door verzilting, zeespiegelrijzing en toename rivierwaterafvoer.

De LNV-beleidsopgave is herstel en instandhouding van ecologische kwaliteiten van de Deltawateren in hun onderlinge samenhang door herstel van de estuariene dynamiek. Met inpassing van andere gebruiksfuncties. Borging hiervoor is gelegen in de Natura 2000 en de

Ecologische Hoofdstructuur (EHS), voor alle Deltawateren van toepassing. Vanuit haar verantwoordelijkheid voor natuur, landbouw en visserij agendeert LNV die belangen (knelpunten en doelen) en toetst zij projecten aan de door LNV geïmplementeerde wet- en regelgeving (Natuurbeschermingswet, Flora- en faunawet en Visserijwet). Ook faciliteert LNV het proces in de regio door bijvoorbeeld de ontwikkeling van kennis.

Wat is de stand van zaken

De aanpak gebeurt langs drie lijnen: Deltabreed, thema-georiënteerd en gebiedsgericht. Samenhang tussen ecologie, veiligheid en economie is nodig om stappen vooruit te zetten.

- Door provincies Zeeland, Zuid-Holland en Noord-Brabant wordt in samenwerking met het rijk een uitvoeringsprogramma Kracht van de Delta (conform Nota Ruimte) opgesteld. In dat kader zijn maatschappelijk gedragen hoofdkeuzen noodzakelijk, maar ook lastig (herstel verbindingen en getijden, meer zoutinvloed).
- Gebiedsgewijs worden discussies gevoerd over de zoetwatersituatie voor de landbouw, die onder druk staat door toenemende verzilting en herstel estuariene dynamiek.
- De implementatie van het Beleidsbesluit Schelpdiervisserij (duurzame visserij binnen randvoorwaarden van natuur) komt krakend op gang. Ruimte voor kokkelvisserij en import mosselzaadvisserij wordt nog vooral via de rechter bepaald.
- Vanwege de Kaderrichtlijn Water (KRW) en Natura 2000 start Rijkswaterstaat nu met de opstelling van integrale beheersplannen voor waterkwaliteit en natuur. Daarbij staat samenhang tussen de gebieden voorop.
- De planstudie/MER om de blauwalgenproblematiek in Krammer-Volkerak-Zoommeer op te lossen wordt nu opgeschaald omdat de oplossingsrichting (terug naar zout) risico's en effecten buiten het plangebied geeft, met name in de zoetwatervoorziening voor drinkwater en landbouw.
- De uitvoering van de Vlaamse-Nederlandse Ontwikkelingsschets Schelde-estuarium 2010 (veiligheid, bereikbaarheid haven Antwerpen, natuurlijkheid) wordt bemoeilijkt door verzet van deel van Zeeuwse bevolking/landbouwers tegen ontpoldering voor natuur.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Deltabreed

Afronding en besluitvorming over uitvoeringsprogramma voor de Deltawateren (Kracht van de Delta) door de Deltaraad (Zeeland, Zuid-Holland, Noord-Brabant, VW, LNV, VROM). De LNV-inzet is gericht op het maken van hoofdkeuzen en duurzame oplossingen, met brede benadering (Planet-People-Profit) passend binnen de Natura 2000-doelen.

Zoetwatersituatie Landbouw

Op basis van een uitgebreide scenariostudie van LNV wordt een brede maatschappelijke discussie gestimuleerd over de zoetwatersituatie voor de landbouw tegen de achtergrond van enerzijds de ontwikkelingen in de Delta (waaronder verzilting) en anderzijds de landbouwontwikkelingen (landbouwhervormingen in de EU). Water moet meer leidend worden in de bedrijfsontwikkeling.

Visserij

De ontwikkeling van duurzame en innovatieve schelpdiervisserij die inpasbaar is binnen de randvoorwaarden van natuur staat nog in de kinderschoenen.

Krammer-Volkerak-Zoommeer

Dit is de sleutel binnen de Delta vanwege de ligging van dit zoete meer tussen enerzijds de rivieren en anderzijds de zoute Deltawateren en de zee. Het meer kent een jaarlijks terugkerend ernstig blauwalgenprobleem. De besluitvorming over de oplossing daarvan is bestuurlijk complex en raakt ondermeer de zoetwaterverdeling in West-Nederland. Vanwege de trajecten voor Natura 2000 en KRW zijn komend jaar beslissingen noodzakelijk.

Westerschelde

De Westerschelde is het enig niet-afgesloten estuarium in de Zuidwestelijke Delta en vormt de scheepvaartroute naar de Antwerpse haven. De actuele ontwikkeling betreft integrale uitvoering van de Vlaams-Nederlandse Ontwikkelingsschets 2010 voor het Schelde-estuarium ten behoeve van de bereikbaarheid, natuurlijkheid en veiligheid. In een convenant tussen het rijk en provincie Zeeland is ondermeer vastgelegd de ontwikkeling van circa 600 hectare nieuwe estuariene natuur door de provincie ter realisatie van de Natura 2000-doelen. Provincie Zeeland ondervindt veel maatschappelijke weerstand tegen 'ontpoldering ten behoeve van natuur'. De Tweede Kamer

heeft zich gesteld achter de roep om een vrijwillige grondverwerving. LNV blijft eindverantwoordelijk voor dit natuurprogramma en faciliteert de provincie daartoe (RPP, middelen, kennis).

Grevelingen

Natuur- en Recreatieschap de Grevelingen heeft initiatief genomen tot visie 'Zicht op de Grevelingen' en stelt gedeeltelijk herstel van getijdendynamiek centraal. Maatschappelijke organisaties ondersteunen dit grotendeels. LNV zal vervolg willen steunen.

Oosterschelde

Als gevolg van de Deltawerken, waaronder de Oosterscheldekering, is het systeem uit evenwicht. Zandplaten kalven af (zandhonger). Dit heeft negatieve gevolgen voor natuur, onder andere voor steltlopers en zeehonden. De LNV-inzet is gericht op het remmen van de achteruitgang van het systeem en intussen nagaan welke reële oplossingen er zijn, waarvoor Rijkswaterstaat eerstverantwoordelijk is.

De Japanse oester ontwikkelt zich zeer snel. Dit heeft negatieve gevolgen voor vooral visserij en recreatie.

Voordelta

Een beheerplan voor dit kustgebied waarin de natuurcompensatieopgaven voor PMR (2^e Maasvlakte) en instandhoudingsdoelen in het kader van Natura 2000 worden geïntegreerd, nadert afronding. De belangen van de visserij, toerisme en natuur moeten worden afgewogen.

Haringvliet

Afgesproken is om de Kier Haringvliet (= open sluizen) en de uitvoering van compenserende zoetwatervoorzieningen uiterlijk in 2008 te realiseren.

Politieke en maatschappelijke context

Het toenemend besef in regio van de negatieve effecten van de Deltawerken en van klimaatsverandering gaat gepaard met groeiend inzicht dat herstel van estuariene dynamiek noodzakelijk is als oplossing voor problemen. De inzet moet gericht zijn op duurzame oplossingen voor de lange termijn. Commitment van regio - in het bijzonder van de provincies - is belangrijk. Heersende belangen en gebruiksfuncties zetten in op korte-termijn-oplossingen, en zijn niet altijd duurzaam.

13. Vervolg besluitvormingsproces Zuiderzeelijn

Beleidsdoelstelling

Aanleiding voor uitwerking regionaal ruimtelijk economisch pakket.

In april 2006 is de Structuurvisie Zuiderzeelijn uitgebracht, inclusief een beleidsvoornemen van het kabinet. Hierover heeft op 1 juni 2006 een hoofdlijnen debat met de Tweede Kamer plaatsgevonden. Naar aanleiding van de Motie Van Hijum is de Projectorganisatie Zuiderzeelijn in samenwerking en overleg met Noord-Nederland een proces gestart, met als doel te komen tot een definitieve Structuurvisie Zuiderzeelijn, (ofwel Structuurvisie deel II). In dit proces worden drie hoofdstromen onderscheiden:

1. verder uitwerken van een ruimtelijk-economisch pakket voor Noord-Nederland en noordelijk Flevoland, onder verantwoordelijkheid van EZ;
2. samenstellen van een regionaal bereikbaarheidspakket voor Noord-Nederland en noordelijk Flevoland;
3. volwaardige uitwerking van de door de regio voorgestelde Hoge Snelheidstrein (HST) variant (HST-3) en de door de Tweede Kamer gevraagde Hanzelijn-plus variant volgens het plan NoordLink van de NS.

Het ruimtelijk-economisch pakket en het regionaal bereikbaarheidspakket vormen tezamen het regiospecifieke pakket, dat in de definitieve structuurvisie vergeleken zal worden met de HST.

Wat is de stand van zaken

Een nieuw kabinet moet besluiten over de Structuurvisie Zuiderzeelijn, mede op basis van voorliggende onderzoeksrapporten. De reservering van € 2,8 mrd in het Infrafonds blijft gehandhaafd.

Politieke en maatschappelijke context

Op grond van een MKBA en nader onderzoek is het rijk van mening dat er geen Zuiderzeelijn moet komen en dat de regio veel meer baat heeft bij een zogenaamd Regiospecifiek Alternatief Zuiderzeelijn. In het ruimtelijk-economisch pakket is ook een aantal voorbeeldprojecten opgenomen die kansrijk zijn voor de landbouw en recreatie.

14. Publiek-private gebiedsontwikkeling

Beleidsdoelstelling

Het rijk wil actiever met haar gronden omgaan om rijksdoelen in het landelijk gebied goedkoper, beter en sneller te realiseren. Er worden meer mogelijkheden gecreëerd om anticiperend grond aan te kopen en om risicodragend te participeren in publiek-publieke en in publiek-private gebiedsontwikkelingsprojecten. Van belang hierbij is om te komen tot meer efficiency en effectiviteit bij de Rijksvastgoeddiensten.

Stand van zaken en toekomstige ontwikkeling

Er is door het rijk een Gemeenschappelijk OntwikkelingsBedrijf (GOB) opgericht (ondergebracht bij VROM)

Het GOB is opgericht om het management op zich te nemen van ontwikkelingsprojecten die een meervoudig rijksbelang hebben en/of waar veel vastgoed bij betrokken is. Het GOB wordt ingeschakeld om de rijksbelangen gebundeld in te brengen in de business case in plaats van dat diverse departementen elk hun eigen belangen inbrengen. Op deze manier worden projecten sneller, beter en goedkoper gerealiseerd. Bovendien is het doel dat door het GOB de samenwerking tussen rijksorganisaties wordt bevorderd en het rijk door andere overheden en marktpartijen als één professionele en ontwikkelingsgerichte partner wordt ervaren.

Het GOB werkt in opdracht van het ministerieel opdrachtgeverberaad, waarin zes departementen zijn vertegenwoordigd (VW, VROM, LNV, Defensie, Financiën en EZ, OCW is agendalid).

Per project fungeert één departement als coördinator in de voorbereiding (LNV is coördinator voor de projecten Nieuwe Hollandse Waterlinie en Greenport Venlo) en bij een positief besluit over inschakeling van het GOB als gedelegeerd opdrachtgever namens het opdrachtgeverberaad. Op dit moment zijn alleen Bloemendaler Polder, Valkenburg en Almere definitief als GOB-project aangewezen. (In alle gevallen is VROM gedelegeerd opdrachtgever).

- LNV heeft voor DLG/BBL een kader voor ontwikkelingsgericht werken vastgesteld. Dit kader beschrijft onder welke voorwaarden het Bureau Beheer Landbouwgronden (BBL) met eigen middelen of middelen van LNV kan bijdragen aan de realisatie van LNV-doelen door ontwikkelingsgericht werken, welke werkwijze daarbij wordt toegepast en hoe de besluitvorming binnen LNV verloopt.

De regel is dat de directeur DLG/BBL bevoegd is tot een bedrag van 5 miljoen risicodragend te participeren. De directie Regionale Zaken van LNV moet hierbij wel beoordelen of er rijksdoelen gerealiseerd worden. Boven de 5 miljoen dient de Minister goedkeuring te geven. BBL bouwt inmiddels een risicobuffer op, zodat risicodragende ontwikkeling tot de normale werkwijze gaat behoren. De looptijd van het kader (oorspronkelijk tot 1 januari 2007, de aanvangsdatum van het ILG) is inmiddels verlengd. In het komend half jaar wordt bezien of het kader wordt herbevestigd of herzien.

- Voor Staatsbosbeheer is een concept-richtlijn projecten gebiedsontwikkeling vastgesteld. Op basis van de evaluatie in 2007 van de uitvoering van 10 pilotprojecten dient deze nog definitief te worden vastgesteld.

- De provincies worden in staat gesteld om met de BBL-gronden ontwikkelingsgericht te werken. Provincies maken afspraken met het rijk in bestuursovereenkomsten in het kader van het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG). In dat kader sturen provincies waar en voor welk doel gronden moeten worden aangekocht. Provincies krijgen daartoe volledige zeggenschap over de voor ILG-doelen bestemde gronden. Provincies worden ook in staat gesteld ontwikkelingsgericht te werken met deze gronden. Dat kan op twee manieren:
    - BBL participeert risicodragend en is gehouden aan de vigerende rijkskaders;
    - of provincies verwerven de gronden tegen actuele marktwaarde uit het BBL-bezit en participeren risicodragend.
- In dat laatste geval worden risico's niet afgewenteld op de ILG-budgetten en blijven provincies gehouden aan hun ILG-taakstellingen.

15. Ontwikkelingen rondom het agentschap DLG

Beleidsdoelstelling

Uitvoering van het beleid voor het landelijk gebied (Wet Inrichting Landelijk Gebied (WILG), EU-Betaalorgaan, Wet Agrarisch Grondverkeer (WAG) / Bureau Beheer Landbouwgronden (BBL)).

Wat is de stand van zaken

Drie ontwikkelingen zijn relevant:

1. de behandeling WILG in de Tweede Kamer;
2. het kabinetsstandpunt ten aanzien van het interdepartementaal beleidsonderzoek Vastgoed (IBO-Vastgoed);
3. de DLG-Raad.

Ad 1. DLG heeft sinds 1 januari 2004 de status van agentschap van het ministerie van LNV. Bij de behandeling van de WILG in de Tweede Kamer bleek nog discussie is over de positie van DLG. De minister van LNV heeft aangegeven dat een landelijk ongedeelde dienst de beste garantie geeft voor een adequate uitvoering van het beleid. Hij heeft toegezegd een Commissie van Wijzen in te stellen die gaat onderzoeken hoe de provincies (als grootste opdrachtgever van DLG) meer zeggenschap kunnen krijgen over het agentschap DLG in de eigenaarslijn, uitgaande van een ongedeelde, landelijke dienst. Inmiddels heeft de Commissie van Wijzen haar rapport aan de minister aangeboden. In 2007 moet de minister hierover een standpunt innemen.

Ad 2. Het doel van het IBO-Vastgoed was om te bezien hoe de vastgoedfuncties van de rijksoverheid kunnen worden georganiseerd om te komen tot een doelmatiger uitvoering van beleid en om te bezien wat de voor- en nadelen zijn van een verdere verbreding van de fusie tussen DLG en Domeinen en van de ontwikkelingsgerichte samenwerking van de vastgoeddiensten. Het kabinetsstandpunt ten aanzien van het resultaat van het IBO-vastgoed houdt onder andere in dat

- de voorgenomen fusie tussen DLG en Domeinen niet doorgaat;
- nader wordt onderzocht of vastgoedtaken worden geconcentreerd bij Domeinen, met uitzondering van de DLG-taken;
- BBL blijft bestaan in de huidige vorm maar transparanter moet worden gemaakt.

Voor de beleidsrealisatie in het landelijk gebied zijn dit goede ontwikkelingen, omdat de samenhang tussen grondverwerving en inrichting van het landelijk gebied behouden blijft. Ten behoeve van deze beleidsrealisatie is een samenwerkingsovereenkomst met Domeinen opgesteld. De samenwerking betreft een aantal projecten en thema's.

Ad 3. Op 10 december 2003 is de DLG-Raad ingesteld. De Raad is een adviesraad voor de minister, samengesteld uit een onafhankelijk voorzitter, twee leden op voordracht van de gezamenlijke provincies en twee leden op voordracht van de gezamenlijke ministeries (LNV, VROM en VW). De leden zitten zonder last of ruggespraak in de Raad en zijn geen verantwoording schuldig aan de provincies en ministeries. De raad adviseert de minister over:

- de balans tussen de jaarlijkse vraag naar en de beschikbare inzet van DLG;
- de door DLG te hanteren normkosten;
- de efficiëntie en kwaliteit van het DLG-apparaat vanuit het belang van de opdrachtgevers en afnemers van DLG bij een kwalitatief goede dienstverlening;
- de door DLG uit te brengen offertes;

- de door DLG vast te stellen jaarplannen.

De leden van de Raad zijn voor 4 jaar benoemd. Jaarlijks vindt een overleg plaats tussen de minister van LNV en de DLG-Raad over actuele onderwerpen en de advisering door de Raad aan de minister.

Thans is aan de orde de toekomst van de Raad. In de gedachtevorming hierover spelen een rol de voorziene toename van invloed van de provincies in de eigenaarslijn (Commissie van Wijzen) en de ontwikkelingen ten aanzien van het BBL (meer transparantie en meer toezicht). Hangende deze ontwikkelingen is een vacature, die is ontstaan door het vertrek van één van de leden op voordracht van de gezamenlijke ministeries, nog niet vervuld.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Onderzoek door LNV (in samenwerking met DLG) naar Raad van Toezicht voor het BBL of de oude Commissie Beheer Landbouwgronden weer instellen.

Vitale Natuur

Meer natuur, vitale natuur. Daar staat LNV voor. De belangrijkste pijler is de ontwikkeling van een netwerk van aaneengesloten natuurgebieden door het hele land (de Ecologische Hoofdstructuur). LNV zet zich in voor behoud van de rijkdom aan planten- en diersoorten. Wanneer die wordt bedreigd, grijpt LNV in. Daarnaast financiert LNV natuurontwikkeling. Samen met natuurorganisaties wil het ministerie nieuwe paden inslaan, om het contact tussen mens en natuur te verbeteren. Natuur om te beschermen én om van te genieten.

In dit hoofdstuk worden beleidsdossiers op het thema vitale natuur beschreven, zoals biodiversiteit, de Ecologische Hoofdstructuur en Natura 2000.

1. Biodiversiteit (binnen Nederland)

Beleidsdoelstelling

Doel van het Beleidsprogramma Biodiversiteit Nederland (BBN) is om de EU-2010-doelstelling voor de Nederlandse (en Europese) biodiversiteit helpen te bereiken en het vitale belang daarvan duidelijk maken. Daarbij geldt de volgende ambitie:

- BBN dient minimaal te resulteren in een heldere verantwoording van de stand van zaken van het Nederlandse beleid voor de binnenlandse (en Europese) biodiversiteit in relatie tot de EU-2010-ambities.
- Additioneel kan BBN extra beleidsinzet formuleren. Gezien het grote aantal acties in het Actieplan, is bij het formuleren van extra beleidsinzet een nadere onderwerpselectie gewenst. Verder is er in het huidige nationale beleid op tal van relevante terreinen al inzet. Daarom wordt voorgesteld te kiezen voor een versterking van de bestaande inzet verkozen boven het formuleren van geheel nieuw beleid.

Wat is de stand van zaken

Het Milieu- en Natuurplanbureau (MNP) signaleert in de Natuurbalans (2006) een voortzetting van neerwaartse populatietrends voor tal van soorten in ons land en een nivellering van de biodiversiteit (de bijzondere soorten worden bijzonderder, de gewone gewoner). Het MNP verwacht dat voor Nederland de EU-2010-doelstelling niet zal worden gehaald. Dit ondanks het feit dat er voor het behoud van biodiversiteit binnen Nederland beleid is dat goed loopt, zoals de realisatie van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS), Natura 2000-gebieden en de ontwikkeling van de leefgebiedenbenadering.

Omdat de EU per 2010 de achteruitgang van de biodiversiteit binnen de EU een halt wil toeroepen, is er aanleiding het Nederlandse beleid voor de binnenlandse (en Europese) biodiversiteit te herijken. Ook vanuit politiek-maatschappelijk oogpunt is daar nu aanleiding toe. Herijking van bestaand Nederlands beleid voor de nationale (en Europese) biodiversiteit loopt via het BBN, en wel parallel en complementair aan het ontwikkelen van het tweede Beleidsprogramma Biodiversiteit Internationaal (BBI-2) waaraan al wordt gewerkt.

Het beschikbare instrumentarium voor instandhouding van de Nederlandse biodiversiteit omvat gebiedsbescherming (ondere andere EHS, Natuurbeschermingswet, Natura 2000), soortspecifieke bescherming (onder andere soortenbeschermingsplannen, leefgebiedenbenadering, Flora- en faunawet), en voorlichting, educatie, kennis en monitoring. Daarnaast is duurzaam beleid op het gebied van ruimte, infrastructuur, energie (CO₂-probleem), milieu, landbouw, bosbouw, recreatie en visserij essentieel voor de realisering van de biodiversiteitsdoelstellingen.

Wat speelt er op korte en lange termijn

LNV en VROM verkennen de mogelijkheid en wenselijkheid om een Taskforce Biodiversiteit in te stellen. Dit zou een onafhankelijk orgaan moeten worden waarin het bedrijfsleven, de wetenschap en NGO's een positie hebben en dat het thema biodiversiteit maatschappelijk en politiek kan agenderen.

Op korte termijn moet gestart te worden met een nulmeting, om de toestand van de biodiversiteit in Nederland in kaart te brengen. Dat geeft dan kansen om het beleid naar 2010 bij te sturen.

Politieke en maatschappelijke context

Vanuit het perspectief van de nationale biodiversiteitsdoelstellingen vormen de nog steeds groeiende ruimtebehoefte, onder andere voor woningbouw en infrastructuur en de ongunstige milieucondities (onder andere verdroging) als gevolg van onder meer de landbouw een belangrijke algemene bedreiging. Daarnaast is er het - grensoverstijgende - klimaatprobleem, waaraan op nationaal niveau de (groeiende) energieconsumptie door huishoudens fors bijdraagt. Daar staat tegenover dat veel Nederlanders natuur belangrijk vinden en dat zij op grote schaal doneren aan natuurorganisaties. Er liggen kansen om de biodiversiteitsproblematiek beter te integreren in ander beleid. Hoe dan ook lijkt nadrukkelijker verbreding van de problematiek naar terreinen van andere departementen opportuun.

2. Biodiversiteit internationaal en Bossenbeleid

Beleidsdoelstelling

Biodiversiteit

Sinds de World Summit on Sustainable Development (WSSD) van 2002 staat de doelstelling om het verlies aan biodiversiteit per 2010 tot staan te brengen centraal. In antwoord hierop heeft de Europese Commissie in mei 2006 een mededeling met actieplan uitgebracht waarin de EU-inzet op deze doelstelling is verwoord. In Nederland wordt op dit moment onder leiding van LNV gewerkt aan het interdepartementale Beleidsprogramma Biodiversiteit Internationaal voor de periode 2007-2011, dat de Nederlandse bijdrage aan het behoud en duurzaam gebruik van de internationale biodiversiteit vormgeeft.

Bossen

Het duurzaam beheer van met name tropische bossen vormt een onderwerp van aanzienlijke maatschappelijke en politieke aandacht. Nederland is van oudsher een van de meest vooraanstaande actoren op internationaal bossengebied en wil deze rol blijven vervullen. Daartoe continueert Nederland het streven om tot mondiale afspraken over het duurzame gebruik en beheer van bossen te komen en ondersteunt zij wereldwijd activiteiten op het gebied van legaal en duurzaam bosbeheer met speciale aandacht voor armoedebestrijding, het behoud van biodiversiteit en de rol van het bedrijfsleven. In eigen land hanteert Nederland de doelstelling dat overheidsdiensten vanaf 2010 alleen nog hout van aantoonbaar duurzame herkomst mogen gebruiken. Tot die tijd moet hout minimaal legaal geproduceerd zijn. De Nederlandse houthandel heeft als doelstelling om in 2009 de legale herkomst van alle hout te kunnen traceren en voor 75% van het geleverde hout de duurzame productie te kunnen aantonen.

Wat is de stand van zaken

Biodiversiteit:

De Convention on Biological Diversity (CBD) kwam in 1992 tot stand, en streeft naar het behoud en duurzaam gebruik van biologische diversiteit en de billijke verdeling van de voordelen die voortvloeien uit het gebruik daarvan. Na de eerste 10 jaar, die in het teken stonden van de operationalisering van deze doelstellingen in een reeks van werkprogramma's en richtlijnen, is het accent sinds de Conferentie van Partijen van 2002 in Den Haag op de implementatie van deze afspraken komen te liggen. Het meest gevoelige onderwerp dat nog verdere uitwerking behoeft, is de toegang tot en eerlijke verdeling van de opbrengsten van genetische bronnen (*access and benefit sharing*). Andere onderwerpen waaraan Nederland belang hecht zijn een meer samenhangend beheer van natuurgebieden en de integratie van biodiversiteitsdoelstellingen in economische sectoren als de bosbouw, landbouw, visserij en toerisme.

Bossen

De bossendiscussie speelt sinds 1992 toen de zorg over het verdwijnen van bossen culmineerde in een mislukte poging om te komen tot een international bossenverdrag. Sinds die tijd woedt het debat over een bossen instrument voort in het kader van het United Nations Forum on Forests (UNFF). Naast UNFF bestaan er vele internationale en regionale organisaties en fora die zich met (deel)aspecten van het ontbossingsprobleem bezig houden. Zo kijkt de CBD naar bossen en biodiversiteit, de Internationale Tropisch Hout Organisatie naar bossen en handel; de FAO naar

bossen en armoede; het Kyoto Protocol naar bossen en koolstofvastlegging. Daarnaast zijn er tal van EU en pan-Europese initiatieven (bijvoorbeeld Forest Law Enforcement, Governance and Trade (FLEGT)). Deze versnippering komt de kwaliteit van het bossendebat niet altijd ten goede, zij het dat veel van deze lijnen samen komen bij LNV en er op bossengebied sprake is van een zeer goede interdepartementale samenwerking waardoor Nederland goed in staat is om dwarsverbanden te leggen en de coherentie van haar internationale positie in de verschillende fora te bewaken.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Biodiversiteit

Op mondiaal niveau wordt gestreefd om in 2010 te komen tot een internationaal regime voor de toegang en eerlijke verdeling van de opbrengsten van genetische bronnen. In Europa staat de implementatie van biodiversiteitsafspraken binnen de EU en in pan-Europees verband centraal. Ten algemene wordt gestreefd naar het operationaliseren van de CBD-werkprogramma's in concrete activiteiten op het gebied van kennisoverdracht, financiële steun, grensoverschrijdende samenwerking en de samenwerking met maatschappelijke partners.

Bossen

Nederland zet in het kader van het UNFF zwaar in op de ontwikkeling van een internationaal bosseninstrument. Nederland is voorzitter van de UNFF-7 die in april 2007 meer duidelijkheid moet geven over de haalbaarheid van een instrument. Daarnaast ondersteunt Nederland de Europese Commissie in haar FLEGT onderhandelingen met Maleisië om te komen tot een bilateraal verdrag dat de legaliteit van door Maleisië aan de EU geleverd hout moet garanderen. Ook speelt Nederland een vooraanstaande rol in internationale bossen fora als de Internationale Tropisch Hout Organisatie en de FAO en is zij via het ministerie van Ontwikkelingssamenwerking een van de grootste internationale donoren op bossengebied.

In 2007 is in Warschau een bijeenkomst voorzien van de Ministerial Conference on the Protection of Forests in Europe (MCPFE). De MCPFE, een op hoog politiek niveau ontstaan initiatief, richt zich op een politieke inzet voor de bescherming en het duurzaam beheer van bossen. Bij de MCPFE zijn 45 Europese landen aangesloten. Hoog op de agenda van de conferentie zullen waarschijnlijk staan: bossen en water, het gebruik van bossen voor biomassa en energie, en klimaatverandering.

Politieke en maatschappelijke context

Biodiversiteit

'Biodiversiteit' is een moeilijk af te bakenen beleidsterrein. Dit bemoeilijkt de formulering van heldere uitvoeringsactiviteiten. Bovendien is niet altijd duidelijk in hoeverre het Biodiversiteitsverdrag danwel één van de meer specifieke natuurverdragen het primaire kader voor implementatie zou moeten zijn. Mondiaal is sprake van een Noord-Zuid-tegenstelling. Waar de ontwikkelde landen vooral inzetten op betere bescherming van nog gezonde ecosystemen die meestal in landen liggen die zich minder economisch hebben ontwikkeld, zijn de arme landen vooral geïnteresseerd in een optimale benutting van deze ecosystemen. Het accent dient de komende tijd verder te verschuiven naar uitvoeringsactiviteiten toegespitst op subthema's en subregio's. Op deze wijze kan implementatie beter hanteerbaar worden gemaakt en hopelijk op pragmatische wijze de meer principiële tegenstellingen worden omzeild.

Integratie van 'groene' aspecten in het ontwikkelingssamenwerkingbeleid en de beschikbaarheid van financiële middelen voor internationaal biodiversiteitbeleid zijn een doorgaand punt van aandacht.

Bossen

Ook de bossendiscussie wordt gedomineerd door de tegenstelling tussen de Westerse rijke landen die aandringen op een beter beheer van (tropische) bossen en daarbij met name het belang van goed bestuur benadrukken en de ontwikkelingslanden zoals Brazilië en Maleisië die de eigen soevereiniteit, het recht op ontwikkeling en de behoefte aan additionele financiële en technische steun benadrukken. Daardoorheen speelt ook een discussie over de mate waarin handelsinstrumenten gebruikt mogen worden om duurzaam bosbeheer te bevorderen. Waar de EU – binnen de grenzen van de WTO - genegen is de inzet van certificeringssystemen, FLEGT-legaliteitsverklaringen en publiek aanbestedingenbeleid te bevorderen is dit voor landen als de Verenigde Staten moeilijk bespreekbaar.

Het debat over de financiering van duurzaam bosbeheer en de relatie met het Kyoto Protocol verdient extra aandacht. Bilateraal verdient de relatie met Indonesië aandacht.

2.1 United Nations Forum on Forests (UNFF)

Beleidsdoelstelling

Vaststellen van een internationaal instrument voor alle typen bossen en een meerjarenprogramma voor UNFF

Wat is de stand van zaken

Tijdens de zevende bijeenkomst van UNFF (UNFF-7, april 2007) op het hoofdkwartier van de VN in New York moet een doorbraak worden gevonden in de jarenlange impasse om te komen tot een internationaal instrument voor bossen. De verschillende lidstaten van de Verenigde Naties zijn nog sterk verdeeld over de ingrediënten van een internationaal bosseninstrument, wel is er eenstemmigheid over de noodzaak om de onderhandelingen tijdens UNFF-7 af te ronden. Lidstaten hebben zich daarbij eveneens uitgesproken om een meerjarenprogramma voor UNFF tot 2015 te gaan opstellen.

Nederland is voorstander van een krachtig internationaal instrument voor bossen gericht op het bereiken van de onlangs vastgestelde kwantitatieve mondiale doelstellingen voor duurzaam bosbeheer. Een dergelijk instrument dient zich daarbij vooral te richten op de implementatie van internationale afspraken op lokaal niveau. Tevens is naar het oordeel van Nederland een versterkte koppeling tussen duurzaam bosbeheer en de armoedebestrijdingagenda van belang. De Directeur Internationale Zaken van LNV is gevraagd om de onderhandelingen tijdens UNFF-7 voor te zitten. Nederland heeft positief gereageerd op dit verzoek en ziet dit als een erkenning van de jarenlange inspanningen om te komen tot internationale afspraken op het gebied van duurzaam bosbeheer.

Wat speelt er op korte en lange termijn

De aankomende periode zal de directeur Internationale Zaken LNV als voorzitter van de onderhandelingen, informele consultaties uitvoeren met belangrijke lidstaten/regio's op dit dossier. In april 2007 vindt de finale onderhandelingsronde tijdens UNFF-7 plaats in New York.

Politieke en maatschappelijke context

Lidstaten van de VN zijn verdeeld over de inhoud van een internationaal instrument voor duurzaam bosbeheer. De EU, Mexico, Argentinië en Indonesië zijn voorstander van een krachtig internationaal instrument voor bossen. Onder meer Brazilië, de Verenigde Staten en Australië zijn terughoudender ten aanzien van de inhoud van een internationaal instrument.

3. Doelrealisatie en financiering beheer EHS

Beleidsdoelstelling

Het realiseren van een samenhangend natuurnetwerk – de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) – in Nederland ter grootte van 728.500 hectare. De EHS bestaat uit bestaande natuurgebieden, nieuwe natuurgebieden die worden verworven, ingericht en beheerd en agrarisch natuurbeheer. Via de subsidieregelingen van het Programma Beheer krijgen beheerders / eigenaren subsidie voor het beheer van de natuurgebieden. In 2018 moet de EHS gerealiseerd zijn.

Wat is de stand van zaken

De realisatie loopt op hoofdlijnen op schema. De omslag naar particulier beheer loopt achter door geringe deelnamebereidheid van boeren. Momenteel vindt er een ecologische evaluatie van het beheer door zowel Staatsbosbeheer als door particulieren plaats.

Wat speelt er op korte en lange termijn

In maart 2007 is de genoemde evaluatie klaar. Het is niet uit te sluiten dat uit de evaluatie het beeld naar voren komt dat het beheer kwalitatief verbeterd c.q. verzaamd moet worden om de gestelde biodiversiteitsdoelen te behalen. Dit betreft beheer door Staatsbosbeheer, particulier beheer en agrarisch natuurbeheer. Naast de eindrapportage van de evaluatie wordt ook de eindrapportage van de Commissie Witteveen over de normkosten van Staatsbosbeheer afgerond.

In samenhang zijn deze rapporten van grote invloed op de doelrealisatie en financiering van het beheer van de gehele EHS. Dit valt samen met de evaluatie van de omslag particulier beheer (minder verwerving en meer particulier beheer).

Politieke en maatschappelijke context

Bij de realisatie van de EHS zijn veel partijen betrokken, waaronder de grote terreinbeherende organisaties (Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en de provinciale Landschappen) en particuliere beheerders (waaronder boeren). Als uit de evaluatie naar voren komt dat het beheer verbeterd / verzaamd zal moeten worden, kan dit consequenties hebben voor de benodigde hoeveelheid geld, voor de aparte positie van de aansturing van Staatsbosbeheer, en voor het draagvlak voor particulier en agrarisch natuurbeheer.

4. Ecologische Hoofdstructuur – Doorwerking en kwaliteit

Beleidsdoelstelling

- Een eenduidige, stevige planologische verankering van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) in ruimtelijke plannen op alle niveaus (provincies, gemeenten, en andere rijkspartijen).
- De kwaliteit van de natuur (in de EHS) is zodanig dat de EHS zijn functie als instrument ter bescherming en versterking van de biodiversiteit goed kan vervullen.

Wat is de stand van zaken

Het concept van de EHS als sleutelinstrument in het biodiversiteitsbeleid is algemeen aanvaard en staat niet ter discussie. Tot voor kort lag de nadruk in de discussie over de EHS grotendeels op de sterk kwantitatief bepaalde onderdelen: taakstellingen voor verwerving, inrichting en beheer en het tempo waarin die taakstellingen gerealiseerd worden. Tegenwoordig richt de discussie zich meer en meer op de kwalitatieve aspecten: een heldere en volledige planologische veiligstelling (doorwerking), omgang met ingrepen in de EHS en de kwaliteit van de natuur. Dit is overigens in lijn met de aanbevelingen die de Algemene Rekenkamer in zijn rapport over Realisatie van de EHS heeft gedaan.

Planologische veiligstelling

Er wordt in ruimtelijke plannen van provincies op veel verschillende manieren met de EHS omgegaan. Daarnaast wordt de EHS in verschillend beleid nogal eens op een verschillende manier gedefinieerd. Daardoor is het erg lastig om een totaalbeeld te geven waaruit eenduidig blijkt waar de EHS ligt en hoe groot hij is. Bovendien laat de doorwerking naar de (juridisch bindende) gemeentelijke bestemmingsplannen te wensen over. Rijk en provincies werken aan een discussienotitie over de gesignaleerde problemen die spelen bij de doorwerking van de EHS. De discussienotitie moet in de loop van 2007 leiden tot breed gedragen beleidsuitspraken door rijk en provincies over de definitie en doorwerking van de EHS.

Ingrepen in de EHS

Om een meer ontwikkelingsgerichte aanpak van de EHS mogelijk te maken zijn in de Nota Ruimte afwegingskaders/instrumenten opgenomen die ingrepen in de EHS onder voorwaarden mogelijk maken: de EHS-saldbenadering en herbegrenzen van de EHS. De voorwaarden waaronder deze instrumenten kunnen worden toegepast, zijn door rijk en provincies uitgewerkt. Daarnaast zijn naar aanleiding van een rapport van de VROM-Inspectie ook de spelregels voor de toepassing van het compensatiebeginsel geactualiseerd. Resultaat is één document met spelregels voor de omgang met de grenzen van de EHS, waarin de verschillende afwegingskaders/instrumenten met elkaar in verband worden gebracht. Bestuurlijke overeenstemming wordt in de eerste maanden van 2007 verwacht. Daarna is het aan provincies om de uitwerking van de instrumenten naar hun eigen ruimtelijk beleid te vertalen.

Natuurkwaliteit

Om te komen tot een EHS van goede kwaliteit, moeten rijk en provincies nadere afspraken maken over de gewenste kwaliteit, de wijze waarop die bereikt moet worden (opgaven op het gebied van milieu- en watercondities in de EHS, ruimtelijke samenhang en beheer) en de monitoring van de richting waarin de natuurkwaliteit zich ontwikkelt. In de bestuursovereenkomst ILG per provincie is opgenomen dat rijk en betrokken provincie voor de mid term review ILG (2010) nader invulling geven aan de kwaliteitsborging van de EHS (inclusief Natura 2000) door afspraken te maken over

definiëring van natuurkwaliteit, over ambities voor natuurkwaliteit en over de monitoring van effecten.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Korte termijn (2007):

- Discussie over planologische doorwerking EHS;
- Komen tot bestuurlijk breed gedragen beleidsuitspraken over de definitie en doorwerking van de EHS;
- Spelregels voor ingrepen in de EHS bestuurlijk vaststellen door rijk en provincies;
- Afspraken over gewenste natuurkwaliteit en daartoe te ondernemen stappen (concretisering beleidsopgave natuurkwaliteit);
- Eerste opzet monitoringsysteem natuurkwaliteit in samenwerking met onder andere Milieu- en Natuurplanbureau, provincies en terreinbeheerders;
- Aansluiting van traject natuurkwaliteit bij het advies van de Taskforce Witteveen over het verbeteren van de aansturingrelatie tussen LNV en Staatsbosbeheer.

Langere termijn:

- Evaluatie doorwerking en spelregels EHS (2008-2009);
- Opzet van een monitoringsysteem natuurkwaliteit en het maken van afspraken over natuurkwaliteit met provincies;
- Opnemen van benchmark in de Natuurbalans vanaf 2009 als input voor midterm evaluatie ILG.

Politieke en maatschappelijke context

- Problemen in de doorwerking van de EHS worden inmiddels steeds breder onderkend door provincies. Het kernpunt in de discussie is de spanning tussen eigen beleidsvrijheid voor de provincies en eenduidigheid in afspraken met het oog op de verantwoording die het rijk aan de Tweede Kamer moet kunnen afleggen.
- Kwaliteit en omvang (planologie) hebben een sterke achterliggende financiële component.

5. Natura 2000

Beleidsdoelstelling

Nederland levert met Natura 2000 zowel een bijdrage aan de doelstelling van de Europese Commissie om in 2010 de achteruitgang van de biodiversiteit te stoppen, als een bijdrage aan de versterking van het juridisch kader rond bestaande natuur / Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Om de biodiversiteit te waarborgen worden bedreigde en waardevolle habitattypen en soorten in stand gehouden en zo nodig hersteld. Een belangrijk instrument hierbij is het realiseren van een netwerk van natuurgebieden: het Natura 2000-netwerk. Nederland draagt met 162 Natura 2000-gebieden op het land bij aan dit netwerk.

Wat is de stand van zaken

Artikel 2 van de Habitatrictlijn verplicht Nederland om alle habitattypen en soorten waar het mede verantwoordelijk voor draagt in een gunstige staat van instandhouding te brengen én om instandhoudingsdoelstellingen te definiëren. De instandhoudingsdoelstellingen geven een concretisering van de hoofddoelstelling van het Natura 2000-netwerk voor Nederland. Dit gebeurt op landelijk niveau én op gebiedsniveau. De Natura 2000-doelen op landelijk en op gebiedsniveau zijn vastgelegd in het 'Natura 2000-doelendocument'.

Het landelijke kader van de Natura 2000-doelen, de bijdrage van Nederland aan het Natura 2000-netwerk, is en wordt verder uitgewerkt in: aanwijzingsbesluiten, beheerplannen en vergunningen.

Aanwijzingsbesluiten: Naast de instandhoudingsdoelstellingen definieert het aanwijzingsbesluit de precieze omvang en begrenzing van een Natura 2000-gebied. Het is een formeel besluit en daarmee het instrument dat burgers, bedrijven en andere overheden direct bindt.

Aanwijzingsbesluiten hebben in beginsel een onbepaalde looptijd en worden vastgesteld door de minister van LNV. Op basis van periodieke evaluaties kunnen de aanwijzingsbesluiten worden herzien.

Beheerplannen: Per Natura 2000-gebied worden de in het aanwijzingsbesluit vastgelegde instandhoudingsdoelstellingen uitgewerkt in een beheerplan.

Vergunningen: Voortbouwend op de kaders van de aanwijzingsbesluiten en beheerplannen geeft de NB-wetvergunning aan onder welke randvoorwaarden een activiteit of plan is toegestaan in of nabij een Natura 2000-gebied. Vergunningen hebben een beperkte looptijd en worden na inwerkingtreding van de NB-wet in beginsel afgegeven door Gedeputeerde Staten. Voor enkele activiteiten van rijksbelang is de minister van LNV vergunningverlener. 'Bestaand gebruik' wordt in de beheerplannen geregeld.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Aanwijzingsbesluiten

De ontwerp-aanwijzingsbesluiten voor de eerste 111 gebieden (1^e tranche) liggen begin 2007 voor inspraak ter inzage, zoals voorgeschreven in artikel 11 van de NB-wet (de uniforme openbare voorbereidingsprocedure volgens Afdeling 3.4 van de Algemene Wet Bestuursrecht). Naar verwachting kunnen de aanwijzingsbesluiten medio 2007 definitief worden vastgesteld. Voor een aantal gebieden is vanwege uit te voeren onderzoeken of voor nadere afstemming met Kaderrichtlijn Water (KRW) meer tijd nodig voor het opstellen van het ontwerp-aanwijzingsbesluit. Deze besluiten worden naar verwachting vanaf de 2^e helft 2007 ter inzage gelegd, zodat eind 2007 / begin 2008 alle gebieden zijn aangewezen.

De beoordeling van de reacties van de terinzagelegging van de ontwerp-aanwijzingsbesluiten zal waarschijnlijk niet alleen ecologische en beleidsmatige, maar naar verwachting ook politiek-bestuurlijke keuzes vragen. Na afronding van deze procedures wordt de Europese Commissie over de aanwijzing van de Natura 2000-gebieden geïnformeerd.

Instandhoudingsdoelstellingen

De instandhoudingsdoelen zijn geformuleerd op basis van de best beschikbare kennis en informatie over de ontwikkelingen met betrekking tot de habitattypen en soorten binnen en buiten Nederland. De best mogelijke inschatting over de haalbaarheid en de mogelijkheden voor fasering zijn gehanteerd. Het monitoren en evalueren hiervan is van groot belang. Op drie momenten zullen de doelstellingen worden herijkt en zonodig bijgesteld: 1. bij aanwijzing van gebieden in een volgende tranche, 2. bij opstelling van de beheerplannen en 3. bij de geplande evaluatie in 2015. Het evaluatiemoment in 2015 valt samen met de geplande evaluatie in verband van de KRW. Voor dit moment is gekozen omdat voor een groot deel van de Natura 2000-gebieden ook de KRW van kracht is. Gezien de juridische en beleidsmatige samenhang tussen beide kaders is een goede afstemming van doelen en maatregelen essentieel. Daarnaast is er nog een aantal gebieden waar met name verdroging een probleem is. Het onlangs door de Taskforce Verdroging uitgebrachte advies speelt een belangrijke rol.

Beheerplannen

Voor alle Natura 2000-gebieden moet op grond van de NB-wet binnen drie jaar na vaststelling van het Natura 2000-aanwijzingsbesluit een beheerplan worden vastgesteld. Het beheerplan werkt de instandhoudingsdoelstellingen voor het Natura 2000-gebied verder uit in omvang, ruimte en tijd. Het beheerplan wordt opgesteld na overleg met eigenaren, beheerders, gebruikers en andere belanghebbenden. Het opstellen van beheerplannen met een wateropgave zal zo goed mogelijk worden afgestemd met de KRW stroomgebiedbeheersplannen.

Voor de opstellers van de beheerplannen is een 'Handreiking Beheerplannen Natura 2000 gebieden' opgesteld. Daarnaast is er een ondersteunende organisatie ingericht waar de opstellers van de eerste generatie beheerplannen terecht kunnen met vragen ten aanzien van inhoud en proces van totstandkoming en ervaringen kunnen delen.

Vergunningen en handhaving

Inzet is om het vergunningenstelsel zo hanteerbaar mogelijk te maken door middel van het leveren van goede handreikingen en andere hulpmiddelen aan vergunningaanvragers en –verleners. De bestaande handreikingen zullen bijna allemaal in 2007 een herziening behoeven.

Monitoring en rapportages

Er moet in 2007 een monitoringprogramma operationeel worden om enerzijds de realisatie van instandhoudingsdoelstellingen in de gaten te houden en anderzijds om aan de rapportageverplichting aan de Europese Commissie te kunnen voldoen. Het monitoringprogramma zal daarom ook meer omvatten dan alleen ecologische informatie maar ook zaken als de realisatie van compensatie, verleende vergunningen etc.

Politieke en maatschappelijke context

- Eind 2007 / begin 2008 realisatie van Natura 2000-netwerk, mogelijk dan ook integratie met EHS-beleid en Nationale Parken etc.
- Gebruikers van Natura 2000-gebieden zijn bezorgd over de haalbaarheid en betaalbaarheid van de instandhoudingsdoelstellingen. De angst is dat gebieden 'op slot' gaan en dat economische ontwikkeling ondergeschikt wordt aan natuurbehoud. Naar verwachting zal in de praktijk blijken dat dat niet het geval is. Mochten de instandhoudingsdoelen niet haalbaar en betaalbaar blijken, kunnen ze worden bijgesteld.

6. Natuurwetten en handhaving

Beleidsdoelstelling

Nederland levert met Natura 2000 een bijdrage aan de doelstelling van de Europese Commissie om in 2010 de achteruitgang van de biodiversiteit te stoppen. Om de biodiversiteit te waarborgen worden bedreigde en waardevolle habitattypen en soorten in stand gehouden en zo nodig hersteld. Een belangrijk instrument hierbij is het realiseren van een netwerk van natuurgebieden: het Natura 2000-netwerk. Nederland draagt met 162 Natura 2000-gebieden op het land bij aan dit netwerk. Alles binnen het wettelijk kader zoals de Natuurbeschermingswet (NB-wet) 1998 biedt, als nationale implementatie van de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn.

De Flora en Faunawet (Ff-wet) is in 2002 in werking getreden en vervangt Jachtwet, Vogelwet en het soortenspoor van de oude NB-wet. De Ff-wet geeft uitvoering aan het soortenbeschermingsspoor van de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn.

Wat is de stand van zaken

Voor Natura 2000 dienen de aangewezen gebieden te worden aangemeld bij de Europese Commissie. LNV is begonnen met de aanwijzing van de Natura 2000-gebieden. Daarna zal per gebied een beheerplan worden gemaakt waarin wordt beschreven hoe de instandhoudingsdoelstelling worden gerealiseerd.

In de Ff-wet wordt veel aandacht besteed aan het terugdringen van onnodige administratieve lastendruk en wordt ingezet op een betere bewustwording van burgers, bedrijven en overheden van de verplichtingen die voortvloeien uit de Ff-wet. De boodschap is dat de deze regelgeving er niet toe leidt dat Nederland op slot gaat onjuist is. De bescherming van de bijzondere en zeldzame soorten in Nederland vraagt wel om een zorgvuldige planning van bijvoorbeeld bouwprojecten of inrichtings- of beheermaatregelen.

Wat speelt er op korte en lange termijn

- Bij de Raad van State ligt een wetsvoorstel tot wijziging van de Nb-wet over de manier waarop bestaand gebruik in en bij Natura 2000-gebieden wordt geregeld.
- Via programmatisch handhaven wordt op de langere termijn ingezet op een versterking van de handhaving van de naleving van de natuurwetten.
- In 2006/2007 wordt de gecombineerde evaluatie van de Natuurbeschermingswet 1998, de Ff-wet en de Boswet uitgevoerd.
- In de tweede helft van 2007 zal de Europese Commissie op basis van de verslagen van de lidstaten over de uitvoering een review van de Habitatrichtlijn uitvoeren.

Politieke en maatschappelijke context

Natuurbeschermingswet (Nb-wet)

- Dossier bestaand gebruik

In 2006 heeft een interdepartementale discussie plaatsgevonden over de beoordeling van bestaand gebruik onder de Nb-wet. De aanwijzing van de Natura 2000-gebieden kan namelijk gevolgen hebben voor het bestaand gebruik in die gebieden. In principe wordt in de beheerplannen vastgelegd wat wel en niet is toegestaan. De beheerplannen kunnen nog maximaal drie jaar op zich laten wachten. Als tussenoplossing is afgesproken dat de overheid via een wetswijziging de bevoegdheid krijgt om eenzijdig af te dwingen dat bestaand gebruik aangepast of beëindigd wordt. Het beleid geldt totdat het beheerplan voor het gebied is vastgesteld. De aanschrijvingsbevoegdheid wordt alleen toegepast bij urgente ecologische situaties.

- Dossier ammoniak

Er bestaat onduidelijkheid aan welke ecologische eisen boeren moeten voldoen als zij hun veehouderij nabij een Natura 2000-gebied willen uitbreiden en daar een vergunning op grond van de Nb-wet voor nodig hebben. Om binnen de beperkte juridische kaders te zoeken naar creatieve oplossingen, die zowel praktisch uitvoerbaar als maatschappelijk gedragen zijn, is medio 2006 de Taskforce ammoniak ingesteld. Deze moet zorgen voor een operationeel toetsingskader voor vergunningverlening per 1 maart 2007, dat bij wijze van handreiking aan de provincies (bevoegd gezag vergunningverlening) ter beschikking wordt gesteld.

Ff-wet

- Jacht, beheer en schadebestrijding

Jacht en afschot van dieren in het kader van populatiebeheer en bestrijding van schade aan land- en bosbouw is een beladen dossier. Discussies met de Tweede Kamer hebben tot nu toe voornamelijk daarop betrekking gehad. De wet zelf en het Besluit beheer en schadebestrijding dieren zijn inmiddels als gevolg van moties gewijzigd. De afschotmogelijkheden zijn daardoor verhoogd. In dit verband is ook het beleidskader faunabeheer (80.000 ha foerageergebied voor overwinterende ganzen; daarbuiten verjaging met begeleidend afschot) tot stand gekomen.

- Ruimtelijke ingrepen en soortenbescherming

Ruimtelijk ingrepen en soortenbescherming werken elkaar soms tegen. Omdat soortenbescherming niet altijd integraal deel uitmaakte van de planning en realisatie van projecten, zijn in het verleden bouwprojecten stilgelegd. In 2005 is in dat verband het instrument 'gedragscode' geïntroduceerd. Daarnaast wordt de actieve soortenbescherming thans omgewerkt in een leefgebiedenbenadering die ook bijdraagt aan een verbeterde ruimtelijke inpassing van het natuurbeleid. Ter ondersteuning van rijk en regionale overheden in het afwegingskader soorten en ruimte is recent een handleiding ontwikkeld.

- Evaluatie Nb-wet, Ff-wet, Boswet

Artikel 125 van de wet schrijft voor dat de Tweede Kamer in 2007 een evaluatieverslag over de doeltreffendheid en de effecten van de wet in de praktijk moet ontvangen. De evaluatie is na de zomer van 2006 gestart. Er wordt ook bekeken of de NB-wet en Ff-wet in één nieuwe wet kunnen opgaan. De minister moet daarover uiteindelijk een beslissing nemen.

7. Soortenbeleid

7.1 Gedragscodes

Beleidsdoelstelling

De gedragscodes vormen een instrument waarmee een sector, organisatie of bedrijf zelf aan kan geven op welke wijze zij in hun betreffende uitvoeringspraktijk zorgvuldig om willen gaan met de door de Flora- en faunawet (Ff-wet) beschermde dier- en plantensoorten.

De betreffende sector, organisatie of bedrijf stelt zelf een gedragscode op en legt deze ter goedkeuring voor aan de minister van LNV. Wie aantoonbaar werkt volgens een goedgekeurde gedragscode, geniet een vrijstelling van de relevante verbodsbepalingen van de Ff-wet. Op deze wijze wordt tegemoet gekomen aan de administratieve hobbel die sectoren ervaren in de vorm van het aanvragen van een ontheffing van de Ff-wet, met name voor regelmatig terugkerende activiteiten.

Wat is de stand van zaken

Er zijn inmiddels zes gedragscodes goedgekeurd van respectievelijk de Bosbouwsector, de Stichting Instandhouding Kleine landschapselementen Limburg, de Stichting Bodembeheer Krimpenerwaard, de Unie van Waterschappen, de recreatie-pleziervaartsector (RECRON/HISWA) en de gemeente Leiden. Daarnaast is er één gedragscode in ontwerp goedgekeurd, van de bouwsector (Bouwend Nederland). Deze gedragscode zal op korte termijn definitief goedgekeurd worden.

Een aantal gedragscodes wordt momenteel beoordeeld en enkele daarvan zullen op korte termijn in ontwerp goedgekeurd worden. De belangrijkste hiervan zijn gedragscodes van het Interprovinciaal Overleg (IPO) voor de Provinciale Infrastructuur en de Vereniging Stadswerk Nederland voor het beheer van gemeentelijke groenvoorzieningen.

Rijkswaterstaat is momenteel bezig met het opstellen van een gedragscode. Defensie oriënteert zich op het instrument gedragscodes.

Wat speelt er op korte en lange termijn

- Op korte termijn dienen er enkele belangrijke gedragscodes (in ontwerp) goedgekeurd te worden: van Bouwend Nederland, IPO en Vereniging Stadswerk Nederland. Daarnaast is het uit oogpunt van draagvlak van belang om goede medewerking te verlenen aan opstellers van gedragscodes.
- Op iets langere termijn zal meer aandacht aan de handhaving van gedragscodes worden besteed.
- Bij de lopende evaluatie van de natuurwetten zal verder naar het instrument van de gedragscodes worden gekeken, in het bijzonder ook naar de wijze waarop de EU-conformiteit wordt verzekerd.

Politieke en maatschappelijke context

Overheden als Rijkswaterstaat, provincies, gemeenten en waterschappen, maar ook andere terreinbeherende organisaties hebben baat bij het werken volgens gedragscodes omdat dan voor minder activiteiten een vergunning hoeft te worden aangevraagd. De Europese Commissie heeft zich enthousiast betoond over deze praktische uitvoering van Vogel- en Habitatrichtlijn, gestoeld op wettelijke basis in plaats van aanbevelingen.

Daar staat tegenover dat in het systeem van vrijstellingen (in tegenstelling tot ontheffingen) geen individuele beoordeling door LNV plaatsvindt. De verantwoordelijkheid om te beoordelen of in een bepaalde situatie conform een goedgekeurde gedragscode gewerkt kan worden, ligt bij de gebruikers van gedragscodes. Het risico bestaat dat misbruik gemaakt wordt van deze verantwoordelijkheid, door een te ruime interpretatie van het 'handelen conform gedragscode'. Critici stellen dat de naleving van de Ff-wet hierdoor verslechtert en dat daardoor de verplichtingen uit de Vogel- en Habitatrichtlijn onvoldoende worden nagekomen. Handhaving biedt hieraan tegenwicht.

7.2 Leefgebiedenbenadering (LGB)

Beleidsdoelstelling

Voor 2010 het biodiversiteitsverlies tot staan brengen en voor 2020 de dier- en plantensoorten in een duurzame staat brengen. Dat is de uitdaging waar Nederland voor staat en waar ze zich internationaal toe heeft verplicht. Zonder extra inspanningen zal zij hier echter niet in slagen, zo meldt ook de Natuurbalans 2006 van het Milieu- en Natuur Planbureau.

Een impuls aan het actieve beleid voor soorten is nodig, zo onderkennen LNV, andere overheden, maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven. Verenigd in de (gedechargeerde) Taskforce Impuls Soortenbeleid, hebben zij in 2005 aan de minister van LNV geadviseerd om deze impuls te geven door middel van een nieuwe benadering bij maatregelen voor soorten die niet direct profiteren van de inspanningen in EHS of Natura 2000-gebieden, maar wel bedreigd zijn.

Deze leefgebiedenbenadering betekent dat soortbeschermende maatregelen gericht worden op meerdere soorten die in eenzelfde ecosysteem kunnen voorkomen. Hierbij wordt zoveel mogelijk aangesloten op andere ruimtelijke ontwikkelingen, waardoor verschillende voordelen voor zowel natuur als economie ontstaan, zoals:

- efficiëntere inzet van middelen door het aansluiten bij andere ruimtelijke projecten (geld met geld maken);
- aansluiten bij projecten die een economische focus hebben, maar positief aan soortendoelstellingen kunnen bijdragen;
- een grotere reikwijdte van maatregelen door meerdere soorten tegelijk te laten profiteren;

- een meer voorspelbare en soepeler te doorlopen ontheffingsprocedure voor ruimtelijke (economische) ontwikkelingen
- meer maatwerk en betrokkenheid van andere partijen door een gebiedsgerichte aanpak onder regie van de provincies;
- uiteindelijk: meer steun voor en resultaat van actieve inspanningen voor soorten.

Voorts is het doel een efficiënte, betrouwbare en actuele gegevensvoorziening te organiseren, waarop bedrijven en initiatiefnemers kunnen terugvallen. Hiervoor wordt een Gegevensautoriteit Natuur (GA-N) benoemd. De gebieden waar de komende jaren economische ontwikkelingen plaatsvinden, zijn bekend (Nieuwe Kaart van Nederland). In deze gebieden zal met voorrang in beeld worden gebracht of zich daar populaties van beschermde dier- en plantensoorten bevinden. Dit biedt duidelijkheid voor de initiatiefnemers/ondernemers.

Wat is de stand van zaken

De Tweede Kamer is geïnformeerd over het voornemen de leefgebiedenbenadering te ontwikkelen. LNV maakt samen met betrokken partijen de uitwerking van een benadering in een Beleidsstrategie Soorten. Naar verwachting is hier in april 2007 een bestuurlijke afspraak over met de provincies. Zij maken dan uitwerkingsvoorstellen, mede op basis van een lijst met soorten en een handboek. Op dit moment worden hiervoor ook enkele pilots uitgevoerd en gestart. Deze leveren belangrijke leerervaringen voor de Leefgebiedenbenadering en een bijdrage aan het handboek.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Het voornemen is om de beleidsstrategie in april 2007 naar de Tweede Kamer te zenden, nadat overeenstemming is bereikt met de provincies. De provincies werken dan, aan provinciale uitwerkingsvoorstellen en maatregelenpakketten. Vanaf 2008 wordt de regie op de uitvoering via het ILG bij de provincies neergelegd en worden de maatregelenpakketten uitgevoerd.

Politieke en maatschappelijke context

De keuze voor een leefgebiedenbenadering komt voort uit de adviezen van de (inmiddels gedechargeerde) Taskforce Impuls Soortenbeleid, waarin het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties breed en op bestuurlijk niveau vertegenwoordigd waren. Betrokken partijen staan in beginsel positief tegenover het concept: de actieve soortenbescherming combineren met het beter benutten van de economische ontwikkelingsruimte. Zowel natuurorganisaties als bedrijfsleven (zoals VNO-NCW) zien voordelen in de Leefgebiedenbenadering.

7.3 Gegevensautoriteit Natuur (GA-N)

Beleidsdoelstelling

Afgelopen jaren is herhaaldelijk geconstateerd dat met name bedrijven die ruimtelijke ingrepen willen plegen, onvoldoende beschikking hebben over actuele, bruikbare en juridisch houdbare gegevens over de aan- of afwezigheid van wettelijk beschermde flora en fauna. Deze gegevens hebben zij nodig voor een goede locatiekeuze en voor het verkrijgen van vergunningen/ontheffingen op grond van de Flora- en faunawet (Ff-wet) en de Natuurbeschermingswet (NB-wet). Door het ontbreken van algemeen beschikbare gegevens lopen veel ruimtelijke ingrepen vertraging op, met name wanneer gedurende de aanleg een of meer beschermde soorten flora of fauna worden aangetroffen. Het bedrijfsleven (ondermeer Bouwend Nederland) en de Taskforce Impuls Soortenbeleid hebben hiervoor dringende aandacht gevraagd van het departement.

Minister Veerman heeft begin 2006 besloten tot het instellen van een Gegevensautoriteit Natuur (GA-N) met als doelstelling de verbetering van de beschikbaarheid van betrouwbare gegevens over beschermde flora en fauna voor bedrijven en overheden, zodat zij hun verantwoordelijkheid voor de naleving van de Ff-wet en de Nb-wet en het vervullen van hun rapportageverplichtingen naar onder andere de EU kunnen nemen.

De Gegevensautoriteit Natuur krijgt de volgende taken:

- Oprichten van een Nationale Databank voor Flora en Fauna;

- Laten inwinnen van de juiste gegevens en afspraken maken over de beschikbaarstelling aan derden;
- Ontwikkelen en onderhouden van een systeem van kwaliteitsborging;
- Inrichten van een Natuurloket dat de gegevens verstrekt aan bedrijven en overheden.

Wat is de stand van zaken

- Er is brede maatschappelijke en politieke steun uitgesproken voor het instellen van de Gegevensautoriteit. Wat de taak en rol van de GA-N precies wordt is voor de meeste partijen nog niet duidelijk.
- Sinds begin 2006 werkt een kwartiermaker aan het oprichten van de Gegevensautoriteit.
- Begin 2007 wordt een wetsvoorstel geschreven voor de wettelijke verankering van de GA-N.

Wat speelt er op korte en lange termijn

- De GA-N opereert momenteel als projectorganisatie binnen LNV, maar zal te zijner tijd onafhankelijk moeten kunnen optreden om het benodigde gezag binnen het netwerk van de gegevensvoorziening natuur te krijgen.
- Er moet duidelijkheid komen over de taak en rol van de GA-N zodat de participatie van bedrijven en overheden op gang komt. Er zullen mogelijk nog vragen worden gesteld over de continuïteit van de gegevensvoorziening en over de normerende en toezichhoudende rol van de GA-N.

Politieke en maatschappelijke context

De verbetering van de gegevensvoorziening natuur wordt breed gedragen door alle betrokken partijen. Er is een duidelijke bestuurlijke wil om de problematiek op de geschetste manier op te lossen. Het gaat echter om veel partijen, zowel aan de aanbod- als de vraagkant, met uiteenlopende belangen, ambities en onderlinge relaties, die aan de oppervlakte kunnen komen bij de verdere uitwerking. Om in dat veld duurzame verbeteringen tot stand te brengen is de regie van een organisatie die los staat van alle partijen (ook van de overheid/LNV) onontbeerlijk.

7.4 Weidevogels

Beleidsdoelstelling

Behoud en beheer van het open agrarisch cultuurlandschap met een rijke biodiversiteit. Weidevogels zijn in dit landschap gezichtsbepalend. In 2010 is de achteruitgang van het nationale aantal weidevogels per soort gestopt; daarna wordt een stijgende tendens gerealiseerd.

Concreet: gefinancierd weidevogelbeheer op 30.000 ha voor de zeer kritische weidevogels (niveau kemmaan) en op 250.000 ha voor de kritische weidevogels (niveau grutto). Voor het overig open agrarisch cultuurlandschap wordt ingezet op beheer op het niveau van karakteristieke weidevogelsoorten (niveau Kievit).

Wat is de stand van zaken

Er is stevig geïnvesteerd in een gezamenlijk proces met alle actoren die bij het weidevogelbeleid betrokken zijn. Dit proces draagt de naam 'het weidevogelverbond' en heeft op 15 juni 2006 geresulteerd in een nieuwe beleidslijn voor weidevogels, in de vorm van het actieprogramma 'een rijk weidevogellandschap'.

Minister Veerman heeft op 15 juni 2006 bekendheid aan het actieprogramma gegeven en heeft toegezegd zich in te zetten voor de beschikbaarstelling van het benodigde extra budget. Tevens is door hem de instelling van een Regiegroep aangekondigd. De Regiegroep zal zich inzetten voor de implementatie van het actieprogramma. De verantwoordelijkheid voor de implementatie ligt in eerste instantie bij de Provincies. Een Gedeputeerde van de Provincie Overijssel heeft het voorzitterschap opgenomen.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Op korte termijn speelt de formele instelling en 'het goed draaiend krijgen' van de Regiegroep, onder andere door middel van een goede ambtelijke ondersteuning van de regiegroep door LNV. Belangrijk is om daarbij te komen tot een goede samenwerking tussen provincies en LNV. Tevens speelt de financiële kwestie: het vrijmaken van het extra benodigde budget voor de uitvoering van

het actieprogramma (jaarlijks € 35 mln extra en eenmalig € 18 mln). Op de lange termijn (ijkmomenten zijn 2010 en 2018) speelt de vraag in hoeverre de nieuwe beleidslijn succesvol is en of eventueel bijstelling van beleid nodig is.

Politieke en maatschappelijke context

Het is van belang om het beleid in samenwerking met betrokken organisaties verder te ontwikkelen en succesvol te implementeren. De uitdaging is om de nieuwe rol van LNV na de overgang van het ILG naar de provincies op een effectieve, constructieve manier in te vullen.

Ook kan het nieuwe weidevogelbeleid gezien worden als een voorloper van de nieuwe aanpak binnen het soortenbeleid. Behoud van biodiversiteit niet door bescherming van soorten, maar door behoud en beheer van het leefgebied. Overigens heeft Nederland een internationale verantwoordelijkheid voor het behoud van de grutto, omdat meer dan de helft van de populatie in Nederland broedt.

Het al dan niet succesvol zijn van het nieuwe weidevogelbeleid is van belang in de discussie over de toekomst van het agrarisch natuurbeheer.

8. CITES

(Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora)

Beleidsdoelstelling

Het doel van CITES is er voor te zorgen dat internationale handel in specimens van wilde dieren en planten het voortbestaan van de soorten niet bedreigt.

Wat is de stand van zaken

Bescherming van het voortbestaan van soorten is van enorm groot belang. Het onomkeerbare verlies aan biodiversiteit gaat het gepaard met habitatverlies en bedreigt daarmee ook de leefomgeving (en inkomstenbronnen) van de voornamelijk lokale bevolking. Veel wildsoorten (die in de handel zijn) zijn nog niet bedreigd. CITES ziet er op toe de duurzaamheid van de handel te verzekeren zodat de soortenrijkdom ook voor de toekomst beschermt blijft.

De jaarlijkse waarde die de internationale handel vertegenwoordigt, wordt geschat op miljarden euro's en omvat honderden miljoenen planten en dierlijke specimens. De handel is zeer divers en strekt zich uit van levende dieren en planten tot een enorme serie van afgeleide producten, zoals voedingsmiddelen, exotische leergoederen, houten muziek instrumenten, hout, curiosa voor toeristen, en geneesmiddelen.

CITES is een internationale overeenkomst waarbij partijen (landen) vrijwillig aangesloten zijn. Aangesloten partijen zijn gehouden aan de besluiten van de 'Conventie van de Partijen' (CoP). De CoP is rechtsgeldig en bindend maar vervangt geen nationale wetgeving. CITES verschaft het kader dat door elke aangesloten staat moet worden gerespecteerd. Dat wil zeggen dat de eigen nationale wetgeving aangepast dient te worden zodat het tegemoet komt aan de vereisten van de CITES-regelgeving.

Inmiddels zijn 169 landen bij CITES aangesloten. Nederland heeft CITES in 1984 geratificeerd. De wettelijke basis is vastgelegd in de Flora- en faunawet (Ff-Wet).

Iedere 2 à 3 jaar vindt een CoP plaats. Deze CoP's dienen om de voortgang van de uitvoering van de CoP te bespreken en waar nodig voorstellen te doen c.q. aan te nemen om de uitvoering te versterken.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Van 3 tot en met 15 juni 2007 vindt de 14e CoP plaats in Nederland. De minister van LNV zit de CoP voor. Nederland heeft besloten om ook een ministeriële conferentie te organiseren. Thema's van dit segment zijn handhaving van CITES, hout en marine soorten. Doel is te komen tot het afgeven van een (internationaal) sterk politiek signaal om aan deze onderwerpen een positieve impuls te geven.

Politieke en maatschappelijke context

De CITES-CoP trekt veel politieke en publieke belangstelling, dit biedt onder andere de mogelijkheden om publiciteit voor CITES te genereren, waarbij de nadruk kan worden gelegd op het Nederlandse biodiversiteitsbeleid gericht op behoud en duurzaam gebruik, internationale samenwerking, relatie CITES-CBD (bossen, hout, livelihoods) en andere verdragen.

9. Mariene natuur

Beleidsdoelstelling

Bescherming en duurzaam gebruik van natuur op zee, door drie samenhangende beleidssporen op nationaal, Europees en mondiaal niveau:

- soortbescherming;
- gebiedsbescherming;
- regulering van activiteiten op zee en duurzame exploitatie mariene ecosysteem vanuit 'people, planet, profit'-filosofie.

Wat is de stand van zaken

Bescherming en duurzaam gebruik van natuur op zee wordt tot nu toe bijvoorbeeld als volgt aangepakt:

	nationaal	EU en regionaal	mondiaal
soortbescherming	Flora- en faunawet	Vogel/habitatrichtlijn	Walvisvaart Commissie
gebiedsbescherming	Natura 2000 in EEZ	Natura 2000	Biodiversiteitsverdrag
regulering activiteiten	Integraal Beheersplan Noordzee (IBN)	Gemeenschappelijk Visserijbeleid	VN Zeerechtverdrag

Daarbij is er tot nu toe onvoldoende samenhang tussen de verschillende beleidssporen (soorten / gebiedsbescherming en regulering activiteiten) en de verschillende beleidsniveaus (nationaal, EU, regionaal, mondiaal).

Ook is er sprake van onvoldoende integratie van de verschillende sectorale beleidsterreinen op zee (bijvoorbeeld visserij, natuur, olie- en gaswinning, scheepvaart). De minister van LNV is verantwoordelijk voor tenminste consistent beleid voor wat betreft visserij en natuur.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Om de volgende dossiers in samenhang op te kunnen pakken zal een gezamenlijk programma 'natuur op zee' worden ontwikkeld.

- Aanwijzing beschermde gebieden Noordzee;
- Implementatie natuurbescherming - en flora/faunawet Noordzee
- Herstructurering/verduurzaming Noordzee visserij;
- Totstandkoming EU kaderrichtlijn mariene strategie;
- EU wetgevend traject integraal maritiem beleid (groenboek);
- Doorvertaling kaderrichtlijn mariene strategie naar EU maritiem beleid, onder andere gemeenschappelijk visserijbeleid;
- Review Vogel en Habitatrichtlijn voor onder andere mariene habitats en soorten;
- Hervorming/vergroening visserij management organisaties (RFMOs);
- Tegengaan illegale, ongereguleerde en ongerapporteerde visserij (in kader RFMOs / VN Visbestanden akkoord / FAO);
- Stopzetten destructieve visserijmethoden (in kader algemene vergadering VN; RFMO's, FAO);
- Totstandkoming netwerk mariene beschermde gebieden op volle zee (VN, CBD);
- Totstandkoming uitvoeringsprotocol biodiversiteit onder VN Zeerechtverdrag;
- Toepassing CITES verdrag op mariene soorten;
- Soortbescherming mariene soorten onder Bonn Verdrag Migrerende diersoorten;
- Nieuw beheersregime Walvisvaart;
- Aangaan WSSD partnership (PPP West Afrika) duurzame visserij en capaciteitsopbouw.

Politieke en maatschappelijke context

LNV zet in op het verbinden van dossiers visserij en natuur op zee. Het is daarbij zaak om zowel op nationaal als op internationaal niveau, verkokering van dossiers tegen te gaan.

- Op Europees niveau zijn vooral van belang: de EU Kaderrichtlijn Marien (1^e concept najaar 2005 gepubliceerd) en het EU groenboek Maritiem beleid (zomer 2006). Beide initiatieven bieden de eerstvolgende jaren kans op een integraal kader voor natuurbescherming op zee.
- Op mondiaal niveau zijn vooral van belang: een uitvoeringsprotocol biodiversiteit onder het Zeerechtverdrag, uitbreiding van het CITES verdrag naar soorten op zee en het vergroenen van regionale visserij management organisaties. Nederland en LNV kunnen hierin een trekkende rol spelen.

10. Houtmarktactiviteiten Staatsbosbeheer

Beleidsdoelstelling

Duidelijk afsprakenkader tussen LNV en Staatsbosbeheer (SBB) over houtmarktactiviteiten op basis van verkregen inzicht in organisatie en kostentoedeling van de houtverkoop door SBB.

Wat is de stand van zaken

Naar aanleiding van een klacht van de Algemene Vereniging van Inlands Hout (AVIH) over mogelijke concurrentievervalsing door SBB, en vragen en discussie hierover met de Tweede Kamer, heeft de minister van LNV aan de Tweede Kamer toegezegd onderzoek te doen naar de organisatie en kostentoedeling van de houtverkoop door Staatsbosbeheer. Het onderzoek is medio november 2006 gestart. In de onderzoeksopzet is voorzien in een Spiegelgroep, waarin ook AVIH zitting heeft. Het onderzoeksrapport is gereed in maart 2007.

Wat speelt er op korte en lange termijn

- Oplevering van het rapport en een reactie daarop aan de Tweede Kamer.
- Afhankelijk van de uitkomsten van het onderzoek aanpassingen / verbeteringen / aanvullingen in het kader waarbinnen SBB houtmarktactiviteiten ontplooit

Politieke en maatschappelijke context

Afhankelijk van de uitkomsten van het onderzoek en de eventueel benodigde verbeteringen, kan het zijn dat afspraken met SBB over dit onderwerp vernieuwd moeten worden. Hierbij zal ook de Raad van Toezicht van SBB als interne toezichthouder betrokken zijn. De afspraken met SBB en de werkwijze van SBB moeten passen binnen het kader van het project Markt en Overheid (voorkomen van oneerlijke concurrentie door overheidsorganen).

11. Beheer Oostvaardersplassen

Beleidsdoelstelling

In de Oostvaardersplassen is ruimte voor robuuste natuur, waarbij het menselijk ingrijpen tot het noodzakelijk minimum wordt beperkt. Hier leven kuddes 'grote grazers' (edelherten, konikpaarden en heckrunderen) nagenoeg zelfredzaam. De Oostvaardersplassen is aangewezen als Natura 2000-gebied en Vogelrichtlijngebied, aangezien het gebied een belangrijke functie heeft voor met name moerasvogels.

Wat is de stand van zaken

De keuze voor minimaal ingrijpen door de mens leidt ook tot discussies over dierenwelzijn. De verhoogde sterfte onder grote grazers tijdens de winter 2004-2005 werd veroorzaakt door een periode met strenge vorst en sneeuwval laat in de winter. Deze verhoogde wintersterfte was de aanleiding voor een maatschappelijk debat over dierenwelzijn in relatie tot het ecologisch beheer. Nadat de Raad voor Dieraangelegenheden en de Raad voor het Landelijk Gebied de minister tegenstrijdig hadden geadviseerd heeft de minister internationale deskundigen advies gevraagd. Deze 'International Committee on the Management of the Oostvaardersplassen' (ICMO) heeft onder de leiding van oud-staatssecretaris J.D. Gabor in juni 2006 haar advies uitgebracht. De kernaanbeveling van dit advies is een 'populatie volgend' beheer. Daarbij wordt gestreefd om 90 % van de dieren, waarvoor om welzijnsredenen afschot vereist is, te doden terwijl ze nog kunnen staan. De populatieomvang is hiermee gereguleerd door het voedselaanbod. Daarnaast worden nog aanvullende maatregelen aanbevolen, zoals:

- Het versneld aanleggen van de robuuste Verbinding naar het bos 'Horsterwold';
- Deze verbinding voor edelherten, konikpaarden en heckrunderen toegankelijk maken;

- Het uitbreiden van beschuttingsmogelijkheden voor de dieren;
- Verbeteren van de communicatie met het publiek;
- Uitbreiden van onderzoek (modelstudies en monitoringsprogramma).

In een brief aan de Tweede kamer heeft de minister twee kanttekeningen bij het advies geplaatst:

- De Robuuste Verbinding naar het Horsterwold kan pas worden opengesteld voor grote grazers als veterinaire risico's tot een minimum kunnen worden beperkt.
- ICMO beveelt aan dat Staatsbosbeier (SBB) voor de middelen zorgt voor monitoring van de modelstudies en dat het onderzoek ook onder verantwoordelijkheid van SBB wordt uitgevoerd. Minister Veerman heeft aangegeven mee te willen denken over de financiële consequenties.

Stand van zaken

SBB heeft een plan van aanpak voor de implementatie van het advies aangeboden aan de minister en werkt aan uitvoering advies. De minister heeft het plan van aanpak aangeboden aan de Tweede Kamer.

Wat speelt er op korte en lange termijn

- Financieringsvraagstuk uitvoering ICMO-advies
- Een hoger beroep van Dierenbescherming in rechtszaak tegen minister van LNV en SBB. De Dierenbescherming eist dat dieren worden bijgevoerd. Dit is ontraden door ICMO omdat het zelfs negatief uitwerkt voor het welzijn van de dieren. De rechter heeft de eis van de Dierenbescherming afgewezen.
- Aanleg verbinding met Hollandse Hout (bos dat grenst aan Oostvaardersplassen);
- Aanleg Robuuste Verbinding richting Horsterwold door provincie Flevoland;
- Opstellen door SBB van ontwikkelingsvisie en Natura 2000-beheerplan.

Politieke en maatschappelijke context

Betrokken partijen: Dierenbescherming, Vereniging tot Behoud van het Veluws Hert, LTO, Provincie Flevoland, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Stichting Faunabescherming, Faculteit Diergeneeskunde, Raad voor Dieraangelegenheden, Raad voor het Landelijk Gebied, gemeentes Almere, Lelystad en Zeewolde.

- De meeste partijen scharen zich achter ICMO-advies. Dit is goed ontvangen. Kansen liggen bij goede uitvoering van de aanbevelingen in het rapport. Gemeente Zeewolde is geen voorstander van de voorgestelde locatie voor een Robuuste Verbinding.
- De Dierenbescherming blijft, tegen advies van deskundigen in, de rechtszaak voortzetten om te bereiken dat de grote grazers moeten worden bijgevoerd in moeilijke omstandigheden.

Nationaal R&D-beleid

Dit hoofdstuk beschrijft de ontwikkeling van beleidsdossiers op het terrein van innovatie, onderzoek en groen onderwijs.

1. Innovatie

Beleidsdoelstelling

De internationale concurrentiepositie van de Nederlandse economie versterken middels een sterk(er) innovierend bedrijfsleven dat optimaal kan beschikken over daartoe benodigde ruimte, instrumenten en faciliteiten, waaronder kennis.

Het stimuleren van innovatie is voor LNV een belangrijk speerpunt van beleid met als uitgangspunt dat het de ondernemers zijn die innoveren en daarmee het initiatief en de eerste verantwoordelijkheid dienen te hebben. Sleutelwoorden in de innovatie-inzet van LNV zijn verbinden, transparantie, faciliteren en vraagsturing.

Wat is de stand van zaken

Om de beleidsinzet voor innovatie beter te richten en een impuls te geven is in 2005 het LNV-InnovatieBeraad ingesteld. De beleidsinzet kent vijf speerpunten

- in beeld brengen van de innovatieopgaven;
- zorgen voor basisruimte en –voorzieningen;
- gezamenlijke agendavorming ;
- ontwikkelen van innovatieprogramma's;
- realisering van projecten en uitrol.

Wat speelt er op korte en lange termijn

In beeld brengen van innovatieopgaven

Onderzoek en kennisverspreiding zijn belangrijk bij de vernieuwing van de agrosectoren en ketenbedrijven. In 2006 is scherp gekeken naar de benutting van ontwikkelde kennis. De uitvoering van de aanbevelingen is aan de orde in 2007.

De kennis en ervaring van andere EU-lidstaten met innovatiebeleid en praktijk is nog weinig belicht. Deze ervaring wordt actief binnen gehaald met het oog op versterking van het Nederlandse innovatiebeleid en de ontwikkeling van een Europees netwerk gericht op het doorlopend binnenhalen van informatie over innovatieve ontwikkelingen.

Basisruimte en –voorzieningen

In het verleden was er een aanzienlijke aanlooptijd voor nieuwe regelingen vanwege de vereiste goedkeuring door de Europese Commissie. Met de ontwikkeling van een universeel toepasbaar en door de Europese Commissie goedgekeurd subsidiekader moet de aanlooptijd van regelingen sterk worden verkort. Na goedkeuring van dit kader zullen in 2007 een voucherregeling, een samenwerkingsregeling voor ondernemers en een early adopterregeling worden opengesteld. Daarnaast zijn twee pilot gestart volgens het – uit de Verenigde Staten overgenomen - Small Business Innovation Research-concept (SBIR)

Om de toegankelijkheid van LNV voor ondernemers te verbeteren wordt een ‘innovatieloket’ ingericht voor vragen van innovatieve ondernemers.

Het is onduidelijk of en in hoeverre gebrek aan risicokapitaal een beperking vormt voor innovatieve ontwikkelingen. Het Economisch Instituut voor het Midden en Kleinbedrijf voert hiernaar een studie uit.

Agendaontwikkeling

LNV moedigt sectoren aan om zelf agenda's op te stellen voor innovatieve ontwikkelingen. De tuinbouwsector is de voorloper. Een deel van de voorstellen is opgepakt. Andere onderdelen van de agenda worden aangescherpt en komen later terug in een verder uitgewerkte vorm.

De melkveehouderij heeft een globale agenda aangeboden. Varkenshouderij, pluimveehouderij, visserij en plattelandsrecreatie zijn in verschillende stadia van voorbereiding.

Programma's en projecten

LNV heeft een groot aantal programma's (en projecten) onder handen. Toch moet opgemerkt worden dat er sterke beperkingen zijn in middelen om het innovatiebeleid vorm te geven. De beschikbare middelen liggen vooral in het domein van onderzoek en kennisverspreiding. Het proces van agendaontwikkeling leidt echter onvermijdelijk tot verzoeken om medefinanciering van gewenste ontwikkelingen met een substantieel publiek belang.

Uit het Fonds Economische Structuurversterking (FES) zijn middelen voor kennisprojecten beschikbaar gesteld. Dit geld is toegekend aan enkele grote meerjarige programma's, die in 2007 (verder) uitgerold worden, zoals 'Food and Nutrition Delta', 'Technologisch Topinstituut Groene Genetica', 'Phytophtheravrije Aardappel' en 'Vaccinontwikkeling'.

Projecten

Een van de dominante door LNV ondersteunde ontwikkelingen op ondernemersniveau is de vorming van netwerken. Netwerken zijn een belangrijke factor in de uitwisseling van informatie en bij gevolg ook van vernieuwingen.

Politieke en maatschappelijke context

Volgens de Lissabon-strategie zal Europa zich richten op kennisintensieve sectoren om de concurrentiepositie te behouden en te versterken.

Het Nederlandse Innovatieplatform trekt de kabinetsbrede innovatieopgave en richt zich op sleutelgebieden, instrumenten en het mobiliseren van partijen. Eén van de sleutelgebieden is 'Food and Flowers'. LNV werkt hierin nauw samen met EZ. EZ is coördinerend departement voor innovatie. LNV heeft een eigenstandige rol en verantwoordelijkheid voor de eigen sectoren. EZ beheert samen met het Financiën het FES-fonds, een belangrijke bron van innovatiefinanciering.

Het bedrijfsleven maakt een ingrijpend veranderingsproces door van opschaling, specialisatie, marktsturing en ketenbinding. Automatisering, ICT-ontwikkeling, energievraagstukken etc. vragen om nieuwe agenda's, nieuwe programma's en grote en kleine samenwerkingsverbanden.

2. Kennis en innovatie / onderzoeksprogrammering

Beleidsdoelstelling

Hoogwaardige kennis voor het agrofoodcomplex en de groene ruimte en een optimale benutting van deze kennis.

De operationele doelstellingen (gericht op onderzoek) zijn als volgt geformuleerd:

1. Een kwalitatief hoogwaardig en doelmatig functionerend en innovatief stelsel van groen onderzoek en onderwijs garanderen;
2. Een voortdurende aanpassing van het kennissysteem aan veranderende maatschappelijke factoren en wetenschappelijke ontwikkelingen, waarbij een evenwicht wordt gezocht tussen continuïteit en gewenste verandersonnelheid;
3. Het tot stand laten komen van innovaties en kennisbenutting door het laten groeien van samenhang en samenwerking tussen kennisinstellingen onderling en van deze instellingen met het bedrijfsleven en andere organisaties. LNV wil daarvoor het juiste klimaat scheppen en waar nodig deze samenhang en samenwerking gericht beïnvloeden;
4. Het voldoen aan de continue behoefte aan nieuwe, betrouwbare en toepasbare actuele (wetenschappelijke) kennis in aansluiting op de voortdurend veranderende maatschappelijke en politieke eisen aan de beleidsprestaties van LNV;
5. Het beschikbaar maken van specifieke kennis en vaardigheden voor bepaalde doelgroepen met als oogmerk dat deze doelgroepen deze kennis en vaardigheden gaan inzetten in de beleidsmatig gewenste richting en zo bijdragen aan de realisatie van de doelen van het LNV-beleid;
6. Het voldoen aan de verplichting tot het leveren en/ of publiek beschikbaar stellen van gegevens zoals die is vastgelegd in nationale en internationale wet- en regelgeving.

Om de doelen te bereiken zijn de volgende instrumenten voorhande.

Ad 1:

- Financiering en aansturing van de kennisbasis Dienst Landbouwkundig Onderzoek (DLO) op basis van meerjarige programma's;
- Samenwerking/ kennisuitwisseling van DLO en Wageningen Universiteit binnen de kenniseenheden van Wageningen UR, zoals die door LNV is geïnitieerd .

Ad 2 en 3:

- Deelname van LNV aan het interdepartementale traject voor vraagsturing van onderzoek bij TNO en grote Technologische Instituten (GTI's) als regievoerder voor het thema Voeding en samen met VROM voor het thema leefomgeving. Als regievoerder organiseert LNV door middel van strategische bijeenkomsten de articulatie van kennisvragen bij het bedrijfsleven, de overheid en andere relevante maatschappelijke partijen.
- Onderzoeksvernieuwing binnen de agro-/foodsector en groene ruimte. Dit gebeurt door middel van:
  - de inzet Transformum dat zich richt op het tot stand brengen van allianties tussen ondernemers en kennisontwikkelaars en op systeeminnovaties door nieuwe kennisarrangementen;
  - de inzet van het innovatienetwerk dat is gericht op het vinden van baanbrekende concepten voor verder in de toekomst liggende maatschappelijke opgaven. Het Innovatienetwerk doet dit in de weg van het samenbrengen van beschikbare/ laten ontwikkelen van benodigde kennis en het laten doorstromen daarvan, in samenwerking met het bedrijfsleven;
  - het leveren van een bijdrage aan de oprichting van het Technologisch topinstituut Groene Genetica en het regieorgaan Genomics

Ad 4, 5 en 6:

- Uitzetten van opdrachten voor beleidsondersteunend onderzoek via de regeling subsidie stichting DLO;
- Uitzetten van opdrachten voor beleidsondersteunend onderzoek via onder andere open en selectieve aanbesteding

Wat is de stand van zaken

De aansturing en financiering van DLO neemt een prominente plaats in binnen het Kennis en Innovatiebeleid van LNV. Het totaal budget voor DLO bedraagt circa € 170 mln.

Het onderzoek bij DLO kent een drie deling:

1. Kennisbasis: onderzoek gericht op versterking en ontwikkeling van een kennisbasis van voor LNV belangrijke expertise (horizon 5 – 8 jaar). Op grond van vooraf gemaakte (en algemeen gestelde) afspraken omtrent de richting en de omvang geeft DLO invulling aan projecten met een strategisch karakter. De budgettaire verdeling over strategische hoofdthema's wordt jaarlijks ter goedkeuring aan LNV voorgelegd. Verantwoording van de invulling en de uitwerking vindt achteraf plaats.
2. Beleidsondersteunend onderzoek: onderzoek ter ondersteuning van beleid. LNV geeft DLO inhoudelijke en budgettaire kaders.
3. Wettelijke onderzoekstaken (WOT): onderzoek over de volle breedte van het LNV-domein die alle zowel inhoudelijk als financieel, met ingang van 2005 middels uitvoeringsovereenkomsten zijn vastgelegd.

Sinds 2004 is het beleidsondersteunend onderzoek opgedeeld in clusters. Jaarlijks wordt het beleidsondersteunend onderzoek op inhoud vernieuwd. De vernieuwingsafspraken voor het daarop volgende jaar worden in mei op hoofdlijnen vastgelegd in de Kaderbrief DLO. De inhoudelijke vernieuwingsimpulsen worden ingegeven door kennisvragen gestoeld op kennisbehoeften binnen de beleidsarena.

Voor kennisvragen die niet (geheel) op het terrein van DLO liggen is separaat budget beschikbaar voor opdrachtverlening bij andere onderzoeksinstellingen al of niet via een aanbestedingsprocedure. Doel is door marktwerking (open aanbesteding) excellente kennis te verwerven.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Binnen LNV worden Kennisagenda's opgesteld. Daarin worden, uitgaande van beleidsopgaven en maatschappelijke opgaven per beleidsthema, de kennisbehoeften zichtbaar gemaakt. De Kennisagenda biedt de mogelijkheid expliciete afwegingen te maken over de inzet van kennis, met vragen als welke inhoudelijke kennis is nodig, met welke doel, voor wie, wat moet het effect van de kennis zijn etc. Hierdoor wordt een meer wel overwogen keuze gemaakt ten aanzien van het type kennis en wat het effect van die kennis moet zijn. Daarnaast zal worden bekeken hoe de betrokkenheid van externen, bijvoorbeeld gebruikers van onderzoek, bij het opstellen en invullen van de Kennisagenda's kan worden vergroot. Rijksbrede programmering vindt plaats in het traject van vraagsturing van onderzoek bij TNO en grote Technologische Instituten (GTI's).

Politieke en maatschappelijke context

Er vindt een beleidsdoorlichting plaats van het hele begrotingsartikel 26 Kennis en Innovatie. De positionering van het LNV-kennisbeleid zal sterk worden bepaald door de uitkomsten daarvan. De Commissie Wijffels ziet de constructie Wageningen UR als een interessant voorbeeld van het direct verbinden van fundamenteel en toepassingsgericht onderzoek. Deze constructie laat de kracht die uitgaat van directe verbindingen in de praktijk zien. Het model zou ook bruikbaar zijn voor andere delen van de kennisinfrastructuur.

3. Groen onderwijs en Groene Kenniscoöperatie

Beleidsdoelstelling

Hoogwaardige kennis voor het agrofoodcomplex en de groene ruimte en een optimale benutting van deze kennis. In het regeringsbeleid is een centrale rol weggelegd voor het beroepsonderwijs bij de verspreiding van kennis, met name naar het midden- en kleinbedrijf (MKB).

Doelstellingen toegespitst op groen onderwijs:

1. Waarborgen van continuïteit en kwaliteit van het groene onderwijs (VMBO-groen, MBO-groen, HBO-groen en Wageningen Universiteit), met name met het oog op het opleiden van voldoende gekwalificeerde beroepsbeoefenaren voor de groene sectoren maar ook om bij te dragen aan de brede vorming van jongeren én aan innovatie van de groene sectoren.
2. Kenniscirculatie ter ondersteuning van LNV-beleid. Publieke kennis inzake landbouw, natuur, voedsel en platteland moet zodanig zijn ontsloten en worden verspreid dat doelgroepen (ondernemers, "gebieden" en burgers) deze kennis optimaal kunnen benutten. Dit in termen van nieuwe producten, productieprocessen, markten, inrichting en beheer van gebieden, alsmede nieuwe competenties, waaronder houding en gedrag.

Afgelopen jaren heeft LNV samen met de instellingen (opnieuw) vastgesteld dat samenwerking tussen de onderwijsinstellingen (horizontaal en verticaal) een randvoorwaarde is vanwege de kleinschaligheid en de relatief forse innovatieopgave zowel voor de instellingen zelf als voor de groene sectoren. Daartoe hebben de instellingen (AOC's, HASsen en Wageningen UR) op uitnodiging van de minister van LNV de *Groene Kennis Coöperatie* (GKC) opgericht. Kernopdracht van de GKC is de versterking van de kenniscirculatie (tussen onderwijs, onderzoek en praktijk, met name bedrijfsleven) ter ondersteuning van het LNV-beleid.

Instrumenten

Ad 1: De instellingen krijgen van LNV basisfinanciering (per leerling) binnen vergelijkbare wettelijke voorschriften als het OCW-onderwijs. Ze kunnen daarnaast gebruik maken van regelingen volgens het algemeen onderwijsbeleid (OCW): doelsubsidies die geoormerkt aan alle instellingen beschikbaar worden gesteld deels algemeen op basis van aantal leerlingen en deels in competitie op basis van aard en kwaliteit van ingediende projectvoorstellen. Uitgangspunt is dat het groene onderwijs ten opzichte van het vergelijkbare OCW-onderwijs gelijke ontwikkelingsmogelijkheden heeft (harmonisatie) en OCW rekening houdt met de specifieke situatie van het groene onderwijs, zoals de combinatie VMBO en MBO in AOC's.

Ad 1 en 2:

LNV stelt in aanvulling op de OCW-conforme financiering vakdepartementaal onderwijsbudget (€ 45 mln per jaar) beschikbaar. De helft hiervan betreft subsidies en

landelijke voorzieningen voor praktijkleren. Met de andere helft van dit budget faciliteert en stimuleert LNV voorts kenniscirculatie en innovatie van het groene onderwijs via subsidies aan instellingen (RIGO: Regeling Innovatie Groen Onderwijs), door instellingsoverstijgende voorzieningen op het gebied van het opleiden van docenten, leermiddelen, ICT en onderwijsvernieuwing en door financiering van de Groene KennisCoöperatie (programmamanagement, verkenningen).

Ad 2: LNV heeft in haar opdracht voor beleidsondersteunend onderzoek aan Wageningen UR (WUR) / Dienst Landbouwkundig Onderzoek (DLO) 5-10% van het budget bestemd voor ontsluiting en verspreiding van kennis onder andere groen onderwijs. LNV zal bij opdrachten en –subsidies voor onderzoek en kennisverspreiding, waar relevant en mogelijk, betrokkenheid van studenten en docenten van het groene onderwijs bevorderen en waarborgen dat publieke kennis adequaat ontsloten en beheerd wordt.

Vermoedelijk beloop lumpsum groen onderwijs voor 2006

VMBO-groen	€ 269.887.000
MBO-groen	€ 123.359.000
HBO-groen	€ 54.139.000
Wageningen Universiteit	€ 140.684.000
Totaal	€ 588.069.000

Wat is de stand van zaken

Het groene onderwijs bestaat uit Wageningen Universiteit, 5 Hogere Agrarische Scholen (HASsen), 13 Agrarische Onderwijs Centra (AOC's) en circa 40 Scholengemeenschappen (SG's) met (kleine) afdeling VMBO-groen. De afgelopen 10 jaar (zie tabel) is het aantal onderwijsvragenden van het groene onderwijs gestegen tot circa 75.000. Het VMBO-groen is sterk gegroeid deels door de specifieke eigen kwaliteiten (plezierige, zorgzame leeromgeving), deels door onrust in het aanpalende OCW-onderwijs. MBO-groen is constant gebleven. HBO-groen is licht gedaald, Wageningen Universiteit licht gestegen terwijl het vergelijkbare OCW-onderwijs sterk gegroeid is.

Ontwikkeling onderwijsvragenden Groen Onderwijs (afgerond op 100-tallen)

	1996/1997	2005/2006
VMBO-groen*)	21400	34800
MBO-groen	24400	25000
HBO-groen	8900	8300
Wageningen Universiteit	4100	4400
Totaal	58800	72500

*) VMBO = incl. MAVO-locaties verbonden aan een AOC en excl. OCW-Scholengemeenschappen met een groene afdeling (circa 2500 leerlingen).

Het groene onderwijs is net zoals overig onderwijs sinds 1990 bezig met een ingrijpende transitie waarvan het einde nog niet in zicht is. In eerste instantie (eerste helft jaren '90) heeft sterk de nadruk gelegen op bestuurlijke schaalvergroting. De overheid heeft vervolgens de instellingen meer autonomie en beleidsruimte gegeven. Sinds eind jaren negentig wordt de innovatieagenda bepaald door invoering van ICT-ondersteund competentiegericht leren met de leerling/student (in plaats van groep/rooster) centraal en buitenschools leren in de praktische context (in tegenstelling tot schools en theoretisch) waarbij samenwerking met het bedrijfsleven een must is. De leeractiviteiten en examinering moeten hierop aangepast worden hetgeen van leerlingen, docenten, leerbedrijven, staf, management en ondersteuning een forse inspanning vraagt. De meeste instellingen zitten in de overgangsfase, druk doende met pilots en met het vooruitzicht om de komende jaren op basis van de resultaten van de pilots de organisatie als geheel "op de schop" te moeten nemen. Daarbij dient ook rekening te worden gehouden met nieuwe kansen/opdrachten vanwege een meer actieve rol van het onderwijs ten behoeve van scholing (LevenLangLeren) en innovatie van het bedrijfsleven (MKB).

Het groene onderwijs heeft een reputatie hoog te houden. Bij diverse recente vernieuwingen liep het groene onderwijs voorop. En door de van oudsher goede contacten met het bedrijfsleven,

onderzoek en LNV is het groene onderwijs bij uitstek in staat om voor het LNV-domein de beoogde sleutelrol van het beroepsonderwijs bij de scholing en innovatie van het MKB waar te maken. LNV ziet het groene onderwijs als “preferred supplier” voor kenniscirculatie ter ondersteuning van het LNV-beleid.

NB. De groene instellingen zijn ten opzichte van vergelijkbaar OCW onderwijs relatief klein.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Invulling GKC (Meerjarenplan en –afspraken). Voor het welslagen van kenniscirculatie zal het groene onderwijs samen met Wageningen UR moeten experimenteren en investeren in de ontwikkeling van ‘School als kenniscentrum’. Dit betreft een set van arrangementen voor de schakelfunctie tussen kennisontwikkeling en kennisbenutting, inclusief beheer en ontsluiting van publieke kennis. LNV ondersteunt de ontwikkeling daarvan, ook financieel, op voorwaarde van een programmatische aanpak onder regie van de GKC. Het groene onderwijs lijkt vanwege de van oudsher bestaande netwerken met onderzoek en bedrijfsleven bij uitstek in staat om zich (opnieuw) en relatief snel te ontwikkelen tot landelijk dekkend en werkend netwerk van regionale kenniscentra voor de LNV-doelgroepen.

De positionering VMBO-groen binnen groene kolom c.q. overig onderwijs. De ontwikkelingslijnen naar de toekomst die kunnen worden geformuleerd zijn 1) het zoveel mogelijk verwijderen van schotten, dat wil zeggen niet proberen het groene onderwijs af te schermen, en 2) het uitwerken van de kraamkamergedachte, dat wil zeggen de nieuwe ontwikkelingen (leerprojecten en –concepten) die in het groen onderwijs plaatsvinden, breder in het onderwijs aanbieden. Daarenboven verandert binnen het algemeen onderwijsbeleid de context als gevolg van de adviezen van de adviescommissie VMBO. De verwachting is dat er wat betreft de positie van het (groen) VMBO fundamentele politieke besluitvorming aan de orde zal zijn.

Invoering competenties en KCE-problematiek (kwaliteit van examinering MBO). In het MBO zal in 2008 de definitieve invoering van de competentiegerichte kwalificatiestructuur plaatsvinden. De kwaliteit van de examinering in het MBO is zorgelijk. Deze kwaliteit wordt volgens een audit-systematiek bewaakt door het Kwaliteits Centrum Examinering (KCE). Uit KCE-rapportages blijkt dat het groen MBO een relatieve achterstand heeft, die mede met de kleinschalige organisatie samenhangt. LNV heeft in 2006 extra middelen verstrekt aan de AOC-Raad voor een verbeterplan examinering.

De InnovatiePraktijkCentra (IPC-groen, PTC+) worden verzelfstandigd. Voor de komende vier jaar is er sprake van een overgangssituatie. Daarna moeten de IPC's hun opdracht volledig “uit de markt” halen. In GKC-verband is op verzoek van LNV het gesprek gestart over een specifiek instellingsoverschrijdend programma voor het waarborgen van een adequate kennisinfrastructuur (onderwijs, onderzoek) ten behoeve van de (krimpende) primaire productie.

‘Good governance’ omvat nieuwe besturingsprincipes voor het onderwijsbestel. Op centraal niveau onderneemt de overheid stappen (deregulering, vermindering administratieve lasten, samenhang in toezicht) om van een centraal gestuurd systeem van wantrouwen - zoals de Wetenschappelijk Raad voor het Regeringsbeleid de huidige situatie typeert - te komen tot een systeem van onderling vertrouwen. Uitgangspunt op het niveau van de school is dat alle betrokkenen - leerlingen, ouders, leerkrachten en bedrijven - invloed kunnen uitoefenen op het schoolbeleid. Voorwaarden voor goede werking van governance op instellingsniveau zijn daarom de ontwikkeling van horizontale verantwoording, intern toezicht, medezeggenschap en een klachtenregeling.

Het beoogde nieuwe sturingsmodel laat zich niet per decreet afkondigen. Ook ligt de eindsituatie niet in een blauwdruk vast. Wel is er een duidelijk start: invoering van scheiding tussen bestuur en toezicht, sterkere rol voor de Raad van Toezicht, aanscherping van de rol van ouders en studenten en de verplichting intern en extern verantwoording af te leggen. Vervolgens dient een leerproces op gang te komen. Dit proces zal leren hoe de gewenste nieuwe verhoudingen tussen onderwijs en overheid daadwerkelijk vorm kunnen krijgen en wat daarvoor in wetten en dergelijke dient te worden geregeld.

Wet- en regelgeving

Dit hoofdstuk beschrijft de ontwikkeling van dossiers op het gebied van wet- en regelgeving. Deze dossiers strekken zich uit over het brede LNV-terrein.

1. Natuurwetgeving

Beleidsdoelstelling

1. Wijziging Natuurbeschermingswet 1998 met het oog op:
  - een voorziening voor de toetsing van bestaand gebruik met potentieel schadelijke effecten voor Natura 2000-gebieden in de periode tot de vaststelling van de beheerplannen voor Natura 2000-gebieden; en
  - een betere aansluiting op de Vogel- en Habitatrichtlijnen.
2. Evaluatie (primair instrumenteel van aard) Natuurbeschermingswet 1998, Flora- en faunawet en Boswet met oog op integratie van die wetten (2^e pijler LNV-wetgevingshuis).

Wat is de stand van zaken

Ad 1: De brief houdende aankondiging van de betrokken wetswijziging is besproken met de Tweede Kamer op 7 september 2006 en vond daar brede steun. Toetsing en vervolgens het eventueel beperken van bestaand gebruik zal bij voorrang plaatsvinden bij ecologisch urgente situaties. Wetsvoorstel ligt bij Raad van State. Met de diensten van de Europese Commissie is overleg geweest. Deze kunnen met de wetswijziging leven, als de uitvoeringspraktijk maar in overeenstemming met de habitatrichtlijn is.

Ad 2: Het evaluatietraject is in oktober 2006 gestart.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Ad 1: Het advies Raad van State gevolgd door hernieuwde behandeling in ministerraad en indiening bij Tweede Kamer.

Ad 2: Project loopt nu. Het eindrapport wordt verwacht in november 2007.

2. Pachtwetgeving

Beleidsdoelstelling

Liberalisering pachtstelsel en overheveling van dat stelsel van de Pachtwet naar Boek 7 van het Burgerlijk wetboek. De liberalisering betreft vooral de pacht van 'los land' en het regime van het voorkeursrecht bij vervreemding van de gepachte grond. De primaire verantwoordelijkheid voor het wetsvoorstel ligt bij de Minister van Justitie. De Minister van LNV is medeverantwoordelijk voor het wetsvoorstel en primair verantwoordelijk voor het inhoudelijke pachtbeleid.

Wat is de stand van zaken

Aanvaard in Tweede Kamer op 12 september 2006. Memorie van Antwoord aan Eerste Kamer is uitgebracht.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Plenaire behandeling in Eerste Kamer, gevolgd door inwerkingtreding in loop 2007.

Politieke en maatschappelijke context

Er is breed draagvlak voor het voorstel. Wellicht wel nog discussie over bij amendement Slob (CU) voorziene opheffing mogelijkheid opzegging pacht door verpachter wegens bereiken leeftijd 65 jaar pachter.

3. Wet inrichting landelijk gebied

Beleidsdoelstelling

De Wet inrichting landelijk gebied voorziet in:

- Regels over de programmering, financiering en realisatie van het gebiedsgerichte beleid en de verantwoording daarover. Het gebiedsgerichte beleid wordt gedecentraliseerd. Het rijk beperkt zich tot vaststelling op hoofdlijnen van door de provincies in het zevenjarige investeringsstijdvak te realiseren prestaties en verschaft daartoe middelen in de vorm van het Investeringsbudget landelijk gebied (ILG). De provincie is belast met de vertaling van het beleid naar gebiedsniveau en de feitelijke regie bij de realisatie van het beleid. De programmeringsperiode beslaat zeven jaar.
- Vereenvoudigde regels voor landinrichting, die in de plaats komen van de huidige Landinrichtingswet en de ruilverkavelingsparagraaf van de Reconstructiewet concentratiegebieden.

Wat is de stand van zaken

De wet is op 1 januari 2007 in werking getreden.

Wat speelt er op korte en lange termijn

- Uitvoering door provincies
- Herziening van bestuursovereenkomsten en ILG-budget in 2007
- Monitoring door het rijk
- Mid term review in 2010

Politieke en maatschappelijke context

Breed draagvlak voor het wetsvoorstel. Provincies zullen verantwoordelijkheid komende jaren waar moeten maken. Van het rijk zal nog een forse inzet voor monitoring en ondersteuning moeten worden gepleegd. Het rijk blijft ook verantwoordelijk richting de Europese Commissie voor gefinancierde maatregelen (Kaderverordening plattelandontwikkeling) en voor de toepassing staatssteunkaders. Vertraging bij de goedkeuring van het Nederlandse plattelandontwikkelingsprogramma (POP) in Brussel en bij de te doorlopen staatssteunprocedure kan betekenen dat onderdelen van de provinciale verordeningen die uitvoering geven aan de WILG niet direct per 1 januari 2007 tot betaling kunnen leiden.

4. Zelfstandige Bestuursorganen (ZBO's)

Beleidsdoelstelling

Formalisering van de positie van de huidige ZBO's in het licht van de Kaderwet ZBO.

Wat is de stand van zaken

De Kaderwet ZBO is met ingang van 1 februari 2007 inwerkinggetreden. Bovendien zijn in het kabinetsstandpunt over ZBO's (mei 2005) enkele aangescherpte eisen voor ZBO's geformuleerd in het kader van 'governance'.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Er zal binnen een jaar na inwerkingtreding van de Kaderwet een mededeling van de minister via de ministerraad aan de Tweede Kamer moeten worden gericht over de toekomstige positie van de huidige ZBO's van LNV onder de Kaderwet.

Op langere termijn zal wetgeving tot stand moeten worden gebracht om de ZBO's waar nodig aan te passen aan c.q. op onderdelen uit te zonderen van de Kaderwet.

Daarnaast heeft LNV voor enkele ZBO's een traject ingezet om tot opheffing van de betreffende ZBO's te komen. Per 1 januari 2007 zijn inmiddels opgeheven de Organisatie tot verbetering van de binnenvisserij en de Stichting Examens vakbekwaamheid Honden- en kattenbesluit. Voor de herinrichting- en reconstructiecommissies ligt opheffing in de rede zodra de betreffende herinrichtingsprojecten zijn afgerond.

Met betrekking tot de plantkundige keuringsinstellingen (BKD, KCB, NAK en NAK-Tuinbouw) geldt dat zij in het kader van de modernisering van het toezicht inspectietaken zullen overnemen van LNV (PD). Dit is een ingrijpende operatie die in de loop van 2007 haar beslag zal krijgen.

ZBO's zonder openbaar gezag, zoals Staatsbosbeheer en Bureau Beheer Landbouwgronden (BBL) vallen niet onder de Kaderwet ZBO.

Politieke en maatschappelijke context

De Kaderwet regelt een transparante verhouding tot de externe organisaties met de bijbehorende duidelijke sturings- en verantwoordingsmechanismen.

LNV heeft oog voor de mogelijke gevolgen van de inwerkingtreding van de Kaderwet voor fondsen die de vorm hebben van (privaatrechtelijke) ZBO's en die nu geen onderdeel uitmaken van de LNV-begroting. Het betreft hier de Stichting Borgstellingsfonds voor de landbouw, het Ontwikkelings- en saneringsfonds voor de landbouw en het Ontwikkelings- en saneringsfonds voor de visserij en Stichting Fonds MKZ/AI.

5. De zes LNV-wetgevingspijlers

Beleidsdoelstelling

Modernisering van het LNV-wetgevingsinstrumentarium, waarbij integraal uitvoering wordt gegeven aan maatregelen die onder meer zien op: vermindering van de regeldruk, introductie van nieuwe wetgevingsconcepten, vergroting van de transparantie van regelgeving, een betere aansluiting daarvan bij de doelgroepen, verlaging van administratieve lasten (burger / bedrijf) én uitvoeringslasten (overheid), overige uitvoering, toezicht en handhaving. Naast integraliteit is ook harmonisatie een belangrijke drijfveer, met alle mogelijkheden van dien voor noodzakelijke aanpassingen in de inrichting van LNV.

Wat is de stand van zaken

In 2007 wordt een voorstel gepresenteerd om afzonderlijke, maar geheel of gedeeltelijk per domein samenhangende wetten om te zetten in zes integrale wetten; in zes wetgevingspijlers.

Wat speelt er op korte en lange termijn

"De zes LNV-wetgevingspijlers" wordt vanwege zijn omvang fasegewijs tot stand gebracht.

Politieke en maatschappelijke context

Het voornemen past geheel in het streven om regeldruk te verminderen en de relatie tussen overheid en burger te verbeteren.

6. Modulair subsidiestelsel

Beleidsdoelstelling

Realisatie van een stelsel waarin alle LNV-subsidieregelingen zijn ondergebracht, dat voldoet aan de Europese kaders en waarvan de lasten voor bedrijven en overheid zo laag mogelijk zijn.

Wat is de stand van zaken

Medio februari 2007 vaststelling en inwerkingtreding per 1 april 2007.

Politieke en maatschappelijke context

Aandachtspunt is de duur van het goedkeuringstraject in Brussel enerzijds en de wenselijkheid om tussentijds gelden weg te zetten anderzijds. Oplossingen: gebruikmaking van reeds goedgekeurde modules, benutten van Europese vrijstellingsmogelijkheden en in uiterste noodzaak openstelling onder voorbehoud goedkeuring.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Korte termijn: voorlegging Commissie, publicatie, inwerkingtreding en openstelling (begin 2007).
Lange termijn: De regeling wordt ten hoogste eenmaal per jaar herzien, in lijn met het beleid om te komen tot vaste verandermomenten in de regelgeving. Ingeval de benodigde informatie voor de wijziging op 1 juli beschikbaar is, kan de wijziging op 1 januari van het volgende jaar worden doorgevoerd.

7. Actieve openbaarmaking

Beleidsdoelstelling

Bredere actieve openbaarmaking met betrekking tot bestuurlijke aangelegenheden van het ministerie.

Wat is de stand van zaken

- Met ingang van mei 2006 worden gegevens over verleende subsidies in het kader van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) jaarlijks actief openbaar gemaakt op de website van LNV.
- Op 1 oktober 2006 is een pilot van start gegaan met betrekking tot openbaarmaking van controlegegevens van de VWA op de website van de VWA.

Wat speelt er op korte en lange termijn

- De actieve openbaarmaking van GLB-subsidies is dit jaar van start gegaan en zal jaarlijks worden herhaald. Vanaf 2007 zullen hierbij ook de GVB-subsidies worden betrokken.
- Vanaf eind 2006 / begin 2007 is de pilot openbaarmaking controlegegevens VWA uitgevoerd aan de hand van drie cases. In de loop van 2007 zal deze pilot worden geëvalueerd, waarna nadere besluitvorming zal kunnen plaatsvinden.
- Ten behoeve van (ondermeer) een gecoördineerde benadering van openbaarmaking binnen heel LNV wordt een 'handboek gegevensverstrekking' samengesteld. Dit handboek zal naar verwachting in de eerste helft 2007 operationeel zijn.

Politieke en maatschappelijke context

Openbaarheid en transparantie zijn kernbegrippen binnen een moderne overheid. De overheid legt hiermee verantwoording over haar doen en laten af aan de samenleving. Al gedurende een aantal jaren staat vergroting van de actieve openbaarheid daarom op de politiek/bestuurlijke agenda (onder andere rapport-Wallage en rapport-Docters van Leeuwen). Over dit principe bestaat vrij brede consensus. Dit biedt dus kansen. Bovendien is bij BZK een beleidskader actieve openbaarmaking in ontwikkeling.

In het proces moet aandacht zijn en blijven voor de belangen van degenen die door openbaarmaking kunnen worden geraakt (subsidieontvangers, bedrijven waarover controlegegevens openbaar worden gemaakt).

8. Overdracht dierenwelzijn in medebewind aan PVE

Beleidsdoelstelling

Uitvoering beleid en regelgeving en toezicht op de naleving dichter bij direct betrokkenen. Het gaat om overdracht van regels op het gebied van huisvesting en verzorging van landbouwhuisdieren. Het betreft implementatie van EU-regelgeving terzake. Deze regels vigeren thans reeds op basis van de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren. De toezegging tot overdracht is gedaan door minister Veerman naar aanleiding van verzoek tot deze overdracht van de Tweede Kamer.

Wat is de stand van zaken

Over de uitgangspunten bestaat een ambtelijk akkoord met het Productschap voor Vee, Vlees en Eieren (PVE). Een concept-besluit is voorbereid. Gesproken wordt nog over het handhavingsarrangement.

9. Programmatisch handhaven

Beleidsdoelstelling

- Tot stand brengen van een integrale LNV-brede nalevingsvisie en –strategie;
- Toepassen van programmatisch handhaven op alle beleidsterreinen van LNV waar burgers en bedrijven te maken hebben met regels die moeten worden nageleefd;
- Inbedden van programmatisch handhaven in het reguliere beleidsproces van LNV.

Wat is de stand van zaken

Na de vuurwerkramp in Enschede en de cafébrand in Volendam is het denken over handhaving sterk in beweging gekomen. Bestuursorganen werden ter verantwoording geroepen voor de gevolgen van falend toezicht. Niet het ontbreken van wet- en regelgeving, maar het ontbreken van gecoördineerd en intensief toezicht op de naleving van regels was het probleem. Sindsdien staat handhaving hoog op de politieke agenda.

Programmatisch handhaven is een planmatige methode om deze problemen het hoofd te bieden. Daarbij staan veld- en doelgroeponderzoek, risico-analyse en prioriteitenstelling centraal en worden optimale nalevingsniveaus als streefdoel gesteld.

Binnen LNV wordt dit op deelgebieden in praktijk gebracht (Nieuw Mestbeleid, Flora- en Faunawet, Diergeneesmiddelen en hormonen, Diervoeders; later volgen Natuurbeschermingswet, Wet op de dieren en dierlijke producten, Dierlijke bijproducten, I&R schapen en geiten).

Hierdoor ontstaat op deze deelgebieden zicht op de handhavingstaken, de risico's en naleeftekorten, en kunnen op basis hiervan binnen deze domeinen prioriteiten worden gesteld. Maar omdat dwarsverbanden en een integrale visie en strategie ontbreken, leidt deze gefragmenteerde aanpak niet tot de meest efficiënte en effectieve allocatie van de schaarse handhaving capaciteit. Om dat te bereiken is een domeinoverstijgende risicoanalyse en prioritering nodig.

Het is de bedoeling dat het programmatisch handhaven op alle beleidsterreinen van LNV wordt toegepast en wordt ingebed in een overkoepelende, LNV-brede, integrale nalevingsvisie- en strategie.

Wat speelt er op korte en lange termijn

- Het tot stand brengen van een LNV-brede integrale nalevingsvisie en – strategie.
- Implementatie van de Kaderstellende Visie op Toezicht 2005 (gericht op vernieuwing en professionalisering van toezicht, i.c. nalevingstoezicht)
- Uitvoering van het Kabinetsplan Eenduidig Toezicht voor AID en VWA (tot stand brengen front offices voor respectievelijk de primaire sector en de horeca, gericht op vermindering van toezichtlasten en op samenwerking tussen rijksinspecties).

Politieke en maatschappelijke context

Programmatisch handhaven biedt kansen om een effectieve en doelmatige inzet van de schaarse handhaving capaciteit en tegelijk, waar mogelijk, vermindering van toezichtlasten te bereiken. Het aspect 'transparantie' is van belang om inzicht te krijgen in de naleeftekorten en de daaraan verbonden risico's.

10. Tucht recht diergeneeskunde

Uitoefening van de diergeneeskunde; wetswijziging teneinde maximum voor tuchtrechtelijke boete te verhogen en het samenstellen van de veterinaire tuchtcolleges flexibeler te maken.

Beleidsdoelstelling

De goede uitoefening van diergeneeskundige handelingen door dierenartsen en para-veterinaren wordt gehandhaafd door het veterinaire tucht recht. De veterinaire tuchtcolleges beoordelen klachten en leggen eventueel straffen op. Voor een effectieve handhaving is gebleken dat het maximum van de boete die de tuchtrechter kan opleggen niet hoog genoeg is om een afschrikkende werking te sorteren. Daarom wordt voorgesteld dat maximum te verhogen.

De samenstelling van de colleges per zitting is bij wet vastgelegd. Deze wettelijke voorschriften blijken in een aantal gevallen een belemmering te zijn voor het goed functioneren van de colleges. Daarom wordt voorgesteld de voorschriften aan te passen om meer flexibiliteit te creëren.

Wat is de stand van zaken

Het voorstel van wet en de memorie van toelichting liggen thans om advies bij de Raad van State.

Wat speelt er op korte en lange termijn

De voorbereiding verloopt zonder problemen.

Politieke en maatschappelijke context

Met de verhoging wordt het maximum op gelijke voet gesteld met het strafmaximum in het medische tuchtrecht. Er zijn echter categorieën overtredingen die een hoog geldelijk voordeel opleveren (zoals fraude in de handel van diergeneesmiddelen).

11. Visie op instrumentatie

Beleidsdoelstelling

Om te voorkomen dat de dereguleringsaanpak wordt gefrustreerd door de aanwas van nieuwe regels is het nodig de bestendigheid van beleid te vergroten en wordt een scherp wetgevingsbeleid gevoerd waarbij de LNV-interne checklist "Kwaliteitsstappen beleidsvoornemens voorgenomen regelgeving" richtsnoer is. Kernpunten van het instrumentenbeleid zijn voorts:

- minder en betere regels
- open normen, en
- toezicht op controle.

Deze kernpunten zijn terug te voeren op de volgende door LNV gehanteerde principes bij de uitvoering van het LNV-regelgevingsprogramma:

- minder vergunningen
- minder administratieve lasten
- uniformering van begrippen
- eenduidige sancties
- minder uitvoeringslasten
- EU-conformiteit en inzet
- transparantie, en
- open normen.

Harmonisatie en integratie van met elkaar samenhangende wetgevingsclusters biedt de mogelijkheid om het instrumentenbeleid door te voeren en aanpassingen in de inrichting van LNV te plegen.

Met een "open norm" (in tegenstelling tot uitgebreide en dichtgetimmerde voorschriften) wordt vertrouwen geschapen en een beroep gedaan op de eigen verantwoordelijkheid van ondernemers om te voldoen aan de normstelling en wordt hem tegelijkertijd de mogelijkheid geboden om de wijze waarop hij dit doet af te stemmen op zijn eigen situatie.

In het vastgestelde Beleidskader toezicht op controle (2005) worden de mogelijkheden geschetst en voorwaarden neergelegd waaronder toepassing van het instrument toezicht op controle mogelijk wordt geacht. Het bedrijfsleven pakt zijn eigen verantwoordelijkheid op voor het voldoen aan wettelijke normen en scheidt daartoe ook controlesystemen (minder overheidstoezicht). De overheid kan haar controles hierop afstemmen door toezicht op deze systemen van het bedrijfsleven uit te oefenen (efficiencywinst).

Wat is de stand van zaken

Toepassing van de principes is "going concern". De bestendigheid van de beleidsinstrumentatie is een op te pakken punt. Het beleidskader Toezicht op Controle is thans in uitvoering. In dat verband hebben inmiddels de eerste initiatieven zich aangemeld. Het gaat hierbij om zelfcontrolesystemen in de diervoedersector, de sierteeltsector en de varkenssector. LNV oriënteert zich op die initiatieven om te beoordelen of deze in aanmerking komen voor toezicht op controle. In 2008 zal het instrument toezicht op controle worden geëvalueerd.

Politieke en maatschappelijke context

- Veranderingen in de instrumentatie hebben gevolgen voor de uitvoering en handhaving en daarmee mogelijk ook voor de inrichting van het apparaat. "Open normen" doen naar hun aard een ander beroep op de uitvoering/handhaving (meer overleg, risicobeoordeling).
- Vermindering regeldruk is weerbaar. Er is nog steeds een voortdurende roep om regulering.

12. Visitatie juridische functie en wetgeving ministerie LNV

Beleidsdoelstelling

In de periode 2005-2006/07 vindt de Visitatie Juridische Functie en Wetgeving plaats bij alle departementen. Tijdens deze (derde) visitatie ligt de nadruk op de juridische functie in brede zin: advisering, afhandeling bezwaar-beroep, behandeling klachten en WOB, juridische ondersteuning (waaronder aanbesteding en contracten) en de juridische kwaliteitszorg. De visitatie beoogt na te gaan waar deze verschillende taken in de organisatie zijn belegd, wat hun omvang is en op welke wijze ze worden uitgevoerd. Daarbij wordt m.n. aandacht besteed aan de positie en rol van de juridische (centrale) eenheid binnen het departement.

Aan de hand van het thema "uitvoering van wetgeving" wordt tijdens de visitatie aandacht besteed aan de inhoud van wetgeving. Het gaat hierbij om de relatie uitvoering en wetgeving. Tijdens de visitatie staat de verhouding tussen de inhoud van wetgeving enerzijds en de uitvoering ervan anderzijds centraal. Vragen die aan bod komen: In hoeverre hangt de mate waarin regelgeving wordt uitgevoerd samen met de kenmerken van deze regelgeving. Deze vraag wordt ook gesteld ten aanzien van de wijze waarop toezicht wordt gehouden op de naleving van regelgeving. Naleving van regelgeving is ook een vorm van uitvoering: uitvoering door de normadressanten.

Wat is de stand van zaken

Naar aanleiding van de uitspraak van het Hof van Justitie inzake Securitel is eind jaren '90 de eerste visitatiecommissie ingesteld met als taak onderzoek te verrichten naar de kwaliteit van de wetgevingsorganisatie van de departementen. De eerste visitatie (1998/99) richtte zich m.n. op de kwaliteit van de wetgeving en de tweede (2002/03) op het wetgevingsproces. Het oordeel van beide visitatiecommissies over de wijze waarop de wetgevingsorganisatie binnen LNV is ingericht en functioneert was zeer positief. De inzet van de hierboven reeds beschreven visitatie is breder en richt zich nu op de wijze waarop de juridische functie binnen het departement is belegd. De Visitatiecommissie heeft in het kader van de derde visitatie op 21 september jl. LNV bezocht. De commissie stelt per departement een rapport van bevindingen op dat uiteindelijk gevolgd wordt door een eindrapport dat betrekking heeft op alle departementen

Wat speelt er op korte en lange termijn

Op 16 februari heeft de Visitatiecommissie het concept-rapport presenteren aan alle Directeuren Wetgeving van de departementen. Dit zal daarna worden gevolgd door het definitieve eindrapport (incl. aanbevelingen) waarop het kabinet een reactie zal geven.

Politieke en maatschappelijke context

Ter voorbereiding van de visitatie is eind 2005 een rapport opgesteld naar aanleiding van de juridische functie en wetgeving bij LNV. Als uitgangspunt voor dit rapport heeft een vragenlijst van de Visitatiecommissie gediend. In het algemene deel van het rapport worden LNV-brede en voor de juridische functie en wetgeving relevante onderwerpen beschreven zoals de missie, organisatie en interne aansturing van het departement. Ook wordt in dit deel het juridische takenpakket van de verschillende dienstonderdelen en de werkprocessen in algemene termen beschreven. In het tweede deel zijn de antwoorden op de vragenlijst opgenomen.

De zelfevaluatie heeft een aantal punten -de interne organisatie betreffend- naar voren gebracht. Voorts is de rijksbrede visitatie een kans om in gezamenlijkheid de kwaliteitszorg van de juridische functie bij de rijksoverheid op een hoger plan te brengen.

13. Wet LNV-gegevens (als onderdeel LNV-wetgevingshuis)

Beleidsdoelstelling

De wet zal een uniform juridisch kader bevatten voor gecombineerde inwinning en meervoudig gebruik van gegevens binnen LNV, met als inzet vermindering van administratieve en uitvoeringslasten. Tevens kan het wetsvoorstel worden gezien als een invulling van de 1-loket-gedachte.

Wat is de stand van zaken

In 2007 zal het onderdeel gegevens als eerste fase van de Kaderwet LNV (een van de toekomstige pijlers van het LNV-wetgevingshuis) worden verkend en voorbereid.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Als eerste fase zal voor het onderdeel gegevens een verkenning worden afgerond (eerste helft 2007); eind 2007 ligt er een eerste voorontwerp ter interne bespreking. .

Politieke en maatschappelijke context

De kansen liggen op het terrein van vereenvoudiging en uniformering van regelgeving en uitvoering alsmede bij een vermindering van lasten voor overheid en bedrijfsleven.

14. Overige wetgevingstrajecten natuur en platteland

Beleidsdoelstelling

1. Wijziging Natuurbeschermingswet 1998 en Flora- en faunawet: uitbreiding werkingssfeer tot exclusieve economische zone in verband met internationale verplichtingen en regeling gegevensautoriteit natuur.
2. Wijziging Flora- en faunawet in verband met de opheffing van het jachtverbod in natuurgebieden.
3. Wijziging van de Wet agrarisch grondverkeer: enkele aanpassingen in verband met onder meer de decentralisatie van het gebiedsgerichte beleid (WILG).

Wat is de stand van zaken

Ad 1: concept gereed.

Ad 2: ligt om advies bij Raad van State.

Ad 3: traject moet nog worden gestart.

Politieke en maatschappelijke context

Ad 1: Uitbreiding reikwijdte natuurwetgeving gevoelig liggen bij resp. bedrijven is evenwel onontkoombaar i.v.m. internationale verplichtingen (VHR, OSPAR).

Ad 2: Geeft invulling aan motie Schreijer (CDA)

Ad 3: grondbeleid is per definitie politiek gevoelig. Kleine wijzigingen kunnen worden aangegrepen voor verdergaande discussies.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Ad 1: Besluitvorming in ministerraad adviesaanvraag Raad van State.

Ad 2: Besluitvorming indiening Tweede Kamer

Ad 3: Besluitvorming invulling wijziging WAG.

15. Wetsvoorstel gewasbeschermingsmiddelen en biociden

Beleidsdoelstelling

Transparante wetgeving en verbeterde handhaving door middel van bestuurlijke boeten

Wat is de stand van zaken

Het wetsvoorstel is door de Tweede Kamer aanvaard. Het wetsvoorstel is in overleg met de diverse externe partijen tot stand gebracht. Ook het geheel van onderliggende regels wordt gemoderniseerd en opnieuw vastgesteld.

De ministeriële regeling is in voorbereiding. Gewerkt wordt voorts aan de uitwerking van bestuurlijke boeten en handhaving op basis van het concept Programmatisch handhaven.

Politieke en maatschappelijke context

Het gaat om hernieuwde EU-implementatie. Van belang voor agrarische sector.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Het wetsvoorstel is op 13 februari behandeld door de Eerste Kamer.

De planning is gericht op inwerkingstelling van het vernieuwd wettelijk kader voor de zomer.

16. Wijziging Besluit glastuinbouw

Beleidsdoelstelling

Doel van de wijziging is onder andere een vereenvoudiging van het stelsel van gebruiksnormen (schrappen gebruiksnormen gewasbescherming en substraatteelt) uit de bijlage bij het besluit. Dit wordt mede gevoed door de gebrekkige handhaafbaarheid van het huidige besluit. De wijziging vormt voorts de opmaat voor de overgang van een stelsel van gebruiksnormen naar een stelsel van emissienormen. Die overgang zal in fases plaatsvinden: de onderhavige wijziging vormt de eerste fase, via een separate wijziging zal de overgang zijn definitieve beslag krijgen.

Wat is de stand van zaken

In het verband van de Stuurgroep GLAMI wordt de wijziging voorbereid, inclusief analyse van de administratieve lasten, milieu-effecten en bedrijfseffecten. Streven is dat de wijziging per 1 januari 2008 in werking treedt.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Korte termijn: beleidsmatige voorbereiding

Lange termijn: juridische vormgeving, interne en externe afstemming, commentaar- en adviesrondes

Politieke en maatschappelijke context

De kansen liggen op het terrein van vereenvoudiging van regelgeving, de verbetering van de handhaafbaarheid van het besluit alsmede bij een vermindering van lasten voor overheid en bedrijfsleven.

17. Trajecten wijziging en vereenvoudiging visserijregelgeving (zee-, kust- en binnenvisserij)

Beleidsdoelstelling

De visserijsector verkeert in een crisis: er is nog steeds sprake van een grote onbalans tussen de potentiële vangstcapaciteit (aantal vissers en boten) en de aanwezige visbestanden. Dit leidt niet alleen tot het gevaar van onverantwoorde overbevissing maar ook tot grote fricties op onder andere het terrein van naleving en handhaving van de (EU-)regelgeving. Er zal een zwaar traject nodig zijn om die balans weer te herstellen, waaronder uitgekende juridisch-bestuurlijke trajecten. De rode draad van die juridisch-bestuurlijke inzet is om de volgende lijnen optimaal te laten samensmelten: eenvoudige en goede regelgeving; kleinere en modernere vloot; vermindering van de handhavingsdruk/betere naleving; een modern en perspectiefvol handhavingsbeleid; verantwoordelijkheden waar mogelijk en verantwoord bij de sector zelf leggen; creëren van randvoorwaarden en mogelijkheden; vermindering van lasten voor overheid en burgers.

Stand van zaken visserijregelgeving; in gang gezette ontwikkelingen

Niveau van de Visserijwet 1963

Op 1 januari 2007 trad een wijziging van de Visserijwet in werking met onder andere de volgende onderdelen:

- Zeevisserij: versterking instrumentarium bestuurlijke handhaving van en toezicht op de naleving van de regelgeving
- Binnenvisserij: intrekking nationale sportvisakte en opheffing van de publiekrechtelijke Organisatie voor de verbetering van de Binnenvisserij (OVb). Deze ZBO verrichtte taken zoals voorlichting en onderzoek die gelet op de bestaande opvattingen over overheidstaken, thans door de goed georganiseerde private organisaties van sport- en beroepsvissers kunnen worden opgepakt.

Dit traject heeft dus geleid tot een vermindering van lasten voor overheid en burgers en tot een overdracht van verantwoordelijkheden naar het veld.

Niveau van de uitvoeringsregelgeving

- Met name de regelgeving van de zeevisserij is in hoge mate gebaseerd op een omvangrijk pakket van EU-regelgeving. De EU-regelgeving is gericht op een duurzaam evenwicht tussen een economisch renderende uitoefening van de visserij en de bescherming van de

visbestanden. Deze EU-regelgeving is voortdurend aan aanpassing onderhevig. De nationale uitvoeringsregelgeving (zeevisserij) wordt dan ook in de eerste plaats gekenmerkt door (voortdurende) implementatie van EU-regelgeving.

- Op het terrein van de uitvoeringsregelgeving van de visserij wordt in nauw overleg met de visserijorganisaties gewerkt aan een volledige vernieuwing daarvan. In plaats van de bestaande talloze, moeilijk inzichtelijke en deels verouderde regelingen zal in 2007/2008 sprake zijn van slechts enkele - modern en overzichtelijk opgezette - modules. In augustus 2006 is de eerste module in werking getreden. Dit heeft er toe geleid dat op het terrein van de administratieve voorschriften – onder intrekking van 10 regelingen - nog slechts sprake is van één overzichtelijke regeling. Ook in dit traject staan vermindering van lasten voor overheid en burgers en schrappen van onnodige verplichtingen, voorop.
- Zowel in de zeevisserij als in de binnenvisserij (bijv. IJsselmeervisserij) is sprake van een overcapaciteit aan vissers en boten. Dit heeft in 2005/2006 geleid tot bepaalde flankerende maatregelen:
  - Saneringsregeling kottervloot
  - Saneringsregeling IJsselmeervisserij
  - Borgstellingsvoorziening ter stimulering van perspectievolle investeringen door kottersvissers.

Wat speelt er op korte en lange termijn

Uitgangspunten van de te voorziene juridisch-bestuurlijke aanpak (waaronder regelgeving) op het visserijterrein blijven: vermindering en vereenvoudiging van regelgeving, vermindering van lasten voor burgers en overheid; stimuleren van goed nalevingsgedrag; positionering van verantwoordelijkheden bij de sector waar mogelijk en verantwoord.

18. Wetsvoorstel educatie en beroepsonderwijs

Beleidsdoelstelling

Het doel van de wetswijziging vormt de introductie van volledige vraagsturing bij het praktijkleren teneinde tot een doelmatiger gebruik te komen van de financiële middelen die de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit ter beschikking stelt voor het praktijkleren binnen het groene domein.

Wat is de stand van zaken

De wet is op 20 september 2006 door de Tweede Kamer aanvaard en is op 4 december 2006 door de Eerste Kamer afgedaan. De wet zal op 1 augustus 2007 in werking treden

Wat speelt er op korte en lange termijn

Korte termijn

Een nieuwe regeling zal worden ontworpen voor het wegzetten van de financiële middelen die beschikbaar zijn voor het praktijkleren. De regeling zal uitgaan van een vraaggestuurd systeem van praktijkleren.

Lange termijn

De bekostiging van Innovatie en Praktijkcentra (IPC's) wordt met het wetsvoorstel stopgezet. Gedurende vier jaar zal er nog wel een financiële bijdrage worden toegekend. Deze bijdrage dient enerzijds besteed te worden aan personele kosten die samenhangen met de verzelfstandiging en anderzijds aan door de Minister van LNV aan te wijzen onderwijsactiviteiten die de IPC's gedurende deze vier jaar kosteloos aan de groene onderwijsinstellingen aanbieden. Na deze termijn van vier jaar zullen IPC's geen wettelijke taken meer uitvoeren. Momenteel is PTC+ nog aangewezen als opleiding die gevolgd moet zijn om als fysiotherapeut bij dieren te mogen werken. Dit zal om bovenstaande redenen worden gewijzigd. Gedurende twee jaar zal de opleiding nog uit het overgangsbudget worden bekostigd. Hierna zijn er twee opties die momenteel worden verkend:

- De opleiding tot fysiotherapeut bij dieren wordt als specialisatie binnen de opleiding humane fysiotherapie aangeboden.
- De opleiding zal in de vorm van een tweejarige cursus (d.w.z. niet van overheidswege bekostigd) door de groene onderwijsinstellingen die hiervoor interesse hebben worden aangeboden.

19. Wetsvoorstel dier en welzijn, gezondheid en kwaliteit

Beleidsdoelstelling

Het wetsvoorstel schept een modern wettelijk kader waarbij het houden van dieren door de mens centraal staat; landbouwhuisdieren en gezelschapsdieren. Dit vanuit verschillende belangen: het dierenwelzijn, de diergezondheid, de eigenheid en integriteit van het dier, de volksgezondheid, de veiligheid van mens en dier, ethische aspecten en de economie. Ook daarmee samenhangende onderwerpen krijgen hier een plaats: diervoeders, diergeneesmiddelen, dierenartsen, en productieketenaspecten zoals vleesproductie en destructie van ongeschikt dierlijk materiaal.

Het wetsvoorstel kent een centrale plaats toe aan de bescherming van het dier: zijn welzijn, gezondheid, eigenheid en integriteit. Er is een expliciete bepaling opgenomen dat bij het toepassen van de wet de intrinsieke waarde van het dier wordt betrokken. Ook geldt voor iedere houder van dieren te allen tijde een plicht om zijn dieren de nodige voeding, drenking, verzorging, huisvesting en bewegingsvrijheid te geven. Dit is nieuw ten opzichte van de huidige regelgeving. Daarnaast biedt het voorstel de bevoegdheid om over diverse aspecten uitvoeringsregels vast te stellen, zoals de wijze van houden, het vervoer, lichamelijke ingrepen bij dieren, het doden en het verhandelen van dieren.

Het wetsvoorstel is voorzien van een systeem van bestuurlijke boeten, wat de effectiviteit van de handhaving ten goede komt, en kent ministeriële bevoegdheden om een scala aan maatregelen te treffen bij onregelmatigheden, incidenten en crises. De moderniseringsslag die met het wetsvoorstel gepaard gaat maakt dat de bestaande wetgeving en de uitvoeringsregelgeving transparanter en waar mogelijk eenvoudiger wordt.

Wat is de stand van zaken

Een eerste voorontwerp is gereed om voor een eerste, informele commentaarronde, te worden gestuurd aan organisaties en personen die belangstelling voor het onderwerp hebben getoond. Dit in het kader van een open aanpak. Dit voorontwerp is geen finaal product dat met alle andere betrokken departementen is afgestemd, maar een tussenproduct. Op sommige punten moet het dus nog nader worden uitgewerkt.

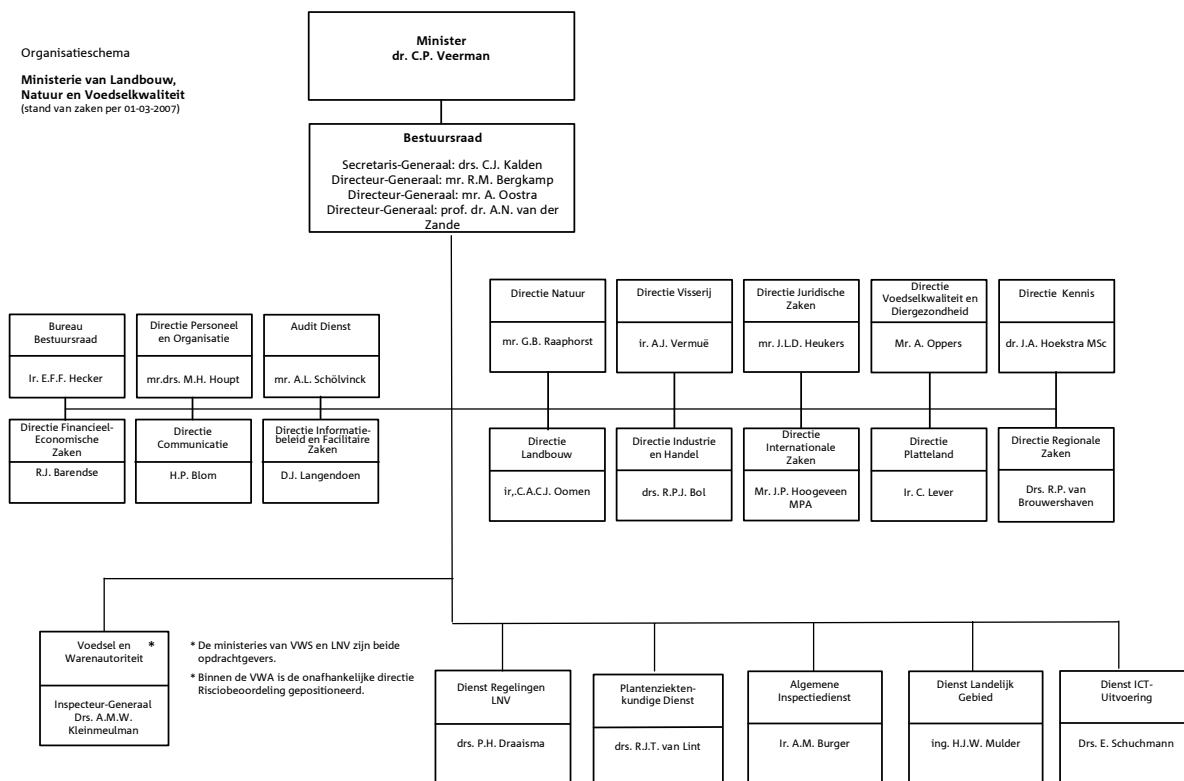
Politieke en maatschappelijke context

Met de toegenomen aandacht voor het dierenwelzijn biedt het wetsvoorstel een goede kans om voor de lange termijn de koers met betrekking tot het dierenwelzijn wettelijk vast te leggen.

LNV-organisatie

1. De LNV-organisatie

Het ministerie van LNV bestaat uit een aantal onderdelen: beleidsdirecties, stafdirecties, uitvoerende diensten en inspecties, projectdirecties, en de vertegenwoordiging buitenland.

Beleidsdirecties

Beleidsdirecties zijn verantwoordelijk voor het ontwikkelen van beleid op gebied van de terreinen waar LNV zich mee bezig houdt. LNV heeft tien beleidsdirecties:

- **Directie Landbouw (DL)** is verantwoordelijk voor het beleid voor de agrarische sector. Het betreft voornamelijk de primaire productie: (melk)veehouderij, akker- en tuinbouw. DL ontwikkelt beleid voor een duurzame en sociaal-economisch sterke landbouw in harmonie met andere functies in het landelijk gebied en de maatschappelijke omgeving. Behalve aan de dierlijke en plantaardige productie, heeft de directie aandacht voor de economische structuur van de sector, gewasbescherming, dierenwelzijn en het vraagstuk van de mineralenuitstoot.
- **Directies Natuur (DN)** is verantwoordelijk voor het nationale en internationale beleid op het gebied van natuur, bos en soortenbescherming. DN speelt daarmee een belangrijke rol op milieu-, water- en ruimtelijke orderingsgebied. Ook draagt DN bij aan de ontwikkeling en sturing van het kennisbeleid en natuureducatie. DN richt zich op de ontwikkeling, financiering en evaluatie van het natuurbeleid.
- **Directie Industrie en Handel (I&H)** bevordert met haar beleid een duurzame, internationaal concurrerende positie van de Nederlandse agribusiness. De agribusiness omvat de voedings- en genotmiddelenindustrie, de agrarische handels- en dienstensectoren, toeleveringssector (aan de agribusiness) en de non-food agro-industrie.

- Directie Visserij (Viss) is verantwoordelijk voor het ontwikkelen en uitvoeren van beleid voor een duurzame en sociaal-economisch sterke visserijketen. Dit vereist een nationale en internationale oriëntatie. Daarbij gaat het om het borgen van een duurzaam beheer van visbestanden zodat de draagkracht en kwaliteit van de ecosystemen, die vis voortbrengen, niet wordt overschreden of blijvend worden aangetast. Behalve voor de primaire productie, waartoe ook de kweek van vis behoort, houdt de directie in haar beleidsontwikkeling rekening met de sociaal-economische dimensie van de visserijketen en maatschappelijke eisen als milieu, dierenwelzijn, voedselveiligheid en 'eerlijke' handel met ontwikkelingslanden.
- Directie Internationale Zaken (IZ) coördineert en draagt in internationaal verband het Nederlandse standpunt uit over onderwerpen die op het terrein van LNV liggen. IZ zorgt ervoor dat het internationale beleid op dit gebied binnenshuis en tussen ministeries onderling wordt afgestemd. Ze onderhandelt over de beleidsterreinen van het ministerie in internationaal verband, zoals het gemeenschappelijk landbouwbeleid. IZ signaleert beleidsontwikkelingen binnen de Europese Unie en internationale fora, zoals the Food and Agricultural Organization of the United Nations. Daarnaast coördineert IZ de internationale bilaterale samenwerking.
- Directie Juridische Zaken (JZ) zorgt er voor dat het ministerie van LNV handelt in overeenstemming met het nationale en internationale recht. Hiertoe stelt de directie wetten en regels op voor de beleidsterreinen van LNV. Dit betreft naast het realiseren van het reguliere wet- en regelgevingsprogramma voor een aanzienlijk deel de omzetting van Europese verordeningen, richtlijnen en beschikkingen in het Nederlandse recht. Daarnaast begeleidt JZ - met het oog op een correcte naleving van EU-regels - staatssteundossiers, worden door JZ notificaties uitgevoerd en worden verzoeken om informatie en eventuele ingebrekestellingen van de Europese Commissie door JZ behandeld. Vanuit een bestuurlijk-juridische invalshoek ontwikkelt JZ beleidsinstrumenten ten behoeve van de realisatie van door LNV gestelde doelen. Een belangrijk aandachtsveld is het toezicht op de naleving van LNV wet- en regelgeving.
- Directie Platteland (DP) ontwikkelt beleid voor een leefbaar en vitaal platteland. Het gaat daarbij niet alleen om ontwikkelingen rond landbouw, natuur en recreatie; ook sociaal-maatschappelijke aspecten als de terugloop van voorzieningen en de mogelijkheden om arbeid en zorg te combineren, spelen een rol. Daarnaast richt DP zich op schoon en voldoende water, rust en ruimte, een gezonde bodem en schone lucht. Ook werkt DP aan recreatiebeleid. Daarnaast coördineert DP de uitvoering van de kabinetsnota Agenda Vitaal Platteland, waarin het beleid uit de Vierde Nota Ruimte wordt uitgewerkt en verbreed met andere beleidsterreinen. Tenslotte coördineert DP de afspraken tussen Rijk en provincies over verwerving en inrichting van terreinen, die jaarlijks worden vastgelegd in een Bestuursovereenkomst Inrichting Landelijk Gebied en een bijbehorend Uitvoeringscontract.
- Directie Regionale Zaken (DRZ) is het bestuurlijk contactpunt van LNV in de regio en doet zaken namens het ministerie met de regio. De directie formuleert in samenspraak met andere relevante LNV-directies de rijksdoelen voor rijksprojecten in de regio en bereidt hiervoor de politieke besluitvorming voor. De directie is de 'voelhoorn' van het ministerie in de regio. Daarbij gaat het om het opvangen van beelden, standpunten en/of gebeurtenissen in de regio's die van belang zijn voor het LNV-beleid. DRZ vertaalt deze signalen in gerichte beleidsadviezen en participeert vanuit haar specifieke rol in beleidsontwikkelingstrajecten. DRZ communiceert in de regio over vastgesteld beleid.
- Directie Voedselkwaliteit en Diergezondheid (VD) is verantwoordelijk voor het voedselveiligheids- en kwaliteitsbeleid in de keten, het diergezondheidsbeleid en andere veterinaire aangelegenheden, het formuleren en toetsen van het biotechnologiebeleid bij dieren en planten en daarmee voor de ethische vraagstukken rondom biotechnologie. Daarnaast ontwikkelt VD het (inter)nationaal dierziektebestrijdingsbeleid. VD draagt zorg voor vrijwaring in het handelsverkeer en voor dierziekte monitoring. VD heeft in de vorm van de Chief veterinary officer een formele (veterinaire) vertegenwoordiging in internationaal overlegverbanden, zoals de Europese Unie, Office International des Epizooties en de World Trade Organisation.
- Directie Kennis (DK) heeft als opdracht de opdracht de kennisfunctie van LNV te versterken. De hoofdtaken van DK zijn 'Kennis voor Beleid' en 'Beleid voor Kennis'. DK is de kennispool voor heel LNV. DK heeft ook de taak het kennisbeleid van LNV te maken en de positie van het groen onderwijs te versterken.

Directie Kennis, Directie Regionale Zaken, Internationale Zaken en Juridische Zaken worden ook als aspectdirecties gezien omdat zij specifieke coördinerende taken hebben die de meer sectorale insteek van de andere beleidsdirecties overstijgen.

Stafdirecties

De stafdirecties hebben een ondersteunende en adviserende functie. LNV heeft zes stafdirecties:

- Bureau Bestuursraad (BBR) ondersteunt het LNV-concern op maat. Voor de vijf kerntaken strategie, politiek-bestuurlijk advies, sturing, toezicht en relatiebeheer geeft BBR ondersteuning aan bewindslieden, bestuursraad en directies.
- Directies Personeel en Organisatie (P&O) ondersteunt de Bestuursraad, directies en diensten op onderdelen van het P&O-beleid. De directie ontwikkelt voor heel LNV de strategie, beleidskaders en instrumentarium op de gebieden personeel en organisatieontwikkeling, arbeidsvoorwaarden, sociaal beleid, planning en control.
- Auditdienst (AD) verricht de controle op de jaarrekening en het jaarverslag van het ministerie, zowel wat betreft de financiële als de niet-financiële informatie. Daarnaast wordt themagewijs onderzoek gedaan naar de bedrijfsvoering en naar de ontwikkeling en de uitvoering van het beleid.
- Directie Financieel-Economische Zaken (FEZ) is de concerncontroller van het ministerie. FEZ is verantwoordelijk voor de totstandkoming, indiening en beheersing van de departementale begroting en draagt zorg voor een adequaat financieel-economisch beheer. Vanuit een onafhankelijke invalshoek toetst, signaleert en adviseert FEZ over alle fasen van de beleids- en begrotingscyclus en richt zich daarbij op rechtmatigheid, doelmatigheid en doeltreffendheid.
- Directie Communicatie (DC) ontwikkelt het communicatiebeleid voor het departement van LNV. De directie adviseert de politieke en ambtelijke top over de interne en externe communicatie en hieruit voortvloeiende activiteiten en voert het woord namens de politieke leiding over de besluitvorming en over ontwikkelingen binnen het ministerie.
- Directie Informatiebeleid en Facilitaire Zaken (IFZ) maakt beleid op het gebied van ICT, informatievoorziening, facilitaire zaken en inkoop. Op de gebieden ICT en informatievoorziening doet IFZ dat onder meer door het opstellen van kaders en normen waarbinnen ICT en informatievoorziening zich binnen LNV mogen ontwikkelen.

Uitvoerende diensten en inspecties

De uitvoerende diensten en inspecties zijn een belangrijke poot van het ministerie van LNV. Deze diensten zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van het beleid. Er zijn zes uitvoerende diensten, waarvan de Algemene Inspectiedienst speciaal belast is met de handhaving op de uitvoering van beleid en regelgeving:

- Dienst Landelijk Gebied (DLG) vertaalt abstract beleid naar uitvoering in concrete projecten bij het inrichten van groene gebieden voor recreatie, natuur, water of landbouw. Hiervoor verwerft de dienst gronden, richt die grond opnieuw in en draagt het gebied vervolgens over aan gebiedsbeherende instanties en individuele agrariërs. DLG zoekt daarbij naar samenwerking en oplossingen die passen bij de (bestuurlijke) wensen en de eigenschappen van het gebied.
- Algemene Inspectiedienst (AID) is de controle- en opsporingsdienst van het ministerie van LNV en houdt zich bezig met de handhaving van de wet- en regelgeving van LNV. Deze handhaving gebeurt door inspectie (ook wel controles of toezicht genoemd), opsporing en verificatie (van financiële EU-regelingen).
- Planteziektkundige Dienst (PD) is een agentschap van het ministerie van LNV. De PD bewaakt en bevordert de gezondheid van planten. Daardoor draagt de PD bij aan een gezonde groene sector van internationaal aanzien, aan een gezonde en veilige land- en tuinbouw en aan een landschap met een hoge biodiversiteit.
- Voedsel en Waren Autoriteit (VWA) werkt aan de veiligheid van voedsel- en niet-voedsel gerelateerde producten. Dit om de gezondheid van mens en dier te beschermen. Daarbij werkt de VWA binnen de hele productieketen: van grondstof en hulpstof tot eindproduct of consumptie. De VWA verbindt drie essentiële functies in een strategische driehoek: toezicht, risicobeoordeling en risicocommunicatie.
- Dienst Regelingen (DR) is verantwoordelijk voor een belangrijk deel van de uitvoering van landbouw- en natuurbeleid. DR verzorgt diensten op het terrein van: het mestbeleid; financiële, subsidie- en EU-regelingen; vergunningen en ontheffingen; de identificatie en registratie van dieren, percelen en relaties; en crisisbestrijding. Daarnaast werkt de dienst steeds vaker voor andere (semi) overheidsorganisaties.

- Dienst ICT Uitvoering (DICTU) is een bundeling van de uitvoerende ICT-activiteiten van alle diensten en directies van LNV.

Projectdirecties

De projectdirecties zijn tijdelijk organisatie-onderdelen binnen LNV. Ze worden ingesteld als er zich belangrijke beleidsthema's voordoen die niet of lastig zijn in te passen in de bestaande LNV-structuur of die directie-overstijgend van aard zijn. Voorbeelden van projectdirecties zijn:

- Regiebureau Plattelandsontwikkelingsplan (POP)
- Bureau Renovatie Hoofdbureau (BRH)
- Taskforce Economie (TFE)

Vertegenwoordiging buitenland

Het ministerie van LNV wordt ook vertegenwoordigd in het buitenland. Op verschillende locaties verspreid over de hele wereld zijn LNV-attachés en/of LNV-raden werkzaam die het LNV-beleid uitdragen en signalen opvangen voor dat beleid. Ook assisteren de LNV-raden en attachés het Nederlandse agrarische midden- en kleinbedrijf bij hun activiteiten op de buitenlandse markt.

Naast de LNV-organisatie staan nog twee verzelfstandigde organisaties: Staatsbosbeheer en het Wageningen Research Centre.

2. Integriteit bij het rijk

Inleiding

Integriteit is een noodzakelijke voorwaarde voor een goed functionerende overheid. De integriteit van de overheid is verbonden met de integriteit van bewindslieden, ambtenaren en van de organisaties waarin zij werken. Daarom in deze notitie enige noties over integriteit en integriteitsbeleid.

Kabinetsbeleid

Met haar rede voor de VNG in 1992 heeft mevrouw Dales, als minister van Binnenlandse Zaken de basis gelegd voor het integriteitsbeleid van de overheid. In haar voordracht vroeg zij aandacht voor 'het sluipende gevaar van bezoedeling van de ambtelijke en politieke reputatie, de aantasting van de integriteit van bestuurders en daarmee de aantasting van de hoge waarden waarvoor een democratische rechtsstaat staat'. Sindsdien is integriteit een beleidsvraagstuk, maar het aan het licht komen van de Bouwfraude in 2001 en de daarop gevolgde Parlementaire Enquête heeft daadwerkelijk de impuls gegeven tot intensivering van het integriteitsbeleid in de afgelopen kabinetsperiode.

Met de Nota 'Integriteitsbeleid openbaar bestuur en politie' van april 2003 kondigt de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) een verscherping en intensivering aan van het onderwerp integriteit. Dit heeft ondermeer geleid tot een wijziging van de Ambtenarenwet op 1 maart 2006. In de wet is opgenomen dat overheden voortaan verplicht zijn om een integriteitsbeleid te voeren en ervoor te zorgen dat dit beleid een vast onderdeel gaat uitmaken van het personeelsbeleid. Integriteit dient in dit kader in ieder geval aan de orde te worden gesteld in het werkoverleg en in functioneringsgesprekken en medewerkers moet scholing en vorming op het gebied van integriteit worden aangeboden. Verder zijn alle overheden verplicht een gedragscode voor goed ambtelijk handelen vast te stellen. Zowel over het gevoerde beleid als over de implementatie van de code moet eenmaal per jaar verantwoording worden afgelegd aan het desbetreffende democratisch vertegenwoordigend orgaan. Voorts moeten alle nieuw in dienst tredende ambtenaren de ambtseed of de belofte moeten afleggen. En, *last but not least*, het bevoegd gezag en de ambtenaar zijn verplicht zich respectievelijk als een goed werkgever en een goed ambtenaar te gedragen. Daarnaast heeft de minister van BZK met de overheidssectoren afspraken gemaakt over de invoering van een set basisnormen, die het minimumpakket vormen aan integriteitsmaatregelen, waar alle overheidsorganisaties eind 2007 aan zouden moeten voldoen. Om overheden bij dit alles hierbij te ondersteunen is binnen BZK het Bureau Integriteitsbevordering voor de Openbare Sector (BIOS) opgericht. Dit bureau speelt, binnen het bredere programma Good Governance Openbare Sector, een rol gericht op het faciliteren van overheidsmanagers en integriteitsfunctionarissen.

Integriteitsbeleid ministeries

Mede op aanbeveling van de Parlementaire Enquêtecommissie Bouwnijverheid hebben de ministeries de afgelopen jaren de interne coördinatie van hun integriteitsbeleid versterkt. Zij werken in de Kring van departementale integriteitscoördinatoren intensief samen bij de uitvoering van dat beleid. Zij zoeken daarbij samenwerking met wetenschap en andere overheden en houden zich op de hoogte van de ontwikkelingen in het bedrijfsleven.

Regelgeving en procedures

Uit de 'Inventarisatie Openbaar Bestuur en Politie (2004)' en het onderzoek van de Algemene Rekenkamer (AR) 'Zorg voor integriteit', een nulmeting naar integriteitszorg in 2004, blijkt dat ministeries over een gedragscode en een compleet geheel aan regelgeving beschikken op het gebied van nevenfuncties en nevenbelangen, acceptatie van geschenken, draaideurconstructie, geheimhouding, afname eed en belofte, informatiebeveiliging, melden van misstanden, aanstellen van vertrouwenspersonen, et cetera. Daarmee is het werk echter niet af. Naast het hebben van deze regels zullen ministeries de komende jaren aandacht moeten besteden aan de implementatie van de regelgeving. De AR adviseert de ministeries integriteitsbeleid meer vorm te geven als een complete beleidscyclus en om aan de hand van risicoanalyses de kwetsbare processen nauwkeuriger in beeld te brengen. Ministeries werken momenteel aan de aanbevelingen van de AR. Een voorbeeld is de rijksbrede invoering van een uniform registratiesysteem voor (vermoedens van) integriteitsinbreuken. De AR zal in 2008 opnieuw de stand van zaken van het integriteitsbeleid bij de Rijksoverheid in beeld brengen.

Cultuuraspect

Naast de aandacht voor de beleidscyclus, procedures en regelgeving is integriteit echter vooral een aspect van cultuur, van gedrag van individuen en organisaties. Leidinggevend en medewerkers staan in hun werk dagelijks voor moeilijke keuzes. Belangrijk is dat ieder zich daarbij bewust is van de kwetsbaarheden. Een open klimaat waar leidinggevend en medewerkers dilemma's bespreekbaar en genomen beslissingen toetsbaar zijn, is dan ook essentieel. Leidinggevend vervullen hier een sleutelpositie en hebben ook zelf een voorbeeldrol.

Opgave komende jaren

Ministeries hebben de komende jaren dan ook een dubbele taak. Enerzijds is het belangrijk om nog verder te investeren in de door de AR genoemde activiteiten en de implementatie van het integriteitsbeleid. Anderzijds is het van groot belang om werk te maken van de organisatiecultuur. Hier ligt een taak voor leidinggevend en medewerkers, waarbij het Bureau Integriteit Openbare Sector van het ministerie van BZK (BIOS) kan faciliteren en ondersteunen.

Integriteitsvraagstukken ministeries

Overigens hebben ministeries te maken met verschillende soorten risico's en kwetsbaarheden, zoals bijvoorbeeld de samenwerking overheid - bedrijfsleven, het omgaan met vertrouwelijke informatie, het intensief samenwerken in groepen. Elk ministerie kent deze integriteitsvraagstukken. Afhankelijk van het dominante primaire proces van het ministerie is er echter veelal sprake van specifieke kwetsbaarheden. Het is voor elke nieuwe bewindspersoon nuttig om zich te laten informeren over de integriteitsvraagstukken van het ministerie en de eventuele incidenten die zich voordoen. Dit kan bijvoorbeeld in het eerste werkgesprek met de Secretaris-Generaal.

Tot slot. Ook voor bewindslieden gelden regels voor het indienen van declaraties, nevenwerkzaamheden, omgaan vertrouwelijke informatie, et cetera. Deze zijn te vinden in het zogenaamde 'Blauwe boek' dat elke bewindspersoon bij zijn / haar aantreden krijgt uitgereikt.

3. LNV-netwerk: belangenorganisaties

Land- en tuinbouw

De belangen van de landbouw sectoren worden door de LTO (Land- en Tuinbouw Organisatie) behartigd. De voorzitter van de LTO is B.J. Constandse (Bart Jan). De LTO kent twee lijnen van belangenbehartiging, die het landelijk bestuur vormen. Dit zijn de regionale organisaties en de sectorale vakgroepen

De regionale organisaties

Gewestelijke organisatie	Voorzitter
ZLTO (Brabant, Zeeland)	A.J.A.M. Vermeer
LLTB (Limburg)	Ir. A.J.M. Janssen
LTO-Noord (Overige provincies)	J. Heijkoop

De sectorale vakgroepen

De vakgroepen zijn vaak ontstaan uit of in nauwe samenwerking met vaktechnische organisaties (toegevoegd tussen haken). De regionale landbouworganisatie hebben ook regionale sectorale vakgroepen.

Vakgroep	Voorzitter
Rundveehouderij	S.J. Schenk
Varkenshouderij	A. ten Have-Mellema
Pluimveehouderij	J. Wolleswinkel
Glastuinbouw	N. van Ruiten
Akkerbouw	J. Haanstra
Bloembollen/bolbloemen (KAVB)	J. Langeslag
Biologische landbouw	M. Wiersema

Naast deze vakgroepen zijn ook een stel kleinere actief zoals de Vollegrondsgroententeelt en Konijnenhouderij.

Verder is momenteel naast de LTO een aantal vakbonden in de landbouw actief. Deze organisaties zijn ontstaan uit onvrede over de belangenbehartiging van LTO en het Landbouwschap. Het gaat om:

- Nederlands Akkerbouw Vakbond (Hanny van Beek-van Geel)
- Nederlandse Vakbond Varkenshouders (Wyno Zwanenburg)
- Nederlandse Melkveehouders Vakbond (Peter ten Hoeve)

Productschappen

Productschappen	Voorzitter
Akkerbouw	Th. A.M. Meijer
Vee en Vlees en eieren	J.J. Ramekers
Granen, Zaden en Peulvruchten	Th. A.M. Meijer
Tuinbouw	D. Duijzer
Margarine, Vetten en Oliën	W. Oosterhuis
Diervoeder	Th. A.M. Meijer
Zuivel	G.A. Koopstra
Vis	J. Odink

Overige belangenbehartigers in de landbouw of gericht op de landbouw

Overige vertegenwoordigers in de landbouw	Voorzitter
Nederlands Agrarisch Jongeren Kontakt	D. Bruins
Biologica/platform biologische landbouw	A. van den Brand

Centrale Organisatie voor de Vleessector	W.H.J.M. van Pelt
Dierenbescherming	M. Becking (wnd)
Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde	L.J. Hellebrekers
Nationale Coöperatieve Raad voor land- en tuinbouw	J. van Campen
Consumentenbond	Th.C. de Graaf
Centraal Bureau Levensmiddelen	K. van den Doel

Natuur-, bos- en milieuorganisaties

Belangrijke organisaties op het gebied van natuur, bos en milieu voor LNV zijn:

Organisatie	Voorzitter
Wereld Natuur Fonds	J.A. van de Gronden
Stichting Natuur en Milieu	P. Vellinga
Natuurmonumenten	H. Wijffels
Waddenvereniging	L. Bikker
Bosschap	A. Jorritsma-Lebbink
Federatie Particulier Grondbezit	J.J. Helder
Vereniging Milieudefensie	N. van Dijk
Vogelbescherming Nederland	M. Brabers
Unie van Provinciale Landschappen	B. Fokkens
Stichting Beheer Natuur en Landelijk Gebied	P.M. Blaauw
Koninklijke Nederlandse Jagers Vereniging	C.G. Baan
International Union for the Conservation of Nature	D. Eisma
Greenpeace Nederland	G. Lubbi
International Fund for Animal Welfare	M. Bertsch
Dierenbescherming	M. Becking (wnd)
Vereniging Onderzoek Flora en Fauna	A.F. van de Klundert
Landschapsbeheer Nederland	S. de Jong
Stichting tot behoud van Particuliere Historische Buitenplaatsen	J.M. Hessels
Staatsbosbeheer	H. Wiegel
Natuurlijk Platteland Nederland	T.J. Slöb
IVN Nederland	J.A. van Dalen
Stichting Aarde	T. van Slobbe
Samenwerkingsverband Nationale Parken	M.A.J. Jager-Wöltgens
Unie van Bosgroepen	A.J.H. de Beaufort
Vereniging Nederlands Cultuurlandschap	M. Versnel
Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging	A. van Weelderen
Bomenstichting	H.S.B.M. van Asperen
Nederlandse Vissersbond	J. K. Nooitgedagt
Federatie van Ned. Visserijverenigingen	B. Daalder
ANWB	G. van Woerkom
Bouwend Nederland	L.C. Brinkman
Netwerk Groene Bureaus	H. Waardenburg
RECRON	G. Faber
Natuur- en milieuplanbureau	K. van Egmond
Ned. Ver. Van Sportvissersfederaties	N. Sweep
Koninklijk Nederlands Watersport Verbond	vacature
Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen	P.J. Legro
Kennis- en Innovatiecentrum Stichting Recreatie	G. Faber
Stichting Landelijk Fietsplatform	J. Dijkema
Stichting Wandelplatform LAW	A. de Jong

Vekabo Nederland	J. van Herk
Stichting Recreatietoervaart Nederland	M. van der Tas
Kamer van Koophandel Nederland	Th. Wöltgens
Kiwa Water Research	D. Luteijn
Koninklijke Horeca Nederland	H. de Jager
Nederlandse Aardolie Maatschappij B.V.	R. Venhuizen

Recreatie

Belangrijke organisaties op het gebied van recreatie voor LNV zijn:

Organisatie	Voorzitter
ANWB	G. van Woerkom
RECRON	G. Faber
Sportvisserij Nederland	N. Sweep
Koninklijke Nederlandse Hippische Sportbond (KNHS)	M. van den Heuvel
Koninklijk Nederlands Watersport Verbond	vacature
Stichting Recreatie: Kennis- en Innovatiecentrum	G. Faber
HISWA	J.D. Smit
Stichting Landelijk Fietsplatform	J. Dijkema
Stichting Wandelplatform LAW	A. de Jong
Vekabo Nederland	J. van Herk
Stichting Recreatietoervaart Nederland	M. van der Tas
Platform Toerisme en Recreatie (van VNO-NCW en MKB Nederland)	R. Klawer

Visserij

De belangrijkste belangen behartigende organisaties op het gebied visserij voor LNV zijn:

Organisatie	Voorzitter
Nederlandse Vissersbond	J. K. Nooitgedagt
Federatie van Ned. Visserijverenigingen	B. Daalder

Context van de Europese Unie

1. EU-coördinatie: voorfase en raadsfase

Algemeen

Nederland kent een horizontaal model voor de EU-coördinatie. Dit betekent dat vakdepartementen eindverantwoordelijk zijn voor standpuntbepaling ten behoeve van de Nederlandse inzet in de drie besluitvormingsfasen, te weten de voorfase (ook wel expertfase), de Raadsfase (ook wel onderhandelingsfase) en de implementatiefase. Het ministerie van Buitenlandse Zaken heeft vanuit haar verantwoordelijkheid voor de coördinatie van het buitenlandbeleid een coördinerende rol en is in die hoedanigheid procesbegeleider en –bewaker.

In het kader van het Programma Andere Overheid is een rijksbrede takenanalyse uitgevoerd met als doel het vergroten van de interne efficiency en de externe effectiviteit van de overheid in relatie tot een aantal thema's die de grenzen van individuele departementen overstijgen. In dit kader is door de Gemengde Commissie 'Sturing EU-aangelegenheden' onder voorzitterschap van baron Van Voorst tot Voorst onderzocht hoe Nederland zich beter kan organiseren om efficiënter en effectiever te zijn in de EU. Hierbij is specifiek gekeken naar de structuur van de beleidscoördinatie en de samenhang en samenwerking tussen en binnen de verschillende bestuursinstanties.

Het eindoordeel van dit onderzoek is dat de coördinatie van het Nederlandse EU-beleid redelijk goed functioneert, maar dat op het vlak van de strategische standpuntbepaling en de vroegtijdige politieke sturing verbeterpunten aan te wijzen zijn. Het moet met andere woorden: 'eerder, beter, politiker'. De belangrijkste aanbevelingen laten zich als volgt samenvatten:

- *Meer strategische standpuntbepaling*: Europese context als vanzelfsprekend voor nationaal beleid, vergroten politieke sturing van onderhandelingsinzet; versterkte relatie met de Kamer;
- *Meer invloed in het voortraject*; tijdig netwerk en kennis inzetten, informatie- en kennisdelen;
- *Een meer (pro)actieve coördinatiepraktijk*: impactstudies, standpuntverkennde notities, kaderinstructies voor dossiers die worden behandeld in verschillende vakraden, vergroten transparantie en verloop expertoverleg en onderhandelingstraject;
- *Beter betrokken en opererende vakdepartementen en decentrale overheden*: sterke EU-eenheden met relevante kennis én vaardigheden, intra- en interbestuurlijke terugkoppeling verbeterd, o.a. via interbestuurlijke dossierteams;
- *Voldoende oog voor juridische aspecten en de uitvoering van beleid en regelgeving*: in eerste standpuntbepaling juridische en uitvoeringsaspecten meenemen;
- *Gericht Europees personeelsbeleid*: opleidingen, loopbaanbeleid.

Binnen LNV is mede in navolging van deze aanbevelingen de rol van het wekelijkse EU beraad (overleg tussen LNV-directies waarin de gehele EU-agenda en de openstaande verplichtingen worden doorgenomen) meer toegespitst op versterking van de EU-inbreng in de Brusselse en Haagse beleidstrajecten en is de betrokkenheid van de minister(staf) vergroot door een regelmatige, schriftelijke EU-rapportage, met informatie over belangrijke ontwikkelingen in voor LNV relevante dossiers.

Structuur EU-coördinatie / samenhang en samenwerking Den Haag – Brussel: Voorfase

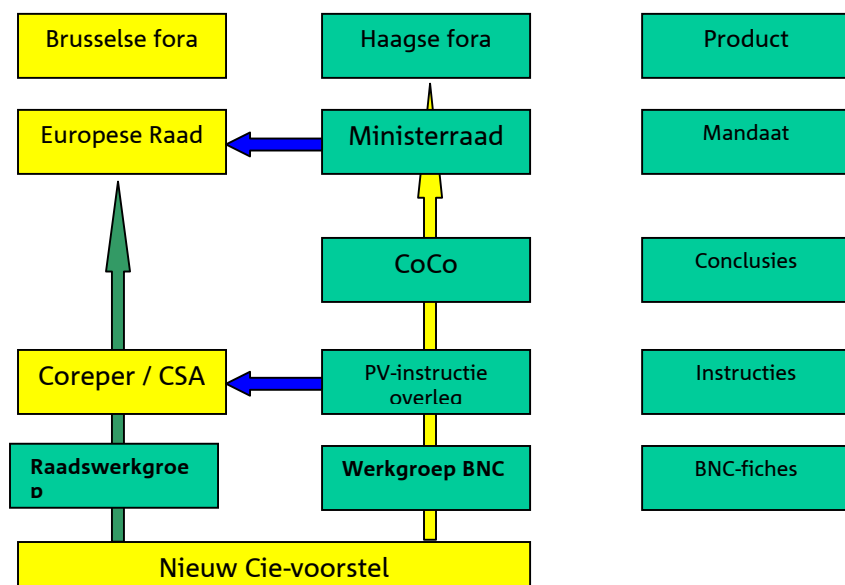
Omdat de Commissie over een relatief klein ambtenarenapparaat beschikt en zij een zo breed mogelijk draagvlak wil hebben voor haar voorstellen, betreft zij vaak externen bij haar 'denkproces'. Dit is derhalve bij uitstek een gelegenheid om het beleidsproces te beïnvloeden.

Dit kan door deelname aan expertbijeenkomsten die de Commissie zelf organiseert, of aan bijeenkomsten van denktanks die de Commissie adviseren. Een ander geschikt instrument is een (interdepartementaal afgestemde) Position Paper die aan de Commissie kan worden aangeboden. Vaak ligt aan een Position Paper een Impact Assessment en / of een standpuntverkennde notitie.

Soms is het ook mogelijk heel direct invloed uit te oefenen op de voorstellen die de Commissie ontwikkelt door tijdelijk een (LNV-)medewerker bij de Commissie te detacheren.

Structuur EU-coördinatie / samenhang en samenwerking Den Haag – Brussel: Raadsfase

De structuur van de EU-coördinatie is in het onderstaande overzicht samengevat. De coördinatie in onderstaande vorm is met name van toepassing op de Raadsfase (onderhandelingsfase) die aan de orde is na publicatie van een Commissievoorstel. Directie Internationale Zaken is eindverantwoordelijk voor kwalitatief goede (integrale) en tijdige inhoudelijke, procedurele en procesmatige coördinatie van de LNV-inbreng in zowel de Haagse als de Brusselse fora.

Werkgroep Beoordeling Nieuwe Commissievoorstellen (BNC)

Als de Commissie een nieuw voorstel voor beleid of wetgeving heeft gepresenteerd, wordt in Den Haag een eerste standpunt geformuleerd en wordt de Tweede Kamer daarover geïnformeerd. Dit gebeurt doorgaans d.m.v. een BNC-fiche waarin o.a. staat wat het Commissievoorstel inhoudt, wat het oordeel is over subsidiariteit en proportionaliteit, welke gevolgen het voorstel voor Nederland kan hebben, en wat Nederland in grote lijnen van het voorstel vindt. Het BNC-fiche wordt goedgekeurd door de Ministerraad en vormt de basis voor de Nederlandse inzet in Brussel. BNC-fiches worden opgesteld door vakdepartementen, en behandeld in de Werkgroep BNC die wekelijks onder voorzitterschap van het ministerie van Buitenlandse zaken plaatsvindt. In de BNC zijn ook het Interprovinciaal Overleg (IPO) en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) vertegenwoordigd.

Coreper en CSA, PV-instructieoverleg en Raadswerkgroepen

Het hoogste ambtelijke overlegorgaan in Brussel is Coreper (Comité des Répresentants Permanents) en fungeert als een voorportaal van de Europese Raad. Alle onderwerpen die op de Raad staan geagendeerd worden eerst besproken in Coreper, ongeacht de aard van de bespreking (debat, besluitvormend). In Coreper zitten namens alle lidstaten de Permanente Vertegenwoordigers of hun plaatsvervangers. De Nederlandse vertegenwoordiger handelt op basis van instructies per agenda-onderwerp die worden opgesteld door vakdepartementen en via het interdepartementale PV-instructieoverleg worden vastgesteld.

Op het Coreper worden o.a. de volgende onderwerpen behandeld die geagendeerd worden via de Landbouw- en Visserijraad: veterinaire en fytosanitaire aangelegenheden, visserij, dierenwelzijn, natuur en milieu. De Landbouw- en Visserijraad heeft tevens eigen Europees ambtelijk voorportaal, het Comité Speciale Agriculture (CSA). Hier worden de landbouwmarktordeningen en bosbouw behandeld.

Voordat een voorstel op Coreper of CSA wordt geagendeerd, wordt het besproken in Raadswerkgroepen die een relatief technisch karakter kennen. Nederland wordt in een Raadswerkgroep door de bank genomen vertegenwoordigd door medewerkers van de Permanente Vertegenwoordiging, meestal bijgestaan door een expert van het verantwoordelijke

vakdepartement. Instructies voor Raadswerkgroepvergaderingen worden interdepartementaal afgestemd waarbij het verantwoordelijke vakdepartement 'in de lead' is.

Coördinatiecommissie Internationale Mileuvraagstukken voor Europese Zaken (CIM-EU)

De CIM-EU is een interdepartementaal overleg dat wekelijks bijeenkomt voorafgaande aan de Raadswerkgroepvergaderingen Milieu. In dit overleg worden de instructies voor de PV-EU als woordvoerders vastgesteld over thema's als milieu, natuur en water. De ratio achter deze centrale coördinatie van instructies is het dossieroverschrijdende c.q. integrale karakter van deze thema's.

Coördinatie Commissie voor Europese Integratie en Associatieproblemen (CoCo)

De CoCo is een ambtelijke interdepartementale commissie onder voorzitterschap van de Stas Europese Zaken die wekelijks bijeenkomt. De CoCo bereidt de ministeriële inbreng in de Europese Raad voor en legt die vervolgens ter (politieke) bekrachtiging aan de Ministerraad voor. In het geval een onderwerp in meerdere Europese Raadsformaties wordt besproken kan overwogen worden om een kaderinstructie op te stellen.

In de CoCo wordt ook wekelijks stilgestaan bij Commissievoorstellen in de voorfase- en de onderhandelingsfase die een (potentieel) grote invloed op Nederland hebben en om die reden, of überhaupt politieke sturing nodig hebben. Dit gebeurt aan de hand van de zogenaamde 'Lijst Grote Voorstellen'. Deze lijst, en het monitoren van de voorstellen op deze lijst via een interdepartementale database structuur met relevante documenten en ontwikkelingen, is een van de manieren waarop invulling wordt gegeven aan het doel, 'eerder, beter en politieker' te opereren. De conclusies van de CoCo worden wekelijks doorgeleid naar de Ministerraad. De boven genoemde BNC-fiches over nieuwe Commissievoorstellen maken hier onderdeel van uit.

Naast de reguliere CoCo bestaan ook de CoCo op Hoog ambtelijke niveau, de zogenaamde CoCoHan die nadere sturing geeft op 'zwaardere' of strategische onderwerpen, bijvoorbeeld bij Financiële Perspectieven, Staat van de Unie en toetredingsverdragen.

Subsidiariteit en proportionaliteit

De Europese Unie kent negen grondbeginselen. Alle voorstellen van de Commissie voor nieuw beleid of nieuwe wet- en regelgeving worden getoetst aan twee daarvan, te weten het subsidiariteitsbeginsel en het proportionaliteitsbeginsel.

Het subsidiariteitsbeginsel heeft tot doel besluitvorming op een zo laag mogelijk niveau te laten plaatsvinden. De Gemeenschap mag alleen optreden indien er doelstellingen worden nagestreefd, die niet op het niveau van de lidstaten kunnen worden bereikt.

Indien is vastgesteld dat de Gemeenschap bevoegd is op te treden kan met de proportionaliteitstoets worden vastgesteld of het voorgestelde optreden van de EG qua vorm en ruimte die het nog aan de lidstaten laat, niet verder gaat dan wat nodig is om de verdragsdoelstellingen te verwezenlijken. Met andere woorden: stelt de Commissie een niet-bindend (rechts)instrument voor (een mededeling, aanbeveling of richtsnoer) of stelt de Commissie een bindend instrument voor (beschikking, richtlijn, verordening).

De toets aan deze beide beginselen heeft sinds het werken aan de Europese grondwet, en met name de afwijzing ervan op basis van het referendum in 2005 aan importantie gewonnen. Door de Tweede Kamer is een Tijdelijke Commissie Subsidiariteit en Proportionaliteit opgericht dat een select aantal richtlijnen beoordeelt en haar mening direct communiceert aan de Europese Commissie. Teneinde de Ministerraad de gelegenheid te geven het parlement, c.q. deze Commissie tijdig in kennis te stellen van haar mening over nieuwe Commissievoorstellen is het van groot belang dat BNC-fiches tijdig worden opgesteld en worden doorgeleid aan de Kamer.

2. Het Europees Parlement

Samenstelling Europees Parlement

Het Europees Parlement wordt sinds 1979 rechtstreeks gekozen en telt sinds 1 januari 2007 785 leden. Het mandaat van de gekozenen geldt voor een periode van vijf jaar. Nieuwe verkiezingen voor het Europees Parlement zullen weer plaatsvinden in 2009. Het Europees Parlement kent geen nationale onderverdeling, maar fracties die op communautair niveau zijn georganiseerd. De parlementsleden maken deel uit van fracties en niet van nationale delegaties.

In het (protocol) van het Verdrag van Amsterdam is bepaald dat het EP minstens 12 keer per jaar plenair vergadert in Straatsburg. De overige bijeenkomsten (EP-Commissies, fractievergaderingen, mini-plenaires) vinden in Brussel plaats.

Nederland is met 27 leden vertegenwoordigd in de volgende fracties:

EVP-ED (CDA)	7
PES (PvdA)	7
ALDE (VVD en D66)	5 (4+1)
Verts/ALE (Groen Links+ Europa Transparant)	4 (2+2)
IND-DEM (RPF-SGP-GVP)	2
GUE/NGL (SP)	2
Totaal:	27

Politieke Groepen

De politieke groepen (of fracties) spelen in het Europees Parlement een centrale rol. Ze zijn tot op zekere hoogte vergelijkbaar met partijen in een nationaal parlement. De fracties proberen ieder zoveel mogelijk tot een gemeenschappelijk standpunt te komen, om daarmee de impact op een stemming te maximaliseren. Het komt echter voor dat nationale belangen of andere redenen leiden tot afwijkend stemgedrag of zelfs gebrek aan een eenduidig fractiestandpunt.

Op dit moment is de EVP (christen-democraten/ conservatieven) de grootste fractie, gevolgd door de PES (sociaal-democraten). Daarna volgen ALDE (liberalen) en de Groenen. De EVP zal meestal proberen een rechtse meerderheid te creëren door steun te zoeken bij de ALDE en UEN. De PES zal meestal proberen over links een meerderheid te vormen met de GUE, Groenen en ALDE. Hierbij zit ALDE vaak in een 'swing' positie.

EP Commissies

De voorbereiding van de plenaire vergaderingen vindt plaats in de 20 parlementaire commissies. Iedere europarlementariër is lid van ten minste één commissie en plaatsvervangend lid van een tweede. De voorstellen voor wetgeving (bijv. ontwerprichtlijnen of verordeningen) die door de Europese Commissie zijn opgesteld, worden in eerste instantie behandeld in deze commissies. Voor het ministerie van LNV zijn de Commissie Visserij, de Commissie Landbouw- en Plattelandsontwikkeling en de Commissie Milieubeheer, Voedselkwaliteit en Volksgezondheid de meest relevante commissies.

In de commissievergaderingen wordt het EP-standpunt over EU-wetgevingsvoorstellen in belangrijke mate bepaald. De rapporteur (zie paragraaf 1.4) presenteert zijn/haar rapport over een bepaald dossier. Na een debat worden het rapport en amendementen in stemming gebracht.

Vervolgens wordt hierover in de plenaire vergadering gedebatteerd en gestemd.

Bij bepaalde dossiers spelen meerdere EP-Commissies een rol. Eén commissie is echter ten principale bevoegd (hoofdcommissie). De andere commissies hebben een advies-bevoegdheid).

Als de inhoud van een amendement van een adviescommissie onder de bevoegdheid valt van deze commissie, dan dient dat amendement zonder stemming te worden overgenomen door de hoofdcommissie. Echter, het is de voorzitter van de hoofdcommissie die bepaalt of de inhoud van een amendement valt onder de adviescommissie.

Rapporteurs

De rapporteurs, benoemd binnen de EP-Commissies, spelen een trekkersrol bij het bepalen van het standpunt van het Europees Parlement op een specifiek wetgevingsvoorstel of EU beleid. De rapporteur stelt in samenwerking met betrokken EP functionarissen zijn of haar rapport op, waarover vervolgens gestemd wordt in de EP- hoofdcommissie en de plenaire vergadering. De rapporteur heeft tijdens de behandeling van zijn of haar rapport nauw contact met de Europese Commissie en Raad. De fracties die de rapporteur niet mogen leveren stellen vaak

schaduwrapporteurs aan die namens de fractie over dat onderwerp het woord voeren en zo nodig amendementen bij de rapporteur indienen.

Coördinatoren

De politieke fracties wijzen in elke EP-Commissie een coördinator aan die zorg moet dragen voor fractiediscipline op de verschillende onderwerpen op het terrein van de Commissie. Tijdens de fractieweken rapporteert de coördinator aan de fractie en wordt geprobeerd een gezamenlijk fractiestandpunt te bepalen. De coördinator speelt daarmee een belangrijke rol op vrijwel alle dossiers in een EP-Commissie. De coördinatoren nemen in een EP-Commissie de besluiten over de toewijzing van rapporteurschappen, de agenda, en eventuele politieke problemen.

2.1 Bevoegdheden van het Europees Parlement

Algemeen

Het EP oefent vier fundamentele bevoegdheden uit:

- wetgevende bevoegdheid
- begrotingsbevoegdheid
- benoeming en ontslag van instellingen
- controle op de uitvoerende macht.

Wetgevende rol

De Europese Commissie heeft initiatiefrecht en bereidt alle wetgevingsvoorstellen voor. Het Europees Parlement heeft geen initiatiefrecht, hoewel het de Commissie wel kan verzoeken een wetsvoorstel voor te bereiden en in te dienen bij de Raad.

Op tal van beleidsterreinen (milieu, interne markt, consumentenbescherming, het vrij verkeer van werknemers, transport, onderzoek, volksgezondheid) treedt het Europees Parlement op als medewetgever met de Raad. Hierbij moeten de Raad en het Europees Parlement het eens worden over een gemeenschappelijke tekst.

Begrotingsbevoegdheid

Het Europees Parlement beslist samen met de Raad over de jaarbegroting, met uitzondering van de zogenaamde verplichte uitgaven, waarvan de landbouwuitgaven de grootste component vormen. Hierop heeft de Raad het laatste woord. Het Europees Parlement stelt ieder jaar in december de begroting van de EU vast. Deze begroting, die de Unie voorziet van de financiële middelen die zij nodig heeft voor het komende jaar, treedt pas in werking als de voorzitter van het Europees Parlement deze heeft ondertekend.

Verder beoordeelt het Europees Parlement ieder jaar of de Commissie de begroting van het voorgaande jaar naar behoren heeft uitgevoerd (kwijtingsprocedure).

Controlerende rol

In aanvulling op de hierboven beschreven bevoegdheden controleert het EP de uitvoerende instellingen, met name de Commissie, ook nog op een aantal andere manieren.

Het Europees Parlement kan de Commissie en de Raad vragen om hun standpunten of besluiten toe te lichten in een debat in het EP, en kan aan de Commissie en de Raad mondelinge of schriftelijke vragen stellen. Daarnaast heeft het Europees Parlement recht op informatie over implementatiebesluiten (comitologie) en wenst op dit terrein meer invloed. Het Europees Parlement kan ook onderzoekscommissies instellen. Onder bepaalde omstandigheden kan het Europees Parlement besluiten van de Commissie en de Raad aanvechten bij het Europese Hof van Justitie.

2.2 Wetgevingsprocedures

De belangrijkste wetgevings-procedures zijn de volgende:

- raadpleging
- medebeslissing
- instemming internationale verdragen

Raadpleging (consultation)

Het betreft de oudste procedure (1958) en kent slechts één lezing. De Commissie presenteert een wetsvoorstel, het Europees Parlement wordt geraadpleegd en de Raad besluit. De meeste onderwerpen die op LNV terrein zich voordoen vallen onder de raadplegingsprocedure, ook wel het adviesrecht genoemd.

De Commissie kan EP-amendementen overnemen. De Raad kan hierna met QMV akkoord gaan als zij het voorstel verder niet wijzigt. Indien de Raad het voorstel wel wijzigt dient er binnen de Raad unanimititeit te zijn om het voorstel aan te nemen.

Het toepassingsbereik van deze procedure is met de invoering van de samenwerkings- en codecisie procedures ingeperkt. Raadpleging wordt toegepast op het terrein van:

- delen van het landbouwbeleid (art 37)
- staatssteun verordeningen (art 89)
- harmonisatie indirecte belasting (art 93)
- autorisatie van versterkte samenwerking (art 11)
- budgettaire zaken: besluit over eigen middelen (art 269)
- burgerrechten: anti-discriminatie maatregelen (art 13)
- JBZ: aanneming van implementatiemaatregelen (art 34 VEU) en van kaderbesluiten en besluiten (art 37 VEU).

Bij die besluiten beslist de Raad in derde pijler met unanimititeit tenzij het uitvoeringsbesluiten zijn (alleen dan met QMV).

Medebeslissing (co-decisie)

De medebeslissingsprocedure (art 251 EG Verdrag) is met het Verdrag van Maastricht (1992) geïntroduceerd en geeft het Europees Parlement aanzienlijk meer macht. Vooral onderwerpen die aan bod komen in de Commissie Milieubeheer, Voedselkwaliteit en Volksgezondheid vallen onder de co-decisieprocedure.

Op dit moment valt meer dan de helft van de EU beleidsterreinen onder codecisie: o.a. milieu, interne markt, consumentenbescherming, vrij verkeer van werknemers, transport en volksgezondheid.

De procedure gaat als volgt.

Eerste lezing

De Europese Commissie presenteert een wetsvoorstel.

Het Europees Parlement spreekt zich hierover in eerste lezing uit en heeft daarbij twee opties:

- 1) Het Europees Parlement neemt geen amendementen aan en keurt het Commissie-voorstel goed met meerderheid van stemmen.
De Raad kan hier vervolgens mee akkoord gaan (QMV) als het de tekst ongewijzigd laat.
Het voorstel is dan aangenomen.
Kiest de Raad ervoor de tekst wel te wijzigen, dan stelt de Raad een Gemeenschappelijk Standpunt (QMV) op en wordt de procedure vervolgd.
- 2) Het EP neemt amendementen aan op het Commissie-voorstel.
De Commissie bepaalt vervolgens of zij het met die amendementen eens of oneens is.
De Raad kan vervolgens kiezen uit twee opties:
  - a) De Raad keurt alle EP-amendementen goed; met QMV indien de CIE de amendementen steunt, en met unanimititeit als de CIE één of meer amendementen niet steunt. Het voorstel is aangenomen.
  - b) De Raad kan niet met alle EP-amendementen akkoord gaan en stelt een Gemeenschappelijk Standpunt op (QMV). De procedure gaat verder.
De Commissie spreekt haar mening over het GS uit.

Tweede lezing

Het Europees Parlement is weer aan zet en heeft drie opties binnen een termijn van 3 maanden (ev. verlening met 1 maand):

- 1) Het EP keurt het GS goed (meerderheid leden: 367 stemmen) of neemt geen besluit binnen de afgesproken termijn (er is bijvoorbeeld geen meerderheid voor amendementen). Het voorstel is dan aangenomen.
- 2) Het EP verwierpt het GS met een meerderheid van leden (367 stemmen). Het voorstel is dan van tafel. Dit gebeurde in juli 2005 met de ontwerp-richtlijn software octrooi.
- 3) Het EP neemt amendementen aan op het GS met meerderheid van leden. Procedure gaat verder.

De Commissie spreekt haar mening uit over de EP-amendementen.

De Raad kan vervolgens kiezen uit 2 opties:

- a) De Raad stemt in met alle EP-amendementen met QMV waar de CIE deze steunt, en met unanimitéit waar de CIE die niet steunt. Het voorstel is aangenomen.
- b) De Raad kan niet met alle EP-amendementen akkoord gaan. De conciliatieprocedure wordt nu automatisch gestart.

Conciliatie procedure

Het conciliatie (of bemiddelings)-comité bestaat uit vertegenwoordigers van de Raad (25), vertegenwoordigers van het EP (25) en de Commissie. Het comité heeft 6 tot 8 weken om tot een compromistekst te komen. Als het comité er niet uitkomt is het voorstel van tafel.

In geval van een compromis moet binnen 6 tot 8 weken daarna door Raad (meestal QMV) en EP (meerderheid stemmen) worden ingestemd.

De voorzitters van Raad en EP moeten de wettekst vervolgens tekenen. Pas dan is de wettekst aangenomen. Als een van beide instelling niet tekent vervalt het voorstel.

In de conciliatieprocedure staat het de Raad en het Europese Parlement vrij om individuele amendementen goed te keuren, los van de opinie van de Commissie.

Instemming Verdragen

Het Parlement moet instemmen met de toetreding van nieuwe lidstaten tot de EU en associatie-akkoorden met derde landen. Deze procedure geldt ook voor Raadsbesluiten over o.a. :

- het instellen van sancties tegen lidstaten (art 7)
- versterkte samenwerking in de eerste pijler waar co-decisie geldt (art 11); en
- internationale akkoorden die tot een bijzondere institutioneel raamwerk leiden, belangrijke budgettaire implicaties hebben of leiden tot een aanpassing van wetgeving die via co-decisie tot stand is gekomen.

VBTB en begrotingssystematiek

1. De Begrotingscyclus

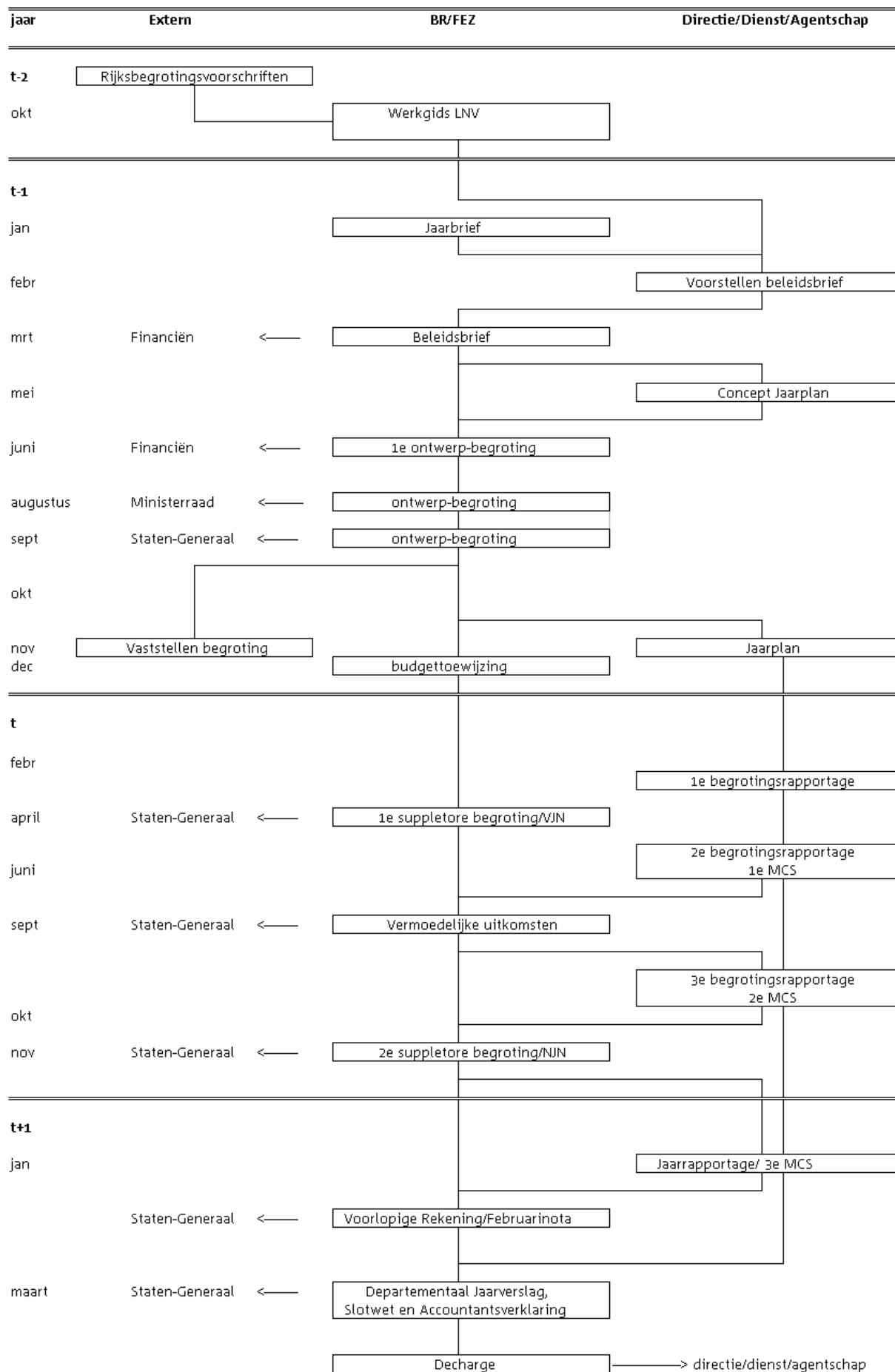
1.1 Begrotingscyclus

Begrotingscyclus

In totaal beslaan de fasen in de begrotingscyclus ongeveer 3 jaar. Het startpunt is de begrotingsaanschrijving van de minister van Financiën aan zijn collega's (Rijksbegrotingsvoorschriften). Voor de begroting 2008 is deze eind 2006 verzonden. De cyclus van deze begroting eindigt in mei 2009 wanneer de jaarverslagen in de Tweede worden behandeld.

Vorbereiding, uitvoering en verantwoording van opeenvolgende begrotingen overlappen elkaar. De (cijfermatige) informatie die uit de uitvoering blijkt, is daardoor tevens dienstbaar aan de voorbereiding van de volgende begrotingen. De informatie uit de verantwoording kan ook van belang zijn voor de begrotingsuitvoering en – voorbereiding.

In de figuur op de volgende pagina is de begrotingscyclus, ofwel de opeenvolgende fasen in het leven van een begroting, weergegeven. Op de horizontale as zijn de deelnemers aan de begrotingscyclus weergegeven en op de verticale as de tijd. Met pijlen is aangegeven hoe de stukkenstromen lopen.

Deelnemers aan het begrotingsproces

De vakministers zijn politiek verantwoordelijk voor hun begroting: de begroting is de (financiële) neerslag van het beleid dat de vakminister van plan is te voeren. Bij het begrotingsproces zijn verschillende functionarissen en onderdelen van een ministerie betrokken, zoals de SG, de beleidsdirecties en agentschappen, BBR en FEZ en de DAD.

De minister van Financiën heeft inhoudelijke en procedurele bevoegdheden ten aanzien van de begrotingen van alle ministers en het doelmatig beheer van rijksmiddelen. Tevens draagt hij de verantwoordelijkheid voor het algemene budgettaire beleid en is belast met het toezicht op de uitvoering van de begrotingen, op de inrichting van de administraties en op de inrichting van de controle. Ambtelijke ondersteuning daarbij krijgt de minister van Inspectie der Rijksfinanciën (IRF) en de directie Begrotingszaken.

De ministerraad besluit over het budgettaire kader en stelt de afzonderlijke ontwerp-begrotingen vast.

De Staten-Generaal treedt op als medewetgever: alle begrotingswetten worden ter aanvaarding (=autorisatie) aan de Staten-Generaal aangeboden. De Tweede Kamer kan het budgetrecht uitoefenen door begrotingswetsvoorstellen te aanvaarden, te wijzigen of te verwerpen. De Eerste Kamer kan de wetsvoorstellen aanvaarden of verwerpen. De Staten-Generaal controleert de regering. De regering legt verantwoording af aan de Staten-Generaal over het gevoerde beleid en beheer.

De Algemene Rekenkamer is de onafhankelijke controleur van de verplichtingen, uitgaven en ontvangsten van het Rijk. De Algemene Rekenkamer onderzoekt het door de ministers gevoerde financiële beheer en de jaarlijkse financiële verantwoordingen daarover en rapporteert aan de Staten-Generaal over haar bevindingen.

Begrotingsdocumenten

Het begrotingsproces wordt gemarkeerd door een groot aantal documenten die het besluitvormingsproces over de begroting ondersteunen. Een drietal type documenten worden onderscheiden: budgettaire brieven, de budgettaire nota's en de begrotingswetten.

Budgettaire brieven: worden door de minister van Financiën aan zijn collega's dan wel aan de ministerraad als geheel gezonden. De in de brieven opgenomen analyses en voorstellen (meestal tijdens de begrotingsvoorbereiding) dienen veelal ter bespreking en besluitvorming in de ministerraad en zijn vertrouwelijk (bijv. Julibrief). Besluiten van de ministerraad hierover dienen als richtlijn voor het opstellen van de ontwerp-begrotingswetten ten behoeve van de Staten-Generaal.

Budgettaire nota's: worden door de minister van Financiën, mede namens zijn collega's, voorafgaand gedurende en kort na het begrotingsjaar ter informatie aan de Staten-Generaal gezonden. De nota's bevatten informatie op hoofdlijnen over het financieel-economische beleid van het kabinet en hebben een informeel karakter. Ze worden wel behandeld in de Tweede Kamer maar niet goedgekeurd (bijv. Voorjaarsnota, Najaarsnota en Voorlopige Rekening)

Begrotingswetten: wetten waarin de ramingen van de verplichtingen, de uitgaven en de ontvangsten voor een bepaald begrotingsjaar zijn opgenomen. De begrotingen worden door de minister van Financiën ter autorisatie bij de Staten-Generaal ingediend en dienen mede om controle van de begrotingsuitvoering mogelijk te maken. Voor de aanvaarding van de begrotingswetsvoorstellen door de Tweede Kamer kunnen door de beherend minister nog nota's van wijziging (inhoudelijke aanpassingen) worden ingediend. Wijzigingen ná aanvaarding van de begrotingswetsvoorstellen door de Staten-Generaal worden ingebracht via suppletore begrotingswetsvoorstellen.

1.2 VBTB

VBTB

Sinds 2002 hanteert het Rijk de VBTB-begroting. In deze begroting staat niet alleen het geld centraal, maar ook wat we met het beleid willen bereiken en op welke manier.

Uitgangspunt zijn dan ook de 3 W-vragen:

Wat willen we bereiken?	Formulering doelstellingen en maatschappelijke effecten
Wat gaan we daarvoor doen?	Opsomming instrumenten en prestaties
Wat gaat het kosten?	Het uit te geven geld en aan te gane verplichtingen

Al deze zaken staan systematisch geclusterd rond een zevental algemene doelstellingen van beleid (onderverdeeld in operationele doelstellingen), zodat transparant te volgen is wat de te bereiken doelen voor activiteiten met zich mee brengen en wat de kosten daarvan zijn.

Op deze manier kan helder de discussie gevoerd worden over de doelstellingen en de te bereiken effecten, de inzet van instrumenten gewenst of effectief is en niet te veel kost. Via deze structuur wordt het inzicht in doelmatigheid en effectiviteit bevorderd.

Outcome

In de begroting worden outcome-indicatoren geformuleerd, waarmee de beoogde maatschappelijke effecten worden weergegeven. Alle beleidsdoelen zijn op deze manier in termen van maatschappelijke effecten geformuleerd. De meeste indicatoren hebben een macrokarakter en zijn hooguit ten dele direct door LNV beïnvloedbaar. Bovendien zullen de indicatoren niet in alle gevallen de hele beleidsdoelstelling afdekken (het zijn immers 'indicaties').

Bij de outcome-indicatoren worden streefwaarden vermeld die de door LNV gewenste ontwikkelingsrichting aangeven. De outcome-indicatoren zijn vooral bedoeld als 'bakens' voor de LNV-beleidsvelden en geven uitdrukkelijk geen resultaatgarantie. Wel kan een negatieve trendmatige ontwikkeling bij één of meerdere indicator(en) aanleiding geven tot zorg en eventueel tot het treffen van maatregelen. Het signaleren van negatieve trends en de noodzaak om maatregelen te treffen zijn dan ook de belangrijkste functies van deze 'bakens'.

Comply or explain

Voor de LNV-begroting is in het kader van begroting 2007 in de zogenaamde 'comply or explain' brief aangegeven dat het streven is voor LNV wel voor alle terreinen de maatschappelijke effecten én prestaties als indicatoren aan te geven. Nagenoeg alle beleidsdoelstellingen zijn in de LNV-begroting 2007 voorzien van een indicator 'comply'. LNV is al ver, maar er zijn echter nog onderdelen in ontwikkeling.

Realisatie beleid

In hoeverre het beleid gerealiseerd is en hoeveel we daarvoor hebben uitgegeven blijkt uit het jaarverslag dat over een gerealiseerd jaar wordt uitgebracht. Het jaarverslag is op dezelfde manier opgebouwd als de begroting, zodat een vergelijking mogelijk wordt.

Begroten en verantwoorden hoort bij elkaar. VBTB betekent dan ook: Van Begroting Tot Verantwoording. Op de derde woensdag in mei, de zogenaamde gehaktdag, worden de jaarverslagen van de departementen aan de Tweede Kamer aangeboden. Helaas is de belangstelling, ook in de commissievergaderingen, niet altijd even groot.

Beleidsdoorlichting en evaluatie

In de Regeling Periodiek Evaluatieonderzoek en Beleidsinformatie (RPE2006) wordt een deugdelijk proces van totstandkoming van beleidsinformatie voorgeschreven en gevraagd om in perioden van zo'n 5 jaar de algemene doelstellingen te onderwerpen aan een beleidsdoorlichting, waarbij naast de 3 bovenstaande W-vragen nog 2 W-vragen expliciet aan de orde komen: Wat was het probleem? en Waarom moet de overheid dit oplossen? De beleidsdoorlichting steunt daarbij op de uitkomsten van evaluaties van instrumenten en bedrijfsvoeringsonderzoeken. De programmering van de beleidsdoorlichtingen, evaluaties en overige onderzoeken staat in de begroting vermeld.

VBTB speelt niet alleen bij het samenstellen van de begroting. Jaarplannen van de directies, werkplannen richten zich op de VBTB-doelen. De doelen zelf komen voort uit een VBTBproof beleidsproces, waarin men zich steeds de W-vragen stelt.

2 De LNV-begroting en de budgetflexibiliteit

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de begroting toegelicht aan de hand van de beleidsartikelen. In de eerste paragraaf wordt een samenvatting van de LNV begroting en de budgetflexibiliteit gegeven. De daaropvolgende paragrafen beschrijven de belangrijkste uitgaven en de budgetflexibiliteit van de beleidsartikelen van LNV.

2.2 Samenvatting

Begroting LNV

De begroting van LNV is voor 2007 vastgesteld op 2,25 miljard euro. Van dit budget gaat 0,5 miljard naar het apparaat en 1,7 miljard naar het programma van LNV. De helft van de programma-uitgaven worden besteed aan Kennis en Onderwijs (DLO en WUR en groen onderwijs). Nog eens een kwart van de programma-uitgaven liggen voor 2007 vast in het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG). Dit budget wordt aan de provincies ter beschikking gesteld voor het realiseren van de Rijksdoelen uit het tweede Meerjarenprogramma van de Agenda Vitaal Platteland. Een groot deel van het ILG gaat naar inrichten, verwerven en beheren van natuur en de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Ook naast deze uitgaven in het kader van het ILG wordt een aanzienlijk bedrag op de LNV begroting gereserveerd voor inrichten, verwerven en beheren van natuur en de EHS.

Budgetflexibiliteit LNV

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de meerjarenbegroting en de budgetflexibiliteit van LNV. De budgetflexibiliteit geeft de mate waarin het budget juridisch verplicht, bestuurlijk gebonden dan wel beleidsmatig gereserveerd is. Sturing op de inzet van het budget is in principe mogelijk op de beleidsmatige reserveringen.

	2007	2008	2009	2010
Apparaat	536 mln.	516 mln.	509 mln.	507 mln.
Programma	1.715 mln.	1.691 mln.	1.687 mln.	1.643 mln.
Juridisch verplicht	1.414 mln.	1.206 mln.	1.202 mln.	1.186 mln.
Bestuurlijk gebonden	273 mln.	435 mln.	429 mln.	394 mln.
Beleidsmatig gereserveerd	28 mln.	50 mln.	56 mln.	63 mln.
totaal	2.251 mln.	2.207 mln.	2.196 mln.	2.151 mln.

Uit de tabel blijkt dat het grootste deel van de begroting van LNV juridisch is vastgelegd, met name in het ILG, het apparaat en de bekostiging van het onderwijs en onderzoek (groene scholen, WUR, DLO). De budgetten voor de (Beleids)artikelen 22 Agrarische Ruimte, 23 Natuur, 27 Reconstructie Zandgebieden en 29 Algemeen zijn praktisch volledig juridisch verplicht dan wel bestuurlijk gebonden. Het grootste deel van de programma-uitgaven voor de artikelen 22, 23 en 27 zijn juridisch verankert in het ILG. Ook het beleidsartikel 25 Voedselkwaliteit en Diergezondheid heeft weinig beleidsmatig gereserveerde ruimte.

In 2007 is 22 mln. beleidsmatig gereserveerd, en vanaf 2008 28 mln. oplopend tot 63 mln. in 2010. De beleidsartikelen waar beleidsmatig gereserveerde ruimte is zijn:

- Artikel 21 Duurzaam Ondernemen

10 mln. in 2007 oplopend tot 28 mln. in 2010. De beleidsmatige reserveringen zijn voornamelijk te vinden bij OD 21.13 Duurzame Ketens.

- Artikel 24 Landschap en Recreatie

Ca 8 mln. verspreid over OD 24.11 Nationale Landschappen, OD 24.12 Landschap Algemeen (namelijk de uitgaven voor landschapsprojecten) en OD 24.13 Recreatie om de Stad (de uitgaven voor de Kaderwetprojectbijdragen).

- Artikel 26 Kennis en Onderwijs

Ca 6 mln. in 2007 en ca 20 mln. in 2008-2010. De beleidsmatige reserveringen zijn open programmering, voorlichtingsprojecten, regeling innovatie groen onderwijs (RIGO) en vanaf 2010 de regionale innovatieprojecten.

Een kanttekening bij deze cijfers is op zijn plaats. Doordat LNV OCW volgend is op een aantal terreinen, kunnen de kosten voor de bekostiging van het onderwijs hoger uitvallen in een jaar dan begroot. Tekorten op de bekostiging van het onderwijs worden dan meestal gedekt door onderuitputting op open programmering of voorlichtingsprojecten. In de berekening van de budgetflexibiliteit is getracht hier rekening mee te houden. In de berekening is de aanname gemaakt dat de helft van de beleidsmatige reserveringen gebruikt zal worden voor het dekken van de tekorten in het onderwijs. De cijfers geven dan ook het beleidsmatig gereserveerde budget aan, bijgesteld voor de dekking van de tekorten in het onderwijs. Afhankelijk van de compensatie van Financiën en de ontstane tekorten is wellicht nog een groter deel van de vrije ruimte niet beleidsmatig om te buigen.

2.3 Beleidsartikel 21: Duurzaam ondernemen

LNV streeft naar een vitaal en duurzaam agrocomplex (incl. visserij), waarbij de nationale en internationale marktpositie van het agrocomplex wordt behouden en versterkt, duurzaam gebruik wordt gemaakt van natuurlijke hulpbronnen en betrouwbare en hoogwaardige producten voorgebracht worden. Hierbij worden zoveel mogelijk de Europese kaders gevolgd. De verduurzaming geldt voor zowel milieuaspecten als sociale en economische aspecten (bedrijfsontwikkeling en ondernemerschap).

OD 21.11: Verbeteren van ondernemerschap en ondernemersklimaat

2007	2008	2009	2010
6.655	5.255	4.005	4.005

LNV wil het concurrentievermogen van de agrarische ondernemers versterken door het stimuleren van goed ondernemerschap bij de Nederlandse agrariërs en het creëren van een goed ondernemersklimaat, met een zo laag mogelijke administratieve lastendruk en waarbij ondernemers zich bewust zijn van de voorwaarden verbonden aan het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB). LNV faciliteert ondernemers bij duurzame investeringen en biedt een gunstig perspectief voor jonge agrariërs bij de overname van een bedrijf.

OD 21.12: Bevorderen maatschappelijk geaccepteerde productievoorwaarden en dierenwelzijn

2007	2008	2009	2010
21.278	18.758	16.075	9.440

LNV richt zich op:

- Het verminderen van de milieubelasting: verlagen gehalte aan stikstof en fosfaat in grond- en oppervlaktewater, bevorderen teelt en handel in gezond en kwalitatief hoogwaardig plantaardig (uitgangs)materiaal, voorkomen van problemen op het gebied van milieu, voedselveiligheid- en arbeidsbescherming a.g.v. gebruik van gewasbeschermingsmiddelen, benutten biodiversiteit in het primaire productieproces, coëxisteren van 3 teeltmethoden.
- Het waarborgen van dierenwelzijn: waarborgen en verbeteren van het welzijn van landbouwhuisdieren en gezelschapsdieren, ethisch aanvaardbaar toepassen van biotechnologie bij planten en dieren.

OD 21.13: Bevorderen van duurzame productiemethoden en bedrijfssystemen waaronder biologische landbouw

2007	2008	2009	2010
76.988	72.839	66.702	30.705

LNV streeft ernaar om in de verschillende sectoren van de land- en tuinbouw de duurzaamheid te bevorderen: stimuleren biologische landbouw, stimuleren duurzaamheid in de glastuinbouwsector, vernieuwing intensieve veehouderij, ontwikkelen van de melkveehouderij naar een economische vitale en minder milieubelastende sector, bevorderen en faciliteren sector- en sectoroverschrijdende initiatieven met betrekking tot samenwerking tussen ketens en in regio's.

OD 21.14: Bevorderen duurzame vangst en kweek van vis en schelpdieren

2007	2008	2009	2010
11.365	9.100	9.100	9.100

Het visserijbeleid van LNV richt zich op de ontwikkeling van een duurzame vangst en kweek van vis en schelpdieren om:

- Evenwicht te bewerkstelligen tussen natuurlijke vis- en schelpdierbestanden enerzijds en de vangstcapaciteit van de visserijsector anderzijds;
- Het aquatische ecosysteem te beschermen;
- De beschikbaarheid van vis en schelpdieren te bevorderen.

Zowel LNV als het bedrijfsleven hebben hierbij een eigen verantwoordelijkheid. LNV richt zich op het scheppen en borgen van wettelijke minimum kaders, lange termijn doelstellingen en

randvoorwaarden, waarbinnen de visserijketen kan opereren. LNV schept ruimte voor ondernemen door onder meer vermindering van regeldruk en administratieve lasten en door het stimuleren van zelfregulering en innovatie. De primaire verantwoordelijkheid voor de verdere uitwerking en maatschappelijke verantwoording daarvan ligt bij de visserijketen.

In 2006 zijn nadere afspraken gemaakt over de verduurzaming van de visserijsector. Naar aanleiding van het advies van de Task Force Duurzame Noordzeevervisserij is er voor de verduurzaming van de Noordzeevervisserij in de periode 2007-2013 jaarlijks 7 mln. (excl. EU cofinanciering) beschikbaar.

OD 21.15: Bevorderen van duurzame ketens

2007	2008	2009	2010
7.063	7.063	5.963	5.963

Het LNV-beleid richt zich op het versterken van een op eigen kracht werkend, internationaal concurrerend agrocomplex binnen het kader van maatschappelijk ondernemen (people, planet, profit). Dit komt onder meer tot uitdrukking in de volgende subdoelstellingen:

- Een zo groot mogelijke participatie en presentatie van Nederlandse bedrijven en verwerkte agrarische producten op buitenlandse markten (waarbij LNV als partner voor andere overheden en het bedrijfsleven optreedt).
- Een optimale informatieoverdracht in ketens en koppeling keteninformatie.
- Een innoverende en vervoer efficiënte agrologistiek, waarbij aandacht wordt geschonken aan aspecten als dierenwelzijn, concurrentiekracht, landschappelijke kwaliteit en vermindering milieubelasting.
- Een hogere mate van energie-efficiency in de voedings- en genotmiddelenindustrie.

Apparaat 21.21 en 21.22:

2007	2008	2009	2010
178.223	156.065	151.939	151.855

LNV raamt hier de personele uitgaven van de algemene leiding en de stafdirecties Bureau Bestuursraad, Personeel en Organisatie, Financieel Economische Zaken, Informatiemanagement en Facilitaire Zaken, de Auditdienst en de directie Voorlichting. Daarnaast de personele uitgaven voor de directies Juridische Zaken, Internationale Zaken (inclusief de vertegenwoordiging buitenland) Regionale Zaken en de projectdirecties. Tevens worden de algemene concernbrede materiële uitgaven geraamd, zoals huisvestings- en automatiseringsuitgaven, die niet zijn toe te rekenen aan de beleidsartikelen. Ook bijdragen aan de baten-lastendiensten worden hier geraamd.

Budgetflexibiliteit Artikel 21 Duurzaam Ondernemen

	2007	2008	2009	2010
Apparaat	178 mln.	156 mln.	152 mln.	152 mln.
Programma	123 mln.	113 mln.	102 mln.	59 mln.
Juridisch verplicht	40 mln.	20 mln.	10 mln.	8 mln.
Bestuurlijk gebonden	74 mln.	76 mln.	69 mln.	24 mln.
Beleidsmatig gereserveerd	10 mln.	18 mln.	23 mln.	28 mln.
totaal	302 mln.	269 mln.	254 mln.	211 mln.

Het grootste deel van het budget voor Artikel 21 Duurzaam Ondernemen is juridisch verplicht. De verplichtingen bestaan voornamelijk uit apparaatuitgaven en uitfinanciering van subsidieregelingen. Een deel van het budget dat niet juridisch verplicht is, is wel al bestuurlijk of anderzijds gebonden. De beleidsmatig gereserveerde ruimte neemt vanaf 2007 toe. Deze ruimte loopt op van ca 10 mln. in 2007 tot ca 28 mln. in 2010. en is voornamelijk te vinden bij operationele doelstelling 21.13 bevorderen van duurzame ketens.

2.4 Beleidsartikel 22: Agrarische Ruimte

LNV staat voor concurrerende landbouw dat, als economische sector van belang, een vooraanstaande rol in de landelijke gebieden nastreeft. Het beheren van het landelijk gebied en produceren van kwalitatief goede en veilige producten vergt een economisch duurzaam beleid. LNV faciliteert via het ILG (Inrichting Landelijk Gebied) de provincies ten behoeve van de agrarische sector.

De provincies voeren vanaf 1 januari 2007 in het kader van de Wet Inrichting Landelijk Gebied (WILG) de doelstellingen van LNV uit. Hieronder valt de uitwerking en uitvoering van het Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP2), waarbij met cofinanciering met de Europese Unie het plattelandsbeleid wordt bekostigd. Het beoogde resultaat is een competitieve landbouwstructuur dat zich kan meten met (inter)nationale markt van land- en tuinbouw met als positief neveneffect een vitaal en aantrekkelijk agrarisch cultuurlandschap.

OD 22.11: Ruimte voor grondgebonden landbouw

2007	2008	2009	2010
16.228	21.054	28.348	16.379
waarvan ILG	16.228	21.054	28.348
			16.379

Bij grondgebonden landbouw gaat de aandacht van LNV uit naar de verbetering van de functionele en fysieke inrichting van het agrarische bedrijven. Het beleid is er op gericht bedrijven optimaal in te richten en zo efficiënt en duurzaam mogelijk te laten opereren. Dit wordt met name bewerkstelligd door bedrijven in grootte door middel van kavelruil te laten toenemen, waardoor de concurrentie positie met betrekking tot schaal en doeltreffendheid verbetert. In de periode 2007-2013 zetten LNV (vanuit de Koopmansgelden) en de provincies ieder 20 mln. aan kavelruilmiddelen in. Met Europese cofinanciering kan dit bedrag oplopen tot 80 mln.

OD 22.12: Ruimte voor niet grondgebonden landbouw

2007	2008	2009	2010
4.750	12.620	11.280	7.400
waarvan ILG	1.000	9.000	8.000
			7.400

LNV streeft bij niet grondgebonden landbouw alsmede glastuinbouw zoveel mogelijk naar ruimtelijke concentratie. De ontwikkeling van deze sectoren wordt binnen begrensde ontwikkelingsgebieden gestimuleerd. Economisch gezonde glastuinbouw heeft bijzondere aandacht. Glastuinbouwgebieden als het Westland en Aalsmeer worden heringericht ter verbetering van de infrastructuur aan de hand van de Infrastructuurregeling Glastuinbouw (IRG). Voor deze regeling is 13,5 mln. beschikbaar voor de periode 2007-2009. De ontwikkeling van duurzame glastuinbouw geschiedt door middel van de Stimuleringsregeling Duurzame Glastuinbouwgebieden (STIDUG). Voor deze regeling is 25 mln. beschikbaar voor de periode 2007-2010.

Budgetflexibiliteit Artikel 22 Agrarische Ruimte

	2007	2008	2009	2010
Apparaat	10 mln.	11 mln.	11 mln.	11 mln.
Programma	21 mln.	34 mln.	40 mln.	24 mln.
Juridisch verplicht	21 mln.	34 mln.	40 mln.	24 mln.
Bestuurlijk gebonden	0 mln.	0 mln.	0 mln.	0 mln.
Beleidsmatig gereserveerd	0 mln.	0 mln.	0 mln.	0 mln.
totaal	31 mln.	45 mln.	50 mln.	34 mln.

Het budget van artikel 22 ligt in de periode 2007 tot en met 2010 geheel juridisch vast in apparaatuitgaven, het ILG en de Infrastructuurregeling Glastuinbouw.

2.5 Beleidsartikel 23: Natuur

Het behoud van de biodiversiteit staat centraal in het natuurbeleid. Volgens internationale afspraken is Nederland gehouden om in 2010 de verdere achteruitgang van de soorten rijkdom tot stilstand te brengen. Randvoorwaarden hierbij zijn dat de natuur wel toegankelijk moet blijven voor de mensen en dat er draagvlak moet zijn voor natuur. Deze beleidslijn is verwoord in de beleidsnota uit 2000: "natuur voor mensen, mensen voor natuur". Het belangrijkste instrument voor het verbeteren van de biodiversiteit is de aanleg van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Dit beleid is erop gericht om in 2018 725.000 hectare EHS te realiseren.

Ecologische Hoofdstructuur (EHS)

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de wijze waarop de doelstelling om in 2018 725.000 hectare EHS te realiseren is ingevuld naar beleidscategorie en de restant taakstelling per 1-1-2007:

	Oorspronkelijke taakstelling 2018 in hectares	Restant taakstelling per 1-1-2007
Bestaande natuurterreinen	453500	0
Nieuwe natuur	151500	
- waarvan via PNB's		24000
- waarvan functiewijziging		32000
Beheersgebieden	90000	38000
Robuuste verbindingen	27000	13000
Uitbreiding Natte natuur	6500	2000
Totaal	728500	109000

De doelstelling om in 2018 de hier bovengenoemde 725.000 hectare te realiseren, wordt gerealiseerd via 4 sporen:

1. Begrenzen van bestaande natuurgebieden. In 2003 is besloten dat het Rijk geen bestaande natuurgebieden meer koopt maar dat deze gebieden worden veiliggesteld door deze gebieden in bestemmingsplannen te begrenzen en aan te wijzen als natuurgebied. Het gaat hierbij om 450.000 hectare. Hiervoor worden geen uitgaven geraamd.
2. Verwerven van (agrarische) gronden binnen de grenzen van de EHS, deze gronden in te richten als natuurgronden en deze gronden overdragen aan de natuurbeschermingsorganisaties. De uitgaven voor deze activiteiten worden verantwoord onder artikel 23.11 Verwerving en 23.12 Inrichting.
3. Subsidieregeling natuurbeheer met functiewijziging. Particulieren die hun (veelal) agrarische grond omzetten in natuur grond ontvangen een vergoeding voor de waardedaling en ontvangen tevens een vergoeding voor het inrichten en beheren van de natuurgronden. De uitgaven vormen een onderdeel van artikel 23. 13 Beheer. Voor deze regeling is minder animo dan gepland.
4. Subsidieregeling agrarisch natuurbeheer. Via deze subsidierегeling ontvangen agrariërs een vergoeding voor het op een natuurvriendelijk manier bewerken van de grond (bijv in stand houden van houtsingels, akkerlandenbeheer, later maaien voor weidevogels, etc.). Hierbij worden 6- jarige overeenkomsten gesloten.

ILG

Mi.v. 2007 is de verantwoordelijkheid voor de realisatie van de EHS overgedragen aan de provincies. Met de provincies zijn prestatieafspraken en budgetafspraken gemaakt om de in 2013 afgesproken doelen te realiseren

OD 23.11: Verwerven Ecologische Hoofdstructuur (EHS)

2007	2008	2009	2010
80.075	76.483	86.122	90.018
Waarvan ILG 45.689	42.138	48.750	50.625

Voor het realiseren van de EHS stelt het ministerie van LNV financiële middelen beschikbaar om grond te verwerven ten behoeve van de terreinbeherende organisaties. Om de maatschappelijke betrokkenheid en verantwoordelijkheid voor de natuur te vergroten zal echter de komende jaren een groter aandeel natuur door agrariërs en andere particuliere grondeigenaren worden

gerealiseerd (Beleidskader omslag.) Hierdoor zal minder worden gerealiseerd door terreinbeherende organisaties. Het “niet ILG” deel van het budget bestaat uit de vergoeding van de kosten van rente en aflossing van leningen die door de natuurbeschermingsorganisaties worden aangegaan voor grondverwerving.

OD 23.12: Inrichten Ecologische Hoofdstructuur (EHS)

2007	2008	2009	2010
90.090	105.353	86.617	83.733
Waarvan ILG 77.819	90.961	69.455	62.720

De inrichting EHS betreft de inrichtingskosten van gronden die LNV verwerft en doorlevert aan de terreinbeherende organisaties, gronden die worden overgedragen aan SBB alsmede inrichtingskosten van gronden die in bezit zijn van particulieren.

Gronden in de EHS worden ingericht om de juiste fysieke condities te verkrijgen die nodig zijn om de gewenste natuurdoelen en de gewenste kwaliteit te kunnen realiseren. Het aanwezig zijn van de juiste fysieke condities maakt vervolgens een effectief beheer mogelijk. Het “niet-ILG” deel bestaat voornamelijk uit de inrichting van grootschalige, kenmerkende natte natuur in het IJsselmeergebied.

OD 23.13: Beheren Ecologische Hoofdstructuur (EHS)

2007	2008	2009	2010
150.938	156.424	162.201	166.540
Waarvan ILG 91.001	96.244	101.654	105.591

Op dit OD worden de uitgaven verantwoord die samenhangen met de subsidieregeling Natuurbeheer en de subsidieregeling agrarisch Natuurbeheer. Deze regelingen vallen vanaf 2007 onder het ILG.

Het niet-ILG budget betreft vnl. de bijdrage aan SBB (circa 47 mln. per jaar) en de vergoedingen voor Parken en Historische Buitenplaatsen (3 mln. per jaar).

OD 23.14: Beheren natuur buiten EHS en beschermen van de internationale biodiversiteit

2007	2008	2009	2010
64.461	61.713	60.915	62.421
Waarvan ILG 13.320	13.320	14.073	14.834

LNV stelt zowel op nationaal- als internationaal niveau middelen beschikbaar voor genoemde operationele doelstelling.

Als nationale bijdragen kunnen o.a. worden genoemd:

- Bijdrage aan SBB voor beheersvergoedingen (circa 11 mln. per jaar);
- Bijdrage voor educatie in bezoekerscentra van nationale parken (2 mln. per jaar).
- Kosten voor het opstellen van beheersplannen in kader van de natuurbeschermingswet (7 mln. per jaar).
- Bijdrage aan faunafonds voor schade veroorzaakt door beschermde diersoorten (9 mln. per jaar).
- Bijdragen in de regeling Draagvlak natuur (3 mln. per jaar).

Als internationale bijdragen kunnen worden genoemd:

- Voldoen aan de internationale verplichtingen die tot doel hebben het verlies aan biodiversiteit in de wereld een halt toe te roepen.
- Bijdragen aan een wereldwijde aanpak van een duurzame ontwikkeling en behoud van biodiversiteit.
- Identificeren van het PAN-Europees-Ecologische Netwerk.

Apparaatuitgaven 23.21 en 23.22:

2007	2008	2009	2010
63.196	66.732	66.019	65.746

LNV raamt hier personele uitgaven van Directie Natuur en bijdragen aan DLG, DR en de AID.

Budgetflexibiliteit Artikel 23 Natuur

	2007	2008	2009	2010
Apparaat	63 mln.	67 mln.	66 mln.	66 mln.
Programma	386 mln.	400 mln.	396 mln.	403 mln.
Juridisch verplicht	278 mln.	295 mln.	289 mln.	297 mln.
Bestuurlijk gebonden	107 mln.	105 mln.	107 mln.	106 mln.
Beleidsmatig gereserveerd	0 mln.	0 mln.	0 mln.	0 mln.
totaal	449 mln.	467 mln.	462 mln.	468 mln.

Het budget voor Artikel 23 Natuur ligt voor de komende 4 jaar volledig vast in juridische verplichtingen en bestuurlijke afspraken. Voor het grootste deel van het budget zijn juridische verplichtingen aangegaan; uitgaven voor het apparaat, het ILG, rente en aflossing EHS, de natuurwetten en de internationale contributies. Het overige deel van het budget is bestuurlijk gebonden; uitgaven voor de natte natuur inrichtingsprojecten in samenwerking met V&W en uitgaven voor het beheer van natuurterreinen door Staatsbosbeheer. Voor de subsidieregelingen behoud en herstel historische parken en buitenplaatsen (3 mln.), projectsubsidies inzake het Overlevingsplan Bos en Natuur (8 mln.) en de regeling Draagvlak Natuur (3 mln.) zullen in de loop van 2007 juridische verplichtingen zijn aangegaan.

2.6 Beleidsartikel 24: Landschap en Recreatie

LNV stelt middelen beschikbaar voor behoud en ontwikkeling van landschap en een recreatief aantrekkelijk Nederland. Het Rijk wil het Nederlands landschap in al zijn diversiteit voor de toekomst behouden en ontwikkelen. Het aanbod en de diversiteit van gebieden en plaatsen voor dagrecreatie is niet toereikend om tegemoet te komen aan maatschappelijke behoefte. De toegankelijkheid van het landelijk gebied voor recreatief gebruik is nog onvoldoende en staat bovendien onder grote druk. Daarom wil het Rijk het landelijk gebied aantrekkelijk en toegankelijk maken voor dagrecreatie. Het huidige accent in het beleid ligt op het realiseren van grootschalige recreatiegebieden in en om steden en op landelijke routenetwerken. Tevens is ruimte voor recreatief ondernemerschap noodzakelijk met name ter vergroting van het aanbod van recreatieve voorzieningen.

Een deel van de middelen wordt in het kader van het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) aan de provincies ter beschikking gesteld.

OD 24.11: Nationale landschappen

2007	2008	2009	2010
25.842	22.986	25.872	26.536
Waarvan ILG 20.429	17.473	20.359	21.463

LNV richt zich op het behouden, beheren en versterken van de unieke landschappelijke, cultuurhistorische en natuurlijke kwaliteiten van 20 Nationale Landschappen. Een groot deel hiervan wordt in het kader van het ILG door de provincies uitgevoerd in de periode 2007 t/m 2013.. Buiten het ILG vallen onder meer een deel van de subsidieregeling Belvédère (behoud en ontwikkeling landschapselementen) en de uitgaven voor monitoring en onderzoek. LNV heeft namelijk wel de taak om het beleid van de provincies ten aanzien van de nationale landschappen te monitoren.

OD 24.12: Landschap algemeen

2007	2008	2009	2010
8.100	4.846	3.081	2.141
Waarvan ILG 2.874	2.719	953	13

LNV geeft de provincies via het ILG de verantwoordelijkheid voor het behoud en de versterking van de natuurlijke, culturele gebruiks- en belevingskwaliteit van het landschap. Buiten het ILG vallen de middelen voor projectfinanciering zoals de financiering van architectuurinstellingen, ontwerpatelier e.d.

OD 24.13: Recreatie om de stad

2007	2008	2009	2010
57.314	48.052	48.412	48.679
Waarvan ILG 54.580	45.333	45.673	45.924

LNV wil na 2011 16.000 ha Recreatie om de Stad (RodS), grootschalig groen gerealiseerd hebben. Van belang is dat het grootschalig groen intensief gebruikt wordt, goed bereikbaar is vanuit de woonomgeving - met name via voetpaden en fietspaden - en volledig opengesteld en gratis toegankelijk is. Ook wil het Rijk meer groen in de stad. Het realiseren van dit zogenaamde openbaar grootschalig groen loopt via de convenanten die in het kader van het Grote Steden Beleid (GSB) zijn afgesloten met de 31 grote steden. Het overgrote deel van de hiervoor bestemde middelen worden via het ILG aan de provincies beschikbaar gesteld. Het "niet ILG" deel bestaat uit projectbijdragen van 2,7 mln. per jaar voor de periode 2007 t/m 2010.

OD 24.14: Recreatie algemeen

2007	2008	2009	2010
39.459	36.766	36.269	35.669
Waarvan ILG 15.758	12.758	12.258	11.658

LNV streeft naar een hoogwaardig voorzieningenniveau in recreatiegebieden en financiert hiertoe de recreatieve beheersopgave van Staatsbosbeheer en het recreatieschap Midden Delfland. Daarnaast scheidt het Rijk ruimte voor recreatief ondernemerschap. Bovendien wil het Rijk 492 ha regionaal groen gekoppeld aan grote woningbouwlocaties realiseren in 2010. Daarbij is van belang dat deze gebieden volledig opengesteld en gratis toegankelijk zijn. De toegankelijkheid van het landelijk gebied voor recreatief medegebruik wordt onder andere versterkt door het realiseren en instandhouden van landelijke, aaneengesloten routenetwerken voor wandelen, fietsen en varen in 2013 en hier bekendheid aan te geven. Concreet gaat het om het kwalitatief verbeteren van de reeds bestaande Landelijke Routenetwerken (LR) voor wandelen, fietsen en varen door knelpunten in de routes op te lossen. Het ILG-deel bestaat uit middelen voor de "Groene Hart Impuls" waarvoor 35 mln. beschikbaar is voor de periode 2007-2011 en de routenetwerken waarvoor 5,4 mln. per jaar beschikbaar is in de periode 2007-2011. Het niet ILG-deel bestaat voornamelijk uit de bijdrage aan Staatsbosbeheer voor recreatieve voorzieningen.

Apparaatuitgaven 24.21 en 24.22:

2007	2008	2009	2010
31.522	32.131	31.729	31.367

LNV raamt hier personele uitgaven van de directies Natuur en Platteland en bijdragen aan DLG, DR en de AID.

Budgetflexibiliteit Artikel 24 Landschap en Recreatie

	2007	2008	2009	2010
Apparaat	32 mln.	32 mln.	32 mln.	31 mln.
Programma	131 mln.	113 mln.	114 mln.	113 mln.
Juridisch verplicht	114 mln.	99 mln.	100 mln.	100 mln.
Bestuurlijk gebonden	9 mln.	5 mln.	4 mln.	3 mln.
Beleidsmatig gereserveerd	8 mln.	8 mln.	9 mln.	9 mln.
totaal	162 mln.	145 mln.	145 mln.	144 mln.

Het overgrote deel van het budget voor Artikel 24 Landschap en Recreatie ligt vast in juridische verplichtingen. Deze juridische verplichtingen zijn met name het ILG, de apparaatuitgaven en het beheer van recreatieve voorzieningen door Staatsbosbeheer. Een deel van het budget is beleidsmatig gereserveerd voor landschapsprojecten zoals Triënnale Apeldoorn en de Kaderwet projectbijdrage. Beleidsmatig gereserveerd is ook een deel van operationele doelstelling 24.11 nationale landschappen oplopend van 2 mln. in 2007 tot 4 mln. in 2010.

2.7 Beleidsartikel 25: Voedselkwaliteit en Diergezondheid

LNV streeft naar een kwalitatief hoogwaardig voedselaanbod en consumptiepatroon en een hoog gezondheidsniveau van de Nederlandse veestapel. Dit richt zich zowel op productie als consumptie van voedsel en dierhouders, producenten en consumenten hebben hierin een eigen verantwoordelijkheid. Hierbij worden zoveel mogelijk de Europese kaders gevolgd.

OD 25.11 Bevorderen van kwalitatief hoogwaardig voedselaanbod en consumptiepatroon

2007	2008	2009	2010
10 542	12 142	11 842	11 842

Het voedselkwaliteitsbeleid richt zich op het brede spectrum aan waarden dat verbonden is met de productie en consumptie van voedsel. Het Rijk wil niet alleen een hoog voedselveiligheidsniveau handhaven, maar ook bevorderen dat andere kwaliteitsaspecten worden geïntegreerd in de voedselkolom. Producenten en handelaren worden aangezet tot de productie en afzet/levering van kwalitatief hoogwaardige producten, daarbij strevend naar verhoging van het nalevingsniveau van de ketenpartijen. Het Rijk wil de consument bewust maken van het belang van een zorgvuldige voedselbehandeling en -bereiding. Uiteindelijk doel is het voedingspatroon bij consument én jeugd te verbeteren en de gezondheidseffecten als gevolg van voedselrisico's te beheersen.

Beknopte omschrijving van activiteiten:

- Voedselveiligheid (ca. 2,5 mln. per jaar):
Uitvoeren van pilotprojecten en onderzoek t.b.v. de ontwikkeling van toezicht op controle in de diervoedersector; onderdeel van de herziening van het destructiebestel is om meer marktwerking te realiseren op verwerking van slachtbijproducten. Hiertoe wordt uitvoering gegeven door het opstarten van pilots voor onderzoek naar alternatieve verwerking van slachtafval; versterking internationale samenwerking door middel van capacitybuilding, verlenen van technische assistentie en ondersteuning exportcertificering.
- Consument, transparantie en ketenomkering (ca. 5,0 mln. per jaar):
Subsidies aan het Voedingscentrum Nederland (3,6 mln. basis- en projectsubsidie) en de Consumentenbond; bijdrage t.b.v. introductie smaaklessen op basisscholen. 'Smaaklessen' is een gezamenlijk project van onder andere het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Wageningen Universiteit, Voedingscentrum Nederland, Pierre Wind, Euro-Toques en de Hogere Agrarische Scholen (HAS). Het doel is de bijdrage aan smaaklessen af te bouwen zodra smaaklessen door basisscholen in het lespakket zijn opgenomen.
- Destructie:
Subsidie (overheidsbijdrage) op destructie t.b.v. transport en verwerking kadavers. Bij voorjaarsnota 2006 is een rijksbijdrage ontvangen op de begroting van LNV, voor de jaren 2007 en 2008, van 32 mln. voor destructie en preventieve maatregelen. Deze middelen komen voor de jaren 2007 en 2008 beschikbaar (NJV 2006) voor destructie. De lijn van het vorige kabinet was de overheidsbijdrage t/m 2008 te handhaven.
- Risicomanagement:
Implementeren en uitvoeren van Europese regelgeving voor de veiligheid van diervoeders en voedingsmiddelen van plantaardige en dierlijke oorsprong en onderzoek en monitoring zoönosen en TSE's (ca. 3,6 mln. per jaar).

OD 25.12: Handhaven diergezondheidsniveau

2007	2008	2009	2010
21 176	18 776	18 877	18 877

Het diergezondheidsbeleid is gericht op het voorkomen van uitbraken van aangifteplichtige dierziekten. Indien zich desondanks toch een uitbraak voordoet, zijn de inspanningen van LNV erop gericht dat de gevolgen van een uitbraak van een dierziekte beperkt blijven. In dat geval staan centraal het behoud van de gezondheid van de dierpopulatie en de bescherming van de volksgezondheid tegen risico's die verband houden met dierziekten. Daarbij wordt rekening gehouden met de intrinsieke (eigen) waarde van het dier en worden verstoringen van de (inter)nationale handel zo veel mogelijk voorkomen.

Beknopte omschrijving van activiteiten:

- Identificatie en registratie: implementatie en voorlichting nieuwe EU regelgeving m.b.t. I&R schapen en geiten, inclusief nieuwbouw centrale database I&R schapen en geiten, continuering I&RVL varkens (ca. 2,9 mln. per jaar).
- Monitoring, early warning en bewaking: onderzoek en monitoring van dierziekten als scrapie, en BSE (ca. 5,2 mln. per jaar).
- Handhaving veterinaire veiligheid: door middel van het uitvoeren van bewakingsprogramma's brucellose, leukose, brucella, KVP, MKZ, AI, etc. (ca. 0,7 mln. per jaar).
- Crisisorganisatie en -management: bijdrage aan crisisorganisatie dierziekte en voedselveiligheid; organisatie van paraatheidsoefeningen; onderzoek en stimulatie vaccinproductie en voorraadbeheer vaccins; opstellen en actualiseren van beleidsdraaiboeken (ca. 6,3 mln. per jaar).
- AI-vaccinontwikkeling: een vierjarig onderzoek voor het ontwikkelen van kansrijke kandidaat-vaccins, diagnostische testen en vaccinatiestrategieën voor toepassing op gehouden pluimvee. Dit onderzoek wordt gefinancierd uit het FES (15,0 mln. totaal verdeeld over de komende 4 jaar).

Apparaatuitgaven 25.21 en 25.22:

2007	2008	2009	2010
44.129	40.015	39.922	39.921

LNV raamt hier personele uitgaven van de directie Voedselkwaliteit en Diergezondheid en de RDA en bijdragen aan de AID, VWA en DR.

Budgetflexibiliteit Artikel 25 Voedselkwaliteit en Diergezondheid

	2007	2008	2009	2010
Apparaat	44 mln.	40 mln.	40 mln.	40 mln.
Programma	32 mln.	31 mln.	31 mln.	31 mln.
Juridisch verplicht	14 mln.	13 mln.	13 mln.	13 mln.
Bestuurlijk gebonden	16 mln.	16 mln.	16 mln.	16 mln.
Beleidsmatig gereserveerd	2 mln.	2 mln.	2 mln.	2 mln.
totaal	76 mln.	71 mln.	71 mln.	31 mln.

Ca ¾ van het budget voor Artikel 25 bestaat uit juridische verplichtingen; apparaatuitgaven en uitgaven aan identificatie en registratie dieren en crisisorganisatie en -management. Het overige deel is voor een groot deel bestuurlijk gebonden; LNV is met het Voedingscentrum een meerjarig opdrachtenpakket overeengekomen (3,5 mln.), het budget voor AI-vaccinonderzoek is toegekend vanuit het Fonds Economische Structuur (ca 4 mln.) en LNV heeft een subsidieregeling met Gezonde Dieren B.V. m.b.t. monitoring diergezondheidsstatus (2,5 mln.) afgesloten. De beleidsmatig inzetbare ruimte bij Artikel 25 bedraagt derhalve ca 2 mln.

2.8 Beleidsartikel 26: Kennis en Innovatie

Hoogwaardige kennis voor het agrofoodcomplex en de groene ruimte en optimale benutting van deze kennis.

OD 26.11: Waarborgen van het kennisstelsel

2007	2008	2009	2010
634 683	635 772	637 028	638 426

Een kwalitatief hoogwaardig en doelmatig functionerend en innovatief stelsel van groen onderzoek en onderwijs garanderen.

LNV hecht aan een solide kennisbasis op het terrein van voedsel en groen. LNV financiert in dit kader structureel een belangrijk deel van het fundamenteel onderzoek voor voedsel en groen via de Stichting Dienst Landbouwkundig Onderzoek (DLO) als onderdeel van Wageningen UR. LNV oefent op de invulling van de kennisbasis invloed uit door op hoofdlijnen gewenste accenten aan

te geven (strategische agenda). Een prioriteit is het Phytophthora-onderzoek waarvoor in 2006 9,9 mln. (FES-middelen voor meerdere jaren) beschikbaar is gesteld.

Het onderwijs (VMBO, MBO, HAO en Wageningen Universiteit), onder beleidsmatige verantwoordelijkheid van LNV, is een uiting van de sterke historische banden in de LNV-sectoren tussen onderwijs, onderzoek, voorlichting en bedrijfsleven. In het kader van de harmonisatie groen onderwijs volgt LNV het algemeen onderwijsbeleid. Als vakministerie stuurt LNV met name op de inzet en functies van het groen onderwijs voor de sector. Gelijke ontwikkelingsmogelijkheden voor groen en overig onderwijs zijn daarbij cruciaal. In 2007 wordt verder uitvoering gegeven aan de in januari 2006 vastgestelde brief Uitvoering plan van aanpak harmonisatie groen onderwijs.

OD 26.12 : Benutten van samenhang tussen instellingen

2007	2008	2009	2010
33 419	33 455	33 460	33 460

Kennis en faciliteiten delen tussen groene kennisinstellingen, bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties, LNV en overige departementen.

LNV wil samen met de instellingen investeren in een functionele, efficiënte en samenhangende ondersteuningsstructuur. Deze structuur is gericht op het delen van faciliteiten en kennis tussen (groene) kennisinstellingen, bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties en LNV zowel bij structurele activiteiten (zie 26.11) als bij vernieuwingen (zie 26.13 en 26.14).

LNV zorgt dat de ondersteuningsstructuur, die deels specifiek groen is en deels onderdeel uitmaakt van de algemene infrastructuur (onderwijsbeleid OCW/innovatiebeleid EZ), in stand kan worden gehouden en zich kan ontwikkelen. De ontwikkelingen moeten aansluiten bij de veranderingen in de LNV-sectoren en bij algemene en "groene" onderwijsveranderingen. De doelstellingen en activiteiten voor vernieuwing van de initiële groene opleidingen (zie 26.13) en kenniscirculatie voor het LNV-beleid (zie 26.14) zijn daarbij richtinggevend. De uitwerking is vastgelegd in de meerjarenafspraak Groene Kennis Coöperatie.

OD 26.13: Vernieuwen van het kennisstelsel

2007	2008	2009	2010
61 167	54 624	56 175	54 267

Stimuleren van vernieuwing van onderzoek en onderwijs in de groene onderzoek- en onderwijsinstellingen, in lijn met algemeen beleid van de overheid, maar rekening houdend met de specifieke situatie van het groene onderwijs en onderzoek.

Voor het onderzoek worden – in lijn met het kabinetsbeleid – drie strategische speerpuntprogramma's bij onderzoekinstellingen en samenwerkingsverbanden gefinancierd. LNV zet hierbij steeds in op een zo effectief mogelijke benutting van de beschikbare middelen voor de LNV-terreinen. Het project Transitie Duurzame Landbouw beoogt het inbedden van alle relevante partijen in een kennisketen om zodoende een duurzame, pluriforme en meerwaardige landbouw te bereiken. Voor de projecten TTI Groene Genetica en Potato Genome Sequencing werd in 2006 respectievelijk 20 mln. en 3 mln. (FES-middelen) beschikbaar gesteld.

Voor de onderwijsvernieuwing zijn Vitaal & Samen en het OCW-beleid richtinggevend c.q. kaderstellend. Het curriculum van de groene opleidingen zal steeds meer de vorm krijgen van een competentiegerichte leeromgeving met doorlopende leerlijnen. Deze richt zich op de individuele wensen en mogelijkheden van de leerling/student en op leren in een praktische context in aansluiting op de eisen vanuit de beroepspraktijk (bedrijfsleven). Onderwijsinstellingen kunnen zich op deze wijze ontwikkelen tot kenniscentra met een schakelfunctie tussen enerzijds (praktijk)onderzoek en LNV en anderzijds bedrijfsleven en maatschappij als geheel.

OD 26.14: Ondersteunen van LNV-beleid met kennis

2007	2008	2009	2010
157 626	155 766	156 439	156 439

Kennisvragen uit het beleidsproces in relatie tot vraagstellingen van overheid, maatschappelijke organisaties en bedrijfsleven beantwoorden, wettelijke onderzoekstaken uitvoeren en kennisdoorstroming realiseren over beleidsmatige ontwikkelingen met betrekking tot de thema's van LNV-beleid.

LNV verstrekt onderzoekopdrachten aan publieke en private instellingen. Opdrachten komen tot stand door het formuleren van kennisvragen uit het beleidsproces. Dit gebeurt bijna altijd in interactie met de vragende partijen en op basis van beleidsambities, verkenningen en maatschappelijke signalen. De onderzoekopdrachten worden langs twee lijnen uitgezet. Er wordt gewerkt met programmering van DLO-activiteiten op basis van de regeling subsidie Stichting DLO. Om de scope van het beleidsondersteunende onderzoek te verbreden en onderzoek daar uit te zetten waar de meeste kennis aanwezig is worden ook opdrachten aanbesteed in een open kennismarkt. Een voorbeeld daarvan is het SBIR-programma. SBIR staat voor Small Business Innovation Research. De kern van het programma bestaat er uit dat de overheid een deel van haar O&O budget rechtstreeks bij het midden- en kleinbedrijf (MKB) aanbesteedt in verschillende, opeenvolgende fasen. Het doel daarbij is het ontwikkelen van innovaties door het MKB op het gebied van maatschappelijk relevante thema's. In dat kader heeft LNV (in samenwerking met EZ) twee pilots gestart: "biobased economy" en "stimulering bio-innovatie".

Wettelijke onderzoekstaken zijn gebaseerd op wettelijke verplichtingen en internationale verdragen. Het betreft onderzoek naar diergezondheid, voedselveiligheid, visserij, natuur en milieu, genetische bronnen en economische informatievoorziening. LNV stelt deze taken veilig door structurele financiering van faciliteiten en de uitvoering van dit onderzoek. Deze taken worden met de financiering vastgelegd in uitvoeringsovereenkomsten.

LNV ziet een belangrijke rol voor het onderwijs weggelegd in de beantwoording van beleidsgerelateerde kennisvragen, met name in regionale netwerken met het midden- en kleinbedrijf. LNV wil het onderwijs meer benutten als schakel tussen enerzijds (praktijk)onderzoek en LNV en anderzijds de regionale ontwikkelingen (bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties, e.d.). LNV stimuleert genoemde regionale ontwikkelingen via de eerder bij 26.13 aangeduide herziene innovatiesystematiek in relatie tot de Groene Kennis Coöperatie.

Betrokkenen moeten de juiste maatregelen kunnen treffen om aan doelstellingen van LNV-beleid te voldoen. Voor het communiceren met diverse doelgroepen worden voorlichtingsopdrachten verstrekt die aansluiten bij de LNV-hoofdthema's duurzaam ondernemen, veilig voedsel, levende natuur, vitaal platteland.

Via kenniskringen van belanghebbenden (lerende netwerken) wordt uitwisseling van kennis gestimuleerd.

Apparaatuitgaven 26.21 en 26.22:

2007	2008	2009	2010
13.309	13.321	13.322	13.321

LNV raamt hier personele uitgaven van de directie Kennis en het InnovatieNetwerk en een bijdrage aan DR.

Budgetflexibiliteit Artikel 26 Kennis en Innovatie

	2007	2008	2009	2010
Apparaat	13 mln.	13 mln.	13 mln.	13 mln.
Programma	887 mln.	880 mln.	883 mln.	883 mln.
Juridisch verplicht	822 mln.	627 mln.	628 mln.	630 mln.
Bestuurlijk gebonden	59 mln.	231 mln.	233 mln.	229 mln.
Beleidsmatig gereserveerd	6 mln.	21 mln.	22 mln.	24 mln.
totaal	900 mln.	893 mln.	896 mln.	896 mln.

Het overgrote deel van het budget voor Artikel 26 Kennis en Innovatie is juridisch verplicht. De juridische verplichtingen zitten met name in de bekostiging van het groene onderwijs, DLO, WUR, de Innovatie Praktijk Centra en de meerjarenplannen Innovatienetwerk en Groene Kennis Coöperatie. In 2007 zijn de wettelijke onderzoekstaken (WOT) en het beleidsondersteunend onderzoek van DLO juridisch verplicht. In 2008-2010 zijn de WOT volledig en het beleidsondersteunend onderzoek voor 75% bestuurlijk gebonden.

De beleidsmatige reserveringen zijn open programmering, voorlichtingsprojecten, regeling innovatie groen onderwijs (RIGO) en vanaf 2010 de regionale innovatieprojecten.

Een kanttekening bij deze cijfers is op zijn plaats. Doordat LNV OCW volgend is op een aantal terreinen, kunnen de kosten voor de bekostiging van het onderwijs hoger uitvallen in een jaar dan begroot. Tekorten op de bekostiging van het onderwijs worden dan meestal gedekt door onderuitputting op open programmering of voorlichtingsprojecten. In de berekening van de budgetflexibiliteit is getracht hier rekening mee te houden. In de berekening is de aanname

gemaakt dat de helft van de beleidsmatige reserveringen gebruikt zal worden voor het dekken van de tekorten in het onderwijs. De cijfers geven dan ook het beleidsmatig gereserveerde budget aan, bijgesteld voor de dekking van de tekorten in het onderwijs. Afhankelijk van de compensatie van Financiën en de ontstane tekorten is wellicht nog een groter deel van de vrije ruimte niet beleidsmatig om te buigen.

2.9 Beleidsartikel 27: Bodem, water en reconstructie zandgebieden

Vitaal platteland door middel van reconstructie in de zandgebieden in Zuid- en Oost-Nederland heeft prioriteit bij LNV. Het doel van deze reconstructie is het realiseren van een goede ruimtelijke structuur in het bijzonder met betrekking tot duurzame landbouw, natuur, milieu en duurzame waterhuishouding. Tevens is het beleid er op gericht een aantrekkelijk woon-, werk- en leefklimaat in de zandgebieden te bewerkstelligen. Het budget wordt via het ILG aan de provincies ter beschikking gesteld.

In 2007 zal de constructiewet worden geëvalueerd op basis waarvan rijk en provincies nieuwe afspraken maken ten behoeve van bodem-, water- en zandgebieden. Bovendien zullen er in het kader van het ILG voor de komende 7 jaar nieuwe afspraken worden gemaakt voor de Nationale landschappen. De kwaliteit van het landschap zal bij deze afspraken centraal staan.

OD 27.11: Reconstructie zandgebieden

2007	2008	2009	2010
92.257	79.985	81.746	90.731
waarvan ILG 81.574	78.879	81.383	74.711

LNV faciliteert de provincies bij het behalen van de diverse doelstellingen met betrekking tot reconstructie van zandgebieden. De vijf betrokken provincies hebben reconstructieplannen opgesteld die in 2015 gerealiseerd dienen te zijn. Aan de hand van de wettelijke kaders gelegen in de WILG worden onder andere met behulp van het ILG, bufferzoneconvenant en Meerjarenprogramma Ontsnippering, verscheidene doelstellingen gerealiseerd. Deze doelen liggen op het terrein van duurzame landbouw en waterbeheer en bodemgebruik, maar ook bij het terugdringen van de ammoniakemissie en verdrogingsbestrijding.

OD 27.12: Bodem en water

2007	2008	2009	2010
------	------	------	------

waarvan ILG

Op de Operationele doelstelling Bodem en water worden de middelen verantwoord die door VROM en V&W beschikbaar worden gesteld ten behoeve van de doelstelling voor het ILG. De middelen komen in 2008 ter beschikking, maar de Operationele doelstelling is nu al in de begroting opgenomen om een goede aansluiting tussen het MJP2 en het ILG te krijgen. Realisatie van het bodemgebruik en bodemkwaliteit zal plaatshebben binnen de op elkaar afgestemde kaders van de beleidsbrief bodem en kaderrichtlijn water. Bij waterbodems wordt er naar gestreefd een goede ecologische en chemische kwaliteit van de rivieren en Noordzee te creëren.

Apparaatuitgaven 27.21 en 27.22:

2007	2008	2009	2010
19.895	19.717	18.666	17.698

LNV raamt hier personele uitgaven van de directie Platteland en een bijdrage aan DLG.

Budgetflexibiliteit Artikel 27 Bodem, water en reconstructie zandgebieden

	2007	2008	2009	2010
Apparaat	20 mln.	20 mln.	19 mln.	18 mln.
Programma	92 mln.	80 mln.	82 mln.	91 mln.
Juridisch verplicht	82 mln.	79 mln.	81 mln.	75 mln.
Bestuurlijk gebonden	9 mln.	1 mln.	<1 mln.	16 mln.
Beleidsmatig gereserveerd	2 mln.	0 mln.	0 mln.	0 mln.

totaal	112 mln.	100 mln.	100 mln.	108 mln.
--------	----------	----------	----------	----------

Het overgrote deel van het budget voor Artikel 27 Bodem, Water en Reconstructie Zandgebieden is juridisch verplicht. Deze verplichtingen zitten in het ILG en de apparaatuitgaven. Alleen in 2007 is er beleidsmatig gereserveerde ruimte op het onderdeel Landschap in de begroting.

2.10 Beleidsartikel 29: Algemeen

Op dit artikel worden de uitgaven, zowel apparaat als programma, toegelicht die niet vallen onder de beleidsartikelen. Dit betreft de apparaatuitgaven van een aantal algemene onderdelen van het kerndepartement, internationale contributies en de uitvoering van EU maatregelen door onder meer de productschappen.

OD 29.11: Internationale contributies

2007	2008	2009	2010
10.421	7.421	7.421	7.421

LNV voldoet jaarlijks aan de contributieverplichtingen uit hoofde van het Nederlands lidmaatschap van internationale organisaties die zich bewegen op het beleidsterrein van LNV. De contributie aan de FAO (Food and Agricultural Organisation) van de Verenigde Naties is veruit de grootste en behelst ca. 80 procent van het budget voor internationale contributies. De FAO-contributie wordt toegerekend aan de Homogene Groep Internationale Samenwerking (HGIS). Dit is het cluster van buitenlanduitgaven en -ontvangsten op de Rijksbegroting.

OD 29.12: Uitvoering van EU-maatregelen

2007	2008	2009	2010
33.259	33.259	33.259	33.259

Op dit artikel worden uitgaven geraamd die samenhangen met de uitvoering van het markt- en prijsbeleid van de Europese Unie. Concreet gaat het hier om de interventiekosten, de medebewindskosten, de uitgaven uit hoofde van de apurementprocedure en de kosten van schikkingen die samenhangen met de uitvoering van de Regeling Superheffing. Onder «interventiekosten» worden de kosten van in-, op- en uitslag verstaan van de marktordeningproducten zuivel, rundvlees en granen.

De medebewindskosten betreffen de vergoedingen voor taken die door de productschappen in medebewind worden verricht. Deze taken omvatten de uitvoering van maatregelen in het kader van het markt- en prijsbeleid van de Europese Unie en hebben in hoofdzaak betrekking op het opleggen van heffingen, het verlenen van exportrestituties, alsmede de administratie hiervan. Onder apurement vallen de uitgaven in het kader van financiële correcties door de Europese Commissie op de uitkering van Europese subsidies.

Apparaatuitgaven 29.21 en 29.22:

2007	2008	2009	2010	2011
174.763	177.527	176.682	176.677	181.783

Budgetflexibiliteit Artikel 29 Algemeen

	2007	2008	2009	2010
Apparaat	175 mln.	178 mln.	177 mln.	177 mln.
Programma	44 mln.	41 mln.	41 mln.	41 mln.
Juridisch verplicht	44 mln.	41 mln.	41 mln.	41 mln.
Bestuurlijk gebonden	0 mln.	0 mln.	0 mln.	0 mln.
Beleidsmatig gereserveerd	0 mln.	0 mln.	0 mln.	0 mln.
totaal	218 mln.	218 mln.	217 mln.	217 mln.

Het budget voor dit artikel ligt gedurende de periode 2007 tot en met 2010 geheel vast in juridische verplichtingen. Deze juridische verplichtingen bestaan uit apparaatuitgaven,

internationale contributies en de uitgaven die samenhangen met de uitvoering van het markt- en prijsbeleid van de Europese Unie.